

Абдуҳамид ПАРДА

ТАНЛАНГАН АСАРЛАР

VI ЖИЛД

Таржималар

Фридрих НИТШЕ

ЗАРДУШТ НИДОСИ

«OYDIN» нашриёти

Тошкент

2021

УЎК: 821.512.133-343.4

КБК: 84(5Ўзб)

П 21

Пардаев А.

Танланган асарлар VI жилд. Таржималар [Матн]:
назм / А. Пардаев. – Тошкент: «OYDIN» нашриёти,
2021. – 304 б.

Абдуҳамид Парда Танланган асарларининг олтинчи жилдида олмон файласуфи Фридрих Нитшенинг «Зардушт нидоси» достонининг шеърий таржимаси жой олган.

Ф. Нитше мазкур асарини насрий достон, деб атаган. Бинобарин, А. Парда ҳам шарқона достончилик анъаналарига амал қилган ҳолда мазкур достонни шеърий таржима қилган.

Таржимон буюк файласуф мулоҳазаларига хос тафаккур теранлиги ва шоирона жўшқинликни шеърий сатрларда ифодалашга ҳаракат қилган.

Сўз боши муаллифи ва масъул муҳаррир
ҳуқуқшунослик фанлари доктори, академик

Акмал САИДОВ

Абдуҳамид ПАРДАЕВ

шеърий таржимаси

ISBN 978-9943-6338-6-5

© Абдуҳамид Пардаев

«Танланган асарлар»

© «OYDIN» нашриёти, 2021

«ЗАРДУШТ НИДОСИ» – ЎЗБЕК НАЗМИДА

«Мени яхши ўқишни ўрганинг».
Фридрих Нитше

Биз атоқли немис шоири ва ёзувчиси сифатида биладиган ва улуғ-лайдиган жаҳон миқёсидаги даҳо адиб Фридрих Нитше (1844-1900) айна вақтнинг ўзида файласуф, филолог ва бастакор ҳам бўлган. Дарҳақиқат, Ф. Нитшега нисбатан «**сиёсат соҳасининг файласуфи**» деган таърифни қўлласак, бу энг тўғри баҳо бўлади, деб ўйлайман. Чунки унинг деярли барча асарларининг марказида сиёсат туради.

Нитше ўзининг 56 йиллик қисқа умри давомида ёзган «Фожианинг муסיқа умридан туғилиши» (1872), «Тарихнинг ҳаёт учун фойдаси ва зарари» (1874), «Шопенгауэр мураббий сифатида» (1874), «Рихард Вагнер Байрейтда» (1875-1876), «Эркин тафаккур соҳиблари учун қўлланма» (1876-1878), «Тонг яллиғи» (1881), «Зардушт таваллоси» (1881-1885), «Қувноқ билим» (1882), «Ёвуз донишмандлик: ҳикматлар ва доно сўзлар» (1882-1885), «Эзгулик ва ёвузликнинг нариги томонида» (1886), «Ахлоқ генеологияси» (1887), «Сажда қилинадиганларнинг хира тортиши» (1888), «Ҳокимиятга интилиш» (1906) каби машҳур асарлари адибнинг илмий-фалсафий ва бадиий меросини ташкил этади.

Муҳтарам китобхон, қўлингиздаги ушбу китобда Фридрих Нитшенинг шоҳ асари – «Зардушт таваллоси» насрий достони илк бор ўзбекча назмий тилда «Зардушт нидоси» номи билан эътиборингизга ҳавола қилинмоқда. Аввало, бу асарнинг ёзилиши ва нашр этилиши тарихи ҳақида қисқача фикр юритамиз.

Бу фалсафий дoston Ф. Нитше ижодида ҳамда XIX аср иккинчи ярми немис фалсафаси тараққиётида том маънодаги юксак босқичдир. Адибда китобни бунёд этиш фикри 1880 йилларнинг бошларида, янада аниқроғи, 1881 йилнинг августидан 1883 йилнинг январигача бўлган давр оралиғида пайдо бўлган. Кейинчалик Ф. Нитшенинг эътироф этишича, унга икки марта «башорат» келади: дастлаб «абадий қайтиш» гоёси, сўнг Зардушт

образи тасавурида гавдаланади. Бу икки «башорат» унинг Шарқдаги таълимотлар билан яхши танишлигидан далолат беради¹.

Маълумотларга қараганда, 1883 йилда чоп этила бошлаган бу китоб бир йил давомида битилган учта алоҳида фаслдан иборат бўлган. Ф. Нитше китобнинг яна уч фаслини ёзишни мўлжаллаган, бироқ уларнинг фақат биттасини – тўртинчи фасл сифатида ёзиб тугатишга улгурган, холос. Адиб вафотидан сўнг китобнинг ана шу тўрт фасли яхлит-ягона асар сифатида нашр этилган.

Асар жамиятда инсон қандай ўрин тутиши, ўз ҳаётини қандай англаши, қандай саёҳат қилиши, ўзини ва дунёни қандай идрок этиши хусусида Ф. Нитшенинг нуқтаи назарини ифода этадиган фалсафий дostonдир. Унда инсоннинг табиат билан, ўзи билан ва атрофдаги одамлар билан муносабатига катта эътибор қаратилади, ҳар кимнинг ўз ҳаёт йўлидан бориши зарурлиги ғояси мадҳ этилади.

Янги даврнинг энг муҳим асарларидан бири бўлмиш ушбу китобда Ф. Нитше Уйғониш давридан бошлаб европаликларнинг ўй-фикрларидан хукмрон бўлган тараққиёт назариясига ўзининг абадий қайтиш, ҳар қандай ривожланишнинг давомийлиги тўғрисидаги таълимотини қарши қўйган. Фақат аъло одам²гина бир сафар бошидан кечирганлари қайтадан такрорланишини, шу жумладан, энг қайғули дамлар ҳам узлуксиз қайтишини қабул қилишга қодир. Буюк адиб фикрига кўра, бундай комил зотнинг оддий одамдан фарқи худди одамнинг маймундан фарқига ўхшайди.

Ф. Нитшенинг «**Билимга чанқоқлар ҳақиқат дарёсига у лойқалигида эмас, балки саёзлигида шўнғишни хуш кўрмайдилар**», деган ҳикмати бор. Мана, бир асрдан ошмоқдаки, билимга ташна китобхонлар Зардушт жарчиси бўлган Нитшенинг ҳақиқат уммонига тинимсиз шўнғийдилар. Бинобарин, XX бошларида рус файласуфи С. Франк: «**Мен Нитшенинг таълимотидан эмас, балки «Зардушт таваллоси» китобидан уфуриб турган маънавий ҳаёт, маънавий кураш муҳитининг нечоғлик теранлигидан ҳайратдаман**», деб ёзганди.

Ҳақиқатдан ҳам, бу китобни ёддан чиқариб, таъсирини эса унутиб бўлмайди. Модомики, унинг теранлиги, серқирралиги англаб етилса

¹ Қаранг: Саидов А. «Зардушт: инсон ҳақидаги ҳақиқатни излаб». Давра суҳбати // «Жаҳон адабиёти» журналы, 2005 йил, 3-сон, 169-171-бетлар.

² «Аъло одам» (немисча «Übermensch») – Фридрих Нитше томонидан яратилган тўқима умумлашма образ. Бу атама ўзбек тилида «аъло одам» (Иброҳим Гафуров), «олий одам» (Абдуҳамид Пардаев, Нарзулла Жўраев), «ғайриодам» (Эркин Эрназаров) каби шаклларда ҳам қўлланилган – А.С.

ҳамда сержило маъноси онг-тафаккурингиз ва қалбингиздан ўрин олса борми, ўшанда ушбу дoston мангуа ўзингиз, ўзлигингизнинг узвий бир қисмига айланади.

Асардаги баъзан соғлом фикрга зид, қаҳру маломатга тўла, тушкунлик ва аламзадалик сингган, бироқ ҳамиша аниқ ва ақл бовар қилмайдиган даражадаги жозибатор жумлалар хотирангизда яна ва яна жонланаверади. Ф. Нитшенинг тигдек ўткир сатрлари онгу шуурингизга ёриб кириб ҳамда қалбингизни маҳв этиб, оддий тасаввурларингизни тилка-пора қилади.

Китоб ҳақиқатдан ноёб, айни чоғда, ҳамма ҳам уни англаб етолмаслиги ва яхши кўриб мутолаа қила олмаслиги бор гап. Ф. Нитше фалсафасини қабул қилиш учун аввало китобни ўқиш биланоқ уни дарҳол рад этмайдиган, унга қўл силтаб қўймайдиган даражада бироз «орсиз»ларча ҳафсала ва муайян маънода «ихлоснинг қайтиши» тажрибаси талаб этилади. Чунки китобда борлиқ оламга мутлақо ўзгача нуқтаи назар тарғиб қилинган, дунёга тамомила бошқача қарашлар ҳақида панд-насихатлар берилган.

Нитше бизни эзулик ва ёвузликка, Тангри ва одамларга, ҳақиқат ва ёлғонга, ҳатто ўз-ўзимизга ҳам буткул янгича нигоҳ билан қарашга ундайди ҳамда аксар ҳолларда бу нидо-таваллоларига кўндиради. Шу боис китобни ўқиб чиққач, эндиликда ўзингизни, ўз сийратингизни мутлақо танимай қоласиз. Шу пайтгача феъл-атворингизга хос бўлган қандайдир биқиклик, мурасозлик, ақидабозликлардан асар ҳам қолмайди.

Китобда ўта ҳаққоний ва ҳозирги давримизга жуда яқин бўлган, айни шу жиҳатлари билан китобхонни астойдил хижолатга қўядиган, ҳатто руҳий қийноққа соладиган кўплаб киноялар мавжуд. Масалан, «йиқилаётгани туртиб юбор», «ҳамдард бўлма», «садақа берма», «одамлар ўзаро тенг эмас», «ҳаммадан ҳам кўра омади чопганлардан кўпроқ нафратланилади», «баъзи бировларга қўлингизни эмас, фақат панжангни узатишни ўрган, ўшандаям панжангда ўткир тирноғинг бўлсин» сингари очиқ ва аччиқ қочиримлар шулар жумласидандир.

Умуман олганда, асар том маънода изоҳ бериш ёки қўшимча қўшишга асло ўрни қолдирмайдиган закиёна иқтибослардан ташкил топган. Аммо, баъзан Ф. Нитшенинг бундай заковати, хусусан, «ортиқча одамлар ниҳоятда кўп», «дунё одамларга қалашиб кетган», «барча яқинларингизга ва уларнинг қўшниларига ҳам тоқат қила олмайдиган аҳволга тушишингизни истардим», «одам бор-йўғи восита – буюк, аъло одам томон қўйил-

ган кўприк», «вақтида қазо қил» деган мазмундаги бир қатор шафқатсиз иқтибослари моҳиятидаги қаҳр-ғазаб ва ғайриинсоний кайфиятдан ҳам кўз юмиб бўлмайди.

Яна бир ўзига хос жиҳат Ф. Нитшенинг ваъзларида далил-исботларнинг ўзи йўқ. У ўқувчига ўзига ўзи фалсафий савол бериш ва буни фикран мустақил мушоҳада этиш имконини қолдирмайди. Аксинча, адиб китобхон учун ҳам ҳаммасини ўзи ҳал қилади.

Адибнинг энг севгани – ҳикматларки, бу «қанотли сўзлар» парвозига бас келиш қийин. Айниқса, улардаги пичинг ва киноя, кесатиқ ва заҳархандалар маъно ва мантиқдан нуқсон ахтариш борасидаги ҳар қандай хомтамангизни чиппака чиқаради. Бошқа томондан, чўрткесар, кўрс ва мурасисиз руҳдаги баён услуби ҳамма нарсани куч билан ҳал қилишга бел боғлаган одам учун жуда мосдир.

Энг асосийси, Ф. Нитшенинг ушбу китоби одамга ўзи ҳақида мушоҳада юритишига ёрдам беради. Асарни идрок этиш мушкул бўлса ҳам, у ўқувчи дунёқарашада бир умрга ўз изини қолдиради.

Китобнинг бош ғояси – аъло одамни, инсоннинг янги тоифасини тарбиялаш назариясидир. Ф. Нитше ўта қаттиққўллик, шафқатсиз ва мажбурий тартиб-интизом билан тарбиялаш мумкин бўлган бениҳоя қудратли ва мукамал шахсни мадҳ этади.

Бу борада Ф. Нитшенинг қарашада ақл мағзи бор, деган фикрдаман. Гарчанд адибнинг фалсафаси ақл ва мантиқни инкор этса ҳам, ўйлашимча, унинг айнан шу ғояси, муайян жиҳатдан жуда оқилона таълимот. Эҳтимол, ундаги зиддият ва қарама-қаршиликларнинг туб моҳияти ҳам шундадир?

Нима бўлганда ҳам, «Зардушт нидоси» асарида кучли шахсларни тарбиялаш ғояси илгари сурилгани эътиборга лойиқ. Бинобарин, Нитшенинг Зардушти бировлар устидан ҳукмронлик қилишга интилмайди, аксинча, у ўз ортидан иродасиз кишилар оммасини етаклашга қодир бўлган иродаси кучли шахсларни тарбиялаш тарафдоридир¹.

Агар Ф. Нитшенинг мактублари асосида фикр юритиладиган бўлса ва шу негизда унинг ҳаётига назар ташланса, адиб ўз фалсафасида чинакамига самимий бўлмаганини англаш мумкин. Унинг «аъло одам» фал-

¹ Қаранг: Жаҳон фалсафаси тарихидан лавҳалар: тажрибавий матн. I китоб / Тузвчи ва илмий муҳаррир Қ. Назаров. – Т., Ўзбекистон файласуфлари миллий жамияти нашриёти, 2004. – 358-380-бетлар. Яна қаранг: Нерсесянц В.С. Ҳуқуқ фалсафаси: Қисқача ўқув қўлланма / Масъул муҳаррир А.Х. Саидов. – Т.: «Адолат», 2003. – 57-бет; Фалсафа асослари. – Т.: «Ўзбекистон», 2005.

сафаси кўпроқ феъл-атвордаги идеалистик ва ниҳоятда бўрттирилган хомхаёлга, янада содда қилиб айтганда, ёш боланинг бетийиқ ва бемисл учқур фантазиясига, ушалмайдиган орзу-ўйларга ўхшаб кетади.

Шу маънода, Ф. Нитше асарнинг иккинчи нашрига «**Ҳамма учун ва ҳеч ким учун**» деган тагсарлавҳани бекорга қўймаган. Зотан, дostonда илгари сурилган аъло одам ғояси, демакки, баркамолликка, етукликка даъват ҳаммага, бутун инсониятга тегишлидир. Аммо, ҳеч ким бундай юксак талаб ва олий меъёрларга жавоб беролмайди.

Бошқача айтганда, Зардушт таваллосининг, Нитше муножотининг замирида идеал инсон ғояси мужассам экани ҳолда, афсуски, бундай баркамол инсон ҳалигача шаклланигани йўқ. Зотан, «аъло одам – илоҳга яқин одам». Айни чоғда, «аъло одам ҳам, энг аввало, одам». Адибнинг китоби ҳаммага, айни пайтда ҳеч кимга, яъни мавжуд бўлмаган ана шу инсон – аъло одамга бағишланган.

Чиндан ҳам, Ф. Нитшенинг ушбу китобида ўта баҳсталаб, ўз даврида муайян маънода инқилобий аҳамият касб этган, экзистенциализм¹ ва постмодернизм² оқимларини шакллантириш ҳамда ривожлантиришга улкан ҳисса қўшган, эндиликда эса соғлом фикрлайдиган ҳар қандай инсон учун хос бўлган фикр-мулоҳазаларга айланган эзгу даъватлар, кейинги даврда ўз исботини топган башоратомуз нодир фикрлар беҳисоб.

Энг муҳими, бу асардан ҳар ким фикр юритиш, мулоҳаза, мушоҳада қилиш учун етарлича озиқ, ўз дунёқарашидан келиб чиққан ҳолда қабул

¹ Экзистенциализм (лот. existential - мавжудлик) – XX аср бошларида Россия ва Германияда, Иккинчи жаҳон уруши арафасида эса Францияда пайдо бўлган фалсафий йўналишлардан бири. Экзистенциализм мавзу доираси жиҳатидан соф фалсафадан йироқ бўлиб, асосан, инсоннинг мавжудлиги, тақдири, имон-эътиқоди, ҳаётининг мазмуни ва мақсадлари сингари масалаларга эътибор қаратгани боис, у кўпроқ табиий ижодкорлар орасида кенг тарқалган. Бошқа томондан, экзистенциалистларнинг ўзлари ҳам асарларида санъат ва бадиий адабиёт воситаларидан кенг фойдаланишга ҳаракат қилган. Қаранг: Маънавийт: асосий тушунчалар изоҳли луғати. – Т.: Гафур Ғулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2009.-649-650-бетлар.

² Постмодернизм (лот. post – кейин, moderne – янги, замонавий) – тарихий, ижтимоий ва миллий контекста боғлиқ, фалсафий-эпистемологик, илмий-назарий ва ҳиссий-эстетик тасаввурлар мажмуи. Бу атама XX асрнинг 20-30-йилларида илмий муомалага модернизм адабиёти ўрнини босувчи адабиёт маъносида киритилиб, аниқ тарихий мазмунга эга бўлган. Ўтган асрнинг 60-йилларидан бошлаб тарихчи ва адабиётшунослар постмодернизмга ғоявий дастур кўринишини бериб, дунёқараш даражасига кўтарганлар. Постмодернизм фалсафаси структурализм, марксизм, фрейдизм ва нитшечилик каби оқимлар дунёқарашига оид ғояларнинг айримларини сақлаб қолиш, баъзиларини бартараф этишга уриниш натижасида вужудга келган. Қаранг: Фалсафа: энциклопедик луғат. – Т.: «Ўзбекистон миллий энциклопедияси», 2010.-230-231-бетлар.

қилса ёки инкор этса бўладиган талайгина оқилона, диққатга сазовор ғояларни топа олади.

Шунинг учун ҳам китобни ўқинг, мухтарам китобхон! Ф. Нитшега катта шуҳрат келтирган бу шоҳ асарни ўзбек тилига илк бор таниқли адабиётшунос олим, ҳассос адиб ва таржимон Иброҳим Ғафуров соҳир дид ҳамда юксак маҳорат билан таржима қилган¹. Сиз бу насрий дoston таржимасини бундан саккиз йил илгари алоҳида китоб ҳолида кўрган, харид қилган ва ўқиган чиқарсиз, албатта.

Энди Ф. Нитше асарининг яна бир моҳир таржимон Абдуҳамид Пардаев қаламига мансуб янги, шеърый таржимасини ҳам мутолаа қилиб кўришни тавсия этаман. Сизда: «Таржимонга бу борада нималар илҳом ва мадад берган?», «Насрий дostonни назмий вазнда таржима қилиш учун таржимоннинг қандай асослари бор эди» ёки «Таржимачилик соҳасида бундай тажриба илгари ҳам кузатилганми?» каби саволлар туғилиши табиий.

Бу ҳақда сўз берганда, даставвал, Ф. Нитше Шарқ фалсафасининг катта билимдони бўлганини яна бир бор таъкидлаш ўринлидир. Ф. Нитше – Шарқ тафаккур тарзини чуқур ўрганган, унга эътиқод билан қараган ва кенг тарғиб этган дунёвий алломалардан бири. Ф. Нитше ўз ғояларига илоҳий тус бериб, Шарқ инсонпарвар ғояларидан нажот излайди. Нитше, хусусан, Зардушт тимсолида эркин ва озод инсонни кўради. Бошқача айтганда, адиб таълимоти Шарқ фалсафасининг нитшеёна ифодасидир.

Қолаверса, Ф. Нитше асарининг фалсафий дoston деб аталишига ҳам аҳамият берайлик. Бинобарин, Шарқ адабиёти анъаналарига кўра, бу каби маънавий-маърифий асарлар азалдан асосан шеърый вазнда ёзилган. Кези келганда, буюк аждодимиз Заҳириддин Муҳаммад Бобурнинг шоҳу шоирлик қатори фикҳ илми, ҳозирги замон ибораси билан айтганда, ҳуқуқшунослик билан шуғуллангани ва шу мавзуда «Мубайин» (тарихий манбаларда – «Мубайян») деб аталган эътиборли асар ҳам яратганини эслатиш ўринлидир. Маснавий жанрида, яъни шеърый услубда яратилган ушбу асар Истиқлол йилларида, хусусан, 2014 йилга қадар мамлакатимизда икки марта нашр этилди².

«Мубайян», бир томондан, ўзбек тилида яратилган ва мумтоз шоир қаламига мансуб бўлган эътиборли асарлар туркумига кирса, иккинчи

¹ Ф.Нитше. Зардушт таваллоси: Насрий дoston. Иброҳим Ғафуров таржимаси. – Т.: «Янги аср авлоди», 2007.

² Қаранг: Бобур Заҳириддин Муҳаммад. Мубайин / Нашрга тайёрловчи Х.Ҳасанов; масъул муҳаррир С.Ҳасанов. – Т.: «MUMTOZ SO‘Z», 2011; Бобур Заҳириддин Муҳаммад. Мубайин / Масъул муҳаррир А.Рустам. – Т.: А.Қодирий номидаги халқ мероси нашриёти, 2000.

томондан, тилимизнинг шираси ва бойлигини тўлалигича акс эттирадиган диний ва бадиий адабиётнинг ёрқин намунаси эканини унутмаслигимиз керак. Бу асар исломшунослар ва ҳуқуқшунослар, тарихчи ва файласуфлар, тилшунос ва адабиётшунослар каби турли соҳа тадқиқотчилари учун қимматли ва мумтоз манбадир.

Шу жиҳатдан, Мирзо Бобур қаламига мансуб ушбу китобнинг учинчи нашрига таниқли шоир, таржимон ва аллома Мирзо Кенжабек қўл ургани айна муддао бўлди, деб ўйлайман. Нега деганда, янги нашрнинг олдинги нашрлардан фарқли хусусиятларидан бири шундаки, асар насрий баёни билан бирга ёнма-ён саҳифада жойлаштирилган ҳамда «Мубайян» ва насрий баёни» деб номланган¹. Эндиликда китобхон шеърӣй ва насрий матнни ўқиб, иккисидан ҳам баробар истифода этиши мумкин.

Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, Ф. Нитшенинг ўзи ҳам аслида шоир бўлган. Шундай экан, таржимон Абдуҳамид Пардаев асар таржимаси асосида улғу адибнинг ана шу шеърӣй даҳосига ҳақли, асосли ва муваффақиятли урғу берган, деб ўйлайман. Ўз навбатида, ўзбек китобхони Ф. Нитшенинг асарини ҳам насрий («Зардушт таваллоси») ва назмий («Зардушт нидоси») таржималарида мутолаа қилиш имкониятига эга бўлиб турибди.

Фурсатдан фойдаланиб, мазкур китобнинг қуйидаги хусусиятларига эътиборингизни қаратмоқчиман.

Биринчи хусусияти – китобнинг жанри. Асар насрда битилган, лекин бу наср шоирона, яъни шеърӣй қофиялидир. Жанр ҳақида сўз борганда, ҳақиқатдан ҳам, уни фалсафӣй дoston (поэма) дейиш мумкин. Дoston муқаддас китоблар услубида битилган, яъни воқeалар баёни изчил эмас, тили эса ташбеҳларга бой. Бундай матнни идрок этиш одатда китобхоннинг интеллекти, ақлий салоҳияти, фикрлаш қобилияти, умуман, руҳий ҳолатига боғлиқ бўлади.

Иккинчи хусусияти – китобнинг тили. Нитшенинг тили стихияли, содда қилиб айтганда, қуйма ва табиий. У аслида ёддан айтиш, таъбир жоиз бўлса, қироат қилишни тақозо этадиган мукамал сўз ўйинлари, вазн мезонлари ва оҳанглар жилосини ўзида мужассам этган. Шу маънода, Нитшенинг Зардушти бир ўринда: **«Ким қони билан ривоятлар ёзаркан, у ўзини шунчаки ўқишларини эмас, ёдлаб олишларини истайди»**², деб айтиши бежиз эмас.

¹ Бобур Заҳирриддин Муҳаммад. Мубайян ва насрий баёни / Насрий баён ва шарҳлар муллифи М.Кенжабек. – Т.: «Шарқ», 2014.

² Иброҳим Гафуров: «Одам оламнинг сайқали»: Суҳбатдош Умид Ёқубов // Ўзбекистон адабиёти ва санъати, 2006, 13-сон.

Учинчи хусусияти – китобнинг тузилиши. Асар Зардуштнинг ваъзлари, ривоятлар, саноларни қамраб олган тўрт фаслдан иборат. Унда кундалик турмушнинг барча жабҳалари – ахлоқ-одобдан бошлаб токи ҳаёт маишатлари, ўзаро муомала-муносабат ва яшашдан мақсадгача бўлган турли-туман мавзулар қаламга олинади. Китобнинг ҳар бир бўлими «Зардушт шундай деган»¹ жумласи билан тугайди.

Тўртинчи хусусияти – китоб қаҳрамони. Зардушт – бу исм эрамиздан аввалги VIII-VII асрларда куйи Амударё ҳудуди ва Марғиёнада вужудга келган, яккахудоликни тарғиб этадиган дин бўлмиш Зардуштийлик (оташпарастлик, зороастризм) динини ислоҳ қилган ҳамда такомиллаштирган улуг файласуф-дарвеш, яъни тарихий шахснинг номидан олинган.

Манбаларда Зардушт таълимоти:

биринчидан, жамиятнинг ижтимоий барқарорлигини сақлаб қолиш учун хизмат қилиши;

иккинчидан, уруғ ва қабила динларидан устун турувчи ҳамда улар манфаатларига мос келадиган эътиқод шаклини яратиши;

учинчидан, ҳар қандай қонли уруш ва хунрезликларга қарши халқларни осойишталикка қақриши;

тўртинчидан, давлат чегараларидан ташқари кўчманчи чорвадор қабилалар ҳужумига қарши мамлакат ичкарасидаги кучларни жипслаштирувчи ғоялар тизимини шакллантириши ва бундай ғоялар тизими ўз даврининг сиёсий мафқурасидан бошқа нарса бўлиши лозим эди², деб қайд этилади.

Бу ҳақда фикр юритганда, Шарқнинг бебаҳо ҳуқуқий ёдгорлиги – энг мўътабар қадимги қўлёзма бўлмиш «Авесто» ҳақида тўхталиш мақсада мувофиқдир. Президентимиз сўзлари билан айтганча, **«Бу нодир китоб бундан XXX аср муқаддам икки дарё оралиғида, мана шу заминда умргузаронлик қилган аждодларимизнинг биз авлодларига қолдирган маънавий, тарихий меросидир. «Авесто» айни замонда бу қадим ўлкада буюк давлат, буюк маънавият, буюк маданият бўлганидан гувоҳлик берувчи тарихий ҳужжатдирки, уни ҳеч инкор этолмайди»**³.

Ҳақиқатдан ҳам, «Авесто» Зардуштийлик диний-ҳуқуқий китобининг тўплами, яъни мажмуаси ҳисобланади. Зардуштийлик асосчиси Сипийт-

¹ Бу жумлани Иброҳим Гафуров: «Зардушт шундай зикр қилди» деб, Абдуҳамид Пардаев: «Зардушт ёниб қилар тавалло!» тарзида ўтгирган – А.С.

² Маънавият: асосий тушунчалар изоҳли луғати. – Т.: Гафур Фулом номидаги нашриёт-маъбаа ижодий уйи, 2009. - 174-бет.

³ Каримов И.А. Адолатли жамият сари. – Т.: «Ўзбекистон», 1998. – 39-40-бетлар.

мон Зардушт (Спитак Спитама Заратуштра) бундан уч минг йиллар илгари инсониятга бирон-бир бошқа диндан кўра бевосита ёки билвосита катта таъсир кўрсатган энг қадимги жаҳон динини яратган¹. Манбалар авесто жамиятида «Тангри суди» борлигига йўл қўяди. Зардуштийлик насронийлик, яҳудийлик ва буддавийлик динлари ривожига, уларнинг энг муҳим назариялари, сиёсий ва ҳуқуқий ғояларини шакллантиришга катта таъсир ўтказган².

Ўз навбатида, Зардушт образи талқинига қайтадиган бўлсак, Нитше Зардуштийлик таълимоти тарихидан хабардор бўлишига қарамай, файласуф учун Зардушт сиймосини антик давр муаллифлари каби коҳин ва файласуф сифатида ёритиш муҳим аҳамият касб этганини таъкидлаш лозим. Айнан Аристотель, Плиний, Апулей асарларида у шундай талқин қилинганди. Антик давр филологиясининг йирик мутахассиси ҳиобланган Ф. Нитше, табиийки, бу адабий анъана билан яқиндан таниш бўлган.

Эътиборли томони шундаки, китобда хилма-хил ғоя ва тимсоллар жуда кўп. Шу ўринда фалсафий-бадий жиҳатдан чуқур талқин этилган ва эсда қоладиган қуйидаги энг муҳим ғояларга тўхталамиз.

Биринчи ғоя – «Абадий қайтиш» ғоясидир. Бу ғоя Ф. Нитше фалсафий тафаккурида ўзига хос алоҳида мавқе эгаллайди. Ф. Нитшенинг фикрича, борлиқ олам муттасил равишда такрорланаверади, демакки ҳеч қачон йўқолмайди, йўқликка дучор бўлмайди. Яъни, бу олам чархпалакдек мангу айланишга ва ундаги воқеликлар абадий қайтишга, такрорланишга маҳкум. Аммо, энг ёмони, инсон ҳам абадий қайтишга маҳкум этилган бўлиб, мутлақ якун, таъбир жоиз бўлса, қиёмат куни яқин эканлиги доимо даҳшатли қўрқув уйғотиб туради.

Бу назариянинг асосида, айрим талқинларга кўра, буддавийликдаги «инкарнация» ва «реинкарнация»³, яъни жоннинг қайта дунёга келиши, шунингдек, тасаввуф фалсафасидаги руҳнинг қайталаниши ғоялари ётади. Қолаверса, абадий қайтиш, йўқликдан борлиқнинг пайдо бўлиши ва

¹ Бу ҳақда батафсил қаранг: Саидов А.Х., Жузжоний А.Ш. Шарқ цивилизацияси: инсон ва ҳуқуқ. Ўтмиш ва ҳозирги замон. – Т.: «Адолат», 2005. – 50-72-бетлар.

² Ўша манба. – 72-бет.

³ Қаранг: Жаҳон фалсафаси тарихидан лавҳалар: тажрибавий матн. I китоб / Тузувчи ва илмий муҳаррир Қ.Назаров. – Т., Ўзбекистон файласуфлари миллий жамияти нашриёти, 2004. – 358-380-бетлар. Яна қаранг: Н.Жўраев. «Авесто заррияти». Сўзбоши. // Авесто. – Т.: «Шарқ», 2001; Н.Жўраев. Тарих фалсафасининг назарий асослари. – Т.: «Маънавият», 2008; Н.Жўраев. «Авесто» мўъжизаси. – Т., Ғафур Ғулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2013; Н.Жўраев. Таваллодан муножотгача, Жаҳон адбиёти, 2013. – 6-сон.

яна ўз ҳолига қайтиши ҳақидаги назария қадимги бобил, ҳинд ва хитой табиий фалсафасида мавжуд бўлган.

Абадий қайтиш ғояси Ф. Нитше учун ҳаёт рамзидир. Абадий қайтиш ғоясини янада содда қилиб тушунтирадиган бўлсак, Шарқ фалсафий тафаккурига кўра абадий барҳаёт инсон руҳи Ерга тушиб, унинг қалбига ўрнашади, қалб жавҳарига айланади, инсонни ҳаракатга келтирувчи куч-қудрат мақомига эга бўлади.

Дунё файласуфларининг талқинича, Ерга тушган руҳ, яъни инсон руҳи синовлар, изтироблар, имтиҳонлар йўлидан ўтади. Йўлда учраган қийинчиликлар, азоб-уқубатлар инсон руҳи ғуборларини софлашга, инсон танасини поклашга ёрдам беради. Инсоннинг иродасини мустаҳкамлайди, руҳиятидаги олийжанобликни кучайтиради.

Иккинчи ғоя – аъло одам назарияси. «Инсон – бу ҳайвон билан аъло одам ўртасида тортилган арқон, бу – жар устидаги арқондир», дейди бир ўринда Ф. Нитше. Яъни, аъло одам – бу инсон маймундан қанчалик қудратли ва мукамал бўлса, ҳозирги давр одамидан шу қадар қудратли ва мукамал бўладиган комил инсонни ифода этиш мақсадида Ф. Нитше томонидан яратилган тўқима умумлашма образдир. Ф. Нитшенинг фалсафий назариясига кўра, аъло одам инсон тури ривожланиши тарихида қонуний босқич бўлиб, ҳаётнинг илоҳий кучлари эҳтироси олий чўққиларини ифода этиши керак.

Аъло одам бунёдкор, унинг беқиёс қудратга эга иродаси тарихий тараққиёт йўналишларини белгилаб беради. Ф. Нитше аъло одамлар тимсолида жаҳоний салтанат барпо этган македониялик шоҳ, саркарда Искандар Зулқарнайни (эрамиздан аввалги тахминан 356-323 йиллар), қадимий Римнинг давлат ва сиёсат арбоби, саркарда, ёзувчи Гай Юлий Цезарни (эрамиздан аввалги 100-44), Уйғониш даврининг испаниялик сиёсий арбоби, Италияни Муқаддас Черков шафелигида бирлаштиришга ҳаракат қилган Чезаре Боржигани (1475-1507), Франция императори ва саркардаси Наполеон Бонапартни (1769-1821) кўрган.

Учинчи ғоя – бу руҳнинг уч марта эврилишидир. Бунда Ф. Нитше томонидан инсон руҳи ривожланишининг куйидаги шартли размларига эътибор қаратилган.

Туя – оғир юк ташийдиган ўта чидамли ҳайвон. Ана шу тимсолдаги руҳ ҳамиша мушкулотларга талпинади, ҳамма нарсани ўз гарданига ортмоқлайди, «буни мен қилишим шарт», деган масъулият юкини мудом зиммасига олиб яшайди. Яъни, Зардуштнинг руҳи даставвал туя бўлиб

ўз-ўзини енгади.

Арслон – эркинликни иташ, «мажбурман» дейишдан халос бўлиб, «хоҳлайман» дейишга интилиш, ҳукмдорлик ва кибр рамзи. Бу эса елкадаги мажбурият юкини итқитиб ташлаш, Ф. Нитше таъбири билан айтганда, эскича одатларга, «куллик-мутелик хулқи»га чек қўйиш ва уларни янги қадриятлар билан алмаштириш деганидир. Лекин шер (арслон) яратиш, бунёдкорлик салоҳиятига эга эмас.

Бола – руҳнинг кейинги эврилиши рамзи. Нитше сўзлари билан айтганда, «**Гўдак – янгича муқаддимадир**». У ўз дунёсини яратади. Фақат бола бунёдкорликларга қодир, фақат унгагина мўъжизалар ярата олиш қурб-салоҳияти насиб этган, чунки энг катта мўъжиза унинг ўзидир. Бола ўзигача яратилганлардан беҳабар, ўзи яратганларидан эса бемисл ҳайратда яшайди. Зеро, болада ҳаётгий куч жўш уради, у ўзини бутун олам, коинот билан тенглаштиради¹.

Кўришиб турганидек, Ф. Нитшенинг Зардушти кўнглидаги гапларини рамзлар воситасида айтади, нафақат айтади, балки зикр тушиб куйлайди, нидо қилади, тавалло этади. Албатта, бутун инсониятнинг, айниқса, Шарқнинг неча минг йиллик адабий-бадий ижодиёти, мифологиялар дунёси бу каби ранг-баранг тимсолу рамзларга ниҳоятда бой.

Айни вақтда Ф. Нитшенинг Зардуштидек ўта муножотгўй, таваллочи ва нидокор зот тимсоли кўз ўнгимизда, таъбир жоиз бўлса, қалбларимиз саҳнида зикри само тушаётган буюк сўфий боболаримиз – Аҳмад Яссавий ва Сулаймон Боқирғоний, Занги ота Ҳимматий ва Султон Мир Ҳайдар ота, Алишер Навоий ва Бобораҳим Машраб сиймоларини гавдалантиради, десак, хато қилмаган бўламиз. Шундай экан, устоз Иброҳим Гафуров: «**Фридрих Нитше – Европанинг сўфийси**» деганида айни ҳақиқатни айтган.

Албатта, Ф. Нитшенинг бу ажойиб асарини оддий романдек шунчаки ўқиб бўлмайди. Уни ҳафтасига 2-3 бобдан ўқиб боришни, лекин ҳар ҳафта изчил мутолаа қилишни тавсия этаман. Бундан кўп ҳам, тез ҳам ўқимаган маъқул. Ўшанда орадан 5-6 ой ўтиб, мутолаа натижаларини ҳис эта бошлайсиз.

Ф. Нитшенинг китобини ўқиш билан боғлиқ якуний натижалар нималарда намоён бўлади?

¹ Жаҳон фалсафаси тарихидан лавҳалар: тажрибавий матн. I китоб / Тузувчи ва илмий муҳаррир Қ.Назаров. – Т., Ўзбекистон файласуфлари миллий жамияти нашриёти, 2004. – 366-бет.

Биринчидан, ушбу китоб мутолааси туфайли тузилган фикрлар, эҳтиросу ҳис-ҳаяжонлар билан таққослаганда, асарнинг тили бир қадар чегараланганини ҳис этасиз. Бинобарин, бу билан Ф. Нитше Сизнинг бутунги кунда ўзингизга маълум бўлган сўзлар ва атамалар билан баён қила оладиган бутунги ҳиссиёт ва мушоҳадаларингизни идрок этиш чегарасидан чиқиб кетишингиз учун шарт-шароит яратади.

Иккинчидан, ҳозирги вақтда Сиз фақат оқ-қора тусдагина кўраётган жуда кўп нарсалар камалакнинг барча жилоларида намоён бўлади. Бу билан Ф. Нитше ҳар бир китобхонга рангни ўзи танлаши учун шарт-шароит яратади.

Учинчидан, Ф. Нитше китоб пировардида ўқувчи учун энди ўзи билиб олганларига мувофиқ ҳолда ҳаракат қилиши ёки ҳаракатдан тўхтаб туриши учун имконият яратади.

Китобни нима учун ана шундай секин ўқиш керак? Чунки Ф. Нитше китобида акс эттирган вазиятларнинг ҳар бири бўйича дарҳол бир тўхтамга келиб бўлмайди. Бу – имконсиз!

Шу боис Ф. Нитше асалари орасидан биринчи бўлиб айнан ушбу китобни ўқиш жоиз эканини алоҳида таъкидламоқчиман. Чунки ана шунда адибнинг бошқа асарларида давом эттириладиган фикрларини осонгина идрок эта оласиз. Бошқача айтганда, шу тариқа Сиз Нитше билан ўзаро мулоқотга киришишга қодир бўласиз.

Асарни ўқиб чиқиш билан дарҳол ўзгариб қоласиз. Ф. Нитшенинг гоёларига зид бўлган аввалги фикрларингиз, интилишларингиз, қизиқишларингизни батамом унутасиз. Китобдаги Нитше фалсафасининг моҳиятинигина эмас, бу фалсафанинг нечоғли жозибали битилгани ҳам бутунлай ҳайратга солади! Тўғри, бу осон ўқилмайди, аммо кейин Сиз гоёт гўзал маъвога дахлдор бўлганингизни ҳис этасиз.

Бу китоб кейинги даврда менинг ҳамроҳимга айланган. Вақти-вақти билан уни такроран ўқиб тураман. Ф. Нитше асарлари мутолаасини узоқ вақт кўз остимга олиб юрганман. Сабаби – бу асарлар ўшанда китобсеварлар орасида жуда урф эди. Ҳамма Нитшени ўқирди, ўқийётганиди, ҳозир ҳам ўқияпти ва ўзлари учун қандайдир фикр-хулосалар чиқариб оляпти. Мухтасар қилиб айтганда, бир асрдан буён Нитше урфдан қолгани йўқ, аксинча, бугун нитшехонлик ўзига хос анъанага айланиб улгурди, назаримда.

Хўш, Зардушт ўзи нима деганди, неларни тавалло, муножот ё нидо қилганди? У инсон юксалиши керак бўлган зот, дерди. Зардушт одамни

разил ҳисобларди, унинг мавжудлигини фақат аъло одамга айланиши, яъни юксалиш босқичини ўташи учунгина оқларди.

Аъло одам эса барча инсоний хусусиятларини йўқотган одамдир. Аъло одам эзгулик ва ёвузлик хусусида фикр юритмайди, у ҳасадгўй ҳам, раҳмдил ҳам эмас. Эмишки, у – чўққи, у оддий одам идрок этиши мушкул бўлган Янги Тангри эмиш, зеро у ҳар қандай чегаралар, тоифалардан ташқарида ва буларнинг барчасидан баландда турар эмиш.

Одатда, мутахассислар Ф. Нитше ўз даврининг фалсафий дунёсига янги исёнкор ғоялари билан отилиб кирди, деб ёзишади. Бироқ аъло одам тўғрисидаги ғоя ҳақиқатдан ҳам янгиликми? Агар матннинг услубий мураккабликлари ва интеллектуал мушоҳадаларини таҳлил қилишга эришсангиз, асарнинг асосий маъносини англаш учун Ф. Достоевскийнинг «Ака-ука Карамазовлар» романини очиб, «Иван Федоровичнинг босинқираши» бобига кўз югуртиринг.

Ўша жойда асар қаҳрамонининг кўзига кўринган шайтон айнан Ф. Нитше Зардуштининг тили орқали ифода этган кўпгина фикрларини сўзма-сўз айтганига дуч келасиз. Албатта, Нитше бу мушоҳадаларни изчил ривожлантирган. Аммо, шунга қарамай, улар асардан асарга кўчишда ўз моҳиятини йўқотмаган.

«Зардушт таваллоси»нинг диққатга сазовор ва энг муаммоли жиҳати – ундаги ифода услубидир. Асардаги муаллифнинг шунчаки фикрлари акс этган жумлалар эмас, балки кўпинча сизни дабдурустан жунби шга соладиган, жуда «башанг» қочиримларга тўла қақшатқич иборалар олдида бирдан ўзингизни йўқотиб қўясиз.

Тўғри, даставвал ҳаммаси жойидадек туюлади. Ҳар ҳолда, асардаги битикларнинг мазмун-моҳиятини деярли доимо илғайсиз. Лекин мутолаани давом эттирганингиз сари бу ўтиб бўлмас чангалзор ичида адашиб кетаверасиз. Пировард натижада китобда битилганларнинг ярмидан кўпроғи идрокингизни четлаб ўтганини сезмай ҳам қоласиз: қандайдир алоғ-чалоғ туш кўргандек бўлиб, китобни истар-истамай ёпасиз. Орадан кўп вақт ўтмай эса беихтиёр яна илк варақдан мутолаани бошлайсиз...

Ф. Нитше мутахассис файласуфлардан кўра кўпроқ адабиёт ва санъат аҳлига улкан таъсир кўрсатганини инкор этиб бўлмайди. «Зардушт таваллоси» фақат файласуф ва адибларнигина эмас, шунингдек, бастакорлар ва рассомларни ҳам илҳомлантирган. Хусусан, Ф. Нитшенинг китоби асосида Рихард Штраус «Зардушт таваллоси» симфоник поэмасини яратган бўлиб, бу мусиқа оҳанглари қатор фильмларда янграйди.

Ф. Нитше китоби матнларидан фойдаланган ҳолда, композитор Фредерик Делиус «Тириклар ибодати» ораториясини битган. Густав Маллер ўзининг «Учинчи симфонияси»га Зардуштнинг «Ярим тундаги сано»сини қўшган. Нитше китоби асосида Лена Хейдиз туркум суратлар ва графика расмларини ишлаган. Бундай мисолларни яна кўплаб келтириш мумкин.

Энди Ф. Нитше асарининг жаҳон адабиёти ва санъати намояндаларини ўзига бу қадар жалб этган файласуфона ҳикматларини иложи борича қисқа ифода этишга ҳаракат қилиб кўраман:

- **Қийинчиликларни мунтазам енгиб ўтиш ва ўз-ўзинг билан муҳом курашиб яшаш. Бундан кейинги ғоя келиб чиқади.**
- **«Одам – юксалиши керак бўлган хилқат», яъни аъло одам тўғрисидаги ғоя.**
- **Бахтнинг ҳамма нарсада, айниқса, қийинчиликлар замирида мавжудлиги.**
- **Инъом этиладиган эзгулик (Инъом этиш - бу эзгулик).**
- **«Тангри ўлди» – қадриятлар ўлди ва таянч йўқолди.**
- **Даврийлик ва абадий қайтиш – ҳатто ёмон нарсаларнинг ҳам қайтиши.**
- **Ҳукмронликка (ҳокимиятга) интилиш.**

Агар аҳамият берсангиз, бу ҳикматларнинг маъно-маъзида XIX асрнинг иккинчи ярмида Европада тарқалган дарвинизм¹ ва нигилизм² дунёқарашлари акс-садосини илғаш мумкин.

Афсуски, Ф. Нитшеннинг ушбу китоби ўз даврида фашизм назариятчиларига ҳам маълум даражада таъсир кўрсатган. Айнан шунинг учун шўролар замонида бу асарни чоп этиш тақиқлаб қўйилган. Бугунги кунда,

¹ Дарвинизм – органик дунёнинг тарихий ривожланиши тўғрисидаги Ч.Дарвин асос солган илмий дунёқараш. Дарвин кўрсатишича, ирсий ўзгарувчанлик ва табиий танланиш эволюциянинг асосий ҳаракатлантирувчи кучлари ҳисобланади. Ўзгарувчанлик организмлар тузилиши ва функциясида янги белгиларнинг ҳосил бўлишидан иборат. Ирсият орқали бу белгилар наслдан наслга ўтади. Яшаш учун кураш туфайли муҳит шароитига энг яхши мослашган белгига эга бўлган индивидлар яшаб, насл қолдиради, яъни табиий танланиш юз беради. Табиий танланиш натижасида янги турлар пайдо бўлади. Шу билан бирга, организмларнинг ташқи муҳитга мосланиши нисбий хусусиятга эга. Қаранг: Ўзбекистон миллий энциклопедияси: Д ҳарфи. – Т.: «Ўзбекистон миллий энциклопедияси», 89-бет // ziyouz.com кутубхонаси.

² Нигилизм (лот. nihil – ҳеч нима) – мавжуд ижтимоий ҳаёт шакли ва ахлоқий нормаларни, маданий мерос ҳамда идеалларни инкор этиш. Ижтимоий-тарихий тараққиёт инқирозга учраган даврларда айниқса кенг ёйилган. Бу терминни биринчи марта немис файласуфи Ф.Г.Якоби (1743-1819) қўллаган. Қаранг: Ўзбекистон миллий энциклопедияси: Н ҳарфи. – Т.: «Ўзбекистон миллий энциклопедияси», 206-бет // ziyouz.com кутубхонаси.

Истиклол шарофати туфайли, бу асарнинг барча фазилату нуқсонларини тўғри идрок этган ҳолда, Зардушт ва Нитше билан бирга ҳақиқатнинг машаққатли йўлларида юриб, мунофиқликлар, ёвузликлар ва турли сохта таълимотларга қарши курашиш учун йўл очилди.

Энг муҳими, асарнинг ўзбекча таржималари китобхонларимиз, айниқса, ёшларимизга бугунги нотинч дунёда инсоният бошига ёғилаётган турли муаммоларни, турли вайронкор мафкураларнинг зиён-заҳматини тўғри англаб етишлари, ўзлари ҳаётда дуч келадиган салбий ҳолатларга танқидий қараб, холис баҳолай олишлари учун катта имкониятлар очиб беради, деб ҳисоблайман. Зеро, ҳақиқат баҳсларда туғилади, дейдилар. Ф. Нитшенинг ушбу китоби чинакам баҳслар, мунозара ва мушоҳадалар учун кенг майдон, демакдир.

Китобни сабот билан ўқиш ва ҳар бир жумла устида мулоҳаза юришиш энг маъқул йўл. Ўшанда у Сизга кўп нарса беради. Асар Сизни фақат гоёлари билан эмас, балки гўзал тили билан ҳам мафтуну маҳлиё этади:

*«...Ёришиди жумла жаҳон,
Зардушт пойида арслон.
Тиззасига қўйган бош,
Мушук сингари ювош.*

*Во ажаб, шер жангари,
Вафодор ит сингари.
Қушлар яйрар бошида,
Арслон ҳозир қошида.*

*Зардушт қалбида сурур,
Қироат айлар мағрур:
«Бахт-саодат қақкашон,
Фарзандларимдан нишон!..»*

(А. Пардаев таржимаси қўлёзмаси, 221-бет.)

Ушбу мисраларни файласуф таъбири билан изоҳлайдиган бўлсак, асарда Шарқ фалсафий фикрининг таъсири яққол сезилади. Жумладан, табиат жонли мавжудот сифатида намоён бўлади. Ҳар бир жонзот, дарахт, ҳар бир харсанг тош, денгиз, тоғлар, ҳаво ҳаёт чашмаси билан йўғрилган. Улар Зардушт билан суҳбат қуради, уни оламининг бир қисмини

ташкил қилади. Зардушт ўзини табиатдан ажратмайди, чунки унинг ўзи ҳам табиатнинг узвий бир қисмидир¹.

Шундай қилиб, «Зардушт таваллоси» жуда ноёб, ниҳоятда жозибали, мен учун энг сеvimли фалсафий асар. Уни мен аслиятда, рус тилида² ва ўзбек тилида насрий дoston сифатида (Иброҳим Гафуров таржимасида) ҳамда шеърый манзума кўринишида (Абдуҳамид Пардаев таржимасида) бирдек завқ билан қайта-қайта мутолаа қилипман.

Ҳа, мен Ф. Нитше асарларини, бу адибнинг ёрқин истеъдодини яхши кўраман. Нитшеннинг шоҳ китобини ўқиш ва юксак заковатли мушоҳадаларини ёнғоқдек чақиб, тўқ мағзидан баҳра олишдек ажиб имконият олдида турганингиз билан Сизни қутлайман, азиз китобхон!

Акmal САИДОВ,
академик

¹ Янги ва энг янги давр Ғарбий Европа фалсафаси. XVII-XX асрлар. Ўқув қўлланма. – Т.: «Шарқ», 2002. – 191-бет.

² Ницше Ф. Дополнения к «Заратустре». – Собр.соч., т.IX. – М., изд. Ключкина, 1901; Ницше Ф. Так говорил Заратустра. – М., Издательство Московского университета, 1990; Ницше Ф. Так говорил Заратустра. Избранные произведения: Книга первая. – М.: «Сирин», 1990.

БИРИНЧИ ҚИСМ

Дебоча

АЪЛО ОДАМ ВА ОХИРГИ ОДАМ ЗИКРИ

I

Зардушт ўттиз ёшида,
Асрор кўзу қошида.
Руҳан етиб вояга,
Сафарбар чўнг ғояга.
Кетар юртдан жонажон,
Ойна кўлдан қадрдон,
Дўсту ёридан кечиб,
Ташвишлар ғулин ечиб,
Йўлга отланди олис,
Оқ йўл тила, дўст, холис!
Унутиб уй-рўзгорин,
Макон айлади ғорин.
Тиллашиб тоғ-тош билан,
Аксар кўзда ёш билан,
Тинглаб фасллар нақлин,
Ўн йил пешлади ақлин.
Ўн йил, ё Раб, ёз-қишин,
Узлатда, хилватнишин.
Ўн йил ўй сурди узоқ,
Моҳир овчидай тузоқ
Қўйди ҳар сир-асрорга,
Ва айланди аброрга.
Табиатнинг китобин
Ўқиб, уқиб ёд этди.
Оташ қалбин хитобин

Бўрон, бўрон, бод этди!
Раво муножот сўзи
Очилди қалбин кўзи.
Ёлғиз деманг – ягона,
Қуёш – ота, Ер – она!
Суйанган Тангри тоғи,
Кўнглин гулшани – боғи.
Мавжудот оға-ини,
Камолга етди дини.
Кўзи тўла ёш билан,
Сирлашар қуёш билан.
Сўзлар: «Эй, шоҳи ховар,
Оташангез диловар!
Оташ нуринга ташна,
Бўлмаса ҳамроҳ, ошна,
Чикора юксак тахтинг,
Беқиёс иқбол-бахтинг!
Мағорам узра ўн йил,
Балқдинг беармон, қойил!
Ташна оҳу зоримсиз,
Лочиниму моримсиз,
Неки нури мўлингдан,
Безардинг ўз йўлингдан.
Лекин сени ҳар саҳар,
Кезиб шаҳарма-шаҳар

Ғадодай кутган назр,
Ҳар тонг сенга мунтазир,
Оташ меҳрингга алёр,
Куйлардик ҳам бахтиёр.
Сен каби мансур билан,
Қалбим тўлди нур билан.
Зиёда афсун-сеҳрим,
Улашсам элга меҳрим.
Бор меҳрим элга йўллаб,
Тортиқ қилсам кўш-қўллаб.
Токи бор аҳли доно,
Билгай не асил маъно.
Ҳатто бор қавми ғариб,
Бор дарду ғами ариб,
Болалардай шўх-шодон,
Бўлгай беармон хандон.
Бас, улус бағрига мен,
Қайтай, оқ йўл тила сен.
О, зарафшон сайёра,
Мисли учар тайёра,
Денгиз бағрига ботиб,
У томонда тонг отиб,
Зар сандигинг очарсан,
Ҳам бор меҳринг сочарсан.
Мен ҳам сен каби ботсам,
Ғофил элни уйғотсам.
Оташ меҳринг беадад,
Ҳасад ёт сенга минбаъд.
Алқа лиммо-лим жомим,
Ҳам раво айла комим.
Шуълангдай меҳрим тошгай,
Аҳли эл сари шошгай.
Яна дўнай одамга,
Элга ҳамдард ҳамдамга.
...

2

Башар сари талпиниб,
Зардушт тоғ-тошдан иниб,
Меҳри зиёд сарсари,
Юзланар улус сари.
Йўлиқди кекса чолга,
Таъбир йўқ ҳеч бу ҳолга.
«Менга таниш мусофир,
Бир пайт беимон, кофир,
Ҳеч қадри йўқ ҳок-туроб,
Оташга дўнмиш шитоб.
Музаффар ғоя ялов,
Қалбида оташ-олов.
Офтоб макони фазо,
Оташпарастга жазо,
Тайин юртга олиб йўл,
Бир ҳасратинг қилма мўл.
Мисли чўққи узра қор,
Нигоҳинг ҳам беғубор.
Бокира моҳитобон,
Нафратдан ҳоли забон.
Тоғ бағрида лоладай,
Феъл-атворинг боладай.
Сенга, ғафлатдан бедор,
Ғофиллардан не даркор?
Ёлғизлик уммониди,
Бахт-саодат конида,
Яйрадинг мисли наҳанг,
Ҳолинг яна айлаб танг,
Дашт сари юзинг бурма,
Гул ҳаётинг совурма!»
Зардушт айтар: «Аё пир,
Бағримда меҳрим кабир.
Қалбимда ишқим ортиқ,
Қиларман элга тортиқ!»

«Мен ҳам севганман бир пайт,
Аҳли ишқ шоҳона байт.
Бир замонлар парвона,
Бу айём мен девона.
Худо билан пайваста,
Даво топдим мен хаста.
Аҳли элдан очма сўз,
Фикру зикри ризқу рўз.
Ёт, бегона камолот,
Ғафлатзада сурар от.
Юрак-бағринг қилиб чок,
Эл ишқи айлар ҳалок».

«Ишқдан сўз очмасман ҳеч,
Қисматдан қочмасман ҳеч.
Толе ишқдан ҳам ортиқ
Элга элтарман тортиқ».

«Надомат тошин терма,
Элга ҳеч ҳади берма.
Берсанг раво садақа,
Сариқ чақа, чойчақа.
Яна хоҳласа, ўраб
Тилаб олгайлар сўраб.
Хаста бағрингда минг реш,
Сен ҳам мен каби дарвеш.
Банди азалий изга,
Улус ишонмас бизга.
Сарсон тун ичра тўғри,
Ғофил эл учун ўғри.
Қилма эл васлин ҳавас,
Сен мен билан басма-бас,
Минг бир синоатга бой,
Ўрмон ичра олгин жой.
Дарвешга ёв фуқаро,

Айиқ айиқлар аро,
Қушлар ичра озод қуш,
Давру даврон сур сархуш!»
Зардушт дер: «Эй оқсоқол,
Касбу коринг айтақол.
Ўрмон ичра бир ўзинг,
Не асно кечар рўзинг?»

«Гоҳ кулиб, гоҳ йиғлаб зор,
Ҳақ васлига интизор,
Қуйлайман қўшиқ тўқиб,
Ҳамду санолар ўқиб,
Алқайман боз Худони,
Ягона кадхудони!
Ваъда айлаб сен тортиқ,
Тинчимни буздинг ортиқ.
Сўроғимдан инжима,
Бизга тортиғинг нима?»

Зардушт қилди-да таъзим,
Деди: «Азимдан-азим,
Маъзур тутгайсиз мени,
Сизга берардим нени.
Аксинча сиздан олиб,
Маломатга ҳам қолиб,
Номимга туширмай доғ,
Кетайин саломат-соғ».

Шундай дея соғ-омон,
Болалар каби яйраб,
Қумрилар каби сайраб,
Иккиси икки томон,
Шоду хандон кетдилар,
Бир-бирин тарк этдилар.

Зардушт бир ўзи қолди,
Оғир хаёлга толди.
Дер: Қордай оппоқ боши,
Чинордай узун ёши.
Худо билан пайваста,
Оташ қалби ёш-раста.
Шаҳру овулда тўп-тўп,
Тангридан беҳабар кўп.
Қавм имондан жудо,
Билмас нелигин Худо.
Осий башар фарзанди,
Ё Раб, нафсига банди!»

3

Зардушт тинмай юрди шом-сахар,
Пешвоз чиқди қошида шахар.
Издихомга дуч келди ногоҳ,
Ғофил элни айлади огоҳ:
«Айтай Аъло одам ҳақида,
Деманг буни зинҳор ақида.
Деманг асло чўпчак-ривоят,
Бамисоли муқаддас оят.
Ғоят юксак мақомга толиб,
Инсон бўлғай ўзидан ғолиб!
Токай бу ожиз бандалик,
Шаънимизга зид шармандалик?
Бор хилқатлар ичра юксалиш,
Сизу бизга наҳот мушкул иш.
Аё, эл-юрт, интилинг олға,
Ортда қолгай асрий кўнолга.
Ўзга замон, ўзгача макон,
Қайта кўрманг ваҳшийлик томон.
Ҳою-ҳавас чоҳи ичра ғарқ,
Ҳашаротдан қилмайсиз ҳеч фарқ.
Ҳатто саркаш маймун ҳам, қаранг,

Кўрсатолмас сиз каби найранг.
На гиёҳсиз ва на шарпасиз,
На буғдою ва на арпасиз.
Деманг буни сохта маълумот,
Комилликка оид таълимот.
Ёна-ёна айтарман шуни
Аъло одам - замин мазмуни.
Иродангиз айтсин, бас, шуни:
«Аъло одам - замин мазмуни!»
Юрагимда ягона рижо,
Сиздан минг бор қилгум илтижо:
Мўмин каби содиқ ҳақ динга.
Содиқ бўлинг она заминга.
Ким сўзласа умид ҳақида,
Ишонманг ҳеч, асрий ақида.
Қошингизда гар яйраб кулар,
Нафратланар ҳаётдан улар.
Маъниси йўқ айтар ҳар сўзин,
Заҳарламиш ўзлари ўзин.
Ўзи учун ўзи тиклар дор,
Она ер ҳам улардан безор.
Бу ўринда ортиқча савол,
Мен уларга тиларман завол!
Авваллари худобезори,
Кабӣ бўлмас эди безори.
Тангри завол томон тутди юз,
Худобезори ҳам йўқ ҳаргиз.
Ким замин шаънига отар тош,
Жиноятчи деб билинг бебош.
Вужуддан дил бир замон ғоят,
Нафратланган ўта ниҳоят.
Вужуд ориқ, манхус, манфур, оч,
Ўпқон нафси ошқор яланғоч.
Бор нафратин бироқ гизламиш,
Қочишни ҳам бадар кўзламиш.

Дилнинг ўзи ориқ, манҳус, оч,
Роҳати ҳам қаттиқ яланғоч.
Биродарлар, очиқ айтингиз,
Дил ҳақида не дер танингиз.
Кир кўнглингиз қашшоқдан-
қашшоқ,
Боз устига манман-мақтанчоқ.
Турмуш чоҳи ичра сирланган,
Асли бани башар кирланган.
То юкмагай лойқа кир сира,
Уммон бўлиш керак бокира.
Яна эзгу мавзуга қайтай,
Аъло одам ҳақида айттай.
Аъло одам бамисли уммон,
Бор иллатдан поклар бегумон.

«Нафратланиш беадад они
Бани башар юксалар шони.
Иқболингиз кўрингай тубан,
Яхшилик ҳам фаҳм умуман».

«Ўзингиздан сўрайсиз аста,
Керакми бу бахт мен учун хаста.
Ғариблик ҳам ожиз мамнунлик,
Кўр қисмат дастида тутқунлик.
Бахту саодатим беғубор,
Бору будим оқлаши даркор».

«Имтиҳондан ўтар фаросат,
Фаросатми ёхуд аросат?
Қидиргандай ўлжа шер-арслон,
Маърифатга ташнами чандон?
Ақлим қашшоқ, ожиз мамнунлик,
Кўр қисмат дастида тутқунлик».

«Саодатга пайваста соат,
Бегона-ёт қулдай итоат.
Яхшилигим нимжондан-нимжон,
Бахш этар на завқу ҳаяжон.
Яхшилигим, ёмонлигим ҳам,
Зада қилган икки муттаҳам.
Бари қашшоқ, ожиз мамнунлик,
Қисмат дасти ичра тутқунлик».

«Ёлворасиз сизлар бу фурсат,
Адолатим сийратин кўрсат!
Адолатим мисли аланга,
Пайвастами ҳам жону танга?
Ахир, одил каби бўлмас дов,
Оташ офтоб мисоли олов!»

«Юрагингиз ўртар яна дард,
Мурувватда ким дер мени мард?
Элу юртга меҳри зиёда,
Хору забун қотил дунёда.
Мурувватим-меҳрим аломат,
Бошида йўқ ҳатто маломат».
Эзгу ният юксак муддао,
Қилганмисиз қатъий иддао.
Янграган он халоскор нидо,
Не тонг, қилсам минг жоним фидо!
Гуноҳингиз қақшатқич захри,
Офат кибру ҳавонгиз баҳри.
Гуноҳингиз тубан кишан-дом,
Еру кўкни титратар тамом.
Қайда даво чакмоқ-аланга,
Янги ҳаёт бахш этса танга?
Тобакай бу тубан асорат,
Қайда дардга дармон жасорат.

Аъло одам ҳақида сўзлай,
Иқболингиз ҳам холис кўзлай.
Дардга дармон чақмоқ-аланга,
Ҳам жасорат нажот ҳар танга».

Зардушт сўзлар ёниб беором,
Эрмак талаб лекин издиҳом.
Қалби басир халойиқ қара,
Зардушт, сени қилар масхара.
Бўйинларин чўзиб мисли ғоз,
Талаб қилар қани деб дорбоз?
Мени сўрар эл деб ҳойнаҳой,
Майдон ичра дорбоз олди жой.

4

Зардушт омма қошида ҳайрон,
Сўзлар бағри бўлса ҳам вайрон:
«Восита асли ҳар фуқаро,
Аъло одам ва ҳайвон аро.
Донғил қисмат муҳри босилган,
Туби йўқ чоҳ узра осилган.
Ўтмоқ хатар, қўрқув ҳам хатар,
Хатар тўхташ ундан ҳам баттар.
Мақсад эмас, восита инсон,
Ўтса бас гар бўлса ҳам қурбон.
Жонин қурбон қилар ҳар бир мард,
Муҳаббатга муносиб жўмард.
Таваккалчи ҳар бир шўҳ-шаддод,
Муҳаббатга муносиб зиёд.
Юлдузларга боғланмай олис,
Улуғ ният йўлида холис,
Кимлар қилар жонини қурбон,
Меҳру муҳаббатим бегумон.
Илм толиби ҳам, халойиқ,
Менинг чексиз меҳримга лойиқ.

Бу шаҳид учун ҳам бош шиор,
«Аъло одам келар бахтиёр!»
Яна бир инсонга минг раҳмат,
Аъло одам учун минг заҳмат
Тортиб, ҳозир айлар минг имкон,
Ҳатто фидо айлар ширин жон.
Яхшилигин севар қай бир зот,
Бу зотни ҳам севарман мен бот.
Бу мард инсонларнинг инсони,
Орзу-истак ғолиб камони.
Мен севарман яна бир зотни,
Ғолиб солар иқболга отни.
Яна бир зот меҳримга лойиқ,
Сиз ҳам уни севинг, халойиқ.
Эзгу аъмол ҳам номусу ор,
Бахти учун метин пойдевор.
Яна бир инсонга дунёда,
Меҳру муҳаббатим зиёда.
Аҳли башар ичра дурдона,
Юксак иқбол мақсад ягона.
Қай зот қилар юрагин тортиқ
Бу зотга ҳам ихлосим ортиқ.
Чекса ҳам гар минг битта заҳмат,
Ҳеч кимсадан тиламас раҳмат.
Ҳар ғирромлик бегона, олис,
Жўмардни ҳам севарман холис.
Шармандали ютуқдан минг бор,
Афзал унга тоза номус-ор.
Менинг учун қадрли киши,
Ваъдасига мос эзгу иши.
У ҳам ахир фидо айлаб жон,
Бўлсам дейди, бас, қутлуғ қурбон.
Ким иқболдан умиди катта,
Севарман уни ҳам, албатта.
Мозийни ҳам айлағай халос,

Келажакка беқиёс ихлос.
Безовта қалби ичра долга,
Замон аҳлин бошлар боз олға.
Тангрисин ким севар мардона,
Атрофида мен ҳам парвона.
Тангрисига шухрати шони,
Фидо унинг ҳатто минг жони.
Беомон минг битта жароҳат,
Қай мард учун тенги йўқ роҳат;
Минг балога кўкраги қалқон,
Муҳаббатга лойиқ бегумон.
Ўзлигидан кечиб қай бир зот,
Дунё юкин кўтарар азот,
Жасоратда тенги йўқ сеҳри,
Зиёд унга камина меҳри.
Ҳам руҳан, ҳам қалбан озода, хур,
Мардонадай бўлмагай машхур.
Ҳалокатдан тап тортмас сира,
Сеҳри минг бор айлар асира.
Мисли қора булутдан томчи,
Башоратгўй эзгу пайғомчи,
Ҳар зот учун меҳрим зиёда.
Жафокаш набийдай пиёда,
Инсон зотин айлар мўътабар,
Берар Аъло одамдан хабар.

5

Зардушт ёниб мақсадин айтди,
Халойиқдан ихлоси қайтди.
«Суврати гар бағоят маъсум,
Гар лабларда ўйнар табассум,
Лекин, эвоҳ, гувоҳман ўзим,
Тушунмаслар бирон-бир сўзим.
Очиш учун эл кўзин қатта,
Наҳот дакки зарур, албатта?

Ноғорачи сингари ўжар,
Ё жарчидай солиш керак жар?
Омма ичра сўзамол қолиб,
Наҳот бўлса дудуқлар ғолиб?
Во ажаб, бу омма гўл, нодон,
Санар ўзин доно, билимдон?!
Манфур, нодон дея кўрманг ҳеч,
Ўч олишни ўйлар эрта-кеч.
Сўзлашингиз мард-нори билан,
Ким номуси ҳам ори билан.
Такрорлайин минг бор дамба-дам:
Манфур хилқат энг сўнгги одам!»
Ғанимат ҳар лаҳза, ҳар соат,
Зардушт вазмин қилар қироат:
«Нечун айтинг, бағрим бўлсин хун,
Келар инсон орзу қилган кун.
Умидин энг олий донасин
Экиб, терар гулу шонасин.
Зотан, асрий замини бўлиқ,
Минг бир фазилат билан тўлиқ,
Нураб бир кун бу асрий минок,
Қад ростламас битта ҳам чинор.
Тана қилманг чексам минг бор оҳ,
Қилай сизни офатдан оғоҳ;
Сизларга гар айтсам баралла,
Келаётир аросат палла.
Башар топмай дардига чора,
Ўзи билан бўлар овора.
Фақат бағри фазодай кенг мард,
Фарзанд кўрар мардона, жўмард.
Такрор-такрор айтай: Эй инсон,
Ҳамон сизда бор шундай имкон.
Вале, эвоҳ, бу қандайин ҳол,
Зафар эмас, сарбаланд завол!
Шармандали бандасин ҳоли,

Армон қобил фарзанд висоли.
Келар махлуқ замони бало,
Нафратланмас ўзидан асло.
Асли шундай бу сўнги одам,
Кўрсатай сийратин ушбу дам:
«Ишқу ижод асроридан де,
Жидду жаҳд ҳам ёрқин юлдуз не?»
Савол бериб шу асно минг бор,
Пирпиратар кўзларин такрор.
Торайар кенг замин ғор каби,
Судралар митти кас мор каби.
Сувақдай умри ҳам узун,
Сўнги одам кун кўрар фузун.
«Саодатни кашф этдик бизлар!»
Манманлигин такрор гиз-гизлар.
Совуқ юртин тарк этиб кетар,
Иссиқ ўлкалар сари етар.
Икки қўлин ташлаб бўйнига,
Кирав қўни-қўшни қўйнига.
Камлик қилар ахир иморат,
Тирик жонга зарур ҳарорат.
Хасталик ва шубҳадан олис,
Эҳтиёткор бағоят холис.
Минг савдога дучор ҳар инсон,
Улар учун ношуду нодон.
Мисқол оғу билан гоҳ сархуш,
Ором олиб кўрар ширин туш.
Куни келиб ичар-да заҳар,
Жон берар осон қай бир саҳар.
Меҳнат қилар истаб фароғат,
Жонга тегмасин дея роҳат,
Топар яна минг битта чора,
Бечоралар ичра бечора.
На бадавлат, на ғариб ҳалол,
Иккиси ҳам эл учун малол.

На раҳнамо айёр, муттаҳам,
Топилмагай итоатгўй ҳам.
Яширмайин гар айтсам ҳалол:
Иккиси ҳам эл учун малол.
Чўпони йўқ пода бор омма,
Тенглик талаб қилар, бас, ҳамма.
Тан олмаса қай бир қайсар зот,
Телба дея элдан олар от.
Ақли қосир оломон бебош,
Мозийга ҳам такрор отар тош.
Оқил билар ўзин тасқара,
Барчасини қилар масҳара.
Қилса ҳам гоҳ ўзаро жанжал,
Муаммо тез фурсат бўлар ҳал.
Маҳқум девор каби нурашга,
Тоби йўқ мардона курашга.
Кеча ичра пайса фароғат,
Кун бўйи ҳам бир пайса роҳат.
Жони ширин танбал аломат,
Бўлсам бас дер соғлом-саломат!
«Саодатни кашф этдик бизлар!»
Манманлигин манфур гиз-гизлар.
Зардушт сўзлаб гўёки толди,
«Дебоча!» деб сўзи ном олди.
Бўшатгандай минг йиллик минг жом,
Ҳайқирар шод-хуррам издиҳом.
«Сўнги одамни сен тез кўрсат,
Биз ҳам ҳаялламай шу фурсат,
Инъомингдан минг карра ортиқ,
Қилармиз Аъло одам тортиқ!»
Зардушт ҳайкал мисоли қотди,
Яна оғир ўйларга ботди:
«Майда минг ташвишга асира,
Улар мени тушунмас сира.
Дарҳақиқат, сўзласам холис,

Тоғда қолиб кетдим мен олис.
Дардлашиб бор дов-дарахт билан,
Сойлар билан ҳам айтдим ўлан.
Оҳ, беҳуда лоф ургандайман,
Чўпонларга гапиргандайман.
Тонги тоғлар, сизга шараф-шон,
Сиздай собит қалбим нурафшон.
Лекин омма наздида мен ях,
Эзгу хитобим ҳазил-мазах.
Гар холисдай янграр ҳар сўзи,
Мени кўргани йўқ ҳеч кўзи.
Наздида йўқ мендай тасқара,
Кула-кула қилар масхара».

6

Кутилмаган ҳол бўлди ногоҳ,
Барча ҳайрон-лол бўлди ногоҳ,
Бозор ичра икки минора,
Дор тортилган иккиси ора.
Лочин каби қилгандай парвоз,
Дор устида пилдирар дорбоз.
Дор ярмига етгани ҳамон,
Масхарабоз, кўйлаги алвон,
Бамисоли майпараст банги,
Ортидан эргашди барзанги.
Бамисоли кушанда рақиб,
Қилар шўрлик дорбозни таъқиб.
Бақирганча шалоқдан-шалоқ
Сўзлар билан сўкар, дер: - Чўлоқ!
Йўлимдан қоч лўкиллаган мол,
Турқи совуқ чайқовчи, ҳаммол!
Яхшигина зиндон сен учун,
Минорадан чиқдинг, айт, нечун?!»
Овозига зўр бериб чунон,
Наъра тортди бамисли арслон.

Етиб олди ногоҳ дорбозга,
Иблисдай шайланиб парвозга,
Ўтди дорбоз устидан ошиб,
Дорбоз шўрлик довдираб-шошиб,
Сўқир каби адашди йўлдан,
Лангарни ҳам чиқарди қўлдан.
Вале ногоҳ чорасин қилиб,
Баланд дорда қолди осилиб.
Уммон каби чайқалди омма,
Саросима домида ҳамма.
Фақат Зардушт қойим жойида,
Лаҳза ўтмай ётар пойида,
Далва-далва, оғзи бурни қон,
Мажақланган дорбоз чалажон.
Минг азобда очди-ю кўзин,
Аранг айтди Зардуштга сўзин:
«Қай бир зотдан ҳам қилай гина,
Бошим еди маккор ажина.
Тишин қайраб ҳамон беомон,
Судрар лошим жаҳаннам томон!»
Зардушт сўзин бошлади мискин,
Аста берди дорбозга таскин:
«Қасам ичиб айтарман сенга,
Биродарим, ишон сен менга.
На жин бору на бор жаҳаннам,
Эрмак башар учун бут-санам.
Такрор айтай, сен менга ишон,
Рухингдан ҳам қолмас ном-нишон».
Дорбоз «Наҳот?» дегандай боқди,
Умид билан кипригин қоқди:
«Бадар кетсам ҳамки, хойнаҳой,
Ҳеч вақони бермайман мен бой.
Бинобарин, асли бу банда,
Қўлга ўргатилган дарранда».
«Ўхшатиб ўргатилган шерга,

Ўзинг ортиқ урмагин ерга.
Хатар хунар етди бошинга,
Эга чиқиб сени лошинга,
Хотиржам бўл, қатъий бу сўзим,
Дафн этгум сени мен ўзим».
Айта олмай бир оғиз сўз ҳам,
Кўзин юмди дорбоз хотиржам.

7

Кун этагин тез йиғиб олди,
Бозор зулмаг қаърида қолди.
Минг савдодан куриб мадори,
Тарқаб кетди эл-улус бори.
Зардушт мурда ёнида ёлғиз,
Хаёлга ғарқ букканича тиз.
Унутди бор жумла жаҳонни,
Жаҳон не макону замонни.
Совуқ шамол жонидан ўтди,
Ва ниҳоят унга жон битди.
Деди: «Бугун чопди омадим,
Чакки эмас наф-даромадим.
Тутолмадим мен одамни гар,
Вале бўлди мурда муяссар.
Бемаънилик ичра банда ғарқ,
Масхарабоздан ҳеч қилмас фарқ.
Элга айтар такрор бу гани,
Аъло одам - ҳаётдан маъни.
Нафсига қул, оми фуқаро,
Бамисоли булут қоп-қора.
Чиқар ундан, о, бу кун яқин,
Аъло Одам ярқироқ чақин.
Мен улусга бегона аммо,
Каломим эл учун муаммо.
Беҳабар не учун бағрим хун,
Оми эл наздида мен мажнун.

Қоп-қоронғи, зим-зиё кеча,
Зим-зиё тун. Эй, сен озурда,
Ҳайкал каби тош қотган мурда.
Зарур жойга сени элтайин,
Кўлим билан дафн этайин».

8

Мурдани тез олди-ю қўлга,
Ниҳоят, Зардушт тушди йўлга.
Ҳеч қанча ҳам ерга етмасдан,
Нарироққа бориб кетмасдан,
Етиб келиб ортидан ким тез,
Дорда хунар кўрсатган бу без,
Зардушт томон хезланган бўлиб,
Вайсай кетди ўпкаси тўлиб:
«Шаҳардан қоч керак бўлса жон,
Ҳамма сени кўради ёмон.
Ёмонлар кўргани йўқ кўзи,
Яхшининг ҳам йўқ яхши сўзи.
Менга қилма икки кўзинг лўқ,
Улар учун сендай ганим йўқ.
Ёмон кўрар мўминлар багтар,
Элу улус учун сен хатар.
Бугун элга бўлиб масхара,
Осон кутилдинг сен, тасқара.»
Эл маъқуллар шубҳасиз мени,
Ит ўлиги қутқарди сени.
Кетмасанг шаҳардан олиб бош,
Ўйнатарман бошингда минг тош».
Шарпа тезда кўздан йўқолди,
Зардушт тун қаърига йўл солди.
Дарвозага етгани ҳамон,
Гўрковлар дуч келдим беомон.
Кўлларида машъала тутиб,
Мушукдай ёнидан минг ўтиб,

Бемаънилик бобида сара,
Сўзлар билан қилди масхара:
«Ит мурдасин киритиб қўлга,
Девонамиз тушибди йўлга.
Ахтарган энг олий саодат,
Гўрков касбин қилибди одат!
Биз мўмин, соҳиби эҳтиром,
Жирканамиз мурдадан харом.
Зардушт, ахир бу қандайин сўз,
Жиннинг луқмасига тикар кўз.
Сен бизлардан қилма ҳеч гина,
Сендан минг бор маккор ажина.
Сездирмайин келиб қошингга,
Сенинг ҳам у етар бошингга!»
Тун тинчини бузиб осуда,
Масхаралаб кулдилар жуда.
Зардушт юкин елкага ортди,
Бепарво йўл танобин тортди.
Ўрмон, чангал йўллардан ўтди,
Ботқоқ, кўлмак-кўллардан ўтди.
Зим-зиё тун бағри хувиллар,
Оч бўрилар тинмай увиллар.
Тинмайин йўл юриб оч-наҳор,
Охир бўлди бурда нонга зор.
Хароб кулба қошига келди,
Гўё ризқин бошига келди.
«Бамисоли хунталаб рақиб,
Очлик қилар изма-из таъқиб.
Тинч қўймас ботқоқ ичра сира,
Ўрмонда ҳам даф қилар хира.
Минг заҳматдан тап тортмас нозир,
Тун ичра ҳам ҳамиша ҳозир.
Суйкалишин қўймас бу қанжиқ,
Бир қанжиқки, инжиқдан-инжиқ.
Яхши билар қилар ишини,

Тушдан сўнг кўп қайрар тишини.
Ташланмади бугун қонсираб,
Билмам, қайда юрар тентираб».
Кулба эшигин секин қоқди,
Пешвоз чиқиб қария боқди.
Қоқшол қўли баргдай қалтирар,
Жинчироқ шуъласи ялтирар.
Деди: «Ким чўчитиб қушим ҳам,
Тўзғитар фаромуш тушим ҳам».
Зардушт деди: «Тирик ва мурда,
Нон сўрайман сендан бир бурда.
Ким очларга берса ошу нон,
Раво айлар мушкулин Раҳмон».
Чол ичкари бош суқиб шу тоб
Келтирди нону намак, шароб.
«Оч-наҳорга бу жой беомон,
Шундан қилдим бу ерни макон.
Ҳузуригма на ночор банда,
Келар оч парранда-дарранда.
Ол, ош бўлсин еганинг бўтам,
Есин, чақир ҳамроҳингни ҳам».
«Сафардошим таслим қилган жон,
Унинг емиш емоғи гумон».
Қилгандайин гўёки тана,
Тилга кирди қария яна:
«Менга бунинг қизиғи йўқ ҳеч,
Бош урганлар эртами ё кеч,
Берганларим олиши керак,
Азиз меҳмон бўлиши керак».
Ғоят тетик тутиб ўзини,
Юлдузлардан узмай кўзини,
Яна икки соат йўл юрди,
Сокин тун бағрида мўл юрди.
Тонг. Қуюқ ўрмон ичра қолди,
У ёғига йўл ҳам йўқолди.

Бўрилардан бўлсин деб эмин,
Мурдани у қилди-ю эвин,
Жойлади дарахт ковагига.
Хасу хашак тўшаб тагига,
Қушдай енгил сезиб ўзини,
Бир энтикиб, юмди кўзини.
Қолдан тойди гар жисму жони,
Қалби қайноқ, бутун имони!

9

Тонг. Бағрида минг сир яширин,
Зардушт уйғу бағрида ширин.
Субҳи содиқ силаб манглайин,
Тонг еллари ҳам қучди майин.
Ниҳоят очдию кўзини,
Таний олмай қолди ўзини.
Сокин ўрмон ичра минг асрор,
Ўзими бу ё ўзга аброр.
Сафар ҳолдан тойдирган маллоҳ,
Она ерни кўргандай ногоҳ,
Шафоатдан сармаст жону тан,
Олам равшан тортди дафъатан.
Деди: «Қалбим нур билан тўлди,
Шонли бурчим ҳам аён бўлди.
Мурдалардан кечишим лозим,
Лозим издош содиқ мулозим.
Дилида минг армони билан,
Эргашсин қалб фармони билан.
Шонли бурчим машғал бошимда,
Издошларим бўлгай қошимда.
Воз кечарман сендан, халойиқ,
Ҳамфикрлар топарман лойиқ.
Чўпон бўлмам, талар бурга-бит,
Пода ити ҳам бўлмам иркит.

Аксар элни подадан ҳамон,
Айиргани келдим бу замон.
Халқу пода бўлгай норози,
Улар менга бўлолмас қози.
Чўпонлар ҳам подага соқчи,
Чикора гар деса: Қароқчи!
Уларни мен атарман чўпон,
Ўзин санар мўмин, билимдон.
Дерман барин битлиқи чўпон,
Ўзин санар соҳиби имон.
Бир бор қаранг имон аҳлига,
Назар солинг сийқа нақлига.
Бор қавми жаҳолат топишиб,
Ақидага олган ёпишиб.
Янгиликка ташна ҳар бир жон,
Улар учун душман беомон.
Мўминларга сиз солинг назар,
Кашшофлардан қилишар ҳазар.
Кашшоф аҳли ахир тикиб жон,
Бунёд этар янги ҳур замон.
Бунёдкорга зарур елкадош,
Мурда мисоли кераксиз тош.
Бунёдкорга зарур бунёдкор,
То яшнагай кўҳна бу диёр.
Зарур бунёдкор учун йўлдош,
Мўл ҳосилин йиғишда қўлдош.
Ниҳоят ўримга келган дон,
Минг бир ўроқчи зарур чаққон.
Бошоқларни юлиб итқитар,
Минг бор ғазаб отига минар.
Ҳар бунёдкор муридга толиб,
Жангу жадал бобида ғолиб.
Яхши-ёмондан ҳам сарбаланд,
Оми эл наздида берар панд.
Улар боис хирмонда ҳосил,

Барча хандон, қувончга восил.
Зарур Зардушт учун бунёдкор,
Ҳосилни тез йиғар ғаллакор.
Айлаб ризку рўзини таъмин,
Шод ўтказар ҳосил байрамин.
Подаю подачи ҳам мурда
Билан армон нон ҳам бир бурда.
Эй сен, тўнғич муридим, хуш қол,
Кавак ичра мангу ором ол.
Хуш айрилиқ фурсати етди,
Кўнглимдан бор хижиллик кетди.
Икки ёрқин тонг орасида,
Ҳикмат топдим янги расида.
Чўпон бўлиб қилмасман ҳеч ов,
Икки дунё бўлмасман гўрков.
Сўзламасман оммага ўзим,
Мархумга ҳам шу сўнги сўзим.
Кимлар қўли узундан-узун,
Барпо айлар фузундан-фузун;
Кимлар тиклар сарбаланд хирмон,
Ҳосил тўйин қилар шодумон,
Улар билан шодон яйрасам,
Булбулдай беармон сайрасам.
Камалакни айлаб намоён,
Қилсам улуғлик йўлин аён.
Бўлиб алёр айтар нозим ҳам,
Дарвешларга сўйлай розим ҳам.
Беармон ҳар икки жон шодон,
Учун қўшиқ-қуйим армуғон.
Сирли сўзни ким илғар ортиқ,
Қалбим қўри бебаҳо тортиқ.
Чорлар қучоғига муродим,
Равон йўлда собит ҳар одим.
Жаҳолат кишан-домин узиб,
Ялқовлардан кетарман ўзиб.

Саодатли тарзим шарофат,
Улар учун бўлсин, бас, офат!»

10

Зардушт яйраб, кўнгли хуш бўлди,
Офтоб ҳам юксалиб туш бўлди.
Само сари ташлади назар,
Боши узра учар, алҳазар,
Қадрдон бургути солланиб
Бўйнида илонни ҳам таниб,
Хаста кўнгли нур билан тўлди,
Завқу шавқ, сурур билан тўлди.
«Қадрдон дўстларим! – деди шод,
Вайрон кўнглим қилдингиз обод!»
Шижоатли бургут мардона,
Эй бургутим, мағрурдан-мағрур,
Илон ҳам тимсоли тафаккур.
Висолингиз юксак, мўътабар,
Олармисиз ҳолимдан хабар?
Зардушт чироғи сўнмаганми,
Тирик мурдага дўнмаганми?
Даррандалар ичра соғ-омон,
Эл ичра соғ қолишим гумон.
Минг бир хатар қалтис йўлимда,
Минг бир хатар ўнгу сўлимда.
Ишончим йўқ оч бандаларга,
Эргашарман даррандаларга.
Зардушт оғир ўй ичра қолди,
Пир танбеҳин ҳам эста олди.
«Жасур бўлсам бургут-сор каби,
Доно бўлсам илон-мор каби.
Тафаккурга пайваста ғурур,
Бахш айласа умримга сурур.
Тафаккурим тарк этса ногоҳ,
Ниҳоятда беқарор у, оҳ,

Гурурим ҳам майлига кетгай,
Телбалигим ҳам бирга йитгай».

Зардушт дилда такрорлаб сўзин,
Улуғ ишга чорлади ўзин.

ЗАРДУШТ НИДОЛАРИ

Уч бора эврилиш

Ниҳоят мен сизга айтгайин,
Рух уч бора эврилар тайин.
Дастлаб туя бўлиб шайланар,
Туядан сўнг шерга айланар,
Шердан кейин бу сирли соя,
Бола бўлар билониҳоя.
Қудратли-ю ҳам чидамли рух,
Минг машаққатдан топар шукух,
Заҳматкашлик бобида ғолиб,
Туядай вазмин юкка толиб.
Дегай: «Қайда оғир юк, ботир,
Кўтарарман даст бежавотир.
Минг азобу, минг бир укубат,
Шижоатли қалбимга қувват!»
Сабоқ бўлсин деб кибр шерга,
Уришми бу қимматин ерга?
Тафаккурга берайин деб панд,
Ношудликка бўлишми пайванд?
Зафар пайти сармаст олқишдан,
Бўйин товлаш эмасми ишдан?
Қоя узра юксалган кўкка,
Тугён солишми ё юракка?
Пайванд илм ошнолигига,
Чидашми қалб ташналигига?
Хасталикка чалиниб оғир,
Шифожўдан юз буриб, яғир
Бегона ҳамдарадлик номус-ор,
Бағритошдан иташми мадор?

Ё лойқа ҳақиқат обида,
Беомон офтоб тобида,
Ҳеч ақлга сиғмайдиган иш,
Қурбақалар билан ҳопитиш?
Ёмон кўрган касни севишми?
Оч арвоҳни алқашдай ишми?
О, Собит рух ҳар ишга тайёр,
Сахро кезар туядай сайёр,
Таскин тилаб ташна жонига,
Ошиқар ўз биёбонига!
Сахро ичра эврилиш яна,
Рух шер бўлиб қилар тантана.
Сахро ичра эмин-эркин жон,
Бўлсам дейди забардаст султон.
Сўнгги соҳиб излар мардона,
Тангрисин ҳам излар ягона.
Ҳар иккиси билан қасдлашар,
Зафар иштиёқида яшар.
Иродаси метин мустаҳкам,
Янчсам дер у аждар бошин ҳам.
Ҳайбатли аждар қандай жонзот,
Нечун уни тан олмас бу зот?
«Сен қилишинг зарур» оти бу,
Вале арслон хаёлоти бу:
«Солса ҳам бошимга минг ташвиш,
Бўлар фақат мен истаган иш».
Ичи бўлса ҳамки қалтироқ,
Пўсти минг тангача ялтироқ.

Ҳар тангача узра аниқ хат,
«Сен қилишинг зарур» – шу дастхат.
Асрий минг бир қадрият рамзи,
Камалакдай минг бир ранг базми.
Аждарлар орасида катта,
Дегай: «Бор ганж менда, албатта!
Ҳар қадрият яратилган соз,
Барчасин соҳиби мен, дароз.
Ҳаким ҳам мен ҳам ўзим ҳоким,
«Мен истайман» демагай ҳеч ким».
Биродарлар, айлангиз ошкор,
Не учун арслонвор руҳ даркор?
Итоаткор ҳамда гунгу лол,
Махлуқ кимга оғир юк, малол.
Адолатли каломим жоиз,
Яратиш бобида шер ожиз.
Ва лекин шеру арслон ҳассос,
Хуррият учун қўяр асос.
Озод бўлмас зинҳор мазлум эр,
Жасур бўлмаса гар мисли шер.
Қайда зарур бўлса инкор, йўқ,
Наъра тортсин отилгандай ўқ,
Бунёдкор деб ном олиш учун,
Талаб қилар шижоат очун.
Бунда журъат бобида азим,
Шижоатли шер қалби лозим.
«Сен қилишинг зарур» – ушбу хат,
Бир замонлар муқаддас дастхат.
Кўҳна шиор даврони ўтди,

Янги замон фармони етди.
Озод-эркин бўлишинг керак,
Бунинг учун зарур шерюрак.
Шер ҳам қила олмаган ҳар иш,
Бола учун муаммо, ташвиш.
Нечун ваҳший, азимдан-азим,
Арслон бола бўлиши лозим?
Мисли тоғлар пойида лола,
Беғубор бокиралик бола.
Субҳи содиқ сингари тамал,
Юксакликка интилган амал.
Ошуфта муқаддас баётга,
Қучоғин кенг очар ҳаётга.
Сарчашмадай покиза ҳам соф,
Муқаддас тасдиқ ҳам эъгироф.
Эъгироф то топмагай қарор,
Бунёдкорлик бўлмас барқарор.
Иродасин пешлаб руҳ ғоят,
Кашф этар оламин ниҳоят.
Сўзладим мен сизга айтайин,
Эврилишин руҳ уч бор тайин.
Дастлаб туя бўлиб шайланар,
Туядан сўнг шерга айланар,
Шердан кейин бу сирли соя,
Бола бўлар билониҳоя».
Зардушт ёниб қилди муножот,
Холис элчи каби суриб от,
Елдирирдан ҳам илдам елди,
«Ола сигир» шахрига келди.

ЯХШИЛИК МЕҲРОБЛАРИ

Зардушт учун жоиз билдилар,
Донишманд таърифин қилдилар.
Эзгуликдан ваъз айтар кабир,
Тушларни ҳам соз айлар таъбир.
Улус ичра сарбаланд бадр,
Топган холис қиммату қадр.
Минг бир эзгу фикр бошида,
Ёшу яланг мудом қошида.
Ёшлар билан қўлга бериб қўл,
Зардушт олди хузурига йўл.
Ва донишманд етиб хуш соат,
Бошлади оҳиста кироат:
«Мисли муҳаббат жоми,
Уйқу ҳам жон ороми.
Тунда ухлмас бедор,
Огоҳ бўлгайсиз - бемор!
Ўғри ҳам айлар эъзоз,
Қадам қўяр аста соз.
Тун қоровули аммо,
Бу борада муаммо...
Кун бўйи тўкмайин тер,
Ухлай олмас тунда эр.
Кун бўйи ўзинг ўн бор,
Енгиб айлагин тор-мор.
Сипқорган каби ўн жом,
Тунда оларсан ором.
Ўн бор қилсанг мурсо,
Ором оларсан роса.
Кун бўйи тинмайин чоп,
Ўн ҳақиқат-ҳикмат топ.
Йўқса тунда ҳам, ошна,
Ором йўқ ҳаққа ташна.
Топиб ўн хангома ҳам,

Ўн бора яйра хуррам.
Йўқса оч ошқозонинг,
Тун бўйи ўртар жонинг.
Бехабар аксарият,
Сармоя - яхши ният.
Феъли атвори аъло,
Учун бегона бало.
Кўнглида йўқ кин-кадар,
Тинч ухлар тонгга қадар.
«Минг ёлғонга бериб зўр,
Зино ҳам қилдимми, кўр.
Дўстим аёлин ногоҳ,
Истаб, қилдимми гуноҳ?»
Бу саволлар беором,
Уйқуни қилар ҳаром.
Бўлса ҳам атворинг соз,
Ҳар бир эзгуликни боз,
Уйқу келар нафасда,
Сақлагайсан қафасда.
Сени деб минг бир жувон,
Қасдлашмагай беомон.
Тангри ибодатин қил,
Қўшнилар ҳурматин бил.
Қўшнинг шайтони ҳам бор,
Бўлма ҳеч безътибор.
Йўқса не ётоғингга,
Кирар ҳам қучоғингга.
Мисли номози нафил,
Ширин уйқуга кафил:
Раҳбар бўлса ҳам чўлоқ,
Амрига тутгин қулоқ,
Оқсашга мойил улар,
Деб фақат нодон кулар.

Подаси тўқ ҳар чўпон,
Уйқуси тинч бегумон.
Менга на шону савлат,
На зарур ганжу давлат.
Улар дастидан ҳар чок,
Зўриқар қора талоқ.
Лекин яхши ному ганж
Бўлмаса уйқу ҳам ланж.
Бисёр бад бошга бало,
Роҳат дўст бир жуфт аъло.
Лекин дўстинг ҳам сара,
Билгай сарҳад, чегара.
Ношудлик касби кори
Бамисли уйқу дори.
Энсангни ҳам қотирар,
Ғафлатга ҳам ботирар.
Одил бўлсанг, аломат,
Сени атар валломат.
Ҳар холис ўтар куни
Шу асно, билгин буни.
Тикса ҳам тун минг бир тўр,
Уйқуга бермасман зўр.
Уйқу – жон ҳимояси,
Минг эзгулик дояси.
Кун бўйи нелар қилдим,
Неларни англай билдим.
Саволлар айта-айта,
Ўйлайман қайта-қайта.
Не асно ўнта зафар,
Насиб этди бу сафар?
Ўн ҳикмат, ўн мураса,
Ўн яйрашдан хулоса?
Қирқ фикрни бирма-бир,
Қирқ бор қиларман таъбир.
Хаёлим тиниқ тортар,
Мудроқ маст қилар, ортар.

Уйқу – жон ҳимояси,
Минг эзгулик дояси.
Айёр ўғридай аста,
Писиб келар оҳиста.
Манглайим минг бор силаб,
Лабларимга босар лаб.
Олиб қочар бор зикрим,
Ўлжаси барча фикрим.
Ёстиқ ичра ботиб бош,
Ҳайкалдай қотарман тош».
Боис донишманд сўзи,
Мунаввар Зардушт кўзи.
Қўнглида минг бир фикр,
Яйраб у қилар зикр:
«Чол, қирқ фикр ичра ғарқ,
Нодондан ҳеч қилмас фарқ.
Лекин уйқуси жуда,
Осойишта, осуда.
Ким суҳбатин ихтиёр,
Айлар, яшар бахтиёр.
Наинки қилар таъсир,
Уйқуси айлар асир.
Қироати дилрабо,
Меҳроби оҳанрабо.
Ҳатто пойи узра бош
Қўяр навраста ҳар ёш.
Бамисоли тўрт модда,
Фалсафаси ҳам содда:
«Тинч ухлаши учун эр,
Куни бўйи тўксин тер!»
Айтай, келди хонаси,
Агар ҳаёт маъноси
Бўлмаганда, бегумон
Мен бўлар эдим нодон.
Зотан, аён мен учун,

Асрий тамойил кучин,
Сизларга айлай баён,
Ўзин урганлар ҳар ён,
Устозин ҳам қистаган,
Тинч уйқуни истаган.
Сипқорган каби минг жом,
Тунда олсам дер ором.
Ухлагандай кўрмай туш,
Бўхтон атридан сархуш.
Идроки қора чироқ,
Ҳақ-ҳақиқатдан йироқ.

Эзгуликдан очар сўз,
Ва лекин чиқарар кўз.
«Мен каби йўқ дер ҳалол!»
Вале саси ҳам малол.
Сассиқ сарқитни титган,
Барчасин кун битган.
Беғам мудроқ домида,
Ғафлат уйқу комида».

Зардўст ҳикмати - оят,
Ёниб сўзлади ғоят.

НАРИГИ ДУНЁЧИЛАР ЗИКРИ

Азал кимлар ахтариб зиё,
Ўзга оламларга маҳлиё.
Чоғланди-ю Зардушт ҳам ҳамон,
Юзланди сирли олам томон.
Назарида даҳри дун ҳоли,
Жабрдийда Тангри аъмоли.
«Ҳайратомуз илоҳий рўё,
Парвардигор тушидай гўё.
Бамисоли соҳиби гардун,
Кўз ўнгида ранг-баранг тутун.
Эзгулик, ёвузлик пайваста,
Шоду хандон, бағри қон хаста,
Чарх урар бу дуд кучоғида,
Бизлар ҳам ҳозир ўчоғида.
Азоблардан топай деб халос,
Бор оламни яратди ҳассос.
Минг бир дарддан қутилиш учун,
Амри билан муҳайё очун.
Мастона шодиёна дунё,
Ўзлигин унутишдай гўё.

Соҳибидай сактаю бир кам,
Зиддиятли очун муттаҳам.
Мен яратган сирли маъбуда,
Нодон ўзим сингари жуда.
Ғар одамдай савлати-жисми,
Вале банда ғариб бир қисми.
Яралган аланга, хокимдан,
Чиқиб келди оч арвоҳ зимдан.
Биродарлар, бу қандайин ҳол,
Содир бўлди қандайин аҳвол?
Жабрдийда ўзимдан ғолиб,
Тоққа чиқдим мен уни олиб.
Жисму жоним нурга йўғирдим,
Шарпадан юзим ҳам ўғирдим.
Сирли шарпаларга ишониш,
Холис бағрин пора айлар ниш.
Инсон учун бу ғафлат, кўрлик,
Азоби жон, изтироб, хўрлик.
Минг бир дардга тополмай чора,
Ҳолдан тойган шўрлик бечора,

Кучу қувват, умиддан жудо,
Учун сўнгги халоскор Худо.
Ҳам ахтариб таскин-тасалли,
У дунёни яратар, балли!
Биродарлар, менга ишонинг,
Сўзларим шаробига қонинг!
Жисмдан умид узган жисм,
Излар ночор ҳолига исм.

Гар тилида такбир, алвидо,
Ер қаъридан тинглар минг нидо.
Сўнгги деворлардан ҳам ошар,
Ўзга олам бағрига шошар.
Лекин чорлар бу сирли чироқ,
Етиб бўлмас йироқдан-йироқ.
Ахтарган бахту саодат, эрк,
Аҳли башар учун ёпиқ-берк.

Деманг: Борлиқ сирин гизлагай,
Инсон саси билан сўзлагай.
Борлиқ исботи мушкул жуда,
Сас-нидосин кутиш беҳуда.

Биродарлар айлайин баён,
Сизлар учун ҳам бўлгай аён:
Аълолардан ҳам аъло ғоят,
Ҳақ исботин топган ниҳоят.
Кимлигини сўрасанг гар сен,
Очиқ айтай унинг оти: «Мен».
Яратувчи, ташна бебаҳо,
Холис берар ҳар нега баҳо.
Қарама-қарши зиддияти,
Беором, бедор моддияти,
Зиқналиги ҳамда қиммати,
Бор ашё ўлчову қиммати.
Дема зинҳор омонат-фоний,

Борлиғи барчадан ҳаққоний.
Ашғор сеҳри қилса ҳам сармаст,
Орзу шароби қилса ҳам маст,
Сафарда панд берганда ҳам от,
Минг умиддан боғлаган қанот,
Тана-жисм ҳақида сўзлар,
Талпиниб висолин ҳам кўзлар.
Тобора ҳаққоний ҳар сўзи,
Қунт билан ўрганиб бу ўзи,
Иштиёқи баланд маънига,
Замину ҳам жисм шаънига.

Менинг «Маним» ичра минг сурур,
Бахш этар ифтихору ғурур.
Ҳикматимга диққат билан боқ,
Эй дўст, бўлсин сизга ҳам сабоқ,
Маҳдиё қилмагай ҳеч сароб,
То бўлмагай ҳолингиз хароб.
Замин узра одимланг дадил,
Бошингиз тик, қаддингиз адил.
Ҳаёт боғин гули раъноси,
Сиз – она ер юксак маъноси!

Ҳайкалтарош йўнгандай ҳайкал,
Иродангизга берай сайқал.
Инсон юмиб икки кўзини,
Тақдирга топшириб ўзини,
Қанча оғир бўлса ҳамки йўл,
Минг машаққат бўлса ҳамки мўл,
Қисматдан наинки норози,
Алёр айтиб шаънига сози,
Маҳбус каби кутгандай ҳукм,
Бамисоли ўлимга маҳқум,
Ор-номусин бермай ҳеч қўлдан,
Одимлагай азалий йўлдан.

Фақат бемор, заиф чалажон,
Жисму ерни севмас ҳеч қачон.
Оғуни ҳам бағрида тўла,
Жисму ердан олган бир йўла.
Қолмасин деб ғариблиқдан от,
Талпиндилар юлдузларга бот.
Умид билан кўкка чўзиб қўл,
Ахтардилар самовий рост йўл.
Ахтариб самовий саодат,
Қилдилар ҳам тоат-ибодат.
Хаёлан ҳар ён қочдилар ҳам,
Сирли йўлларин очдилар ҳам.

Ношукурлар ахтариб иқбол,
Жисму ерни қилдилар увол.
Ҳолбуки бу эзгу одатни,
Талпинишдек бахт-саодатни,
Бамисоли фараҳбахш минг жом,
Жисму замин айлаган инъом.
Зардушт катга-кичик учун тенг,
Ношуд-беморга ҳам бағри кенг.
Йўлин топиб, топсин тасалли,
Кўрнамак-нодонларга балли.
Соғайиб қилсин минг ишни ҳал,
Яратсинлар жисм мукамал.

Даво топар касдан ҳам сира.
Ранжимагай Зардушт бокира.
Орзулар ортидан қолмасин,
Маъбудга топиниб толмасин.
Лекин маржондай кўзин ёши,
Зардушт учун маломат тоши.
Сирли сароб каби хулиё,
Ақлин олиб қилган маҳлиё,
Эртаю кеч мудом беором,
Маъбудин фикри айлаган ром,

Улус ичра бисёр минг бемор,
Қилар толиби илмдан ор.
Ҳақгўйликка бегона улар,
Ҳақпарастлар устидан кулар.

Оқил билар ғоят ўзин ҳам,
Мозий томон тикар кўзин ҳам.
Орзу ўзга, ўзга ишонч, бонг,
Тангриёна ҳам исёнкор онг.
Асрий ақида пушти паноҳ,
Саналарди ҳар шубҳа гуноҳ.

Ишонч талаб этар бу кабир,
Гуноҳ дер шубҳани бесабр.
Бамисоли хўл ўтин дуди,
Аён мавҳум-сирли маъбуди.

Ўзга дунёдан жирканар бот,
Халоскор қон томчиси ҳам ёт.
Жаҳолатпараст ишин қилар,
Ўз жисмин маъбуда деб билар.

Бу ақида ночордан-ночор,
Ўзлари ҳам, ҳа, ундан безор.
Сира ҳам йўқ ҳаётин тоти,
Суйгани ўлим тарғиботи.
Рад этиб саробу рўёни.
Тарғиб қилар ўзга дунёни.

Менга, эй дўст, тутгайсиз қулоқ,
Кўз ёшингиз қилманг ҳеч булоқ.
Соғлом жисм сасин тинглангиз,
Мусаффо даъватин англангиз.
Соғлом жисм ҳақ ва соф сўзлар,
Она замин қадрини кўзлар.

Зардушт ёниб нидо айлар, бас,
Жонин минг бор фидо айлар, бас.

ЖИСМДАН ЖИРКАНУВЧИЛАР ЗИКРИДА

Вужуддан жирканар ким,
Сиз учун сўзлар ҳақим.
Ўқиманг қайта-қайта,
Ёд олманг айта-айта.
Тарк этинг жисмингиз ҳам,
Гунгу лол, исмингиз ҳам.

Айтар ҳар бир болажон,
«Мен вужудман ҳамда жон».
Арзир берса эътибор,
Бола бўлинг беғубор.

Вале ҳар бедор доно,
Сўзида минг бир маъно:
«Даҳри дун ичра мавжуд,
Камина фақат вужуд.
Гар дилрабо ашула,
Тан ичра жон бир шуъла».

Шубҳасиз асрий нақл:
Тан – жуда катта ақл.
Осудалик ҳам уруш,
Сурув, чўпон – қўйфуруш.

Бамисоли оппоқ тонг,
Тананг яроғи бу онг.
Сен уни атайсан руҳ,
Руҳ билан завқу шуқуҳ,
Чакки эмас гар чоғи,
Улкан онг ўйинчоғи.

Бамисли бақатерак,
«Мен!» деб керарсан кўкрак.
Онгли тананг, албатта,

«Мен»дан бағоят катта.
Гар сира йўқ даъвоси,
Ҳаётбахш куй-навоси.

Ҳис неларни ҳис қилар,
Ақл неларни билар.
Бу сир ҳеч аёни йўқ,
Таърифин поёни йўқ,
Лекин сира кетмас паст,
Бефаҳм шуҳратпараст.
Бир жуфт эрмак ҳам омил,
Ортида ҳушёр «Комил».
«Комил» учун туйғу - кўз,
Ҳам руҳ билан тинглар сўз.
Қулоғи динг, ахтарар,
Минг қайта ўлчаб кўрар.
Забт этиб эгаллар ҳам,
Янчиб ҳам берар барҳам.
Қаттиқдан-қаттиқ жони,
«Мен»нинг ҳам ҳукмрони.

Ҳам ҳаёт, ҳам баётинг,
Фикрату ҳиссиётинг,
Ортида қудратли куч,
Бу сўзим ҳеч дема пуч.
Барчаси учун омил,
Доно, донишманд, «Комил».
Агар айтсам дафъатан,
Бу сенга тегишли тан.

Жисминг онги, албатта,
Олий нақлингдан катта.
Вужудингга барқарор,
Олий нақлинг не даркор?

Сийратингдаги «Комил»,
Мағрур, йироқ такомил,
Безорижон дастидан,
Кулар «Мен»нинг устидан.
«Эй, тиним билмас този,
Заиф фикринг парвози.
Беҳуда ташвишинг мўл,
Не даркор айланма йўл?
Мен «Мен» учун қувват-жом,
Ҳам бахш этарман илҳом».

Айтар «Мен»га «Комил» мард,
«Мана сенга минг бир дард!»
Ва «Мен» минг дардга ботар,
Нажот истаб тош қотар.

Айтар «Мен»га мард Комил,
«Қувонч учун мўл омил!»
Ва «Мен» бахтин бўйлайди,
Мўл бўлишин ўйлайди.

Вужуддан жирканар ким,
Сўзларман мисли ҳақим.
Нени кўрсангиз ёмон,
Ҳурмат келтирар ҳамон.
Нафрат не, ҳам не қиммат,
Ирода не, не ҳиммат?

Нафрат, ҳурматга омил,
Ахир бунёдкор Комил.
Шодлик, ғамга ҳам ҳассос,
Ахир у солган асос.
Ахир бунёдкор тана,
Қилган каби тантана,

Ирода қодир дасти
Руҳин яратди асти.

Ростин айтсам бегумон,
Нафратланиб ҳам нодон,
Қаҳру ғазаб онада
Сиз Комил фармонида.
Заволин истаб Комил,
Ахтарар минг бир омил.

Армон юксак камоли,
Кураш учун йўқ ҳоли.
Англармисиз ҳеч уни,
Кураш - умрин мазмуни!

Ҳожат йўқ ҳеч саволга,
Юзланди у заволга!

Сизга тан Комил, Ўзи,
Чорлар заволин сўзи!
Эй қавми ожиз, зотан,
Жирканч сизга жисму тан.
Бамисли олис йироқ,
Комиллик сиздан йироқ,
Ҳаёту заминдан ҳам,
Дарғазабсиз, муттаҳам!
Ғилай нафрат нигоҳи,
Телбавор ҳасад чоҳи.
Юрмасман йўлингиздан,
Тутмасман қўлингиздан.
Матлабим учун комил,
Бўла олмасиз омил!

Зардушт дадил тикиб кўз,
Бағри ёниб айтди сўз.

ШОДЛИК ВА ЭҲТИРОСЛАР ЗИКРИДА

Бўлмаса гар иллатинг,
Бисёр минг фазилатинг,
Вазмин, маъноли сўзинг,
Ҳам оқил бўлсанг ўзинг,
Имон куч-қувват белда,
Мақоминг юксак элда.
Эл маҳлиё ҳақимга,
Эзгулик ёқмас кимга.
Доно не эл-юрт боғи,
Суянган юксак тоғи.
Эй, қалбин амрига қул,
Бундай деганинг маъкул:
«Юрагим минг азоби,
Лаззатин май-шароби,
Сийратим чанқоқлиги,
Ўй-ниятим оқлиги,
Элни қилган асира,
Таърифга сиғмас сира».
Ишонайлик ўзингга,
Қанот бахш эт сўзингга:
«Бу менинг яхшилигим,
Беназир бахшилигим.
Гар қордай эмас тоза,
Ё илоҳий андоза,
Ё одамзод низоми,
Ё ҳаёт интизоми,
Каби тутиб холис қўл,
Жаннатга очмасин йўл.
Муҳими заминий бахт,
Бамисоли тилло тахт.
Гар сакта донолиги,
Доғли гул, раънолиги.
Вале бу беназир куш

Васлидан қалбим сархуш.
Десамми тулпор, саман,
Кучоғимга босаман».
Фазилатинг муалло,
Таърифин куйла аъло.
Иштиёқу эҳтирос,
Журъатингга хосу мос.
Золим ҳам дердинг куни,
Ниҳоят битди куни.
Эҳтиросларинг бу кун,
Эзгу ҳосили дуркун.
Ҳирсинг амринга кўнди,
Эзгулик сари дўнди.
Феъли тажангдан-тажанг,
Қилар иши жанжал-жанг;
Беомон лаззатпараст,
Жоҳил жаҳолатпараст,
Бегона номусу ор,
Бўлсанг ҳамки қасоскор,
Бор иллатинг келиб кун,
Фазилат бўлгай дуркун.
Жин-ажинанг азозил,
Фаришта бўлгай фозил.
Қазноғинг ичра ирkit,
Бир пайт бисёр қанжиқ ит.
Бу айём беозор куш,
Навоси айлар сархуш.
Заққум захринг ҳам завол,
Бу кун оби ҳаёт, бол!
Соғин сигиринг ҳасрат,
Бу айём қаймоқ нусрат.
Сен – шоҳона қошона,
Зулмдан йўқ нишона.

Минг хислат аро кураш,
Дастидан чиқар нураш.
Агар бўлсанг бахтиёр,
Сенда бир фазилат бор.
Кўприқдан сен бегумон,
Ўтарсан жуда осон.
Ёмонми қиргин-барот,
Зарурият бу ғорат!
Хислатинг аро зотан,
Сен тақдирга бергин тан,
Ҳасад, шубҳа бадният,
Бўхтон ҳам зарурият.
Фазилатинг эзгу ком,
Тилагай олий мақом.
Тилар не завқ-шукухинг,
Бор ироданг ҳам рухинг.

Юксакликка интилар,
Жарчи ҳам талаб қилар
Не ёлғиз ишқда қувват,
Ғоят соҳибмурувват,
Нафрату муҳаббат ҳам,
Таянч бўлсам дер маҳкам.
Айтай хислатлар сирин,
Рашк қиларлар бир-бирин.
Азалдан-азал бу рашк,
Кўзлардан оқизар ашк.
Келтирар минг талафот,
Бор хислат учун офат.
Ким рашк гулханин ёқар,
Илигин ўзи қоқар.
Заҳарлагай ўзин ҳам,
Ҳам кўр қилар кўзин ҳам.

БЎЗАРГАН ЖИНОЯТКОР ЗИКРИДА

Эй, судлов номи билан одил,
Ҳукм айтар қозилар дадил;
Эй, истаги кўнглида ғолиб,
Эй, қурбонлик қилишга толиб,
Токи бўйнин тутмас жонивор,
Ўлдирмассиз наҳотки зинҳор?
Жинояткор бош эгар секин,
Нигоҳи тўла нафрат лекин:
«Менга мансуб Мен мисли «латта»,
Енгилиши даркор, албатта.
Менинг «Мен»им минг армон доғи,
Бағри бисёр нафрат булоғи».
Ўзига минг маломат, тана,
Ғолибона қилар тантана.
Ким юксалар тоза бокира,

Қулашига йўл қўйманг сира.
Ўз жонидан ким бўлса безор,
Ягона чора ўлим, мозор...
Эй, қозилар, бўлса ҳам асос,
Олий ҳукм бўлмагай қасос.
Қотиллик ҳам ҳатто ораста,
Шафқат билан бўлгай пайваста.
Мақтул билан ёлғиз муроса,
Ҳеч кифоя қилмас, хулоса...
Айлар сизни гуноҳдан халос,
Аъло одамга чексиз ихлос.
Юксак номус-орингиз сақланг,
Ҳаётингиз ҳар онин оқланг.

Айта кўрманг сира ҳам «золим»,
«Ёв» деб атанг бўлсангиз олим.
Айта кўрманг сира «муттаҳам»,
«Хаста» атанг бир қайнови кам.
«Гуноҳқор!» деб қилманг маломат,
«Телба!» атанг жуда аломат.

Билармисан, корафта қози,
Эл бад ниятингдан норози.
Мурдор дерлар сени беомон,
Боз устига захарли илон!

Бироқ фикр ўзга, ўзга иш,
Ўзга ҳар иш кўзин ҳам билиш.
Хуллас, аъмол ҳамда ўй-ният,
Ўртасида йўқ сабабият.

Зотан, қилинган иш тимсоли,
Туфайли бўзарган танг ҳоли.
Уддасидан чиқди гар ишнинг,
Юкин кўтаролмас қилмишинг.

Тушун ахир унинг ҳам сўзин,
Бажарувчи деб билар ўзин.
Фармон бергани каби малик,
Мен атарман уни: Телбалик!
Истисно унинг учун бу кун,
Моҳиятга айланди бутун.

Йўлдан урса дафъатан шайтон,
Бас келар, айт, қайси бир инсон?
Имонини бердию қўлдан,
Чиқди ногоҳ рост-равон йўлдан.
Буни дерман бамисли малик:
Ишдан кейинги бир телбалик!

Ҳей қозилар! Хитобим тингланг,
Бахши теран ҳикматин англанг:
Сиз учун ҳам бағоят молик,
Бу иш олдидаги телбалик.
Мечкай каби қўйгансиз қорин,
Билмайсиз бу кўнгил асрорин!

Қози айтар: «Ўлдирди нечун?
Қон тўқди талон-торож учун».
Ростин айтай: тубан қилмиши
Қонсираган сур қотил иши.
Битим тузди-ю шайтон билан,
Ханжарини ювди қон билан.

Сўқир фаҳми берди-ю кенг йўл,
Талончиликка ҳам урди қўл:
«Ёлғиз қон тўқишдан не фойда,
Ўғирлик соз имкон бор жойда.
То хунрезлик қилибсан ҳассос,
Ҳам ростакам олгайсан қасос».
Жиноят ботқоғига ботди,
Аламидан тош каби қотди.
Ҳикматга бой боболар нақли,
Бошдан не наф бўлмаса ақли!

Қотил қавми азал росмана,
Жамият танасида кана.
Ўлаксадай судралиб юрар,
Текин томоқ ўлжа қидирар.

Шўринг қурғур вужудга қаранг,
Асаблари тортилган таранг.
Қилар иши ўта бемаъни,
Яна ундан ахтарар маъни.

Қилмишларин бу шарманда эр,
Қонсираган ханжар иши дер.

Қай зот бу кун бўлса гар хаста,
Ёмонлик ҳужум қилар аста.
Недан ўзи минг азоб тортар,
Ўзгага ҳам шу юкни ортар.
Ва лекин бу ўзга бир замон,
Ўзгача ҳар яхшию ёмон.

Бир замонлар ким қилар гумон,
Осий дея қилинган эълон.
Ўзига ишонганлар ортиқ,
Кўкрагига санчилган қортиқ.
Бедаво ҳар муртаду каззоб,
Ўзгаларга ҳам берган азоб.

Дейсиз: Булар сизга нолойиқ,
Маъқулламас аъло халойиқ.

Беҳуда ҳеч бўлманг овора,
Аъло эл мен учун чикора.

Қилар иши эмас ҳеч холис,
«Аъло» элдан камина олис.
О, яхшиси мардум ҳам оқил,
Телба бўлиб ўлгани маъқул.
Шунда бари таслим қилиб жон,
Жинойатчидай бўлар қурбон.

Ҳақгўйлик дейинми дадиллик,
Ё адолатпарвар одиллик,
Ёт уларга журъат-жасорат,
Қисматлари қуллик асорат.
Олов оқим узра қалтис йўл,
Ҳар холисга холис бергум қўл.
Равшан кўнглим қилманг ҳеч хира,
Қўлтиқтаёқ бўлмасман сира.

Зардушт бағрин нимталаб тилди,
Қалбин қўшиб қироат қилди.

МУТОЛАА ВА ХАТ ЗИКРИДА

Қон билан ёзилган ҳар битик,
Битиклар ичра сара, етук.
Қон билан ёз ичгандай қасам,
Қон ичра руҳият мужассам.

Ўзга қони ичра не асрор,
Асрий тилсим, билмоғинг душвор.

Китоб ўқиса такасалтанг,
Асабларим бўлар тез таранг.

Китобхонни яхши билган зот,
Беҳуда тўрт томон солмас от.

Юз йил ўтиб, яхши билиб қўй,
Руҳнинг ўзи тарқатар бадбўй.

Фикри тўғри доно ҳақимнинг,
Ўқигани яхши ҳар кимнинг.
Бундайин хислат ҳам ва лекин,
Тафаккур-хатни бузар секин.

Бир замонлар руҳ бўлган Худо,
Сўнг дўнди инсонга кадҳудо;
Бир замон фариштадай дуркун,
Қора халққа айланган бу кун.

Ким қон билан битар ривоят,
Ёд олсанг оз бамисли оят.

Чўққилардан чўққи сари роҳ,
Энг яқин йўл, бўлгайсан огоҳ.
Ҳеч шубҳасиз бу юксак маёқ,
Талаб этар забардаст оёқ,
Ривоят ҳам бамисли қоя,
Кимга зарур сирли ҳикоя,
Наинки эрмакталаб косиб,
Бўлгай кабир ғоят муносиб.
Мусаффо-соф ҳам сийрақ ҳаво,
Довон сўқмоқлари бедаво,
Шодиёна ғазаб шавқ-завқи,
Беомон минг хавф-хатар тавқи,
Жасоратли ҳам жўмард туйғун,
О, барчаси қанчалар уйғун!

Курашларга ташна руҳим дов,
Тилар минг бир тоғу тошли ғов.
Ўзим учун яратиб минг ғов,
Даф этарман барчасин дарров.
Зафар қучиб яна ва яна,
Қиларман беармон тантана.

Юлдуз каби сарбаланд шоним,
Йўқ, сиз билан қўшилмас қоним.
Қавми тубан банда-бечора,
Судраласиз булутдай қора.
Барчангиздан то абад тониб,
Устингиздан куларман қониб.

Юксалишни қилганда хаёл,
Тикиларсиз самога алҳол.

Фақат пастга тикилар кўзим,
Юксалганман бағоят ўзим.

Қай бирингиз кулгиси чорлар,
Ҳам самода юлдуздай порлар.

Ким юксалар юксак қояга,
Бегона бўлгандай сояга,
Ҳар фожиа, ҳар дарду алам,
Устидан яйраб кулар хуррам.

Ғам-ташвишдан йироқ шод, хандон,
Забардасту ҳатто зўравон,
Пичинг-кинояда ҳам моҳир,
Бўлгин дер бизга ҳикмат соҳир.
Азалий орзуси қизларни
Севар ёвқур муборизларни.

Елкамизни айлаган яғир,
Деманг: ҳаёт залвори оғир.
Нечун умид билан ёруғ тонг,
Таскин билан сархуш оқшом онг?

«Ҳаёт – оғир!» Бизга бу нолиш
Ярашмас ҳеч, оғайничалиш.
Чин юракдан гар айтсам ҳалол,
Биз барчасиз азалдан ҳаммол.
Нозик ғоят бандасин таъби,
Титраймиз гул япроғи каби.
Бисёр бизда ҳаётга меҳр,
Аслида бу ишқ - сирли сеҳр.
Қайнаб тошар ошиқ қонида,
Телбалик бор ишқ туғёнида.
Ночор деманг телба аҳволи,
Тафаккурдан эмас ҳеч ҳоли.

Наздимда парвонаю ҳубоб,
Яйрар токи беармон шитоб,
Жўшқин ҳаёт завку шавқи ёр,
Ҳатто бизлардан ҳам бахтиёр.
Завқланиб мен ҳам беихтиёр
Кўзимда ёш, тилимда алёр.

Ҳар илоҳга қилса гар хиром,
Инониб ҳам бўлар эдим ром.
Ўз жинимга солдим назар,
Ҳайкал каби қотдим, алҳазар!
Ўта жиддий салобат, савлат,
Тантанавор мисли бадавлат.
О, вазминлик руҳи умуман,
Барча ашё қулар юзтубан.

Хайрихоҳдай келиб қошинга,
Кулги билан етар бошинга.

Қувват бўлгай ҳаёт шукуҳи,
То маҳв бўлгай вазминлик руҳи!

Насиб этди юриш – саодат,
Чопишни ҳам қилдим тез одат.
Парвозни ҳам ўргандим осон,
Керак эмас мадақкор инсон.

Лочин каби енгил учарман,
Чексиз самовотни кучарман.
Манзил-макон сарбаланд қоя,
Қолиб кетар чангимда соя.
Мағрур қалбим қасрида мана,
Ғолиб Тангри қилар тантана».

Ҳар ҳикмати аълодан аъло,
Зардушт ёниб қилар тавалло.

ТОҒДАГИ ДАРАХТ

Зардушт овул-кентларни кезар,
Бир йигит қочиб юрар, сезар.
Осмонўпар тоғлар қалқони,
«Ола сигир» шахрин қўргони.
Оқшом кучоғида бир ўзи,
Йигитчани илғади кўзи.
Хомуш, муштоқ гўё ҳодийга,
Ҳорғин назар ташлар водийга.
Бамисоли минг йиллик минов,
Боши узра юксалган чинор.
Зардушт деди чинорга боқиб,
Йигитчага секин им қоқиб:
«Ҳар қанча койитсам ҳамки жон,

Чинорни силкитишим гумон.
Лекин кўзга кўринмас шамол,
Тебратар шохларин бемалол.
Қисмат ҳам гар кўзга кўринмас,
Бағримиз нимталаб ҳеч тинмас».
Йигитчада ўзгача ҳолат,
Ҳар сўзида ҳайрат-хижолат:
«Ё Раб, ҳазрат Хизр мисоли,
Наҳот насиб Зардушт висоли?
Зардушт деди бергандай таскин:
«Кўй, бунчалар бўлма ҳеч мискин.
Не қисматга дуч келса чинор,
Ҳар жон бағрин куйдирар бу нор.

Чинор шохи булут барида,
Илдизлари замин қаърида,
Юксак шохи бамисоли хон,
Илдизлари лекин қусар қон».
«О, Зардуштим, кабирдан-кабир,
Танг ҳолим соз айладинг таъбир.
Юксалганим сайин юқори,
Бегона юксаклик виқори.
Шубҳа тўла кўнглим бир пайт тўқ,
Ўзгалар ҳам ҳеч ишончи йўқ,
Юз ўгирган гўё бор очун,
Гирифторман бу ҳолга нечун?
Бағрим эзар изтироб-азоб,
Елдиригдай эврилиш шитоб.
Кенг дунё тор мендай маҳзунга,
Зид бугуним кечаги кунга.
Юксалиб топгандай хазина,
Ошарман бир йўла минг зина.
Бамисоли қасоскор қози,
Зиналар ҳам менлан норози.
Юксакларда ёлғиз бир ўзим,
Ҳамроҳим йўқ маъқуллар сўзим.
Ёлғизлик замҳарир қаҳратон,
Бир жоним минг бор олар ҳар он.
Бу қандайин азоби жон қор,
Юксакларда менга не дарқор.
Гўё саргардондай пиёда,
Нафрату минг дардим зиёда.
Ростин айтай, юксалган сайин,
Юрагимда нафратим тайин.
Лабларимда аламли ханда,
Юксакларда не истар банда?
Ҳам хижолат ҳамда ҳолим танг,
«Бағтар бўл!» деб бўларман тажанг.
Кимлар учар, рост айтсам ўзим,

Кўргани йўқ сира ҳам кўзим.
Тин олгани фурсат йўқ бир оз,
Безор қилди жонимдан парвоз».
Тин олиб юмдию кўзини,
Тугатди йигитча сўзини.
Зардушт яна чинорга боқиб,
Деда йигитчага им қоқиб:
«Бамисоли минг йиллик минор,
Якка-ёлғиз тоғ узра чинор.
Чинор заволи ҳам иқболи,
Одаму йиртқичлардан ҳоли.
Тилга кириб айтса ҳам розин,
Тополмас ҳеч ҳамдард-ҳамрозин.
Бахтли зотдай муродга етган,
Қанот боғлаб юксалиб кетган.
Юлдузларга ҳамсоя яқин,
Наҳот интиқ кутгани чақин?»
Зардушт дилдан қиларкан хитоб,
Йигит ҳам мос ҳайқирав шитоб:
«Юксакларга талпиниб ҳалол,
Истадим мен ўзимга завол.
Ҳам заволга яқиндан-яқин,
Зардушт, сенсан беомон чақин.
Сен келгандан буён қошимга,
Не савдолар тушди бошимга.
Мақомингга қилиб мен ҳасад,
Ўз бошимга етдим, эй асад!»
Маржон йигит кўзида ёши,
Алам билан эгилди боши.
Оро кириб Зардушт жонига,
Олди йигитчани ёнига.
Зардушт оғир ўйлар билан маст,
Йигитчага сўзлади ҳамдаст:
«Юрагимга солдинг сен тугён,
Кўзларингдан ҳалокат аён.

Мутеликка ошнасан ҳамон,
Озодликка ташнасан ҳамон.
Кеча-кундуз ахтариб минг ком,
Кеча-кундуз бедор-беором.
Ахтаргандай эл одил тенглик,
Чорлар сени хуррият, кенглик.
Минг дард билан ошна юрагинг,
Юлдузларга ташна юрагинг.
Лекин нажот истар муттаҳам
Бадбин иллат, одатларинг ҳам.
Озодлик нафасидан яйрар,
Ваҳший итларинг ҳам тиш қайрар.
Руҳинг шитоб истаркан нажот,
Итларинг ҳам яйраб хурар бот.
Зиндон ичра тутқунсан ҳамон,
Озодлик талабсан бу замон.
Бежиз эмас азалий нақл,
Тутқунликда қуйилар ақл.
Лекин ҳар тутқун беихтиёр,
Феъли айниб бўлар қув-айёр.
Покизадан олиб андоза,
Эркин руҳ ҳам бўлгай пок-тоза.
Қасд қилиб кўрсатгай жасорат,
Қолмасин зиндондан аросат.
Холис ният йўлдош, ҳамроҳи,
Беғубор назару нигоҳи.
Орзу чечаги гар муаттар,
Бошинг узра кўрарман хатар.
Ишқу умидим эъзоз айла,
Ишқу умидинг ҳамроз айла.
Ўзинг олижаноб биларсан,
Қалбинг буюрганин қиларсан.
Лекин сенга тилар минг бало,
Банда ҳам ўзин билар аъло.
Билиб қўйгин олижаноб, дов,

Ўзгалар йўлида тўсиқ ғов.
Олижаноб гар холис ўсар,
Яхшиларнинг ҳам йўлин тўсар.
Яхшилар тилидан томиб бол,
Олижанобга тилар завол.
Олижаноб иқболга толиб,
Минг янгилик истагай ғолиб.
Яхшилар эскилик пайида,
Сақлаб қолсам дейди жойида.
Олижаноб яхши бўлса гар,
Етмас ундан сира хавф-хатар.
Сурбет бўлса гар тили заҳар,
Етар минг бир зарар шом-сахар.
Олий умидларин йўқотар,
Олижаноб тош каби қотар.
Юксак умидларга беомон,
Ёғдирар минг туҳмату бўҳтон.
Бир замон эл-улус оқили,
Бу кун оний лаззатлар қули.
Бир замонлар арслон забардаст,
Бу кун оний ҳузур билан маст.
Бир пайт руҳни билган маъбуда,
Бу кун бамисли тирик мурда.
Лочин каби қаноти синган,
Минг иллат гирдобига инган.
Ўлаксадай судрар лошин ҳам,
Қай гўшага суқса бошин ҳам,
Нимагаки бўлса ногоҳ ром,
Барчасин, ох, айлагай ҳаром.
Бир пайт қахрамонлик талаби,
Бу кун лаззатпарастлик таъби.
Во дариғки, қайғу ва кўрқув,
Маъбуд бу бандалар учун қув.
Ишқу умидим эъзоз айла,
Мард жасоратинг ҳамроз айла.

Шабнам каби покиза дидинг,
Муқаддас тут юсак умидинг».

Зардушт юлдуз каби порлагай,
Юксакликка шитоб чорлагай.

ЎЛИМ ВОИЗЛАРИ ЗИКРИ

«Оқилона беринг эътибор,
Ўлим жарчи-воизлари бор.
Жар солишар тинмай шом-саҳар,
Оби ҳаёт наздида заҳар.
Итдай болалаган бандаси,
Бисёр минг беор, шармандаси.
Улар наинки сўлу соғин,
Булғар ҳаёт тиниқ булоғин.
Абадият ваъдаси билан,
Боғи жинон, садаси билан,
Фаҳмин сароб билан йўғириб,
Бу ҳаётдан олсанг суғуриб.
«Сариқ вафо» лаънати оти,
«Қора бало» бедаво зоти.
Иллатлари бисёр умуман,
Айтаверсам, тубандан-тубан.
Озлик қилар минг бир масҳара,
Йиртқич ваҳший, қузғун, тасқара.
Ҳирсу ҳаво домида асир,
Жонига ҳам қасд қилар басир.
Минг бир азоб чоҳин оралаб,
Роҳат қилар бағрин поралаб.
Қайнови кам думбул, девона,
Одамийлик буткул бегона.
«Тарки дунё!» шиор-сўзлари,
Тарки дунё қилгай ўзлари.
Ҳар сўзида узлату хилват,
Юрагида бедаво иллат.
Рамақижон, нимжондан-нимжон,

Қўз очиб улгурмай берар жон.
Ўлиб-ўлмас қирчанғи оти,
«Ҳаётдан кеч!» бор таълимоти.
Жон деб марҳум бўлишга рози,
Биз бўлмасмиз сира норози.
Тирик мурдаларга тош отиб
Чўчитмасмиз, ётсин тош қотиб.
Кимки дуч келмасин йўлида,
Ақидаси тайёр қўлида:
«Роҳат-қувонч – барчаси бекор,
Бор ҳаётни қилгайсан инкор!»
Йироқ мантиқ-маънодан сўзи,
Рад этилган уларнинг ўзи.
Ҳаёт қаршисида таслим-мот,
Улар учун бор фақат мамот.
Дарду алам не ҳамдард, улфат,
Туғишган қадрдони кулфат.
Обу оши лахта-лахта қон,
Чорлар завол элчисин ҳар он.
Гоҳи инжиқ боладай хандон,
Ёпишгани обакидандон.
Кун кўрар гар осилиб аранг,
Танг ҳолидан ҳам кулар, қаранг!
Турфа томон тортилган чизик,
Бемаъни ақидаси қизик:
«Қавми нодон ҳаётни севар,
Бу бобда биз нодондан чевар.
Азал-абад ёруғ дунёда,
Нодонлик йўқ бундан зиёда».

Қай бирин фалсафаси ғурбат:
«Ҳаёт фақат азоб-укубат».
Ҳаққи рост! Бор ҳирқангиз ечинг,
Ҳаёт захрин баҳридан кечинг.
Не даркор минг азоб-изтироб,
Қамчиланг қирчанғингиз шитоб.
Сиз учун дастурий қоида:
«Ҳаётдан сира ҳам йўқ фойда.
Ниҳоят қил ҳар ишинг пухта,
Ўз умрингга ўзинг қўй нуқта!»
Қай бири қилиб қай ён имо,
Дегай: Гуноҳ қовишув-жимо.
Абадий фароғатга муштоқ,
Даҳри дундан тоқ ўтайлик, тоқ».
Бошин чайқаб дер қай бир нодон:
«Фарзанд кўриш эмас ҳеч осон.
Қон ичиб, қон қусар фуқаро,
Кимга керак минг бахти қаро».
Қай бирлари барчага ҳамдард,
Улашар мулкин мисли жўмард.
Боғламасин бирор бир ришта,
Пок бўлай дер мисли фаришта.
Улар ҳамдард бўлса гар холис,
Бўлинг дерди ҳаётдан олис.
Золимликни қилсалар шиор,
Бўлар уларга муносиб кор.
Бироқ севмас улар бу ишни,
Истар ҳаётдан узилишни.

Лекин берар ҳар ҳады, инъом,
Ҳаёт билан боғлар кишан, дом.
Эй, ҳаётни азоб деб билар,
Узлат сари тинмай интилар,
Тинкангиз қуришиб ҳаёт ҳам,
Қилмадими тик қаддингиз ҳам?
Мисли Азроил жуфтгарчиси,
Бўлмайсизми ажал жарчиси?
Минг машаққат, шиддату шитоб,
Фидосиман деб қилар хитоб,
Ҳар янгилик учун берар жон,
Сиз ўзингиз сезарсиз ёмон.
Ниятингиз осуда баёт,
Узлатнишин кечириш ҳаёт.
Ишонсангиз ҳаётга чунон,
Лаҳза учун бермасдингиз жон.
Бироқ сизда сира йўқ сабр,
Танбаллик ҳам сиз учун жабр.
Ўлим жарчиларин наъраси
Янграр, замин - улар дараси.
Куй-қўшиғи ягона баёт:
«Завол билмас абадий ҳаёт!»
Кўчу кўронин ҳам кўчирсин,
Қорасин тез кўздан ўчирсин».

Зардушт алам билан сўзлади,
Кўзида ёш билан бўзлади.

УРУШ ВА АСКАРЛАР ЗИКРИ

«Наинки хунталаб душманим,
Аямасин жондан севганим.
Изн беринг сиз фақат бизга,
Ҳақиқатни сўзларман сизга.
Эй, қасд қилиб тутганлар қурол,
Севарман ҳар бирингиз ҳалол.
Бамисоли ёқа билан енг,
Сиз билан мен аввал-охир тенг.
Ошиб ўтар сарбаланд минг гов,
Тополмайсиз мендан аъло ёв.
Изн беринг сиз фақат бизга,
Бор рост гапни сўзлайин сизга.
Бамисли қонсираган асад,
Қалбингизда нафрат ҳам ҳасад.
Кўнгли тоза эмассиз ахир,
Қисматингиз какрадай тахир.
Сўзларимга сиз фақат «Хўп» денг,
Тор кўнглингиз бироз қилинг кенг.
Бўлмасангиз гар илмпарвар,
Жангчиси бўлинг жўмард сарвар.
Жангчики, жонбозликка ҳамроҳ,
Пайғамбардай ҳам айлар огоҳ.
Талай аскар, бирталай сарбоз,
Қанча кўп бўлсалар шунча оз.
Барчаси сувратин сарбозий,
Сийрати бўлса, бас, мард ғозий.
Ҳамиша шай ҳам ҳушёр нигоҳ,
Ғаним-ёвдан бўлгайсиз огоҳ.
Лабингизда заҳарли ханда,
Бағритош, ёв учун кушанда.
Душманингиз қидириб топинг,
Шердай талаб, ит каби қопинг.
Ғанимларнинг ҳолин қилиб танг,

Фикратингиз учун қилинг жанг.
Фикратингиз бермаса ҳам дош,
Номусингиз мисли метин тош,
Баланд тутиб зафар туғин ҳам,
Нишонлагай ўз ютуғин ҳам.
Осойишта тинчлик ҳам комил,
Янги жангу жадалга омил.
Қисқа тинчлик бамисли тортиқ,
Узоқ тинчликдан минг бор ортиқ.
Меҳнат қилманг чекиб минг заҳмат,
Жанг-жадалда топгайсиз раҳмат.
Осойишта манзилдан учинг,
Ғолибона минг зафар кучинг.
Касбу ҳунар қирғин, жанг-жадал,
Зафар жангу жадалга бадал.
Қўлингизда шай бўлса қурол,
Хотирингиз ҳам жам бемалол.
Йўқса, гўё босган каби наҳс,
Тинкангиз қуриитар жанжал, баҳс.
Касбу ҳунар қирғин, жанг-жадал,
Зафар жангу жадалга бадал.
Холис ният билан қилган жанг,
Жўмард учун бегона аттанг.
Мақсадингиз яхши бўлса бас,
Уруш ўзин оқламай қолмас.
Уруш нафи балодан сақлар,
Ҳар қандайин мақсадни оқлар.
Жангу жадал азал дунёда,
Мурувватдан нафи зиёда.
Бахти қаро саодатга зор,
Заиф шафқатингиз не даркор.
Шўрлик элни эзар асорат,
Халос айлар фақат жасорат.

Инсон қандай бўлиши лозим?
Аъло жасоратли мулозим!
«Меҳр-мурувват ғоят аъло!»
Деса десин нораства бало.
Сизни бағритош деб аташар,
Самимийсиз, билмас ҳеч башар.
Самимийлик сиз учун пеша,
Пайваста ҳам унга андеша.
Жиловланган сизда ҳаяжон,
Кимлардадир ҳаяжон нимжон.
Ўзингиз ҳеч деманг бемаъни,
Кўкрагингиз кўтаринг, қани!
Кибру ҳаво - кеккайган хўроз,
Бемаънилик пардапўши соз.
Кўнглингиз бўлса кабир-катта,
Димоғдор ҳам бўлар, албатта.
Ниятингиз қиргин-ғазоват,
Кибрингизда кин ҳам адоват.
Ожизга дуч келса димоғдор,
Ғазабланар бетоқат такрор.
Фаҳми тумандай тортиб хира,
Бир-бировин тушунмас сира.
Азалдан дарғазаб элингиз,
Аён менга қалтис феълингиз.

Душманни кўрсангиз ҳам ёмон,
Нафратланманг ундан ҳеч қачон.
Душман билан қилсангиз фахр,
Бор зафари сизники, ахир.
Исбот айлар тарих суръати

Ғалаён – банди-қул журъати.
Мисоли минг йиллик иморат,
Тобеликни билинг жасорат.
Ҳатто амру фармонингиз бор,
Итоатда дармонингиз бор.
Яхши жангчи учун итоат
Тилло тожу тахтдай саодат.
Сарбоз учун фармону буйруқ,
Белга қувват қайнатма, қуйруқ.
Энг олий умидингиз баёт,
Қадрли бўлмай мисли ҳаёт.
Бўлмай олий умид ақида,
Олий фикр ҳаёт ҳақида.
Лекин олий фикрингиз аён,
Мен қиларман рўйи рост баён:
Ғоят юксак мақомга толиб,
Инсон бўлмай ўзидан ғолиб!
Гап қайтармай қилинг итоат,
Жанг-жадалдан топинг саодат.
Шону шараф зиёда жойда,
Узоқ умрдан қандай фойда?
Бошига келса ҳам минг бир дард,
Раҳму шафқат тиламас жўмард.
Аямасман ҳеч бирингиз ҳам,
Кичик ҳатто кабирингиз ҳам.
Эй, қасд қилиб тутганлар курул,
Севарман ҳар бирингиз ҳалол!»

Шафқат билмас адолат тиғи,
Бу Зардушт жўмардлик қўшиғи.

ЯНГИ САНАМ ЗИКРИ

«Қайлардадир халқ, эл, оломон,
Бизда давлат қоим беомон.
Дев сингари даҳшат, басавлат.
Билармисиз асли не давлат?
Шивирлайн қулоғингизга,
Халқлар заволин айтай сизга.
Бамисоли хурпайган товук,
Рангу рўйи совуқдан-совуқ,
Сафсатаси бўҳтону ёлғон,
Обу оши кўз ёш билан қон,
Сира тўймас оч коми билан,
Фармонбардор халқ номи билан.
Қолбуки эл бошини қўшган,
Қудратли халқ қонида жўшган,
Бахш айлаган эътиқод-имон,
Хизмат қилган фидо айлаб жон.
Бу хислат вайронкордан йироқ,
Эл йўлига тикар дом-тузоқ.
Тузоқ номин дейдилар давлат,
Дев сингари даҳшат, басавлат.
Қилич тутиб минг кас қўлига,
Солар Худо урган йўлига.
Бўлса агар бир халқ беармон,
Англамас давлатни ҳеч қачон.
Бамисоли кўздай тешар тош,
Ё иллатдай ёрар минг бир бош,
Давлатни йўқ кўргани кўзи,
Хону султон ўзига ўзи.
Бамисоли турфа гул-ғунча,
Ҳар элда ўзгача тушунча.
Ўзга гўё тилу забони,
Эзгулик-ёвузлик мезони.
Ўзгача тамойил-одати,

Ҳақ-ҳуқуқи, бахт-саодати.
Лекин давлат шиори ёлғон,
Сохта номус ҳам ори ёлғон.
Эзгулик-ёвузлик бобида,
Давлат сўзлар ёлғон тобида.
Гоҳ беомон, гоҳ авраб силаб,
О, неларни олмас ўғирлаб.
Азал-абад қирчанғи ахта,
Бошдан-оёқ ясама-сохта.
Заҳаролуд минг битта ниши,
Ўғирланган ҳар ўткир тиши.
Фақат нафси учун ишлагай,
Дуч келганни нишлаб, тишлагай.
Суврати гар силлиқ ялтирар,
Лекин қашшоқ ичи қалтирар.
Яхшилик ҳам ёмонлик омил,
Чатишиб-чалкашар минг бир тил.
Каминанинг бу ишорати,
Бамисли давлат башорати.
Бамисли бешафқат залолат,
Беомон заводдан далолат.
Гўё заҳар-заққум тўла қўл,
Завол жарчисига келар қўл.
Бағоят юқори туғилиш,
Ғоят мушкул идора қилиш.
Бирон фойда берса деб зора,
Давлат - ўйлаб топилган чора.
Давлат элни комига тортар,
Зиммасига минг бир юк ортар.
Қуядай бор элни кемирар,
Ямламасдан ютар семирар!
Сарбаландлик қоясиман дер,
Парвардигор соясиман дер!

Жанжалкашдай жириллайди ҳам,
Йиртқич каби ириллайди ҳам.
Ношуд неки ҳатто минг азим,
Ялтоқланиб қилишар таъзим.
Соф ёмбини чиқармас қўлдан,
Улуғларни ҳам урар йўлдан.
Кимнинг қутлуғ қалби мисли ганж,
Фидо айлар жонин чекиб ранж,
Илинтирар қармоғи билан,
Қул қилар бор тармоғи билан.
Маъбудлардан ҳам зўр чиққанлар,
Зўр чиқиш не, ҳатто йиққанлар,
Қирғин ичра музаффар-ғолиб,
Бу кун ҳордиқ чиқарар толиб,
Чинор каби шохлаган сербар,
Сизларни ҳам айлар сафарбар.
Қаҳрамону покиза ҳалол,
Жалб этар барчасин бемалол.
Ўта бадбуруш афти билан,
Исинар имон тафти билан.
Таъзим айлаб бўлсангиз гар ёр,
Янги санам қўллашга тайёр.
Бағрингизга ғаровдай ботиб,
Қалб қўрингиз ҳам олар сотиб.
Ҳамёнида минг сара танга,
Харидор кўплаб кўпайганга.
Шоҳона шон-шараф хумори,
Кашф қилинди ўлим тулпори.
Боз устига завол бедаво,
«Мен – ҳаётман!» деб қилар даъво.
О, бу инъом бағоят қиммат,
Ўлим жарчиларига ҳиммат.
Тутар яхши-ёмонга оғу,
Салтанат деб аталган доғ у.
Яхши-ёмон бошига бало,

Минг бир дардга айлар мубтало.
Оғу қўшиб обу ошига,
Етар яхши-ёмон бошига.
Салтанатки, беомон коми,
«Ҳаёт» бу шайтанатнинг номи.
Тил забонсиз, гунг, соқов, гаранг,
Ортиқча оломонга қаранг.
Бисёр бўҳтон-ифтиролари,
Кашшофларнинг ихтиролари,
Минг бир азоб, чекиб минг бир ранж,
Донишмандлар йиғнаган минг ганж,
Ўмариб барчасин бадният,
Уни яна дер маданият.
Барчаси дард комида сўнар,
Кулфат, қайғу-аламга дўнар.
Оломонга қаранг нораства,
Рамақижон, ҳамиша хаста.
Минг бир миш-миш, телба ҳангома,
Эрмаги бемаъни рўзнома.
Бир-бирови билан жанг қилар,
Қасдлашиб ўз ҳолин танг қилар.
Ортиқча бу қавм еб тўймас,
Молу давлат тўплашин қўймас.
Бироқ мулки ортгани сайин,
Қашшоқлашар юраги тайин.
Қўтир кўнгли жомашов тилар,
Ҳокимиятга ҳам интилар.
Чеки йўқ ҳеч даъвою довин,
Тутсам дер бор дунё жиловин.
Ягона моя ҳамда ғоя,
Жарақ-жарақ ақча, сармоя.
Олғир маймун сакрар ҳеч тинмай,
Ёқалашар сира эринмай.
Лой чаплашни жуда қотирар,
Бир-бирин балчиққа ботирар.

Тубан назарида тожу тахт,
Каби сира бўлмас иқбол-бахт.
Эвоҳ, нажас тахт узра аксар,
Ё тахт нажас узра дардисар!
Алаҳсирар жудо эс-хушдан,
Фарқи йўқ ҳеч телба сархушдан.
Барчаси ҳам бадфеълу бадрўй,
Боз устига қўланса, бадбўй.
Ҳирсу ҳаволарин комида,
Қолманг уфунатин домида.
Шитоб зарур чорасин топинг,
Тоза ҳаво бағрига чопинг!
Ортиқчалар бутпарастлиги,
Сассиқ бадбўй билан мастлиги,
Инсоний қурбонлик иллоти,
Ҳам минг бир иллатин зиллати,
Шаънингизга туширмагай доғ,
Кўкрагингиз - тоғ, бағрингиз – боғ,

Ташна озод замин, ҳаётга,
Баста бўлинг озод баётга!
Ёлғизларга бисёр озод жой,
Ошиқ-маъшук парвонаси ой.
Мунаввар саодат офтоби,
Пойин ювар уммонлар оби.
Озод, улуғ кўнгиллар учун,
Ҳамон озод ҳам улуғ очун!
Ким бориға қилар қаноат,
Саодатга баста ҳар соат.
Салтанат тугагани ҳамон,
Дадил ростлар қад зарур инсон.
Янграр ҳам роҳати жон баёт,
Бошланар ҳам фаровон ҳаёт.
Минг камалак балқар бу макон,
Комиллик учун асос-имкон».
Зардушт теран фикр ҳам қилар,
Фикрин ўйлаб зикр ҳам қилар.

БОЗОР ПАШШАЛАРИ ЗИКРИДА

Акобирлар шовқин-сурони,
Қаланғи-қасанғи камони,
Қилмиш токи қонингга ташна,
Хилватгоҳга қочгин, эй ошна!
Сукут сақлар сен билан қоя,
Осуда ўрмон солар соя.
Соҳил узра юксалган минор –
Сен забардаст бўлгайсан чинор.
Бағоят сарбаланд қадди ҳам,
Денгиз узра эгар бошин ҳам.
Қайда тугар хилвату ором,
Бошланади бозор беором.
Бозор билан бошланар ҳамон,

Найрангбозлар сурони чунон.
Олди-сотди тинғир-тинғири,
Заҳарли пашшалар минғири.
Бўлса ҳам дунё офтоб, бадри,
Муқаддас ашёлар йўқ қадри.
Аямай ҳеч элдан қимматин,
Ким англатар улар қимматин,
Катта-кичик улуғ деб билар,
Қиблагоҳдай ҳурмат ҳам қилар.
Андармон рўзғор билан ҳамма,
Улуғликни англамас омма.
Лекин кимки ўртада омил,
Найрангбозлик бобида комил,

Барчасини беш кўлдай билар,
Во ажабки, иззат ҳам қилар.
Жумла кашшоф жўмард, мардона,
Атрофида дунё парвона.
Оми эл назарида бироқ,
Найрангбоздан йўқ ҳеч яхшироқ.
Юксалтириб шон-шарафин ҳам,
Айланади тўрт тарафин ҳам.
Азал дунёга хос ҳаракат,
Ҳаракатда бисёр баракат.
Найрангбозда гар бор руҳ туғи,
Диёнат анқонинг уруғи.
Қанот боғлаб сохта сўзига,
Ишонар у ёлғиз ўзига.
Сирли сароб каби нурланар,
Эътиқоди ҳар он турланар.
Ҳаяжони булоқдай тошиб,
Оломондай фикрлар шошиб.
Исбот – ағдар-тўнтару суриш,
Ишонтиришдир йўлдан уриш.
Иши телба-тесқари ҳассос,
Қон наздида энг аъло асос.
Инжа ҳақиқат - ёлғон-бўхтон,
Сариқ чақага олмас ҳамон.
Дабдабаю асъаса маъқул,
Шовқин-сурон маъбудига қул.
Бозор ичра минг бир найрангбоз,
Бос устига минг масхарабоз,
Бир соатлик халифа, султон,
Парвона бор оми оломон.
Ғанимат ҳар дақиқа аммо,
Сени ҳам шоширар муаммо.
Басма-бас минг дағдағаю дўқ,
Талаб қилар: Ё «ҳа» де, ё «йўқ»!
Обу оташ ораси жойинг,

Бири ерда, кўкда бир пойинг.
Ким ушлар икки қайиқ бошин,
Билсанг, наҳанглар егай лошин.
Шарти йўқ бу шошма-шошарлар,
Кўйиб берсанг лошинг ошарлар.
О, ҳақиқат - сарбаланд чироқ,
Шарти йўқлар дастидан йироқ.
Хужум қилар сенга дафъатан,
Хилватга қоч, омон жону тан.
Бозор қавмин иши фақат дўқ,
Талаб қилар: Ё «ҳа» де, ё «йўқ»!
Қалбинг билан гар солсанг қулоқ,
Милдирайди ҳар теран булоқ.
Бозор суронидан нарида,
Бисёр ҳикмат теран қаърида.
Улуғворлик азалдан холис,
Бозору шон-шуҳратдан олис.
Қадриятлар кашф этар асил,
Иккисидан йироқ муттасил.
Азал-абад минг ҳикматга бой,
Аё дўстим, хилватдан ол жой!
Минг балога дучор жонинг ҳам,
Сур пашшалар ичар қонинг ҳам.
Хилватларда соф, тоза ҳаво,
Минг дардингга бўлгай бас даво.
Ортиқ ҳеч бўлмагай бағринг хун,
Хилватда шод кечиргайсан кун.
Бошга бало оми фуқаро,
Тинчлик бермас бор бахти қаро.
Дароз дасти ғоят забардаст,
Бир жонингга минг бор қилар қасд.
Уларга ҳеч кўтармагин қўл,
Мўр-малахдай сон-саногои мўл.
Минг бир пашша ҳукмрон жойда,
Минг бир уриниш ҳам бефойда.

Сони бору саноғи йўқ ҳеч,
Бор бедаволар баҳридан кеч.
Мўр-малах ер филдай лошни ҳам,
Тешар томчи ҳатто тошни ҳам.
Тош эмассан, бироқ минг томчи,
Жонинг олар беомон қамчи.
Заҳарли минг бир пашша ниши,
Минг жароҳат аччиқ ташвиши.
Токай бағринг пора бўлар, айт,
Келмадими чора топар пайт.
Токай лошинг кўр қисмат судрар,
Токай ору номусинг мудрар?!
Кўринишдан маъсум беозор,
Қонинг ичиш учун интизор.
Қонсиз жони қон учун ташна,
Зотан, маъсум кўринар, ошна.
Ва лекин сен шабнамдай бегард,
Ҳар зарба сен учун минг бир дард.
Минг бир дардинг топмасдан даво,
Чанг солар яна минг бедаво.
Қонсираган қуртга бепарво,
Ёмонликни кўрмассан раво.
Заҳар-заққум зўравонлиги,
Қонсираган беомонлиги,
Бўлмагайсан сира ҳам бефарқ,
То қилмагай тубсиз хоҳи фарқ.
Мақтаб қўлтигинга пуркар сув,
Ҳам суйкалар ўта айёр, қув.
Талаб қилар қувлигин ҳақин,
Бўлсам дейди қонингга яқин.
Паноҳим деб тавоб ҳам қилар,
Минг айланиб, минг бор ўргилар.
Тополмассан қошида чора,
Хушомадгўй банда, бечора.

Сенга аксар қилар илтифот,
Муғомбир, зеро, қўрқоқ ҳар зот.
Қайда текин бўлса тез тайёр,
Қўрқоқ қавмидай йўқ ҳеч айёр.
Бачкана кўнглига сигмас қил,
Шубҳали сен каби ҳар оқил.
Ҳар нени кўп ўйлаган сайин,
У шубҳали туюлар тайин.
Эзгу ишинг учун ҳар битта,
Жазолашар сени, албатта!
Хатоларинг лекин бир қадар,
Кечирар бу барча оқпадар.
Сен бағрикенг, ҳақгўй бағоят,
Меҳр билан дейсан ниҳоят:
«Бу бачкана қавмда не айб,
Яхши-ёмон сабабкори ғайб».
Бироқ ўзга палидлар фикри,
Фикридан ҳам ғаразли зикри:
«Нимаики улкан-сервиқор,
Юксаклиги боис гуноҳқор!»
Илтифот қилсанг ҳам мисли шер,
Бу нафратин ифодаси дер.
Ҳар ҳимматинг ғаразли билиб,
Қайтаради ёмонлик қилиб.
Сенда юксак ғурур, фаросат,
Англай олмас ҳеч бефаросат.
Манманликка зўр берсанг ногоҳ,
Улар яйрар бамисоли шоҳ.
Ким ҳақида нени билармиз,
Пашшани гоҳ филдай қилармиз.
Бегона сен учун етти ёт,
Бачканадан бўлгин эҳтиёт.
Қошингда гар қилишар таъзим,
Сийратинга гар солсанг разм,
Қонга ташна ёвдай беомон,

Адовати кучаяр ҳар он.
Эътибор бер, бўлсанг ҳамдами,
Тушиб кетар ичига дами.
Қошингда гунг-соқовга дўнар,
Ҳаёт шами дафъатан сўнар.
Эй бағри кенг, аъло одоби,
Сен уларга виждон азоби.

Бу сен учун одил башорат,
Яқинларинг қонхўр ҳашарот.

Улуғворлик сийратингга хос,
Қонхўр қилар уларни ҳассос.
Наинки ичи қора зотга,
Айлантирар чин ҳашаротга.
Хилватдан жой олгин боҳаво,
Тоза ҳаво минг дардга даво.
Минг бир пашша ҳукмрон жойда,
Минг бир уриниш ҳам бефойда».
Аҳли дониш ичра бамаъни,
Зардушт огоҳ айлар барчани.

ИФФАТ ЗИКРИДА

«Осуда ўрмон,
Дардимга дармон.
Ҳар катта шаҳар,
Беомон заҳар.
Беадад эли,
Мисли тоғ сели.
Аксари ҳассос,
Қавми эҳтирос.
Фоҳиша баттол,
Қотилдай қаттол.
Ҳар эр кўзи ҳам,
Ўйнар, муттаҳам.
Билгани бешак,
Жимою тўшак.
Эсиз фуқаро,
Кўнгли қоп-қаро.
Минг иллатга ботган, эй банда,
Сендан аъло маъсум дарранда!
Эҳтиросдан бўлинг эҳтиёт,
Маъсум бўлгай ҳар не ҳиссиёт.

Ваъз айтмасман ҳаё бобида,
Айримларга юксак обида.
Аксарият ҳаёни лекин,
Эвоҳ, пуллар текиндан-текин.
Балки улар тияр ўзини,
Бироқ ёполмас ҳирс кўзини.
Во дариғки, беомон рақиб,
Қоя узра ҳам қилар таъқиб.
Луқмага етолмай ҳоли танг,
Руҳиятга ҳам гоҳ солар чанг.
Ўзга ҳам зот қисмати қора,
Ҳам юракни қилар минг пора,
Ҳар воқеа айлар фақат ром,
Ҳар иштиёқ мен учун ҳаром!
Ўзга ҳар зот чекар минг азоб,
Сизни такрор маст айлар шароб.
Бешафқат аслингиз ҳам билиб,
Кўрсатасиз шафқатли қилиб.
Ҳаққоний тарихий ривоят,
Тарзингизга муносиб ғоят:
Жин урганлар ахир ҳоли вой,

Тўнғиз тўдасидан олган жой.
Ким ҳаёни оғир юк билар,
Дўзах қавмин гуноҳин қилар.
Таъбингиз қилдимми ё хира,
О, ҳаммаси эмас бу сира.
Лойқаланса ҳақиқат оби,
Унга толиб йўқ деманг тоби.
Саёз бўлса гар бу об сатҳи,
Толиб учун дарғумон фатҳи.
Зилол чашма олар андоза,
Аҳли иффаат бор қордай тоза.
Сиздан кўра мўмин, мулойим,

Яйраб кулар хотиржам доим.
Ростин айтсам, рўйи рост улар
Ҳатто ҳаё устидан кулар:
«Ким учун йўқ ҳаёда маъни,
Ҳаё билан лекин биз ғани.
Ҳаётимиз юлдузи-ойи,
Юрагимиз тўрида жойи.
Беармон умримиз ораста,
Туғишгандай мангу пайваста».

Зардушт панди минг ҳикматга бой,
Қалб тўридан ҳаёга бер жой.

ДЎСТ ЗИКРИ

Якка-ёлғиз девона, дарвеш,
Ёлворар боз жигар бағри реш:
«Якка-ёлғиз ўзимман доим,
Халос қил ўзимдан, Худойим.
Кун келар, ёлғиз бағри тўлар,
Бир билан бир, ахир, жуфт бўлар».
Ғижиллашар «Мен» билан «Мени»,
Дўстсиз бу ғам тугатар сени.
Мен билан ҳеч қила кўрма баҳс,
Дарвеш учун дўст – учинчи шахс.
Қасдлашса гар икки бечора,
Учинчи шахс ягона чора.
Ҳар дарвешга улусдан нари,
Хавф солар минг бир ҳасрат қаъри.
Зотан, ҳамдард-ҳамкор учун зор,
Виқорига ғоят интизор.
Кимни қилса дўст, азиз йўлдош,
Сийратида сийратимиз фош.
Содиқ дўстни соғинишимиз,

Ўзимизга қарши ишимиз.
Ҳамон аксар ношуд расида,
Ишқ-муҳаббат воситасида,
Бемаъни бад ниятин бўйлар,
Ҳасадга чап беришни ўйлар.
Аксар кимлар бамисоли гов,
Қасдлашиб ортирар ғаним-ёв.
Боиси бемаъни думни,
Яширмоқчи ҳамла-ҳужумни.
«Дўстлик таклиф қила олмас ким,
Ҳеч бўлмаса бўлгин дер ғаним».
Деманг уни ҳеч шўрпешона,
Ҳақиқий хурматдан нишона.
«Дўстим бўлсин, десанг, менинг то»
Жанг ҳам зарур бу йўлда ҳатто.
Бунинг учун бўлиб муттаҳам,
Қилиш керак душман ишин ҳам.
Ҳар дўст сиймосида беғубор,
Ғанимни ҳам эъозлаш даркор.

Сара дўсту ёринг ҳам, қара,
Душманинг ҳам бўлсин энг сара.
Қарши чиқсанг гар мисли чақин,
Қалбинг билан бўлгайсан яқин.
Дўст қошида ҳар бир сўзингга,
Бермайсанми оро ўзингга?
Акобирми, оддий мулозим,
Дўстинг қадринг билиши лозим.
Фош этсанг гар қайсар аслинг ҳам,
Лаънатласа, не тонг, наслинг ҳам.
Кимки аслин яширмас кўздан,
Боши чиқмас маломат сўздан.
Сийратингиз фош қилиш офат,
Ниқоб минг бир либос, зарофат.
Маъбуда бўлсангиз беғубор,
Ҳар ниқобдан қилардингиз ор.
Дўст қошида зеб-зийнат нечун,
Сен ахир содиқ дўстинг учун,
Башарият йўлида комил,
Бўлишинг шарт ғолиб туғ, омил.
Англаш учун дўстинг, эй банда,
Кўрганмисан ухлаб ётганда?
Нелардан баҳс этар гуфтори,
Недан сўзлар сирли рафтори?
Дўст суврати сувратинг сенинг,
Сийрати ҳам сийратинг сенинг.
Кўриб дўстинг ухлаб ётганда,
Тошдай қотганмисан, эй банда?
Қараб бўлмас бу ғариб аҳвол,
Айлаганми сени сира лол?
Ғоят юксак мақомга толиб,
Инсон бўлмай ўзидан ғолиб!
Дўст кўнглингга осон топиб йўл,
Оғир палла тез узатмай қўл.

Наинки ҳар калом сўзингдан,
Ҳар дардинг англамай кўзингдан.
Уйқуда ҳам кўрган каби туш,
Билгин: дўстинг хушёрми, сархуш.
Эътибор бер бағоят бунга,
Дардкашлигинг зарурми унга?
Балки содиқ, дўстинг, ҳамроҳинг,
Ёқтирар бокира нигоҳинг?
Балки нигоҳинг ичра минг сир,
Дўстинг минг сир-асрорга асир?
Дўст билан дардкашлик яширин,
Заҳмати - минг, меваси - ширин!
Бамисоли мусаффо ҳаво,
Бўлармисан дардига даво.
Ёлғизлиги учун ҳам асос,
Бўлармисан зарур пайт ҳассос.
Тўкин-дастурхону ризку рўз,
Бўлармисан қанот сирли сўз.
Кимлар оёқ-қўлида минг банд,
Қутулолмас уриниб ҳарчанд.
Бағри дарё жўмардларга хос,
Дўстин айлар минг дарддан халос.
Билганингдан сира қолмайсан,
Қул бўлсанг гар дўст бўлолмайсан.
Мустабид ҳам кўзи, қўли қон,
Дўст бўлмас ҳеч кимга ҳеч қачон.
Аёл сиймосида қул, золим,
Ниҳон дегай ҳар зукко олим.
Дўст бўлолмас аёл то ҳамон,
Бироқ ишқ жангида қаҳрамон.
Аёл ишқи ичра минг бир сир,
Минг йиллик майдай қилар таъсир.
Недан кечса ихлоси қайтиб,
Сабабин ҳеч беролмас айтиб.
Ёзилган қай битта китобда,

Одил бўла олмас бу бобда.
Гўё паррандаю дарранда,
Дўст бўлолмас аёл, шарманда.
Бежиз эмас азалий миш-миш,
Жуда нари борганда - говмиш!
Дўст бўлолмас то ҳамон аёл,
Бироқ, айтинг, эркаклар, ҳалол:
Самимий дўст бўлишга қодир?
Орангизда борми баҳодир?
Кўзингиз кўр айлаган гурур,
Ғариб кўнглингизга ёт сурур.
Асаббузар бетайин машшоқ,

Юрагингиз қашшоқдан-қашшоқ,
Сиз дўстга ҳам кўрмайсиз раво,
Мен-чи, душманга ҳам бедаво,
О, неларни қилмасман тортиқ,
Билиб ширин жонимдан ортиқ,
Мажбур қилар қайсар тириклик,
Қадамда минг ширкат-шериклик.
Дўстликни ҳам қилмай ихтиёр,
Одамзод ҳеч бўлмас бахтиёр».

Зўрдўшт тилар бахту саодат,
Дўстлик бўлғай биз учун одат.

МИНГ БИР МАҚСАД ЗИКРИ

Олам кезар Зардушт беармон,
Неча ўлкалар ичра сарсон.
Минг бир дарвеш ичра воҳиди
Турфа элат-эллар шоҳиди.
Кашф айлади яхшилигин ҳам,
Тубанлигу бахшилигин ҳам.
Ва ниҳоят келтирди имон:
Тўрт томонда ҳамон ҳукмрон,
Аввал-охир забардаст давлат
Эзгулик-Ёвузлик басавлат.
Ҳеч бир халқ гар бўлса ҳам даҳо
Яшолмас аввал бермай баҳо.
Қўшниси сингари беомон,
Баҳо бермагай ҳам ҳеч қачон.
Қай эл учун маъқул ҳам аъло,
Ўзга элат наздида бало.
Қай эл учун азиз, аломат,
Ўзгада қилинар маломат.
Бири Аршу бири ер фарши,

Зиддиятли, қарама-қарши.
Қизғанар ҳаттоки обжўшни,
Чиқишолмас ҳеч икки қўшни.
Сўқир адовату ҳамоқат,
Етиб-етмас тош сабру тоқат.
Ҳар улус боши узра лавҳа,
Ҳаёт дастурига сарлавҳа.
Йитмайин дер подадай тўзиб,
Яшасам дер ўзидан ўзиб.
Эътиқоду, собит дин тилар,
Ҳукмронлик учун интилар.
Холисона чекар минг заҳмат,
Арзир десанг минг бора раҳмат.
Не муқаррар, ғоят мураккаб,
Яхшилик деб атар нозик таъб.
Муҳтожликка не берар барҳам,
Муқаддас ҳам ғоят муҳтарам.
Курашга чоғланса ҳар сафар,
Не келтирар ютуқ ҳам зафар,

Раво айлаб не минг бир комин,
Юксалтирар мавқе-мақомин,
Қай хислати бамисли асад,
Қўшнилларда уйғотса ҳасад,
Бахт-иқболи учун ибтидо,
Йўлида айлар минг жон фидо.
Тамал тоши хур ҳаётин ҳам,
Қўшиқ-куйи шўх баётин ҳам.
Билсанг ҳар эл юрт, эҳтиёжин,
Осмони – боши узра тожин,
Бири ортиқ, қай биттаси кам,
Аён бўлса қўшнилари ҳам,
Аён ҳар ютуғин асрори,
Илҳомбахш ҳар даъват, шиори.
«Эллар ичра сарбону саркор,
Сен пешқадам бўлишинг даркор.
Дўсту ёринг бебаҳо, қиммат,
Бегонага қилма ҳеч ҳиммат».
Оташин бу даъвагу шиор,
Билан обод қадимий диёр,
Юнонларни қилган басавлат,
Басавлат не ҳатто бадавлат.
«Рост гапир сўзга бермай пардоз,
Ҳам беназир бўлгин ёйандоз!»
Бу шиор халқимга гар манзур,
Бироз оғир туюрлар, узр...
Она халқ муқаддас бегумон,
Оғир бўлиш элга мард ўғлон.
«Ота-онанг азиз дея бил,
Минг бир дуо олиб, рози қил».
Азалий шиорга содиқ эл,
Мисоли баҳорий тошқин-сел,
Зафар туғи ғолиб қўлида,
Сармаст абадият йўлида.

«То тириксан, бериб қўлга қўл,
Бир-бирингга садоқатли бўл,
Фидо айла шуҳрат-шонинг ҳам,
Фидо айла ширин жонинг ҳам.
Адолат бобида, халойиқ,
Шараф ҳатто ҳар иш нолайиқ!»
Садоқатга то ҳануз толиб,
Бу улус ўзидан ҳам ғолиб.
Буюк орзу-умид кўш қанот,
Музаффар то ҳануз сурар от.
Уни йўлдан топгани ҳам йўқ,
Ё ахтариб чопгани ҳам йўқ.
Арвоқ каби кўринган эмас,
Самодан ҳам ё инган эмас,
Неки яхши, ҳар не бор ёмон,
Тортиқ қилди ўзига инсон.
Аслиятин сақлаш йўлида,
Неки азиз бўлса қўлида,
Не кўринса кўзига раъно,
Бахш айлади инсоний маъно.
Ўзин инсон атар бу «даҳо»,
Баҳоловчи, боз берар баҳо.
Ош пиширишдан мурод емак,
Баҳолаш ҳам яратиш демак.
Заҳматингиз кетмас ҳеч бекор,
Қулоқ тутинг аҳли бунёдкор:
Баҳо, дер, шоир суҳансанжи,
Баҳоланган бор ашё ганжи.
Баҳоланса қилиб минг ҳиммат,
Топар ашё қадр ҳам қиммат.
Баҳолашу нархлаш катта куч,
Бусиз борлиқ бор ёнғоғи пуч.
Бу ҳикматни унутманг зинҳор,
Ёдда тутинг, аҳли бунёдкор!
Қадр-қимматлар ўзгариши,

Ўзга бир бунёдкорлар иши.
Узликсиз қилмасдан барбод,
Қай зот қилар бунёду обод?
Дастлаб эллар бунёд қилдилар,
Сўнг Шахслар ҳам сирин билдилар.
Мўъжизалар ичра энг нодир,
Бунёдкор Шахс ҳар ишга қодир.
Халқлар, бир замонлар бахтиёр,
Эзгуликни қилган ихтиёр.
Хунар билан элу юрт унар,
Бу борада соҳиби хунар
Фармон бобида беназир ишқ,
Ҳам ҳар фармонга мунтазир ишқ!
Оломон тўдаю подаси,
Қошида ёш Шахс иродаси.
Дасти дароз омма босган наҳс,
Омма учун чикора бир Шахс!
Омма учун ёмондан-ёмон,
Шахсиятин пешлаган ҳар жон.
Сайқал бериб тош бардошига,
Етар ҳам оломон бошига.
Башар ичра меҳри зиёда,
Бунёдкор ҳам бўлган дунёда.
Собит иродаю инсофи,

Эзгулик-Ёвузлик кашшофи.
Ҳар Эзгулик борки барқарор,
Муҳаббат ҳам нафрат муҳри бор.
Олам кезиб Зардушт беармон,
Минг бир ўлка-юрт ичра сарсон,
Севишганлар кашфидан ортиқ,
Топмади ҳеч тенги йўқ тортиқ.
Сармаст айлар минг йиллик жоми,
Эзгулик ҳам Ёвузлик номи.
Минг таҳқиру минг мақтов, ҳайбат,
Куч-қудрати ғоят баҳайбат.
Даъват қилар мени қай ҳақим,
Махлуқ минг бир бошин боғлар ким?
Минг халқ учун шод, дориломон,
Минг бир мақсад муҳайё ҳамон.
Минг бош учун занжир-кишан кам,
Эвоҳ, йўқ ягона мақсад ҳам.
Дардим айтай, оҳ, келди гали,
Одамзодда мақсад йўқ ҳали!
Қаҳат юксак мақсад то ҳамон,
Эвоҳ, башар борлиги гумон!»

Аччиқ нидо Зардушт армони,
Не тонг, бўлса минг дард дармони.

ЯҚИНЛАРГА МУҲАББАТ ЗИКРИ

Суюнган тоғ яқинларингиз,
Ишонган боғ яқинларингиз.
Лабингиздан томар шакар-бол,
Қиларсиз қай бирин ҳайрон-лол.
Ўзлимдан бўлай деб олис,
Яқинингиз суюрсиз холис.
То уларга кучоқ очарсиз,

Аслингиздан шитоб қочарсиз.
Дўсту ёрга бўлиб куч-қувват,
Бўлсам дейсиз соҳиб мурувват.
Бу ҳимматда бор десам ғараз,
Мендан сира қилмангиз араз.
Нисбатан ёши улуғ ҳар «Сен»,
Қошида ёш бола каби «Мен».

«Сен» қошида қилар эл таъзим,
Ҳали ҳамон «Мен» эмас азим.
Зотан, суйнган тоғ яқинлар,
Ишонган тўкин боғ яқинлар.
Дуч келган сарқитни емасман,
Яқинингиз севинг демасман.
Яқинлардан тез қочинг йироқ,
Олисдаги Зот учун бироқ
Бор меҳрингиз бериб, албатта,
Бағрингизни очгайсиз катта.
Яқинлар муҳаббати тузоқ,
Ва лекин Зот сизлардан узоқ,
Иқбол ичра не бўлса содир,
Ишқ бобида, ох, бебаҳодир!
Яқинларга ихлосдан кўра,
Шарпа-ашёларга, эй жўра,
Боғланганинг минг бора аъло,
Яқинлар ишқи бошга бало!
Шарпани ҳеч демагин шароб,
Сендан минг бор афзал бу хубоб.
Рафторига маҳлиё ҳам ром,
Бор вужудинг айлагин инъом.
Афсус, минг важ-қарсон топарсан,
Яқинларинг томон чопарсан.
Чиқишмайсиз ўзингиз билан,
Ширин-шакар сўзингиз билан,
Бериб инон-ихтиёрингиз,
Аврайсиз бор дўсту ёрингиз.
Ва ниҳоят, эй тубан тийнат,
Улар хатоси сизга зийнат.
Тушов кишан, йўғон арқондай,
Яқинлардан кечинг ҳар қандай.
Қўни-қўшнисидан ҳам қочинг,
Аслингизга кенг бағир очинг.

Вафо бобида йўқ ҳеч кам-кўст,
Ўзингизга бўлинг содиқ дўст.
Раво айлаб муқаддас комин,
Сипқоргайсиз муҳаббат жомин.
Нажот истаб, эвоҳ, гоҳи-гоҳ,
Қошингизга чорлайсиз гувоҳ.
Муродингиз офтобдай балқиш,
Тиларсиз минг мақтову олқиш.
Ва янграр таҳсин алламбало,
Ва ўзингиз санарсиз аъло.
Илмига зид сўзлагай беор,
Нодонлигин ким қилар инкор,
Иккисида ҳам ёлғон даъво,
Иккиси ҳам бирдай бедаъво.
Сиз ўзингиз сохта тутарсиз,
Ҳар кимдан илтифот кутарсиз.
Бемаъни даъво билан хурсанд,
Сухбатдошга ҳам берасиз панд.
Сабоқ берар ҳаёт мактаби,
Маълум ношуд ҳам нодон таъби:
«Ишонмагин, ҳамсухбат элинг,
Бузар фақат атвору феълинг.
Феълу атворинг бўлмаса гар,
Бузилиши тайин, муқаррар».
Ўзлимиз англайин деб қай зот,
Яқинларга ёндашади бот.
Ўзлимиздан топай деб халос,
Ким қўяр яқинларга ихлос.
Ўзингизга нафрат ҳар нафас,
Кенг дунёни қилар тор қафас.
Яқинига содиқ, мубтало,
Олисдаги бошига бало.
Бешовлон гар бириктирса бош,
Олтинчи бошида ўйнар тош.
Чексиз ҳақ сўзга садоқатим,

Базмларга йўқ ҳеч тоқатим.
Байрамона руҳга мувофиқ,
Базм ичра минг бир мунофиқ,
Найрангбозлар каби муттаҳам,
Мунофиқ бор томошабин ҳам.
Яқинларга юз буриб мутлақ,
Дўст бобида берайин сабоқ.
Токи айлаб қувончингиз мўл,
Комил инсон сари очгай йўл.
Қалби қайнар меҳр чашмаси,
Оқибат-имон сарчашмаси.
Дўстлик саодатига толиб,
Ҳалолликда бўлгай боз ғолиб.
Дўсти содиқ ҳаёт инъоми,
Ҳам баркамол эзгулик жоми.
Мукаммал хур дунёни ортиқ,
Керак бўлса, қилар ҳам тортиқ.

Ёвузлик борки, Эзгулик бор,
Тасодифан мақсад барқарор,
Дунёга унга эврилгани каби,
Пайваста дунёга кавкаби.
Келажагу олисдаги Хос,
Асос бўлсин сен учун ҳассос.
Дўстинг бағри меҳрга тўлиб,
Кўрингай баркамол зот бўлиб.
Ром айлаб бу бетимсол сеҳр,
Сидқидилдан қўйгайсан меҳр.
Шубҳали луқмани емасман,
Яқинингиз севинг демасман.
Олисларда мунтазир хур Зот,
Бор меҳрингиз унга беринг бот».

Ҳар сўзида ҳикмат минг қават,
Зардушт дилдан айлади даъват.

БУНЁДҚОРНИНГ ЙЎЛИ ЗИКРИ

Эй дўст, хилват чораларми такрор,
Излармисан аслинг бояжбор?
Яна сабр қилиб кутгайсан,
Сўзларимга қулоқ тутгайсан.
«Ким ахтарар, ўзин йўқотар,
Хилватнишин гуноҳга ботар».
Не ҳам дерман мен бу ҳақида,
Тўдага хос асрий ақида.
Талай фурсат минг ёмон билан,
Бирга бўлдинг оломон билан.
Улардан воз кечганинг ҳам кам,
Жандаларин ечганинг ҳам кам.
Бамисоли ҳеч наф бермас хоб,
Жонинг учун бўлар минг азоб.

Афсус-надоматга эшмисан,
Нажот истаб бағри решмисан?
Излармисан қиёфанг асил,
Эй хурриятталаб, соф насл!
Ҳақ-хуқуқинг борми ҳаққоний,
Етарми қувватинг руҳоний?
Наҳот янги куч-қудрат раво,
Ҳақ ва ҳуқуқ - сарбаланд даъво!
Шиддату шахд ибтидосими,
Собит ирода нидосими?
Қасд айлаган агар мардона,
Бўларми юлдузлар парвона?
Юксак орзу-умидга ташна,
Бисёр фалаклар билан ошна.

Минг орзуманд ичра ҳар қалай,
Шухратпарастлари бир талай.
Ҳовлиқма орзуманд беором,
Шухрат тожи қилмаганми ром?
Бисёр улуғ минг мулоҳаза,
Барчаси бетайин, бемаза.
Мисли пуфлаб шиширилган меш,
Ёрилар зарб билан пешма-пеш.
Ўзинг эркин сезармисан ҳеч,
Қушдай озод кезармисан ҳеч?
Бачкана минг ташвишдан ҳоли,
Мардона зот тайин иқболи.
Бироқ ғолиб ғоя раҳнамо,
Фармонида замину само.
Озод-эркин ғояга толиб,
Мансубмисан шу элга ғолиб.
Озод бўлса ҳамки ҳоли вой,
Бисёр бор-будин ҳам берган бой.
Нелардан сен топганинг нажот,
Суриштирмас Зардушт каби зот.
Пайваста соф самимиятинг,
Билгим келар асил ниятинг.
Эзгулик, Ёвузлигинг ҳамон,
Мунтазирми амрингга ҳар он?
Ироданг ҳам керак ҳар палла,
Бўларми ҳеч қонун баралла?
Ҳеч кимсани қилмай норози,
Бўлармисан ўзингга қози?
Қай низоминг учун беасос,
Олармисан ҳаққоний қасос?
Қодир қози, одил қасокор,
Билан ёлғиз юзлашиш душвор!
Ҳеч ким дуч келмасин домига,
Ёлғизлик замҳарир комига.
Бу кун кўпдан чекарсан озор,

Бироқ умид, матонатинг ёр.
Синар лекин гурур - қанотинг,
Сарсилур метин матонатинг.
Мададга зор ношуд ёш бола,
«Ёлғизман!» деб қиларсан нола.
Шитоб келар фурсат беомон,
Сарбаланд юксаклигинг армон.
Армон шиддат, зулфиқор чақин,
Пастаринлик яқиндан-яқин.
Ғоят юксаклигинг ҳам ногоҳ,
Сескантирар бамисли арвоҳ,
Дод соларсан юрак-бағринг қон:
«Бари сароб, барчаси ёлғон!»
Ҳар ёлғиз жонига қилар қасд,
Туйғулар бор ғоят забардаст.
Уддасидан чиқолмаса гар,
Завол топар ўзи муқаррар.
Гар мард бўлсанг, сўзлагин одил,
Қодирмисан бўлишга қотил?
Биродарим, ҳай сўзла менга,
«Нафрат» асли аёнми сенга?
Тотганмисан аччиқ шаробин,
Бешафқат адолат азобин.
Нафрат билан боқса ҳамки ким,
Бўлганмисан ҳеч одил ҳаким?
Берарсан мажбуран ҳам сабоқ,
Катта айбинг санарлар мутлақ.
Яқинлашдинг уларга бироқ,
Олиб қочдинг тез ўзинг йироқ.
Бундай ҳиммат учун ҳеч қачон,
Зинҳор кечирмагай оломон.
Улар узра юксалдинг тайин,
Ва лекин юксалганинг сайин,
Бахиллик шароби билан маст,
Нафрат нигоҳида пастсан, паст!

Парвоз қилар қай зот беармон,
Кўргани кўзи йўқ оломон.
«Керак эмас адолатингиз,
Инъом тана, маломатингиз!»
Қаддинг тутиб мардона дадил,
Уларга сен шундай де дадил.
Авлиё деб биларлар ўзин,
Очирмаслар беназир кўзин.
Бегона ҳақиқат, адолат,
Қилар иши тана, разолат.
Юксак юлдуз бўлай десанг гар,
Бошингда бўлса ҳам минг хатар,
Қуёш каби сочиб ёғду-нур,
Йўлларин ёритишинг зарур.
Парсо, одилдан бўл эҳтиёт,
Уларга ҳам раҳму шафқат ёт.
Ким борар ўз йўлидан холис,
Барчасига бегона, олис.
Наинки майна қилиб кулар,
Нафратланар ёлғиздан улар.
Парсою одилдан ҳам баттар,
Муборак соддалик ҳам хатар.
Азал-абад бу сохибназар,
Мураккабликдан қилар ҳазар.
Тутар демас сира уволи,
Оташу аланга қуроли!
Огоҳ бўлгин, эй азиз инсон,
Меҳр туғёни ҳам беомон.
Ёлғиз учун минг машаққат йўл,
Дуч келганга холис тутар қўл.
Яхши-ёмон, турфа халойиқ,
Қўл беришга қай кас нолойиқ,
Порлайверсин десанг қароғинг,
Дастингда шай бўлсин яроғинг.
Лекин хира тортмасин кўзинг,
Энг хатарли душман бу ўзинг!

Қай томон отланма шубҳасиз,
Бу ганим эргашар изма-из.
Қалбинг шайдосин ахтариб,
Якка-ёлғиз кезарсан ғариб.
Сенда азал сийратинг яшар,
Етти иблисинг ғам эргашар.
Ўзинг учун жаҳолатпараст,
Башоратгўй, ақидапараст,
Телбаю, бадфаҳму ялмоғиз,
Бўларсан ҳам ёвздан-ёвзу.
Бошдан-оёқ чулғаниб буткул,
Оташингда куйиб бўлгин кул.
Самандардай оташга шайдо,
Навқирон-ёш яна хувайдо.
Тутиб эзгу умид қўлидан,
Еларсан бунёдкор йўлидан.
Ҳар етти иблисинг маъбуда,
Бўлишин ҳам истайсан жуда.
Эй, ёлғизлик содиқ ҳамроҳи,
Роҳинг ишқу муҳаббат роҳи.
Бедаво ишқ дардидан хаста,
Муҳаббат-нафрати пайваста.
Ишқ оташин қалбингга солгин,
Хилват оғушига йўл олгин.
Узоқ қилмай интиқ, нигорон,
Адолат ҳам борар ногирон.
Мададкоринг ироданг - мардинг,
Шашқатор кўз ёшинг - ҳамдардинг.
Минг бир эзгу орзута толиб,
Ким ўзар ўзидан ҳам ғолиб,
Ҳам мардона айтар «Алвидо!»
Ҳар жўмардга минг жоним фидо!»

Зардушт ҳар даъвати мисли жом,
Белга қувват, қалб учун илҳом.

ҚАРИ ВА ЁШ АЁЛЛАР ЗИКРИДА

«Зим-зиё тун, ҳадик-хавотир,
Одимлайсан гўё шум шотир.
Огоҳ айла бу сирдан мени,
Ҳам бағрингга яширдинг нени?
Қилдиларми дур-гавҳар тортиқ,
Фарзандингми жонингдан ортиқ.
Ёвузларга қасддан бериб қўл,
Ўғрилардай юрармисан йўл?»
Зардушт деди вазмин, хотиржам:
«Аё, эй дўст, каромат бу ҳам.
Топиб айтдинг, ҳаққоний сўзинг,
Ўткир бургут сингари кўзинг.
Менга ҳикмат қилдилар тортиқ,
Ардоқларман боламдан ортиқ.
Норасида каби беором,
Минг уриниб қилмасам гар ром,
Бор овозин қўйиб бақирар,
Бошига бор элни чақирар.
Уфққа бош қўйганда қуёш,
Кампир бўлди мен билан йўлдош.
Айтиб кўнглидаги борин ҳам,
Чертди нозик қалбим торин ҳам:
«Омон бўлгин, Зардушт, қора сўз,
Аёлларга ҳам сўзладинг сўз.
Бироқ хотин-қизлар ҳақида,
Сўзламадинг ҳикмат- ақида».
Мен дедим билдириб эътироз,
«Эркак зотин иши бундай роз».
«Гаширавер, тортинма сира,
Қариб қолдим, заиф хотира.
Айтганларинг бирма-бир алҳол,
Унутарман, шубҳасиз, дарҳол».

Дедим, ахир бу ҳам бир савоб,
Онахонга бердим мен жавоб:
«Жумбоқ ҳатто аёл комила,
Сири бағридаги ҳомила.
Эркак аёл учун бир омил,
Мақсад фақат фарзанди комил.
Нени истар аёлдан эркак,
Энг аввало ўйинчоқ эрмак.
Ҳам жўмард эр соҳиб ихтиёр,
Хавфу хатар билан бахтиёр.
Эрлар ҳаёт жангида ҳар чоқ,
Аёл эркак учун овуноқ.
Ҳаққи рост бу азалий шева,
Истамас жангчи ширин мева;
Севгани ҳар аёл ораста,

Лаззат бисёр оғу пайваста.
Билиб айтар замон доноси,
Фарзанд қалбин англари онаси.
Аёлга нисбатан гул-лола,
Эркак борки мисли ёш бола.
Безори каби бермас бўйин,
Кўнгли тусар эрмагу ўйин.
Бола мисол яйратар эрни,
Аёл енгар ҳатто мард шерни.
Жувон юлдуз мисол порлагай,
Иқбол қасри сари чорлагай.
Марди замон муборак омил,
Насиб этсин фарзанди комил.
Зебу зиёнат жумла жаҳонга,
Она бўлинг комил инсонга.
Ишқингизга баста жасорат,

Ҳатто тилар зулму асорат,
Бадбинга ҳам бағрингиз очинг,
Қуёшдай бор меҳрингиз сочинг.
Англашингиз гар ғоят душвор,
Ишқингизга баста номус-ор.
Талаб қилмай сира ҳам меҳр,
Ишқ бобида кўрсатинг сеҳр.
Деманг ҳеч: бебаҳо мукофот,
Аёл ишқи беомон офат!
Оташ ишқи бамисли вулқон,
Ширин жонин ҳам қилар курбон!
Гар бахш этар жон ишқин баҳри,
Минг жон олар нафратин захри.
Эркак бир чўғ ғазаб тобида,
Аёл тенгсиз макр бобида.
Шубҳасиз, минг йиллар хитоби,
Бўш-баёвга йўқ аёл тоби.
Ишқ бобида бўлгин қаттиқ қўл,
Ёнмас ўтин бўлса агар хўл.
Мард эркакка жасорат одат,
Итоат - аёлга саодат.
Аёл қалби саёздан-саёз,
Теранлик касб этса ғоят соз.
Бироқ ўзга ҳар жўмард эран,
Қайноқ қалби терандан-теран.
Сезар кучу қудратин, аммо
Сири аёл учун муаммо».

Тилга кирди кампир ниҳоят:
«Зўрдўшт, гўзал сўзладинг ғоят.

Таъсири зўр каломинг кучин,
Айниқса ғўр ёш-яланг учун.
Бўлмасанг ҳам аёлга дохил,
Сўзладинг бамисоли оқил.
Ҳар фикринг лол айлади мени,
О, уддалар аёл ҳар нени!
Эй, минг бир донишманд ҳамрози,
Мен ҳам сени қилайин рози.
Ихлос билан қулоқ тут менга,
Бир ҳикматни айтийин сенга.
Қилай уни мен сенга тортиқ,
Эҳтиёт қил жонингдан ортиқ.
Норасида каби беором,
Минг уриниб қилмасанг гар ром,
Бор овозин қўйиб бақирар,
Бошига бор элни чақирар».
Дедим: «Илм талаб боламан,
Ҳикматинг жон дея оламан».
Кампир деди: Жиддий қулоқ сол,
Кўҳна ҳикмат, теран уқиб ол:
Хотин томон тушсанг гар йўлга,
Ҳеч унутма, қамчин ол қўлга!»

Маъноси тоғдан оғир фикр,
Зардушт вазмин айлади зикр.

ИЛОН ЧАҚИШИ ЗИКРИ

Оташ офтоб, авжи саратон,
Анжир ости тинч, роҳати жон.
Зардушт лохас сезиб ўзини,
Ором олиб юмди кўзини.
Тили заҳар касдай беомон,
Заҳар солди бўйнига илон.
Зардушт чўчиб ўрнидан турди,
Ҳам қошида илонни кўрди.
Зардушт инграр бамисли хаста,
Илон қоча бошлади аста.
Зардушт деди: Биродар, раҳмат,
Бироқ бенаф чекибсан заҳмат.
Ўз пайтида уйғотдинг холис,
Мўлжаллаган манзилим олис».
Илон деди: «Заиф жуфт қўлинг,
Каби жуда қисқарди йўлинг.
Беомон заҳарим ўлдирар,
Паймонанг ҳам тезда тўлдирар».
Зардушт деди табассум қилиб,
Ҳар сўзин минг маънисин билиб:
«Илон заҳри гарчи бебаҳо,
Писанд қилмас бироқ аждаҳо!
Сира эмас давлатинг ортиқ,
Равами қилсанг менга тортиқ».
Илон минг бора узр айта,
Сўриб олди заҳарин қайта.

Шўнғиб хотирасин қаърига,
Сўзлар Зардушт шогирдларига.
Шогирдлар сўрагай: «Алқисса,
Чиқар бу қиссадан не ҳисса?»
Холис саволга жавоб савоб,
Зардушт хотиржам берар жавоб:

Ўзин санар порсою фозил,
Ахлоқ бузар дер мени разил.
Гар ҳикмати безавол, боқий,
Ҳикоям ҳам ғайрияхлоқий.
Душманингиз қилса ёмонлик,
Тиламанг сира ҳам омонлик.
Мажбуран буккан каби тизза,
Қошингизда бўлмасин изза.
Азобланиб бўлманг ҳеч диққат,
«О, яхшилик қилдинг!» денг фақат.
Ранжиб сира аччиқ сўйламанг,
Уялтиришни ҳам ўйламанг.
Гишт қаласа қабрингизга ким,
Жавобан сиз дуо қилманг жим.
Отинг сиз ҳам маломат тошин,
Ер ютсин денг барчасин бошин.
Учрасангиз тухматга катта,
Зарур лойиқ зарба, албатта!
То беомон бўхтон эзмагай,
Ёвлар ўзин голиб сезмагай.
Тақсимланса гар тенг разолат,
Бу ҳам ўзига хос адолат.
Ҳақсизлик юкин ҳам баҳодир
Кўтарар мушкул ишга қодир.
Ҳаттоки қасос ҳам бир пайса,
Зарур гўё ям-яшил майса.
Безорига ҳар ҳукму жазо,
Ҳам номус-ор ҳам бўлмай сазо.
Азоб тортса ҳам минг бор жони,
Не наф қийналмаса виждони?
Не ғам, сени десалар ўғри,
Энг муҳими, бўлсанг бас тўғри.
Бамисоли минг йиллик бода,
Зарур бунинг учун ирода.

Ғаразу танадан далолат,
Даркор эмас совуқ адолат.
Қози-қуззот яхдай қароғи,
Ичра жаллод ҳам шай яроғи.
Қайда ҳақ-адолат ораста,
Оташин муҳаббат пайваста?
Кашф айлангиз севгини нодир,
Минг офатга чидашга қодир.
Ҳукмфармо золимдан ўзга,
Ҳар қалбга қўр, зиё ҳар кўзга,

Барча айбин кечиргувчи тенг,
Топиб беринг адолатни кенг.
Сира деманг қаллоб, муттаҳам,
Қулоқ тутинг бу ҳикматга ҳам:
Адолат бобида юлдуз-ой,
Ёлғони ҳам минг ҳикматга бой.
Хаёл етмас бу юксак иқбол,
Нетиб бўлай бунчалар ҳалол.
Чексиз осмон ҳам теран уммон
Инсон кўнглин овлаш даргумон.
Недир қилсам ҳар жонга тортиқ,

Саодат йўқ мен учун ортиқ,
Сизлардан ўтинчим ниҳоят,
Дарвешларни авайланг ғоят.
Сира адолатсизлик қилманг,
Бусиз ҳам пора бағрин тилманг.
Бағрин токи тоғ каби эзар,
Унутарми сира, алҳазар!
Тўлғамай ҳам забардаст дастин,
Олмаслиги мумкинми қасдин?
Диққат билан солгайсиз қулоқ,
Дарвеш бамисли теран булоқ.
Мушкул эмас минг бир тош отиш,
Ва лекин ортида минг ташвиш.
Чўкса булоқ тубига гар тош,
Олиб бўлмас қотириб ҳам бош.
Бўлмай десангиз дунёда кам,
Ранжитманг дарвешни сира ҳам.
Қилган бўлсангиз ногоҳ буни,
Сиз бешафқат маҳв этинг уни!»

Минг бир эзгу умидга пайванд,
Зардушт берар холисона панд.

БОЛА ВА НИКОҲ ЗИКРИ

«Эй дўст, сенга бир саволим бор,
Диққат билан бергин эътибор.
Саволим бамисоли мезон,
Айлар қалбинг кенглигин аён.
Навқирон-ёш, умидинг катта,
Никоҳ, қобил фарзанд, албатта..
Эй толиб, сарбаланд навога,
Лойиқмисан юксак даъвога?
Ўзинг энгиб ҳар мушкул палла,

Зафар кучганмисан баралла?
Ҳирсу ҳавас қилганда тугён,
Бўлганмисан ҳеч собит султон.
Барҳам бериб минг бир иллатга,
Соҳибмисан минг бир хислатга?
Ва ё истакларинг ҳайвоний,
Омонат хоҳишинг ҳам оний.
Зафару эркинг мисли лола,
Талаб қилсин фарзанду бола.

Зафару эркинг учун сайқал,
Бўлсин тенгсиз барҳаёт ҳайкал.
Эй, дўст, сенга айтайин холис,
Муродинг бўлсин юксак олис.
Бироқ ожиз ҳар аъло таъбир,
Бўлгай суврат-сийратинг кабир
Камлик қилар кўпайиш омил,
Бўлишинг шарт бир йўла комил.
Лутфинг билан яйраб кучоғи,
Мадад бўлгай оила боғи.
Бағишлаб бир йўла қўш қанот,
Яратишинг даркор олий зот.
Минг бир ҳунар келгай қўлидан,
Бахт-саодат топгай йўлидан.
Никоҳ – содиқ ҳар икки йўлдош,
Бебаҳо дилбандга бўлар бош.
Ҳурмат билан никоҳ барқарор,
Ишонч билан берар минг барор.
Келин-куёв учун уй ватан,
Ҳар иккиси яхлит жону тан.»
Амал қилсанг булар барига,
Юксаларсан бахт минбарига.
Бироқ, азал-абад оломон,
Никоҳ илми бобида нодон.
Гар бирикар ношудлар боши,
Қашшоқ диллар пишмас ҳеч оши.
Дарғазаб айлар аянч ҳолат,
Дўзахий турмуши разолат.
Бағрим, ҳайҳот, минг бор айлар хун,
Иккиси ҳам бу ҳолдан мамнун.
Инсон учун иснод бу гуноҳ,
Оломон наздида пок никоҳ.
Гўё самовотда ўқилган,
Бу бир чўпчак ахир, тўқилган.
На ҳаёю ва номус, ор,

Бундай само менга не даркор.
Минг бир ақидага ҳам асир,
Қалб кўзин ҳам айлаган басир.
Мендан нари бўлса ўша Зот,
Безовта ҳам қилавермас бот:
Бемаъни ҳолатдан ҳангу манг,
Бу никоҳлар устидан кулманг.
Ота-она дастидан безор,
Қай хор гўзал йиғламас зор-зор.
Кўринишдан жўмард бир эран,
Ҳаёт маъносин англар теран.
Аввалига муносиб дедим,
Хотинин кўрдиму панд едим.
Рўйи замин телбага тўлиб,
Туюлди телбахона бўлиб.
Ғоя каби кеккайган танноз,
Билан оқил бўлмагай ҳамроз.
Ақлга зид никоҳдан кўра,
Еру замин титрасин, жўра!
Ким отланар йўлга мардона,
Йўлдан урар ёлғон ордона.
Дўсту душман барчаси гувоҳ,
Қовишувни атарлар никоҳ.
Қай зот парво қилмас нозига,
Танлаб учрар лекин тозига.
Ким ахтарар фаришта чўри,
Чўри бўлиб қурийди шўри.
Хонадони ғоят саришта,
Не тонг, бўлса ҳатто фаришта.
Кимлар ўзин айёр ҳам билар,
Уйланишга тайёр ҳам билар.
Қизни айро тушмай тилақдан,
Гар ўтказар минг бир элақдан,
Минг бор синаб топгани бироқ,

Ялмоғиздан бироз яхшироқ,
Пойлайсиз дуч келган йўлин ҳам,
Сўрайсиз дуч келган қўлин ҳам.
Уланар сахарга кечангиз,
Қолмагай кирмаган кўчангиз.
Беҳад телбаликка, албатта,
Нуқта қуяр нодонлик катта.
Ҳар эр йигит севгисин сеҳри,
Қиз-жувонлар сизларга меҳри,
Илоҳий сир билан пайваста,
Шафқат билан бўлса ораста.
Бари, эвоҳ, бир четда қолар,
Икки махлуқ топишиб олар.
Аъло ишқингиз ҳам ирсият,
Сохта Тангри, нафсу ҳирсият.
Ҳақиқий ишқ чунон порлагай,
Йўлчи юлдуз каби чорлагай.
Давру даврон беомон элар,
Бошингизга бахт қуши келар:
Севишингиз зарур жон билан,
Эътиқоду ҳам имон билан.

Зотан, акобиру мулозим,
Ишқ сабогин олиши лозим.
Писанд қилмай минг бир азобин,
Сипқоргайсиз севги шаробин.
Дарди ишқдай йўқ ҳеч доғули,
Тотли ишқ майи ҳам оғули.
Афсунгардай олар қўлга ҳам,
Солар такрор зарур йўлга ҳам.
Бокира ишқ беназир омил,
Инсон сари бошлар у комил.
Дилдор хоки пойи ғозами,
Никоҳ муродинг ҳам тозами?
Баркамол зот учун ибтидо,
Қилармисан минг жонинг фидо?
Покиза ишқ, покиза никоҳ,
Соҳиблари бамисли илоҳ!
Улар аввал-охир йўлдошим,
Қоши узра эгарман бошим».

Бола билан никоҳ зикри бу,
Донишманд Зардуштнинг фикри бу.

ЭРКИН ЎЛИМ ЗИКРИ

«Кўплар жуда кечикиб ўлар,
Кимлар эрта сарғайиб сўлар.
Ҳар бошда бор азалий бало,
«Ўз вақтида ўлган не аъло!»
Аҳли башар учун муаллим,
Зардушт холис берар, бас, таълим..
Ўз даврида яшамаган зот,
Қандай ўлар ўз вақтида бот?
Тайини йўқ бундай бемаъни,
Маъқул сира туғилмагани.

Бенафни йўқ кўргани кўзим,
Шу уларга айтар бор сўзим.
Кибрга ҳам, эвоҳ, берилар,
Ўлимлари билан керилар.
Пуч ёнғоқдай: «Мени чақ!» дегай,
Қонинг ичиб, асабинг егай.
Муҳим билар заволни ҳамма,
Сир-асрордан беҳабар омма.
Зафар завқин билмас бу палла,
Сўқир қалбин кўзи, хомкалла.

Аҳли элга айтай таомил,
Токи бўлғай завол ҳам комил.
Бир йўла дўзахдай тубсиз чоҳ,
Ҳам жаннатдай тенги йўқ паноҳ,
Иқбол томон чўзиб қўлин ҳам,
Мардона ўтаган йўлин ҳам,
Ҳамдард қадрдон минг бир мардон,
Ғолибона таслим қилар жон.
Висолига жумла эл муштоқ,
Жўмард заволи ҳам зўр сабоқ.
Жудолик бўлса ҳам росмана,
Ўзига хос бу ҳам тантана.
Азал-абад мардона завол,
Ўзига хос сарбаланд иқбол.
Жангу жадал ичра ҳар қурбон
Шаҳид топар мангу шуҳрат-шон.
Ким бахш этар қалбин бор қўрин,
Забт айлағай юракларин тўрин.
Қураш учун боғлаганлар бел,
Ғолибга ҳам бамисоли сел,
Заволингиз бебурд, бемаъни.
Арвоҳдай судралиб кафани,
Қотирар энсасин барчани.
Кўркама қалбим қасрига қайтай,
Озод-эркин заволим айтай.
Завол бағрида ҳам порлайман,
Соғинтирган ёрдай чорлайман.
Айтай сизга қайси хуш палла,
Чорларман заволим баралла:
Мақсади ҳам вориси бор зот,
Иккисин деб завол тилар бот.
Мақсаду ворис кимга азиз,
Ҳаёт болин демас ҳеч лазиз.
Кимга ёқар арқон эшар эл,
Минг заҳматдан толар оёқ-бел.

Узаяр арқонда гар кўзи,
Чекинар боз орқага ўзи.
Оқилу ғолиб ҳам қаригай,
Кун келиб қуввати аригай.
Тўкилиб тутаган бор тиши,
Юришарми қария иши?
Шону шараф туғи қилган ром,
Билгай истак бобида маром.
Ғоят оғир бўлса ҳам бу кор,
Ўз вақтида кетиши даркор.
Кимлар учун бўлсанг гар азиз,
Бўлган онинг лазиздан-лазиз,
Уларни тез шаштидан қайтар,
Ишқ сирин билган шундай айтар.
Бамисли безори тирмизак,
Топилар олма ҳам қимизак.
Шох узра осилиб иригай,
Гўнг билан бир бўлиб чиригай.
Қалбан қарир қай бир кадхудо,
Эсу хушдан ким аввал жудо.
Кимлар баҳор фасли ичра куз,
Навқирон қалбида қат-қат муз.
Лекин қалби қордай беғубор
Боши узра баҳор барқарор.
Кимлар гар мол каби семирар,
Бағрин минг бир алам кемирар.
Азоби жон қисматдан ҳаром,
Минг бор афзал мангулик ором.
Забардаст қисматга асира,
Кимлар сира боғламас шира.
На бир хунар, ва на бор уқув,
Оёқ-қўлин боғлаган қўрқув.
Минг бир басир, минг битта бенаф,
Гала кузгун каби тортган саф.
Гувилласа беомон бўрон,

Қилса барин ер билан яксон!
Ғолиб завол жарчига қайда,
Минғиллаган ваъзхонлар майда,
Қонинг ичиб қилса ҳам диққат,
Тақдирга тан бер дерлар фақат,
Тақдирига, эй танда қўйган,
Тақдир ҳам сиз нокасдан тўйган!
Хурматингиз қозонган арбоб,
О, заволга юзланди шитоб!
Чормих ҳам қилинган беомон,
Маломати қисматнинг ёмон.
Яҳудийлар кўз ёш, алами,
Исойи Масиҳ бор олами.
Қахру ғазаб дастидан толди,
Ўлим дарди бағрига олди.
Порсою ашёлардан олис,
Сахроларда қолсаиди холис,
Ҳаёт илмин эгаллаб зора,
Севармиди ерни тобора.
Норасида сингари маъсум,
Қилармиди балки табассум?
(Бу дунёга келиб ҳам нетди)
Оҳ, жуда ҳам ёш ўлиб кетди.
О, нелар тушмади бошимга,
Етганида менинг ёшимга,
Наинки исмию зотидан
Воз кечарди таълимотидан.
Ахир, бағри дарё ҳам одил,
Нелардан воз кечмагай дадил!
Нораста етмасдан вояга,
Синди дучор қонли қояга.
Навқирон йигит содда шўрлик,
Ишқ бобида ҳам қилар гўрлик.
Наинки замин у инсонни,
Севмас ҳатто жумла жаҳонни.

Бургут бўлса ҳамки полапон,
Полапон аксари чалажон.
Балоғат ёшидаги жўмард,
Бамисоли ўсмир каби мард.
Тарки дунё қилган девона,
Кабии беғам, қайғу бегона.
Гўё минг дардга топар чора,
Ҳаёт-мамот дарди чикора.
Озод қалбин амри мададкор,
Завол учун ҳар лаҳза тайёр.
Гўё тенгсиз соҳиби қудрат,
Заволи ҳам эл учун ибрат.
«Ҳа!» дерга бўлмаса баҳона,
«Йўқ!» деб айтар дадил мардона.
Сўзсиз қалбин ҳар амрин қилар,
Ҳаёт-мамот асрорин билар.
Сизлар учун ҳар ишга шайман,
Қалбингиз болидан сўрайман:
Инсон, Ерга етказмай малол,
Завол топинг, дўстларим, ҳалол.
Уфқ мисли арғувоний жом,
Алвон тусга киргандай ҳар шом,
Заволингиз бағрида аён,
Порлаб ғолиб руҳингиз шоён,
Минг бир фазилат ҳам сочиб нур,
Бахш айлағай бор элга сурур.
Саодатга то абад толиб,
Завол ичра ҳам бўлинг ғолиб.
Ғолиб завол мен учун армон,
То бўлай дардингизга дармон.
Яна ҳам зиёда сеҳрингиз,
Бисёр заминга ҳам меҳрингиз.
Токи бўлғай она ер қаъри,
Каминага иқбол минбари.
Зардушт учун мақсад қўш қанот,

Равон йўлда ғолиб сурди от.
Дўсту ёрон, жондан ҳам ортиқ,
Бор мақсадим сиз учун тортиқ,
Саодат ёр ҳар бирингизга,
Бахту иқбол йўли ҳам сизга.
Бу йўл узра сизни кўрсам бас,

Кўриб такрор ҳавас қилсам бас.
Маъзур тутинг қолинг бир нафас,
Бахтингизга бўлсам ҳамнафас!»

Қулоқ тутинг ҳар он, ҳар соат,
Зардушт ёниб қилар қироат.

ЭҲСОН ҚИЛУВЧИ ЭЗГУЛИК ЗИКРИ

1

«Ола сигир», эй шаҳри азим,
Зардушт қилар қошингда таъзим.
Кел, дўстона олишайлик қўл,
Дарвешингга тилагин оқ йўл».
Йўлга тушар яна Зардушт нор,
Шогирдлари эргашар қатор.
Чорраҳада тўхтаб қолдилар,
Нафас ростлаб тин ҳам олдилар.
Зардушт деди: «Самимий сўзим,
Бу ёғига кетарман ўзим».
Шогирдлари ҳам ақли расо,
Унга совға қилдилар асо.
Асоки, зар-олтиндан даста,
Қуёш атрофида пайваста
Илон, гўзал ишланган ғоят,
Мамнун ҳам шод Зардушт бағоят.
Асога ҳам суюниб олди,
Шогирдлар кўнглига қўл солди:
«Бамисоли сарбаланд бадр,
Нечун олтин қилинар қадр?
Ноёб гўё бамисли мусҳаф,
Ва лекин ҳеч қандай бермас наф.
Бамисоли сеҳрли сабо,
Олтин каби йўқ оҳанграбо.

Ошиқ каби ишқ тафти ортиқ,
Доим қилар бор-будин тортиқ,
Тонг юлдузи Зухро мисоли,
Сарбаланд эзгулик тимсоли.

Эҳсон қилар юзида зиё,
Олтин каби нурланар гўё.
Олтин товланиши ораста,
Ой-қуёшни қилар пайваста.
Ноёб, бенаф эзгулик тоза,
Соф шабнам ҳам олар андоза.
Бамисли минг дардга даво об,
Холис эҳсондай йўқ ҳеч савоб.
Холис ҳар ниятингиз аён,
Кафтдагидай гўё намоён.
Сиз ҳам мен сингари нозиктаъб,
Қўли очик эзгулик матлаб.
Мушук, қашқирларга оғзи қон,
Сиз ўхшайсиз қай фурсат, қай он?
Қурбон бўлиб қасддан атайин,
Эҳсон айласам дейсиз тайин.
Зотан, чекиб минг аламу ранж,
Қалбингизга йиғарсиз минг ганж.
Бор бойликни йиға билсангиз,
Сўнг барчасин ҳада қилсангиз.

Ташна юрагингиз беором,
О, неларни айламагай ром.
Сарбаланд эзгулик манбари,
Жо-бажо қалбингизда бари.
Меъёрдан ҳам минг бора ошар,
Меҳр сарчашмасидай тошар.
Эҳсон айлар севги тўриги,
Шубҳасиз антиқа йўриги:
Уммонни ҳам ҳатто хўплагай,
Олам бойликларин тўплагай.
Худпарастлик деманг ҳеч бунни,
Муборак деб биларман уни.
Чинакам худпарастлик ўзга,
Таърифи ҳеч сиғмагай сўзга.
У ҳамиша юҳо, қашшоқ, оч,
Лўливачча каби яланғоч.

Тушига ҳам кирмас тўғрилиқ,
Хаёлида фақат ўғирлик.
Худпарастки бедаво хаста,
Фақат ўзин ўйлар нокаста.
Тегирмон каби ошқозони,
Очкўзлик ягона мезони.
Неки тортар эътиборини,
Ўмаришни истар борини.
Улар ичра йўқ ҳеч маъқули,
Қўли очик бандалар қули.
Бадбин муродидай ириган,
Бор вужуди зимдан чириган.
Жирканармиз қай бир қилмишдан,
О, асрасин зимдан чиришдан.
Қайда саховатли қалб қаҳат,
Ютар элни очик минг лаҳад.
Келиб-кетар одамзод насли,
Баркамоллик матлаби асли.

Кимки солар бор неъматга чанг,
Жумла башар ҳолин қилар танг.
Ҳис-туйғулар бамисоли қуш,
Сарбаланд парвоз билан сархуш.
Самовот хилоли мисоли,
Сарбаланд юксалиш тимсоли.
Юксалишлар гули раъноси,
Эзгуликлар мазмун-маъноси.
Вужудимиз яралиб қайта,
Зафар алёрларин ҳам айта,
Баркамоллик энг олий талаб,
Ўтиб борар тарих оралаб.
Вужудимиз голиб сурар от,
Безовта руҳимиз қўш қанот.
Қучганида ҳар сафар зафар,
Жарчи ҳар зафарга ҳар сафар.
Барча тимсол - хаёл инъоми,
Яхшилик ҳам ёмонлик номи.
Ҳеч вақони билдирмас улар,
Фақат имо қилишни билар.
Қатъий фикр улардан ҳар он,
Талаб қилар ношуду нодон.
Безовта руҳингиз баралла,
Тимсолларни тусаган палла,
Ҳушёр бўлинг сиз гоят чунон,
Фазилатлар туғилар шу он.
Вужудингиз юксак, сарбаланд,
Мастона руҳингиз ҳам пайванд.
Қучоғида беадад меҳр,
Содир этар самовий сеҳр.
Суви сероб дарё шарофат,
Қирғоғидан тошса гар офат.
Қалбингиз ҳам дарёдай тўлсин,
Элга фақат шарофат бўлсин.

Завол топиб бор иллатингиз,
Парвоз қилсин фазилатингиз.
Мақтов-олқиш қилолмаса маст,
Танбеҳлар ҳам қолса сиздан паст.
Ошиқи содиқ каби жўмард,
Фармонбардор иродангиз мард,
Кучга тўлса, курашга толиб,
Ҳар эзгу хислатингиз ғолиб.
Бегона ғофил айлар ором,
Мудом безовтаю беором.
Ҳузурталаб ҳар касдан олис,
Мардона от сургансиз холис,
Гулга кириб минг хислатингиз,
Чирой очар фазилатингиз.
Ўзгача жисму жону ўзга дил,
Эзгулик ҳам Ёвузлик сархил.
Оби она сутидай ҳалол,
Кўз очар теран чашма зилол.
Тоза хислат соҳиб-мурувват,
Ташна юракларга куч-қувват.
Ҳам ҳукмдор бегубор фикр,
Оқилона қалб ғоят бикр.
Баста қуёш билан бегумон,
Ақли идрок тимсоли илон».

2

Зардушт бир зум хаёлга толди,
Муридларига боз син солди.
Ўзга оҳанг, ўзгача тусда,
Сўз бошлади ушбу хусусда:
«Насиҳат тингланг Зардушт шердан,
Оёгингиз узманг ҳеч ердан.
Наинки бор оташ меҳрингиз,
Бахш айлангиз эзгу сеҳрингиз.

Юрагимда ягона армон,
Армоним сизлар учун фармон.
Ниятингиз холис ораста,
Она замин билан пайваста.
Мангу деворларга уриб бош,
Айрилмасин қанотидан лош.
Не ишлар бўлмаган ғаройиб,
Не эзгулик бўлмаган ғойиб.
Мен каби бағрингизда шарор,
Эзгуликлар боз топгай қарор.
Ҳаёту вужудга ҳам раъно
Бахш айлагай инсоний маъно.
Эзгулигу руҳият минг бор,
Адашиб тентираган тақрор.
Ҳамон сизларга хос бу хато,
Иродангиз маҳв этган ҳатто.
Бош уриб боши берк йўлларга,
Ғарқ бўлдингиз тубсиз кўлларга.
Азалий ҳақиқат бегумон,
Синов учун яралган инсон.
Ғафлат оғушида ҳам қотдик,
Жаҳолат чоҳига ҳам ботдик.
Минг йиллар не минг фазилати,
Хос биз учун минг бир иллати.
Рангин азал ҳаёт маҳзани,
Ғоят оғир ворислик шаъни.
Беомон ёв каби қайрар тиш,
Тасодифий минг битта ташвиш.
Минг заҳмату минг бир ҳаракат,
Арзирми ҳеч берган баракат?
Бемаънилик ҳукмида башар,
Ҳали ҳамон басирдай яшар.
Руҳият, эзгу ниятингиз,
Ор-номусу ҳамиятингиз,
Камарбаста она ер учун,

Жаннат бўлсин қадимий очун.
Жўмард каби кўрсатинг ҳиммат,
Ҳаёт топсин қадр ҳам қиммат.
Кураш учун отланинг қутлуғ,
Ҳам бунёдкор бўлгайсиз улуғ.
Билим билан онгингиз тоза,
Юксалгай бамисли ҳавоза.
Умид билан ким узатар қўл,
Очилар қошида барча йўл.
Илм йўлида ким забардаст,
Саодат шароби айлар маст.
Даволасанг ўзинг, эй табиб,
Даво топгай бор бемор ҳабиб.
Минглаб юрилмаган йўл-йўлак,
Бисёр минг хур омонлик бўлак.
Бисёр ҳаёт беназир сири,
Нечун бўлмай минг бор асири!
Мисоли минилмаган тўриқ,
Инсон асли ҳам сирли кўриқ.
Эй мардона, ягона-якка,
Қулоқ тутинг бедор юракка;
Истиқболдан эсар шаббода,
Сармаст этгай бамисли бода!
Ёлғизман деб сира чекманг ох,
Қошингизда муштоқ равон рох.
Эй мардона, якка-ягона,
Халқ бўларсиз бир кун мардона.
Ялакат халқ бўлару омил,
Даврон сурар одамзод комил.

Роҳати жон ҳам сўлу ҳам ўнг,
Дорушшифо она замин чўнг.
Насимлар парвона шифобахш,
Умидлар ҳам сурар голиб рахш».

3

Сирли хаёлларга ҳамнафас,
Зардушт яна тинди бир нафас.
Дастида асо хўп айланди,
Сўз айтгани узоқ шайланди.
Ниҳоят ўзгариб овози,
Тилга чиқди дилда бор рози:
«Яқинсиз сиз ғоят юракка,
Отланарман мен йўлга якка.
Иродангиз олинг-да қўлга,
Сиз ҳам ёлғиз отланинг йўлга.
Сидқидилдан айтарман сизга,
Ортиқ ихлос қилманг ҳеч бизга.
Мустақил йўл, мустақил ғоя,
Мендан барин қилинг ҳимоя.
Ҳам уялинг, ҳам қилинг номус,
Алдагандир балки беномус.
Доно илм бобида чевар,
Ғанимларин наинки севар.
Нафрати ҳам беадад ҳамон,
Ўз дўстларин ҳам кўргай ёмон.
Бир умрга шогирд ҳам мурид,
Камол топмас нўноқда ҳеч дид.
Ўнглай олмас умрин тарзин ҳам,
Уза олмас устоз қарзин ҳам.
Қилиб минг бир чора, иложин,
Олинг мендан шон-шуҳрат тожин.
Сизнинг наздингизда қоя мен,
Солмай шаънингизга соя мен.
Йиқилиб бу қоя беомон,
Бошингизга етмагай ҳамон.
Хотирингиз жам мен бор жойда,
Ва лекин Зардуштдан не фойда?
Дейсиз бизлар Зардушт уммати,
Борми содиқ уммат қиммати?»

Қидирганда сиз мени холис,
Аслингиздан барчангиз олис.
Омонат ҳар қандайин ихлос,
Бас, ниҳоят топгайсиз халос.
Сизга қатъий айтарман ўзим,
Фармон дея билинг ҳақ сўзим:
Тамомила мендан кечинг воз,
Ўзлигингиз топгайсиз шоввоз.
Мендан тонган паллангиз ҳамон,
Бағрингизга қайтарман шоён.
Ўзгача шавқ билан интизор,
Ахтарарман ҳар бирингиз зор.
Изларман ўзга сеҳр билан,
Севарман ўзга меҳр билан.

Сизлар билан яна дўст, пайванд,
Ягонага умидга ҳам дилбанд.
Учинчи бор бир жону бир тан,

Улуғ чошгоҳ қучоғи ватан.
Насиб орзу қилинган сана,
Қилармиз беармон тантана.
Беармон қай сиймоки инар,
Бахт-саодат тулпорин минар.
Юксак орзу-умид ҳамрози,
Қисматидан минг карра рози.
Тафаккурин офтоби балқар,
Тақдиридан миннатдор алқар.
Бахт қуёши балққанда шитоб,
Баралла қилгаймиз биз хитоб:
«Ҳожати йўқ ҳеч бир маъбуда,
Аҳли башар баркамол жуда.
Комил аҳли башар беармон,
Беармон сургай давру даврон!»

Ҳар хитоби аълодан-аъло,
Зардушт ёниб қилар тавалло!

ИККИНЧИ ҚИСМ

*«...Мендан тонган паллангиз ҳамон,
Бағрингизга қайтарман шоён.
Ўзгача шавқ билан интизор,
Ахтарарман ҳар бирингиз зор.
Изларман ўзга сеҳр билан,
Севарман ўзга меҳр билан».*

Зардушт. (Эҳсон қилувчи эзгулик зикри).

БОЛА БИЛАН ОЙНА

Зардушт яна қайтди тоғларга,
Гори ичра хилват чоғларга.
Ерга уруғ қадаган деҳқон
Кутган каби сарбаланд хирмон,
Аҳли башар кўзидан йироқ,
Бироқ умид кўнглида чироқ.
Талпиниб қалби ҳам бесабр,
Севганларин соғиниб кабир.
Меҳрга эш жумла жаҳони,
Юрагида бисёр эҳсони.
Эҳсон улуғ айлар кишини,
Кимки қилар Ҳотам ишини,
Саховат саҳнида сурар от,
Андишали бўлгай ҳар бир зот.
Бамисоли тиним билмас сой,
Ой кетидан ўтиб борар ой.
Йиллар ўтиб борар изма-из,
Қолмас деманг ортида ҳеч из.
Ой-йил деманг, ҳатто кун сайин,

Тафаккури куйилар тайин.
Боғлар болга тўлгандай кузда,
Семиргандай чорва ҳам тузда,
Шарқираган сой каби тезоб,
Донолиги берарди азоб.
Аммо бир кун оқармасдан тонг,
Безовта айлади сирли бонг.
Ухлай олмай хаёлга ботди,
Ҳайратдан тош сингари қотди.
Сўзлагандай сирли ҳикоят,
Тилга кирди қалби ниҳоят:
«Хаста каби ранг-рўйим ўчиб,
Недан ахир уйғондим чўчиб?
Тушимда бир бокира бола,
Қилди-ку бир кўзгү ҳавола.
Кўзгуга бир солдиму назар,
Арвоҳ йўлиққандай, алҳазар,
Ваҳимадан ҳатто дод солдим,
Ўзим қўлга ололмай толдим.

Сўзларимга, аё дўст, ишон,
Кўзгуда йўқ мендан ҳеч нишон.
Кўзгу ичра афти қийшайиб,
Иблис боқар совуқ иршайиб.
Туш неларга қилар ишорат,
Аён менга сирли башорат.
Аввал-охир ҳаёт-мамотим,
Хатар остида таълимотим.
Сассиқ алаф – дарди бедаво,
«Буғдойман!» деб қилар боз даъво.
Бамисоли кеккайган хўроз,
Душманларим забардаст, дароз,
Минг бир даъво қилиб овоза,
Қора чаплар шаънимга тоза.
Кўппак каби ҳеч тинмай хурар,
Муридларим ҳам йўлдан урар.
Тубанликдан қайтмас мутгаҳам,
Бой бердим ёр-ошноларим ҳам.
Аён айлай каломим сеҳрин,
Қозонай бот дўсту ёр меҳрин!»
Зардушт шиддат билан шайланди,
Бахши, пайғамбарга айланди.
Бамисоли минг асрлик жом,
Қайнаб тошар қалбида илҳом.
Бамисоли фариштаю хур,
Манглайида порлар сирли нур.
Бургути ҳам илони ҳайрон,
Зардушт мисли забардаст хоқон.
«Томиримда қайнаб тошар қон,
Бу не ҳол, эй, сўзланг қадрдон!
Таърифиди сиғмас минг бир сўзга,
Зардушт суврат-сийрати ўзга.
Наҳот гафлат мангу тарк этди,
Наҳот жўшқин фароғат етди?!
Деманг ҳеч: Зардушт ўзи телба,

Телбавор бахтим сўзи телба.
Саодатим бағоят раста,
Раҳм қилинг, авайланг аста.
Бахт-иқболдан асабим таранг,
Аҳли азоб, коримга яранг!
Сарчашма сингари тинарман,
Башар қошига ҳам инарман.
Бағрим очай дўсту ёр учун,
Дўсту ёру ҳам агёр учун.
Зардушт яна сўзлаши даркор,
Юсак мақсад кўзлаши даркор.
Дўсту ёрга жонидан ортиқ,
Қилгай яна бор меҳрин тортиқ.
Меҳрим чашмаси тўлиб-тошар,
Сарбаланд сарҳадлардан ошар.
Бамисоли ҳаётбахш баёт,
Бахш этар чўлларга ҳам ҳаёт.
Чиқиб сокин тоғлар қаъридан,
Тутиб минг бир азоб баридан,
Минг бир мақсад билан хиромон,
Қалбим шошар воҳалар томон.
Минг йиллаб минг бир ҳасрат чекдим,
Умидим минг ниҳолин экдим.
Ёлғизлик тузоғида якка,
Азоб бердим ташна юракка.
Ортиқ доми ичра қолмасман,
Ортиқ сукут сақлай олмасман.
Минг иштиёқ бағримда тошиб,
Жилгалардай минг довон ошиб,
Равон минг бир йўл ҳам топарман,
Водийлар бағрига чопарман.
Ишқим наҳри улоқиб кетар,
Баҳри уммон васлига етар.
Янглишар ким дер: Шўрпешона,
Қайнар булоғим - дарвешона.

Бироқ ҳаёт чашмаси бу об,
Пайваста ишқим билан шитоб,
Минг тўсиқ-ғовга ҳам йўлиқиб,
Уммон сари етар тўлиқиб.
Гоям дилбар қўшиқдай сўйлаб,
Еларман янги йўллар бўйлаб.
Бамисоли бор аҳли кашшоф,
Бегона менга ҳам бўҳтон-лоф.
Юрмасман ҳеч асрий йўллардан,
Мадад топгум холис қўллардан.
Даъватимга бахш айла сурон,
Жиловлагум сени, эй бўрон!
Шиддат-шаҳдинг истарман шитоб,
Қаҳрим билан қистарман шитоб.
Уммон узра беҳад бепоён,
Тўфондай еларман беомон.
Ҳар тўрт томон тулпордай чопгум,
Фароғат ороллари топгум.
Ташна васлимга лаҳза сайин,
Дўсту ёрим топарман тайин.
Сира сир бой бермас муттаҳам,
Улар ичра душманларим ҳам.
Хитоб қилмай қай зот қошида,
Парвона бор меҳрим бошида.
Гар Зардуштдан минг бора тонар,
Ғанимлар ҳам меҳримга қонар.
Бедовим жиловин тутарман,
Найзамдан минг мадад кутарман.
Бамисоли соҳибмурувват,

Юрагимга бахш этар қувват.
Сарбоз учун найза шуҳрат-шон,
Ғанимларим жон жойи нишон.
Қасд қилганлар, сизга минг раҳмат,
Каминангиз чекиб минг заҳмат,

Ҳолингизни ҳар он қилиб танг,
Сизлар билан яна қилар жанг.
Қора булут каби шишиниб,
Қасирғалар билан пишаниб,
Бамисоли беомон тўқмоқ,
Ҳам зулфиқор сингари чақмоқ,
Тақир дала-дашт ҳам ҳўл бўлиб,
Ёғарман сел, жала, дўл бўлиб.
Кўкрагим юксалар мисли тоғ,
Тоғ каби юксалиб бўлар чоғ.
Бўрондай титратиб тошни ҳам,
Тирилтирар ҳатто лошни ҳам.
Эрку бахтим бамисли бўрон,
Жаҳон ичра солар боз сурон.
Ғанимларим дер қисиб бўйин:
«О, беомон шайтоний ўйин!»
Ким дош берар беомон жангга,
Ҳатто сичқон ини минг танга.
Тафаккурим шиддат-шитоби,
Мисли баҳор тошқин-селоби,
Чўчитиб сизни ҳам, дўсту ёр,
Қочарсиз бамисоли ағёр.
Кошки, дилбар алёрлар айта,
Қучоғимга чорласам қайта.
Кошки, тафаккурим ҳам сара,
Арслон каби тортмаса наъра!
Бизда кибр оби-тобида,
Афсус, ғўрмиз илм бобида.
Хилватнишин олис тоғларда,
Ёлғизликдан сармаст чоғларда,
Урчиб асов донолик ўзи,
Тошлар узра ёриган кўзи.
Ва дилбанди раста-навқирон,
Бошингиз узра солар сурон.
Асрий, асов донолигим, бас,

Сариқ самум билан басма-бас,
Муқахҳар саҳроларда дайдиб,
Минг илтижо, тавалло айтиб,
Роҳат топар ҳар қандайин жон,
Ахтарар бир осуда макон.

Ўз фарзанди учун юлдуз-ой,
Қалбингиз тўридан тилар жой».

Зардушт ёниб айлади зикр,
Арзир минг бор қилсак ҳам фикр!

ФАРОҒАТЛИ ОРОЛЛАРДА

Ҳил-ҳил пишган анжир, о, ҳалол,
Шириндан ҳам ширин мисли бол.
Етилар шох узра тизилиб,
Ҳам тўкилар ерга эзилиб.
Шамол де камина шевасин,
Тўкарман боғ-роғлар мевасин.
Меҳрим билан пайваста нидо,
Дўст-ёр учун бор-будим фидо.
Таълимотим мевадай пишган,
Қўлингизга тушгани-тушган.
Шарбатларин ичиб бўлинг маст,
Парвоз қилинг лочиндай сарбаст.
Қўйни-қўнжи тўла куз фасли,
Самовот ҳам беғубор асли.
Тушдан бироз ўтган бу палла,
Қуёш кўкда ёнар баралла.
Жаннат каби нозу неъмат мўл,
Хоҳлаганинг танла чўзиб қўл.
Жисму жонинг ҳам олар ором,
Чорлар олис уммон, айлар ром.
Ҳайрат билан уммонга боқиб,
Бир-бирига сирли им қоқиб,
«Парвардигор!» деганлар қачон,
Барчангизга мен бундан буён,
Ўргатарман хайрли ишни,
«Комил инсон!» дея айтишни.

Чин кўнгилдан айтсам гар ҳалол,
Илоҳиёт тахмину тусмол.
Собит иродангиз баҳодир,
Билармисиз, ҳар ишга қодир!
Қилармисиз Тангрини бунёд,
Маъбудларни қилманг сира ёд.
Тарбиялаш комил инсонни,
Бурчи бироқ ҳар битта жонни.
Армон бўлар гар сизга васли,
Ва лекин ҳар бирингиз асли,
Феълу атворингиз эврилиб,
Жисму жонингиз фидо қилиб,
Бобокалон бўлиб, алқисса,
Қўшарсиз бу чўнг ишга ҳисса.
Чин кўнгилдан айтсам гар ҳалол,
Ҳар қандайин маъбуда тусмол.
Йўриқ бўлғай сизга ҳақ зикр
Оқилона юритинг фикр.
«Парвардигор!» Асрий нақлингиз,
Лол қошида теран ақлингиз.
Ҳар тушунча юксак, илоҳий,
Ҳақиқатни англагтай олий.
Ўн саккиз минг олам дарчаси,
Инсоний тус олғай барчаси.
Инсон каби кўринг, ҳис қилинг,
Ҳар асрорни инсондай билинг.

Ўн саккиз минг оламдан кабир,
Қалб сирларин қилгайсиз таъбир.
Хаёл деманг бу хитоб-нолам,
Сиз ўзингиз яратинг олам.
Тимсолу суврат-сийратингиз,
Метин ирода ғайратингиз,
Ақлингиз ҳам то ҳануз раста,
Меҳрингиз ҳам айланг пайваста.
Қодир инсон сермаб қўлин ҳам,
Ўзи очгай иқбол йўлин ҳам.
Бахш этмаса гар умид қанот,
Чикора ҳаттоки тулпор от.
Жаҳолат хирқаларин ечинг,
Мавҳумотдан, бас, етар, кечинг!
Айтай сизга самимий дилдан,
Ҳаққоний сўз тингланг одилдан:
Бор бўлса гар маъбуда илоҳ,
Бўлмасмидим пайваста ҳамроҳ,
Илоҳлар, барчангиз қилган лол,
Соғлом ақлга зид хомхаёл.
Бу якуний қатъий хулоса,
Бу хусусда мен бемураса.
Минг бор такрор айтарман ҳалол,
Ҳар қандай илоҳиёт тусмол.
Тусмол билан ким бағри тўлар,
Азобин билмай ким ҳам ўлар.
Бунёдкорни ишончдан қай зот,
Жудо қила олар, айтинг, бот?
Бургутларни парвоздан юксак,
Маҳрум қила билар қай бир сак?!
Тангри – ўта юзаки фикр,
Фақат ғофил айлагай зикр.
Кўзгусида ҳаттоки расо,
Эгридан ҳам эгри норасо.
Бор оламни омонат билар,

Наздида ҳар ашё эврилар.
Фақат оми улус асира,
Оқил бовар қилмагай сира.
Замон ахир бўларми ғойиб,
Йитар ҳар омонат ғаройиб?!
Бемаънилиқ барчаси ахир,
Фақат кўнгил айнитар тахир.
Сирлар оламига пайваста,
Ҳар кас асли бедаво хаста.
Тўла-тўқис, метин, ягона,
Ўзгариш то абад бегона,
Бу таълимот инсон учун ёв,
Қул айлагай бамисли олов.
Нимаики ўзгармас қоим,
Тимсол дея атарман доим.
О, мулла билганин ўқигаи,
Аксар шоир ёлғон тўқигаи!
Замон-макон ҳам мавжудият,
Учун тимсол тилмоч хушният.
Неки ўткинчи ҳам омонат,
Кўрсатиб жангчидай матонат,
Шарафласин, алқасин минг бор,
Бари топгай юксак эътибор.
Осон эмас йўқдан бор қилиш,
Буюк изтиробдан қутилиш.
Ҳаёт роҳи равондан-равон,
Турмушни ҳам айлар фаровон.
Ва лекин бор аҳли бунёдкор,
Минг азобга минг бор гирифтор.
Паҳлавондай чиққудай бели,
Неча бора эврилар феъли.
Зулмат ютиб ёрқин офтобин,
Минг бор ичар ажал шаробин.
Неки ўткинчи ҳам омонат,
Кўрсатиб жангчидай матонат,

Шарафлангиз, алқангиз минг бор,
Бари топгай юксак эътибор.
Ҳар бунёдкор қайта туғилган,
Гўдак бўлсин янги туғ илган.
Бунинг учун боз устига у,
Ҳомиладор бўлишни орзу
Қилиб, туғиш минг изтиробин,
Кечиргай бошдан бор азобин.
Юзлаб жонлар қошидан ўтдим,
Минг беланчак бошидан ўтдим.
Тўлғоқ минг бир азобин тотдим,
Минг бор қора терларга ботдим.
Бағрим ўртаб аламли нидо,
Ҳам минг бора айтганман видо.
Бироқ дилда йўқ зарра армон,
Қисмат ҳукми – муқаддас фармон.
Йўқ мен каби бунёдкор одам,
Йўлчи юлдуз - метин иродам.
Минг азоб, минг изтироб менда,
Зиндонбанд, ҳоли хароб менда.
Бироқ иродам феълимга мос,
Минг бир кишандан айлар халос.
Қоялардай ғурур бахш этар,
Сармаст айлар сурур бахш этар.
Такрор айтай собит ирода,
Сарбаст айлар бамисли бода.
Ғолиб Зардушт ҳақ маълумоти,
Ирода ҳам эрк таълимоти!
«Истамасман ортиқ ҳеч нени,
Баҳо бер деб қистаманг мени.
Бор оламни бамисли Наврўз,
Янгилашдан ортиқ очманг сўз»;
Шармандали фиғон қалтироқ,
То абад бўлсин мендан йироқ,
Бунёдкорлик иродаси ёр,
Тафаккурим айлар бахтиёр.

Онгим маъсумлигин негизи,
Бунёдкор ирода эгизи.
Тангрилардан айлаган халос,
Яратувчан иродам ҳассос.
Бўлса агар илоҳий тартиб,
Нимани ҳам бўлар яратиб?
Оташин ижодкор иродам,
Хитоб айлар: Муқаддас одам!
Чўқмор – тошга тушган зарб билан,
Кураш дер шиддатли ҳарб билан.
Биродарлар, тингланг розимни,
Тимсоли юксак парвозимни,
Шабнам каби мусаффо дидим,
Юлдузлардан олий умидим,
Саодат – иқбол ўчоғида,
Ширин мудрар тош кучоғида!
Ҳам зарангу ҳам ўта манфур,
Тош қаърида мудрашга мажбур!
Минг зарб билан бамисли чўқмор,
Шитоб халос айлашим даркор.
Тош бўлса ҳам гар минг бир пора,
Минг бир пора менга чикора!
Бу юмушни қилишим зарур,
Даъват қилар бир шарпа масрур.
Бир оғиз ҳам гарчи айтмас сўз,
Бироқ мендан сира узмас кўз.
Демам уни ҳеч шарпа-соя,
Фикру зикрим банд этган ғоя:
Тонг юлдузи мисоли гўзал,
Комил инсон тимсоли гўзал.
Бўлмас бундан зиёда тортиқ,
Тангрилардан сўз очманг ортиқ!»

Ҳар каломи аълодан-аъло,
Зардушт ёниб айлар тавалло!

МУШФИҚЛАР ЗИКРИ

Ёронлар-ай, башар аломат,
Каминани қилар маломат:
«Ҳой, халойиқ, Зардуштга қаранг,
Жиғибийрон, асаби таранг.
Писанд қилмас ҳеч биримизни,
Ваҳший махлуқ деб билар бизни!»
Ҳаққи рост, минг йиллик чаманда,
Олим учун махлуқ ҳар банда.
Махлуқ тубан на номус, на ор,
Минг гуноҳга ботган шармисор.
Оҳ, ҳолим танг, йўқ собит таянч,
Уят – инсон тарихи аянч!
Олижаноб учун хос ҳолат
Қилмас ҳеч кимсани хижолат.
Қай зот бағри азобдан пора,
Уятли қошида тобора.
Самимий, ҳаққи рост хитобим,
Мушфиқларга сира йўқ тобим.
Улар каби йўқ гўё жўмард,
Аламдийда улусга ҳамдард.
Каминага ёт кибру ҳаво,
Ҳамдардликдай бетайин даъво.
Ҳамдард бўлсам бирон баҳона,
Бўларман ғоят холисона.
Кимлар каби қалаштириб сўз,
Мушфиқлигим қилмасман кўз-кўз.
Сиз учун ҳам бўлсин бу тамал,
Кам бўлмайсиз қилсангиз амал.
Қисмат мени аҳли мард қилгай,
Изтироб қавмидан фард қилгай.
Ва ё умид, ошу боли бир,
Улус билан айлагай кабир.
Аҳли азоб дардига чора,

Излаб бағрим қилганман пора.
Мен анлаган тириклик сири
Беқиёс хуррамлик таъсири.
Аҳли башар то яшар ҳамроз,
Шоду хандон бўлган жуда оз.
Биродарлар, нечун чекмай оҳ,
Бу бизга хос азалий гуноҳ!
Қай бир инсон чин дилдан хурсанд,
Бегонага сира бермас панд.
Аҳли қувонч галвадан олис,
Дўсту ғаним барчага холис.
Камина шу боис холисман,
Азоб чекканлардан олисман.
Ҳамма ҳавас қилар гули вард,
Кўнглимга ҳам юқтирмасман гард.
Аламзада ҳолидан ғоят,
Андиша қиларман ниҳоят.
Ёрдам қўлим чўзганим ҳамон,
Гурурин топтарман беомон.
Чин кўнгилдан ким узатар даст,
Бешафқат олинар ундан қасд.
Пайса ҳимматдан ким семирар,
Иддаоси бағринг кемирар.
Эҳсон-ҳадя ҳам, майли, олинг,
Ва лекин мағрур бўлиб қолинг.
Қўли қисқа ғарибга ўзим,
Айтарман минг бора шу сўзим:
Эҳсон қанча бўлмасин қиммат,
Эҳсон-ҳадя олиш ҳам ҳиммат.
Ҳотамдай дўстлар билан мен ҳам,
Бор-будимни кўрарман баҳам.
Муҳожиру муҳтож ғариба,
Боғ-роғимдан олсин насиба.

Бюрсин еб-ичгани ҳалол,
Менга сира келтирмас малол.
Тиланчилар қавмин батамом,
Қилган маъқул, рости, қатли ом.
Алам қилар берсанг ҳам чақа,
Бермасанг ҳам ҳатто садақа.
Улар билан жумла гуноҳқор,
Виждонсизлар бўлсин қўшмозор!
О, виждон азоби беҳато
Мажбур қилар қийнашга ҳатто!
Чаён каби чақар ногаҳон,
Ҳаммасидан майда гап ёмон.
Висир-висир қилгандан кўра,
Бемаънилик қилган соз, жўра!
«Арзимас қинғир иш, албатта,
Асрар ҳар ёмонликдан катта».
Бундай даъво бемаъни бекор,
Бундай тежамкорлик не даркор?
Ҳар ёвузлик бамисли чипқон,
Йиринг боғлаб бағринг қилар қон.
Зириллар ҳам тинмай қичишар,
Дейсан: қачон етилар, пишар?!
Ёвузлик мардона дафъатан,
«Маразман!» деб айбин олар тан.
Мунофиқдай лўқ қилиб кўзин,
Тарозига солмас ҳеч ўзин.
Майда гап дард сингари пинҳон,
Зимдан қилар юрагинг вайрон.
Кимни шайтон урса йўлидан,
«Маҳкамроқ тут дейман қўлидан!
Ажаб эмас, раво минг бир ком,
Насиб этса сарбаланд мақом».
Ёронлар-ай, не ҳам дей сизга,
Қисмат ғоят бешафқат бизга!

Барча феъли аёндай гўё,
Ва лекин бу тушунча рўё.
Кўҳна ҳикмат, теран ўйлаб боқ:
Инсон қалби каби йўқ жумбоқ!
Мураккаб эл билан чиқишиш,
Сукут сақлаш, илло, оғир иш.
Кимни хушламаса хушимиз,
У билан гоҳ бўлмас ишимиз.
Биздан, ҳоким қалтис вазият,
Дахли йўқ зот чекар азият.
Дўстинг бўлса ғамзада бироқ,
Бўлгин кўнглин ёритар чироқ.
Чин дўст каби соҳибмурувват,
Юрагига бахш айла қувват.
Ножўя иш қилса гар ногоҳ,
Ғоят жиддий қилгайсан огоҳ:
«Ҳар «хунаринг» менга нисбатан,
Кечирарман, дўстимсан, зотан.
Ўз бағрингга агар урсанг ниш,
Кечирмасман, оғайничалиш!»
Шундай дегай гар бағри куюк,
Мардона ишқ буюқдан-буюк!
Жўмардликка то абад толиб,
Узр-ачинишдан ҳам ғолиб.
Адашмайин десанг гар йўлдан,
Қалбинг сира чиқарма қўлдан.
Йўқса захар қилиб ошинг ҳам,
Бой берарсан ҳатто бошинг ҳам.
Эвоҳ, мушфиқдай йўқ девона,
Телбалик бобида ягона.
Минг бир бемаънилик восили,
Азоб-уқубат бор ҳосили.
Мурувватдан ўзга кори йўқ,
Ошиқ қалбин тешар минг бир ўқ.
Иблис айтган: «Бергин эътибор,

Ҳатто Тангри ўз дўзахи бор.
Башар аҳлига ишқи ҳамон,
Ўртар юрак-бағрин беомон».
Даъвосидан гўёки қайтди,
Ўзгача бир башорат айтди:
«Хитобимга, ҳаққи рост, ишон,
Тангрилардан ортиқ йўқ нишон.
Башарга раҳму шафқат, ихлос,
Бошин еди барчасин паққос!»
Раҳму шафқатдан айлай огоҳ,
балога дучор бўлманг ногоҳ,
Қора булут каби беомон,
Тўрт томонни қоплагай чунон.
Бағрида қалдироғу чақмоқ,

Совурмагай кулинг, яхши боқ!
Буюк севги, яна бергай панд,
Раҳму шафқатдан юксак, баланд;
Бамисоли афсунгар сўзи,
Маъшуқасин яратар ўзи.
Барча бунёдкорлар шиори,
Шиори ҳам номусу ори:
«Ишқ учун ҳам жумла қадрдон
Учун жоним қиларман қурбон!»
Бор бунёдкор, фарқ қилар лошдан,
Қаҳри қаттиқ ҳаттоки тошдан».

Чўққилар қоридай соф-бикр,
Тинглагайсиз Зардуштдан фикр.

РУҲОНИЙЛАР ЗИКРИ

Зардушт шогирдларига сўзлар,
Минг бир изтироб билан бўзлар:
«Руҳонийлар, қаранг! Менга ёв,
Ёнидан ўтарсиз бўш-баёв.
О, бу тўда дуч келгани он,
Яроғингиз шай тутинг ҳамон.
Асрий ақида шотирлари,
Йўқ эмас сохта ботирлари.
Минг азобда ўртанган жонни,
Бинобарин ҳар бир инсонни,
Ақлга зид бемаъни ишга,
Мажбур қилар азоб чекишга.
Мўмин-қобиллиги бир ниқоб,
Аслида беомон ёв қаллоб.
Қасд қилиб сермаган таёғин,
Макруҳ қилар бошдан-оёғин.
Бирок, эвоҳ, пайваста жоним,

Қонларига қўшилгай қоним!»
Руҳонийлар ортда ҳам қолди,
Зардушт ҳасрат домида толди.
Минг бир дардга сира бермай тан,
Тилга кирди яна дафъатан:
«Уларни гар ёқтирмас жиним,
Ачинарман ҳолига, иним.
То яшарман эл-улус аро,
Безордай бу қавм фуқаро.
Улар билан чекканман азоб,
Ҳамон ўртар яқдил изтироб.
Тутқун асоратда то абад,
О, тамға ҳам урилган минбаъд!
Улар халоскор деб билар зот,
Кишанлаган ҳар биттасин бот.
Телбавор васваса кишани,
Сохта қадриятлар нишони.

Кошки бир зот жўмардларга хос,
Халоскоридан қилса халос!
Қутурганда уммон беомон,
Омон бўлгай дея ширин жон,
Қай бир замон, қай битта сана,
Бир оролдан топган бошпана.
Во даригки, бу орол эмас,
Махлуқ эди уйқу билан маст.
Жумла ёлғон-сохта қадрият,
Телбавор сўзлар ҳам бадният,
Баҳайбат махлуқ каби мудрар,
Асов қисмат мисоли судрар.
Ниҳоят кўзларин ҳам очар,
Комидан ўт-аланга сочар.
Ким устидан олган бўлса жой,
Эвоҳ, барин ҳоли бўлар вой!
Бобомерос асрий тоғора,
Зах босган минг йиллик мағора,
Черков кунжи муқаддас маъво,
Сохта зиё ҳам бадбўй ҳаво!
Думига боғлаб зил хочини,
Парвоз қиларми дин лочини?!
Майна қилган каби эрмаклаб,
Юксалингиз дейди эмаклаб.
Гар сўзлари мулойим-майин,
Андишадан йироқ, бетайин.
Совуқ лутфин кўргандан кўра,
Шармсизни кўрган соз, жўра!
Тавбаю тазарру нарвони,
Черков - кимлар кўҳна дўкони?
Кенг самодан қилиб номус-ор,
Ғор ичра биқинганлар беор.
Ўпирилиб асрий томлари,
Сирли само жилва қилганда.
Лолаларнинг қирмиз жомлари,

Билан деворлари тўлганда,
Тақдиримга шукрона айта,
Тангри байтин кучарман қайта.
Гар кушанда самоват Арши,
Гар азоблар ғанимдай қарши,
Гар ўйнатар боши узра тош,
Меҳроблардан сира олмас бош.
Саодат буларга асорат,
О, бу ҳам беқиёс жасорат!
Михлабгина хочга инсонни,
Сева билар қодир Раҳмонни!
Сувратан гар ғоят озурда,
Сийратан арвоҳ, тирик мурда.
Кийим-кечак ҳам мурдага хос,
Эгнидан тушмас қора либос.
Ваъзида ҳам, беринг эътибор,
Хилхоналар уфунати бор.
Сасиган кўл-ҳовуз султони,
Қурбақадай сайрар мўлтони.
Ғала-ғовур суронлар тузар,
Қўшнилариин ҳам тинчин бузар.
Ҳар бошга солмасдан минг бало,
Алёрларин айтсалар аъло,
Тан бериб самимий зорига,
Ишонарман халоскорига.
Кўрсам дейман уларни урэн,
Парвонаси бўлардим гирён.
Тавба-тазарру ҳам ҳақ айтсам,
Фақат гўзалликда мужассам.
Инон-ихтиёрсиз кул пода,
Кимни ишонтирар ғамбода?
Халоскори учун само берк,
Тушига ҳам кирмас ҳатто эрк.
Жаҳолат бандаси девона,
Илму тафаккур ҳам бегона.

Ақидаси қуроқ, қирқ ямоқ,
Бари бекорчи текинтомоқ,
Талқини минг йиллик ҳикоя,
Тангри номи қалқон ҳимоя.
Раҳму шафқат соҳиби гўё,
Рухияти саробу рўё,
Жаҳолат ўпқони ичра ғарқ,
Телбалиқдан сира қилмас фарқ,
Даъват қилар: «Бизга беринг қўл,
Саодатга элтар ёлғиз йўл!»
Фармонида минг мурид-ҳаммол,
Ўзлари ҳам мисли пода мол.
Бамисоли бетайин нақли,
Қисқа ўта калтабин ақли.
Кўнгли қанча бўлса ҳамки кенг,
Бўйра билан ҳам бўлломас тенг.
Во дарифки, юрар йўли қон,
Жаллод каби икки қўли қон.
Хунолуд бор ҳаёт-мамоти,
Телбалигин аниқ исботи.
Ва лекин қон – мазлумлар оҳи,
Ҳақнинг энг баттарин гувоҳи.
Бамисли бадният муттаҳам,
Заҳарлар соф таълимотни ҳам;
Дўнар телба қилар шаробга,
Жон офати минг изтиробга.
Ғоям дея ўтга кирар жон,
Ўз бошига етар бегумон.

Вале азоб бериб жон-танга,
Юрагингда ёнса аланга,
Бу ёнишдан туғилса ғоя,
Тенгсиз иқбол, биллониҳоя!
Оташин қалб ҳам вазмин идрок,
Уйғунлашган ҳамоно бебок
Сурон бургутдай ёзар қанот,
«Халоскор!» деб ҳам эл берар от.
Эл халоскор билгандан ҳам зўр,
Юрагида шижоатли қўр,
Хоки пойи тўтиё-ғоза,
Мардлар бўлган насли ҳам тоза.
Улар гўё шиддатли бўрон,
Эргашган, рост, бор аҳли жаҳон!
Топай десангиз эрк сари йўл,
Ҳеч бир халоскорга берманг йўл.
Юксак ғоя айлағай сархуш,
Озод-эркин мисли лочин қуш.
Ҳукмрон минг йиллик таомил,
То ҳануз йўқ одамзод комил.
Кабир-кичик не бир суврати,
Аён каминага сийрати.
Қай бирида гар минг бир безак,
Улар бамисоли эгизак.
Энг кабири ҳам бағри бутун
Одамийлик феълида устун».

Хитоб айлар Зардушт мард, эран,
Маъноси, о, терандан теран!

ЯХШИ ФАЗИЛАТ ЭГАЛАРИ ЗИКРИ

Имиллаган танбаллар ялқов,
Бамисоли гунгу кўр, соқов.
Қасирғадай солсанг ҳам жаранг,
Эшитмас тош қотгандай гаранг.
Чақмоқ каби ёрсанг ҳам бошин,
Судрайверар мурдадай лошин.
Вале гўзаллик сўзлар майин,
Илғар инжа кўнгишлар тайин.
Мунаввар бор жумла жаҳоним,
Тебранар, жилмаяр қалқоним.
Бу муборак табассум беғам,
Соф назокат жилвалари ҳам.
Фазилат аҳли айтай сизга,
Кулар дидим бу ҳолингизга.
Ноҳақ деманг ҳеч эътирозин,
Тингланг сиз ҳам, о, асил розин:
«Аҳли фазл, бўлгай саломат,
Махсус ҳақ ҳам истар, аломат!»
Бу не иддаю не миннат,
Наҳот миннат сиз учун зийнат?
Азал абад кўрмаган очун,
Ким ҳақ олар яхшилик учун?
Ер учун тиларсиз самони,
Ким ҳал қилар бу муаммони?
Ҳар онингиз учун лаб ялаб,
Абадият қиларсиз талаб!
Аҳли улус афзал, дарози,
Мендан сира бўлманг норози.
Кўнглингиз ҳам тортмасин хира,
Ҳотам йўқ деб айтмасман сира.
Ҳар яхшилик, ҳар эзгу савоб,
Ўзига мос мукофот – жавоб,
Деган гапни ёймасман элга,
Чиқарманг ҳеч мени ботилга!

Минг бир дардга мудом мусаллам,
Хаста бағрим ўртар минг алам:
Жазою сазою мукофот,
Ҳар бир аъмол қаъри ичра бот,
Маккорона жойланган азал.
Кўнглингиз ичра ҳам мукамал,
Ҳар иккисин мақоми тайин,
Такрорларман сизга атайин.
Бешафқат ҳақ каломим иши,
Бамисли йиртқич гўнғиз тиши.
Кўнглингиз қаърин ҳам оралаб,
Омоч каби ўтгай поралаб.
Замирингиз ичра не пинҳон,
Барчаси кундай бўлгай аён.
Дардингизга ягона чора,
Бўлгайсиз, бас, минг битта пора;
Токи ҳақиқатингиз кабир,
Тозалангай ёлғондан минг бир!
Минг парчага нимталанар лош,
Ақидангиз, минг афсуски, фош:
Ўч, жазою, мукофот, қасос,
Бир-биридан оташин, ҳассос,
Бир-биридан жўмард-мардона,
Сийратингиз учун бегона!
Аҳли фазилат, асилзода,
Сиз каби йўқ гўё озода!
Дилбандини севгандай она,
Аъмолингиз узра парвона.
Меҳри учун она меҳрибон,
Маош талаб қилмас ҳеч қачон.
Наздингизда ҳар яхши аъмол,
Билан сизлар азиз, баркамол.
Сизлар учун, ажиб ташбеҳ мос,
Ҳар айлана ташналиги хос.

Етишгали ўзига қайта,
Шайтон каби минг афсун айта,
Сабрсизлик билан шайланар,
Ўргулар, эврилар, айланар.
Сиз қилар ҳар савоб иш ҳоли,
Сўнётган юлдуз мисоли.
Шамдай нури ўчиб-ўчмагай,
Ё бир макон топиб кўчмагай.
Қилингандан кейин ҳам савоб,
Зиё сочар мисли оташ тоб.
Эсдан чиқса чиқар ва лекин,
Порлайверар бу зиё секин.
Савобингиз бўлмагай четда,
Парда, ниқоб, терию этда.
Мудом эзгу ишга шайлансин,
Асил аслингизга айлансин.
Не ҳикмат бу, аҳли фазл, бас,
Ҳақиқат қалб учун муқаддас!
Во даригки, шундайлар ҳам бор,
Наздида фазилат – калтак-дор!
Эшитгансиз ҳайқиришларин,
Минг бақириб-чақиршларин.
Иллатларин танбал эсноғи,
Ким учун хислатлар ўчоғи.
Жирканч тирик мурдаю жасад,
Билгани нафрат, қора ҳасад.
Тақдир айғир каби судрагай,
«Адолати» фақат мудрагай.
Топилар минг «хунар»га шайдо,
Қилмишида иблис хувайдо.
Наинки телбавор лош билан,
Тубанликка шўнғир бош билан.
Тубанликка ботгани сайин,
Иштиёқи ҳам ортар тайин.
Наинки қутурган тозига,
Айланар шайтон сарбозига;

Аҳли хислат, эй фазли аъло,
Ҳам ҳайқирар бошга минг бало:
«Неки биздан бўлак, нарида,
Маъбуд олий қалб минбарида!»
Қай қавм пашшадай вижирлар,
Тошли аравадай гижирлар.
Тинмай вайсар: «Эзгулик - бадр,
Бебаҳо, о, қиммату қадр!»
Наздида энг муқаддас билик
Жилов каби йўқ ҳеч яхшилиқ.
О, яна бир антиқа авом,
Ҳали ҳануз ҳамак, ҳамон хом.
Мурвати буралар соатдай,
«Чиқ-чиқ» қилар эрта-кеч тинмай.
Бир овоздан жар сорлар бари:
«Яхшилиқ йўқ «чиқ-чиқ» сингари!»
Йўлиқса гар йўл узра ногоҳ,
Асабига ҳам тегарман гоҳ,
Жаҳли чиқар ҳам қўрқа-писа,
Алам билан қилар пўписа.
Кимлар битта гапга ёпишар,
Ўзга улус билан қопишар.
Девона каби ҳеч эринмай,
Маломат тошин отар тинмай.
Доно санар гар улар ўзин,
Ямлаб айтар «яхшилиқ» сўзин.
Дейди гар: «Ҳақмиз биргаликда!»,
Янграгай: «Ҳақмиз бургаликда!»
Пеш қилиб «яхшилиқ» сўзин ҳам,
Ғанимларин ўяр кўзин ҳам.
Ўзгаларни топташ учун боз,
Қузғун каби қиларлар парвоз.
Жамият минг тоифага бой,
Ботқоқлик қаъридан олган жой,
Қавм ҳам бор, билганин қилар,
Ботқоқликни дунё деб билар:

«Биз учун бегона ўртаниш,
Ҳеч кимсага ҳам санчмаймиз ниш.
Бироқ ютган каби куйруқни,
Жон деб бажарамиз буйруқни».
Раққосадай ким қилар хиром,
Хиром билан топар минг ором.
Аъло минг бир муқом, ҳаракат,
Ҳаракатдай йўқ ҳеч баракат.
Таъзим қилар бели букилиб,
Сано айтар кўкка тикилиб.
Рўшноликни билар мўътабар,
Сўқир кўнгли бироқ беҳабар!
Яна бир тоифа ҳам абгор,
Фақат яхшиликка талабгор.
Гар саодат сари интилар,
Миршаб қавмин зарур деб билар.
Инсон буюклигидан гофил,
Қавм касби кори тагофил.
Фақат бемаънилик билгани,
Бордай бемаъниликда маъни.
Кимлар учун илму фан қанот,
Юксаликка солар голиб от.
Кимлар тубанликка юзланар,
Тубанлигин мартаба санар.
Баланду паст бор аҳли инсон,
Ҳеч ким ўзин санамас ёмон.
Гадога ҳам хос кибру ҳаво,
Бокираман дер ҳар бедаво.
Эзгулик-ёвузлик бобида,
Жар солар ҳар бир хитобида.
О, гофилу маҳмадонлар,
Вайсақилар ҳам девоналар.
Бўлсам ҳамки бағоят мушток,
Эзгуликдан бермасман сабоқ.
Хизмат қилай то бор имконим,
Фидо сизга ҳатто минг жоним.

«Мукофот»у «қасос»у «жазо»,
«Қасос - адолатда» ҳам – сазо.
Гофил ҳам телбалар учун хос,
Етар, бўлинг улардан халос!
«Бу аъмол соз, зотан, у холис!»
Бўлинг бу даъволардан олис.
Самимий бу насиҳату панд,
Ота-она тимсоли фарзанд,
Кабии сийратингиз баркамол,
Ифодаси бўлғай ҳар аъмол.
Аслингизга содиқ ўзингиз,
Эзгулик бобида сўзингиз.
Балки кўнглингиз ҳам доғладим,
Оёқ-қўлингиз ҳам боғладим.
Учқур қанотингиз қайрилиб,
Минг бир эрмакдан ҳам айрилиб,
Дея бу қандайин бепарда,
Болакайдай қиларсиз зарда.
Соҳил узра ўйин билан маст,
Тўлқин келиб ногоҳ забардаст,
Оқизгач бор ўйинчоқларин,
Катта-кичик қўғирчоқларин,
Болалар боз депсиниб толар,
Бор аламин йиғидан олар.
Шубҳадан холи шоир сўзи,
Ўша тошқин тўлқиннинг ўзи,
Янги ўйинчоқлар келтирар,
Чиғаноқлар рангин ялтирар!
Сиз ҳам азиз дўсту қадрдон,
Болалардай бўларсиз хандон.
Қувонарсиз олиб бир йўла,
Чиғаноқлар дур-гавҳар тўла!»

Зардушт ёниб сўзлар ҳикоя,
Саодат-иқбол учун доя!

ҚАЛАНҒИ-ҚАСАНҒИ КИМСАЛАР ЗИКРИ

Хаёт қувонч булоғи,
Бахт-саодат улоғи;
Авом ичгани ҳамон,
Заҳарланар бегумон.
Покизалик мухлиси,
Бироқ омма муфлиси,
Турқ-тароват иршайган,
Тиш-тирноғи қийшайган,
Жандаси бурда-бурда,
Судралган тирик мурда,
Йилт-йилт қилар кўзи лўқ,
Авомга тоқатим йўқ.
Булоққа солсам назар,
Авом акси, алҳазар!
Булғар оби хаётни,
Қутлуғ калом – баётни.
Хом хаёллар билан шод,
Эвоҳ, эсиз одамзод!
Юракларин босган зах,
Жирканар ҳатто дўзах.
Ёвуқ келса ўтга пок
Қайнаб-тутагай идрок.
Гар қузғундай солса чанг,
Тар мевадан чиқар чанг.
Совуқдан-совуқ сўзи,
Тушса жон олар кўзи,
Мевали дову дарахт,
Ўтинга дўнар қарахт.
Кечар ҳаётдан асли,
Бездирган авом насли.
На булоқ, на аланга,
Ноз-неъмат шифо танга,
Бўлишмас авом билан,

Азал ҳамак-хом билан.
Эзгу муродга етган,
Даштга бош олиб кетган,
Йиртқишлар билан низор,
Бўлса ҳам ташнаи зор,
Сур туякаш билан қув,
Бир қудуқдан ичмас сув.
Беомон бўрон қаҳри,
Офат ёвузга баҳри,
Бамисли очилмас зулф,
Оч домига урар қулф.
Ганимлик, офат, завол...
Гар жавобсиз минг савол.
Гар минг мушкул муаммо,
Юрагим ўртар аммо:
Наҳотки хаёт учун,
Зарур авом, о, очун?!
Заҳарланган булоқ-об,
Дуд-тутун аланга-тоб,
Ҳар зот ҳолин қилар танг,
Кимга керак чувалчанг?!
Нафрат билан тўлиқиб,
Фигоним кўкка чиқиб,
Кенг жаҳонни қилар тор:
Авомдан чиққан «аброр»!
Кечдим бор ҳукмдордан,
Авом билан хумордан,
Чиқар қилиб минг найранг,
Нафси ҳеч қонмас, аттанг!
Ҳокимият жаллоби,
Чайқовчилар қаллоби.
Шайтанат учун илгир,
Ҳукумат соғин сигир!

Улардан йирок, олис,
Яшайин дея холис,
Кун кечирдим мардона,
Бор улуста бегона.
Кунлар ўтар, ой ўтар,
Неча минг замон йитар.
Шайтанат қавмин ҳамон,
Яноғидан томар қон.
Қорин қўйиб семирар,
Юрак-бағрим емирар.
Мисли қўтос забардаст,
Қайга чўзса, етар даст.
Хукмрон калондимоғ,
Кеккайган димоғи чоғ.
Кўрмай ҳам кўймай дедим,
Юрагим ўймай дедим.
Ғарибдай манглайи шўр,
Қулоғим кар, кўзим кўр.
Эл ичра ёлғиз унут,
Олис сақладим сукут.
Минг ҳасрат билан хаста,
Руҳим улғайди аста.
Пайса қувонч билан шод,
Сўқирга асо имдод,
Кун кечирдим имиллаб,
Аранг ҳолсиз қимирлаб.
Бахтим қуёши балқди,
Қалбим кўкида қалқди.
О, саодат камоли,
Нафратдан озод, холи!
Афсунгар фаришга-хур,
Дийдамга бахш этди нур.
Сарбаланд олиймақом,
Тушга ҳам кирмас авом.
Сарбаланд шоҳона тахт,

Қайдан бу саодат-бахт?!
Нафрат бахш этиб қанот,
Бўлмадимиз тулпор от?

Минг бор шукрона айта,
Қувонч булоғин қайта,
Топиш учун бетимсол,
Юксалдим лочин мисол.
Юксак-юксакни кучдим,
Саодат обин ичдим.
Самоват ичра олий,
Қасанғилардан холи.
Эй, саодат чашмаси,
Бахт-иқбол сарчашмаси,
Қошингда лол-хайрон мен,
Наздимда жўшқинсан сен.
Соқий каби хушхиром,
Тутарсан минг битта жом.
Васли зор этган ошна,
Ташнадан ҳам мен ташна.
Оби ҳаёт жонажон,
Бағрим ёқар ҳаяжон!
Қалбим ичра авжи ёз,
Жазирамаи баёз.
Ҳам ҳазин, ҳам забардаст,
Аланга-оташ сармаст.
Бахш эт, эй, оби ҳаёт,
Мангулик боқий баёт.
Чекин эй, сокин баҳор,
Сен ҳам, жавзо ичра қор!
Мисли оташин баёз,
Бор-будим саратон ёз!
Роҳатижон булоғи,
Оромижон қучоғи.
Келинг, эй дўсту ёрон,

Чорлагай боғи жонон!
Жисму жон учун ором,
Бизнинг бу олиймақом,
Шайтон йўлдан урганлар,
Юҳо, итдай хурганлар,
Учун буткул бегона,
Олий олам дурдона!
Кувонч чашмамга бир бор,
Назар солинг бегубор.
Нилуфар мисол маъсум,
Айлар сизга табассум.
Иқбол чинорида шод,
Қаср қилармиз бунёд.
Мағрур бургутлар йўлдош,
Тутар сархил обу ош.
Қаланғи-қасанғилар,
Ипринди санғилар,
Учун бу обу ош ёв,
Комин куйдирар олов.
Макрухларга ҳеч қачон,
Насиб этмас хур макон.
Қасри олий беғубор,
Улар учун яхдай ғор.

Бошлари узра бўрон,
Каби сурармиз даврон.
Бургут-лочинлар ҳамроз,
Кумуш қор-муз паёндоз,
Куюш билан ёнма-ён,
Яйрагаймиз беармон.
Фаровон, соҳиб камол,
Мисли шиддатли шамол.
Муқаррар мисли бўрон,
Бир кун соларман сурон.
Қаҳрим гирдоби бефарқ,
Авом қавмин қилар ғарқ,
Зардушт азал умуман,
Барча қабиҳу тубан,
Разилларни беомон,
Маҳв этар довул-бўрон.
Барчани айлар огоҳ,
Бўронга қарши ногоҳ,
Чиқишни қилган хаёл,
Бемаврид топгай завол!»

Зардушт каломи бўрон
Мисоли солар сурон.

БИЙ ЗИКРИ

Мана, ерда бийнинг уяси,
Ҳошияси - қора куяси.
Воҳ, тебранар осилиб тўри,
Ким қасдлашар, қурийди шўри!
Келаётир ўзи: «Салом бий,
Савлатингиз ғоят табиий!
Қора тамға муҳри елкада,
Ким танимас сени ўлкада.

Лақма дема мени, муттаҳам,
Аён менга гизли сириг хам!
Оҳ, бегона сен учун шафқат,
Хаёлингда қасос-ўч фақат.
Заҳар солсанг чақиб, эй чўтир,
Пайдо бўлар тез қорақўтир.
Фикру зикринг яланг қасос-ўч,
Жон офати захринг, кўч эй, кўч!..

Намуна бўлса дея шояд,
Сўзларман сизларга ривоят.
Баробарлик-тенглик жарчиси,
Сизлар асли бий жуфтгарчиси.
Бий каби эргашиб изимдан,
Ўч олишни истайсиз зимдан.
Дод солса ҳам ота-онангиз,
Фош этаман бузуқхонангиз.
Мен юзма-юз қиларман ханда,
Теран хандам қилар шарманда.
Пора ҳам қиларман тўрингиз,
Қуригай бир йўла шўрингиз.
Сохта кулбадан чиқиб кушод,
Адолат истаб соларсиз дод.
Минг бир алам билан саннарсиз,
Қасос ўти ичра ёнарсиз.
Ювар дилдан бор ғубор зангин,
Камалакдай кутилган рангин,
Юксак умид учун йўл равон,
Интиқомдан қутулгай инсон.
Бироқ бийлар кирарми сўзга,
Улар қора нияти ўзга:
«Қасосимиз бамисли шарор
Куйдирмай ҳақ бўлмас барқарор!»
«Кимки бизга ўхшамас асло,
Солармиз бошига минг бало»
Қасос бағрин қилар жизғанақ,
Ахтарар минг баҳона, ганақ.
«Тенглик қилгай, дея, тантана!»
Жар ҳам солар устма-уст яна.
«Бағримизда оташ-аланга,
Ҳоқим борки, чорлармиз жангга».
Безбет каби ўжардан-ўжар,
«Тенглик бўлсин!» деб соларсиз жар.
Аслида, о, ўта мўлтони,

Ожиз мустабидлар фиғони.
Ниятингиз, о, маккорона,
«Тенглик» шиори бир баҳона.
Аламангиз иззат-нафсингиз,
Ҳасад тиғи ҳам мисли бигиз,
Қонингизда минг йиллаб жўшар,
Ошингизга заҳар ҳам қўшар.
Қасос шавқи мисли аланга,
Туташар боз ҳам жисму танга.
Отасин муддаосин қара,
Ўғил қилар аксар ошқора.
Улар булоқдай қайнаб тошар,
Қўйиб берсанг минг довон ошар.
Ва лекин бегона қалб шавқи,
Гарданида интиқом тавқи.
Маккор, вазмин касб этса рафтор,
Тафаккурга дахли йўқ зинҳор.
Бу ҳолати ҳам асли хаста,
Қора ҳасад билан пайваста.
Ҳасад йўрғасин қичаб чопар,
Минг бир қасос ҳийласин топар.
Қора ният билан тўймас ҳеч,
Муродига етмай қўймас ҳеч.
Қора қули қора ҳасадин,
Қор устига ташлар жасадин.
Қасосга эш ҳар шикоят-арз,
Таҳқирлаш ҳар олқишида фарз.
Бежиз эмас бу норозилик,
Энг олий нияти қозилик.
Бир гап айтай, йўқ ҳеч хатоси,
Панду насиҳатлар отаси:
Жазолашга ишқибоз банда,
Ишонманг ҳеч, қилар шарманда!
Айниган наслию насаби,
Жаллоду исковуч ҳасаби.

Адолатин тиқиштирар сур,
Ишонманг, манфурдан ҳам манфур.
Бамисли ҳовлиқма расида,
Озурда кўнгли норасида.
«Фозил, порса билса гар ўзин,
Билингки, ёғ қоплаган кўзин.
Фарзийлардай бўлиши учун,
Ҳокимият зарур, инчунун.
Бир ўтинчим, эртами ё кеч,
Тенглаштирманг улар билан ҳеч.
Таълимотим жарчилари бор,
Қай биридан қиларман мен ор.
Афсус, қалбан ўзга шиори,
Тенглик, бийчилик тарафдори.
Ҳаётдан юз буриб батамом,
Гар ғор ичра мудрар субҳу шом,
Заҳарли ниш оби тобида,
Лоф урар, вох, ҳаёт бобида!
Оҳ, газанда қавми беомон,
Ниш урсам дер, нияти ёмон!
Ҳокимият қай зот қўлида,
Минг битта ғов тиклар йўлида.
Ахир, улар сафида жуда,
Завол тарғиботи авжида.
Гар ўзгача бўлганда аҳвол,
Сўзлар бийлар ҳам ўзга мақол.
Ахир, улар тўқиб минг бўҳтон,
Муртадларни ёққан беомон!
«Тенглик бўлсин!» дея солар жар,
Шалпангқулоқ сингари ўжар,
Тенглаштирманг, шу айтар сўзим,
Уларни йўқ кўргани кўзим!
Холисона айтсам биродар,
Бўларми ҳеч беш қўл баробар.
Ранг-баранглик муҳри урилган,

Дунё баланду паст қурилган.
Ўзга сўздан паймонам тўлар,
Комил зотга меҳрим не бўлар?
Буюк оташ ишқим армони,
Армони ҳам қодир фармони:
Минг бир кўприк, минг йўлак-сўқ-
моқ,
Талпингайлар иқболга муштоқ.
Минг тенгсизлик ҳолин қилиб танг,
Авжга чиқсин қирғин-барот, жанг!
Жангу жадал ичра беаёв,
Кашф айлағай тимсоллар ҳам дов.
Юксак тимсол-рафторлар омил,
Жанг қилгайлар шиддатли комил.
Бағри дарё, бағри тошлар ҳам,
Бадавлату ғариб бошлар ҳам,
Акобирлар кабир, сарбаланд,
Хўрланганлар ҳақир, кишанбанд,
Қадриятлар барчаси тугал,
Яхлиту ялакат мукамал,
Ярқираган бўлгай, бас, тимсол,
Ҳам музаффар восита-қурол;
Исбот қилгай такрор ва такрор,
Ҳаёт олға бормоғи даркор!
Юлдуздан ҳам юксак ғоялар,
Зарур устун-пиллапоаялар.
Собитқадам, аҳдида қоим,
Келажакка талпинар доим.
Бамисоли илоҳий зиё,
Гўзалликлар айлар маҳлиё.
Зотан, зарур мустаҳкам моя,
Қуёш кўниб ўтар чўнг қоя.
Насиб этмоғи учун қоя,
Зарур минг битта пиллапоая.
Пиллапоаялар пойгаси тез,

Муборизлар қирғини тез.
Ҳаёт юксалишларга толиб,
Бўлсам дер музаффару ғолиб.
Бийга мағора қадим бу жой,
Эҳром бўлган бир пайт, ҳойнаҳой.
Вайрони ҳам ҳайратга солар,
Шоҳид вазмин ўйларга толар.
Минорларни юксалтирган зот,
Учган каби чиқариб қанот.
Устоди аввал каби доно
Ҳаёт сирин билган ҳамоно.
Минг йил оша оқил муаллим,
Берар сизу бизларга таълим:
Гўзалликка ҳатто ранг-баранг,
Пайваста муборазаю жанг.
Тенгсизлик ҳам муқаррар ошна,
Кучу қудрат курашга ташна.
Бамисли паҳлавон, баҳодир,
Ҳукмфармо ҳар ишга қодир!
Дўғаю равоқлар муҳташам,
Деманг зинҳор шунчаки ҳашам.
Айланиб-ўргилиб бермай даст,
Бир-бирин жонига қилар қасд.
Бамисоли зулмат ва зиё,
Беомон адовату риё.
Зотан, биз ҳам қодир забардаст,
Жанг, қилайлик, эй дўст, қасдма-қасд.

Аҳволимиз минг бор қилиб танг,
Ҳайратомуз, кел, қилайлик жанг!
Эвоҳ, мени бий чақди ғаним,
Азалий беомон душманам.
Чапдаст каби шитоб қилар иш,
Бармоғимга дадил санчди ниш!
Бу қандайин десам разолат,
Деди: «Зарур жазо, адолат!»
Чақмасинми мендай мискинни,
Шарафлар адовату кинни.
Во дарифки, заҳар ҳам солди,
Эвоҳ, асрий ўчин ҳам олди.
Қўйиб берсам беаёв ғаним,
Қасос билан ёнгай дер танам.
Бермам зинҳор ёв-ғанимга қўл,
Бермам зинҳор қасос-ўчга йўл.
Дўстлар, холис ниятга чоғланг,
Оёқ-қўлим устунга боғланг.
Ўч қуюни бўлгандан кўра,
Устун бўлган афзал, эй жўра!
Зардушт на қуюну на гирдоб,
Хотиржам соҳиби одоб.
Ҳатто раққос бўлса ҳамки, бас,
Тарантелла раққоси эмас!»

«Зардушт таваллоси»дан

МАШҲУР ФОЗИЛЛАР ЗИКРИ

Эй, кеккайган «донишманд» қавми,
Бехато итоату савми.
Эй, суврати силлиқ вараъкаш,
Эй, сийрати тўнғиз наъракаш!
Раҳмон не, шайтон хизматкори,
Ҳар ирим-сирим қору бори.
Хунарингиз найрангу фириб,
Халқ кўнглига олгансиз кириб.
Хожа қулга эрк берар, шоша
Бебошлигин қилар томоша.
Чиқишмас ҳеч ит билан бўри,
Озод ақл қурийди шўри.
Гар жўмард, соҳиби жасорат,
Гар қаттол ғаними асорат,
Вале омма, қисмати қуллик,
Учун жўмард қадри бир пуллик!
Халқ маҳв этиш учун бўрини,
Олқишлар кўппаклар зўрини!
Шароб номард учун мард хуни,
«Адолат!» деб атар ҳам бунини!
Гар бошида ўйнар минг бир тош,
Кашшофлар бардоши метин тош!
Вале сохта фозил даъвоси,
Нафратомуз кибру ҳавоси.
Хўкиздай сур, эшакдай қайсар,
Илму амал хайф, садқайи сар!
Ё Раб, аксар ҳукмдор айёр
Учун талай малай қул тайёр:
Ёғ суркаб ҳар «доно» нонига,
Қўшар айғирларин ёнига!
Хиёнаткор асил зотига,
Айланар мустабид отига!

Туядай қарвон юкин ортар,
Эшак каби арава тортар!
Гадодай садақа терасиз,
«Ҳақгўйман!» деб кўкрак керасиз.
Эй, аъмоли, феъли ҳам бадбўй,
Бас қил, хардай ханграшларинг қўй!
Асил ҳақгўй дарवेशи башар
Тангрилар йўқ саҳрода яшар.
Эътиқоду имонга тузоқ
Сигинишга узоқдан узоқ!
Сариқ саҳро ичра қуйса ҳам,
Зор айласа ҳамки томчи нам,
Чашмага оч солса ҳам назар,
Жойидан ҳеч жилмас, алҳазар!
Жалб қилолмас мамнунлар сафи,
Ирода - муқаддас мусхафи!
Қайда обод воҳа бор, ошнам,
Минг қул талаб санам бор, санам!
Кечса ҳамки ҳатто боридан,
Арслон асло кечмас оридан!
Якка-ёлғиз, қолса ҳамки оч,
Арслон бўлмас хожага муҳтож!
Саҳро - озод ақллар қони,
Шаҳар – юк тортарлар макони!
Гар тиллодан эгар-жабдуғи,
Боши узра мутелик туғи!
Ҳар ишга шай субҳи саҳардан,
Фарқсиз тилсиз ҳаммолдан-хардан!
Малайлари манфур гуруҳнинг
Юксаклиги ёт сизга руҳнинг!
Тоғ дарёси каби кўпириб,
Ҳаёт бағрин кирар ўпириб.

Рух - қишда ҳам сув кечар мироб
Тафаккурин пешлар изтироб.
Муқаддас қурбонлик кўз ёши
Сохиби тахт –порлар куёши!
Кимки илму ҳунар ғамида,
Бунёд қилсин тоғ ёрдамида!
Сипқорган руҳият сойидан
Тоғларни ҳам сураар жойидан.
Сандону болғаси беомон
Рух шуъла сизлар учун ҳамон.
Юксак ёрқин юлдуздай тайин,
Одми ғоят ипақдай майин.
Эй, иқболи хор турмуш рахти,
Даҳшатангиз руҳият бахти.
Ким тубсиз жар узра учолмас,
Беармон юксаклик қучолмас.

Эй, илиқ қароргоҳ-қафаси,
Теран билим яхдай нафаси!
Тошни тешар кўз нафратомуз
Теран руҳ булоғин оби муз,
Аланга-ўт ҳар қўлга роҳат,
Тиним билмас учун фароғат!
Бор-будингиз чақага сотиб,
Қоядай қилт этмайсиз қотиб.
Жўшқин қалбим бўрон қилган ром,
На орому на меъёр-маром!
Басма-бас руҳ сурони билан
Чарх урарман бўрони билан.
Раҳнамо ёввойи донишим,
Муқаррар юлдуздай ёнишим!»
Зардушт жўшқин қиларкан хитоб,
Шеърга солдим басма-бас шитоб!

ТУНГИ ҚЎШИҚ

Тун! Таърифнинг сизмас ҳеч сўзга,
Булоқлар куй-қўшиғи ўзга.
Муроди ишқ юлдуз-кавкаби,
Куйлар қалбим ҳам булоқ каби,
Қаҳҳор қисмат беомон тиғи,
Қанот қоқар севги қўшиғи.
Ошиғи содиқ ёри қалбим,
Ошуфталар алёри қалбим.
Оҳ, беомон ўртар зориқиш,
Исканжага олар ториқиш.
Чашмалардай қайнаб тошсам боз,
Ишқ гулзори томон шошсам боз.
Ром айласа афсун билан гул,
Куйласам бамисоли булбул.
Нур-зиёман, кошки тун бўлсам,

Жоми Жамшид мисоли тўлсам.
Ва лекин нур билан пайваста,
Ёлғиздан ҳам ёлғизман хаста.
Қилолсам ўзга тартиб жорий,
Қора бўлсам, бўлсам тунворий.
Зиё сарчашмасидан ҳамон,
Сипқорардим қониб беармон.
Сизга ҳам, о, юлдузлар хира,
Бўлардим мастона асира!
Ва лекин нур кучоғида бот,
Аланга-ўт ўчоғида бот,
Оташ-аланга ҳам қучарман,
Самандардай оташ ичарман.
Жой олганман ҳиммат тахтидан,
Беҳабарман олиш бахтидан.

Балки ҳадя олишдан кўра,
Ўғирлаш завқлироқ, эй жўра!
Ёниб минг бор қиларман баён,
Ғариблигим боиси аён:
Бамисоли қўлма-қўл сочиқ,
Мудом қўлим, қалбим ҳам очиқ.
Ҳавас дейми ё десам ҳасад,
Муштоқ кўзин тиккан минг жасад!
Мисоли зор ошиқ унлари,
Интизорлик ёрқин тунлари.
Ҳожатбарор, о, шўрлик бошим,
О, зулматга емиш қуёшим!
Минг бир орзу-истак беомон,
Нафси қонмас юҳо оломон.
Қонсираган қашқирдай талар,
Бор-будим минг бора нимталар.
Йўл қўярми сира номус-ор,
Дилларига бермадим озор.
Ким олар – об, Ҳотам – оташ-зарқ,
Ўртасида ер-осмонча фарқ.
Кичик ўпқон узра ҳам ғоят,
Кўприк солиш мушкул ниҳоят.
Десангиз гар: Бу қандай аҳвол?
Нозик дидим айлар ташнаҳол.
Кимлар нурум билан маъмур-шод,
Кошки, бағрин ўртасам кушод.
Кимга қилсам эҳсонун тортиқ,
Ўмарсам ҳатто минг бор ортиқ.
Исён алангаси хувайдо,
Қалбим қаҳру ғазабга шайдо!
Кимлар қўлин узатса холис,
Олиб қочсам боз ўзим олис.
Исён алангаси хувайдо,
Қалбим қаҳру ғазабга шайдо!
Маъмурлигим шум баркорлиги,

Ёлғизлигим шўх маккорлиги.
Илтифот саодатим қотди,
Маъмурлигим қаърига ботди.
Ким Ҳотамдай сахий, урар бонг,
Ориятин бой берса, не тонг.
Эл билан борин кўрар баҳам,
Қаваргай қалби ҳам қўли ҳам.
Оч-яланғоч ёлворгани он,
Ортиқ бўлмас кўз ёшим маржон.
Бамисоли қайроқи нағал,
Оҳ, қўлларим ҳам тортди дағал.
Ҳадя билан гарчи лиммо-лим,
Титрамас ҳеч, бефарқу ҳалим.
Қайда қолди кўзларимда ёш,
Меҳр тўла қалбим наҳот тош?!
Якка-ёлғиз, о, аҳли эҳсон,
О, сукутга таслим чароғбон!
Минг юлдуз, минг офтоб чарх урар,
Тўрт томонни ёритиб турар.
Фақат менга қолганда улар,
Зиё сочмас, устимдан кулар!
Нур билан нур қовуша олмас,
Беллашиб, оҳ, сира ҳам толмас.
Бор оламни нур билан белар,
Хаёлдай шиддат билан елар.
Зиё чашмасига бешафқат,
Олға чопар басма-бас фақат.
Бамисоли бўрон шиддати,
Минг арслондан зиёд хиддати.
Жўмард иродаси мардона,
Ўзга қуёшларга бегона.
Зулмат тунлар, фақат сиз юҳо,
Симирасиз зиё бебаҳо.
Сизлар учун нур оби ҳаёт,

Мастона ҳам маст айлар баёт.
Тўрт томоним яху яхмалак,
Яхмалак жоним қилар ҳалак.
Озурда кўнглим ҳам интизор,
Ташналигингизга зор хумор.
Тун. Нечун нур бўлишим лозим,
О, зулмат чанқоғи созим!
О, ёлғизлик! На сас, на садо,
Эвоҳ, ғариб адоман, адо!
Тун! Булоқдай қайнар хоҳишим,
Юрагимда қақшар хонишим.

Тун! Таърифинг сиғмас ҳеч сўзга,
Булоқлар куй-қўшиғи ўзга.
Муроди ишқ юлдуз-кавкаби,
Куйлар қалбим ҳам булоқ каби,
Қаҳқор қисмат беомон тиғи,
Қанот қоқар севги қўшиғи.
Ошиғи содиқ ёри қалбим,
Ошuftалар алёри қалбим».

Тун бағрида хиромон яйрар,
Зардушт бийрон булбулдай сайрар.

РАҚС ҚЎШИҒИ

Гоҳи тонгу оқшом гоҳ,
Оламни безар.
Зардушт, шогирдлар ҳамроҳ,
Ўрмонни кезар.
Булоқ ахтариб карахт
Чиқди ўтлоққа.
Чор-атрофин дов-дарахт
Қуршаган боққа.
Хиром айлар навниҳол
Нозанин қизлар.
Ҳусну жамолин ҳилол,
Мисли гиз-гизлар.
Зардуштни кўрган ҳамон,
Тошдай қотдилар.
Хижолат тортиб чунон
Терга ботдилар.
Зардушт эҳтиром билан
Юзланди шодон.
Иззату икром билан
Сўзлади бийрон:

«Қизларжон, эй, жон қизлар,
Айлангиз хиром.
Хиромингизга бизлар,
Бас, бўлайлик ром.
О, Шайтон ҳузурида,
Тангри вакили.
Дарди ишқ шуурида
Қизлар – жон-дили!
Мени деб зулмат ўрмон,
Рад этманг зинҳор.
Зулматдан қўрқмас ҳар жон,
Учун ҳадям бор.
Ҳовуз бўйида сизлар
Севган илоҳа.
У ҳам гар сизни излар,
Мудрар, алоҳа.
Танбалу ялқов сабоқ
Олдимикан ё?
Капалакларга муштоқ
Толдимикан ё?

Таъзирин берай бир оз,
Ранжиманг сира.
Ҳатто йиғлаб айтар роз,
Айлар асира.
Кўзларида ўйнаб ёш,
Ёлворгай сизга.
Хиромингиз, қаламқош,
Хуш ёқар бизга.
Унинг рақсига монанд,
Қўшиқ айтаман:
Девимни ҳам сарбаланд
Қўшиб айтаман.
Қудратли иқтидори,
Улуғдан-улуғ.
«Бор дунё ҳукмдори!»
Шаъни ҳам қутлуғ».
Қизлару ишқ илоҳи,
Хиром айлар соз.
Зардушт пушти паноҳи
Куйлагай ҳамроз:
«О, ҳаёт, пайваста юракка,
Сирлашдик боз яккама-якка.
Кўзларингга жовдираб боқдим,
Терга ботиб, сув бўлиб оқдим.
Ёпишдим қўшқўллаб барингга,
Балиқ каби чўмдим қаърингга.
Ҳайратомуз минг бир тармоғинг,
Халос этди олтин қармоғинг.
Хаста бағрим қилиб боз вайрон,
Дединг хароб ҳолимга ҳайрон;
«Бамисоли авомдай оми,
Бор балиқлар айтар каломи:
Чексизлик тубсиздай туюлар,
Эвоҳ, қачон ақли қуюлар?!»
Асли буқаламун, ёввойи,

Ҳам ҳамиша аёл ҳавойи.
Феъл-атворим айтсам бус-бутун
Хислатимдан иллатим устун.
Сиз эркаклар наздида бироқ,
Мен бамисли мангулик чироқ.
«Теран!» дея алқайсиз гоҳо,
«Вафодор!» деб берарсиз баҳо.
Мастона висол-вуслат билан,
Ўзингизга хос хислат билан,
Қилгайсиз сиз бизни музайян,
О, «аъло хислати» муайян!»
Ақл бовар қилмас сир-асрор,
Куларди такроран ишвакор.
Ишонмасман иқрор сўзига,
Ва на кулиб боққан кўзига.
Ўз донишим билан беомон,
Юзма-юз сўзлашганим ҳамон,
Минг бор жеркиб, минг бора яниб,
Деди ғазаб билан юзланиб:
«Истагинг шу ҳам шу хоҳишинг,
Ишқ бобида суйган хонишинг.
Ташнаи зор хур гулшанига,
Шеър айтасан ҳаёт шаънига!»
О, қайнатди менинг ҳам қоним,
Алам билан ўртанди жоним.
Қаҳр билан жуфтлаб боз лабни,
Тўкиб солай дедим бор гапни.
Баҳор ёмғир-чақмоғи билан,
Ҳар тўғри гап тўқмоғи билан!
Ҳикмату мен, ҳаёт учовлон,
Жабҳа ичра урармиз жавлон!
Рози ишқим рад этма мени,
Ҳаёт, жондан севарман сени!
Ҳатто нафрат жомига қониб,
Севарман ҳам минг бора тониб!

О, фалсафа! Ихлосим ортиқ,
Ҳаёт жомин қилар у тортиқ,
Фалсафа ҳар калому сўзи,
Бамисли ҳаёт-мамот ўзи;
Уйғун нигоҳ, кулги-хандаси,
Олтин қармоғин мен бандаси!
Сир-асрорин қайдан билай мен,
Ҳасан-Ҳусан, о, не қилай мен!
Ҳаёт ногоҳ саволга тутди,
Қувлик билан жавобим кутди.
Деди: «Ҳикмат, донишмандлик не,
Зардушт билганларинг борин де?»
«Донишмандлик, ҳикматми, эй, ҳа,
Азал-абад беназир соҳа!
Шифобахш тоғ чашмаси тайин,
Ташна қилар ичганинг сайин.
Парда оша солишар нигоҳ,
Тўр ташлашар умид билан гоҳ,
Бетимсолми? Менга ноаён,
Ва лекин бир асрори аён:
Хўрагига, ўткир ҳунари,
Тушар зоғораблиқ қари.
Чархи даввор каби эврилар,
Қари қиздай қайсарлик қилар.
Хира қилмас нелар таъбин ҳам,
Алам билан тишлар лабин ҳам.
Қай ишни телбадай забардаст,
Тескарисин қилар қасдма-қасд.
Балки қаҳрли ҳам, айёр ҳам,
Маккорадай ишга тайёр ҳам.
Вале сўзласа ўзин яниб,
Севарман юрагим ўртаниб!
Бор билганим айтганим ҳамон,
Ҳаёт тилга кирди бадгумон:
«Бу не ҳунар, айтгин, эй зариф,

Менга бергин дедимми таъриф!
Тўғри сўзин мисли тош-табар,
Пешлар фақат худобехабар.
Етар сафсатаю ақида,
Сўзла оқиллигинг ҳақида!»
О, нигоҳинг, маъшуқам ҳаёт,
Бамисоли жон ўртар баёт!
Ёпишсам ҳам яна барингга,
Чўмарман гўё мен қаърингга».
Зардушт кўшиқ куйлади ёниб,
Минг бор қақшаб, минг бор қувониб.
Раққосалар бўлдию ғойиб,
Ҳасрат ичра толди ғаройиб.
Уфқ сари солдию назар,
Ногоҳ тилга кирди, алҳазар:
Ох, қуёш ҳам келди бош олиб,
Ўт-ўланлар кўзга ёш олиб,
Чўмилар шудринг кучоғида,
Олам куюр армон доғида.
Жанг қилгандай ҳаёту мамот,
Рўпарамда ғаддор мавҳумот.
Кинояси аччиқ беомон:
«Зардушт, тирикмисан, о, ҳамон?!
Нечун ахир? Қайга? Қай сари,
Телба куюн каби сарсари!
Ташна қилган ҳатто қонингга,
Тегмадими турмуш жонингга?!
О, ёронлар! Бешафқат оқшом,
Тутар минг бир заҳаролуд жом.
Шафқат қилинг, додимга етинг,
Ҳасрат домидаман, афв этинг!
Қора қузғундай ёзар қанот,
Маъзур тутинг! Тун ҳукмрон бот!»

Гўё пойи узра мусалло,
Зардушт қақшаб айлар тавалло!

МАҚБАР ҚЎШИҒИ

Қабристонлар ороли сокин,
Ёшлигим қабри ҳам зор-мискин.
Элтарман, эъзозлаб барин ҳам,
Мангу ҳаёт гулчамбарин ҳам.
Юрагимда умид билан ҳуш,
Сузарман денгиз ичра сархуш.
О, ёшлик орзулари ширин,
Бағрида минг офтоб яширин.
О, афсунгар севги нигоҳи,
Ҳаётим беармон шоҳ роҳи!
Қайноқ қоним, жўшқин ғаройиб,
Эвоҳ, шитоб бўлдингиз ғойиб.
О, ёшлигим, шаҳид, нобудим,
Ҳуш хотиранг ўртар бор-будим.
Мархумларим! Ёнимда гар йўқ,
Мангу ёди билан бағрим тўқ.
Бағрим азиз лош билан маъмур,
Икки кўзим ёш билан маъмур.
Хотирангиз илоҳий нажот,
Ғариб қалбим учун қўш қанот.
Ва лекин мен барчадан маъмур,
Армон элга қалбим ичра нур.
Соҳиб меҳр тўла юракка,
Дур донаман ягона-якка!
Ҳаёт-мамотимиз ораста,
Сизу мен то абад пайваста.
Ҳаттоки минг бир соҳиби тахт,
Тополмас ҳеч мендай олий бахт!
Бамисли безавол шоҳ баёт,
Ишқингиз қалбимда барҳаёт.
Сармаст айлар латофатга бой,
Гул-ғунчадай афсунгар чирой.
На хадигу ва на хуркак қуш,

Висол билан барчамиз сархуш.
Қисмат, эвоҳ, сиздан айирди,
Қанотимиз шитоб қайирди.
Ғойиб ёрқин юлдуз ойингиз,
Айтинг, қайда макон, жойингиз?!
О, қай асно қилай мен тоқат,
Сиз ҳам мендай аҳли садоқат!
Сизларни ҳам мангулик учун,
Яратганди бағри кенг очун!
Ким кун кўрар, эвоҳ, жафосиз,
Наҳот сизни атай вафосиз.
О, илоҳий нигоҳу назар,
Ўзга ҳар таъбирдан алҳазар.
Бу дунёдан шошиб кетдингиз,
Юрагимдан тошиб кетдингиз.
Қочмадингиз, йўқ, қасддан йироқ,
На мен топдим сиздан яхшироқ.
О, бешафқат қисмат, минг армон,
Дардимизга ягона дармон!
Хаста бағрим қилиш учун қон,
Шўх қушларим қилдилар яксон.
Сизга минг бир найза санчилди,
Қалбим ҳам сиз билан янчилди.
Қайноқ қалбим қайнаган қони,
Эй, зор Зардушт тани ҳам жони,
Қувончим чашмаси кўзингиз,
Жон озиғи ширин сўзингиз,
Балки, шундан минг савдо бошда,
Кўз юмдингиз навқирон ёшда.
Кўз ўнгимда чарх урар тобут,
Азизларим қилдилар нобуд.
Бойчечак умрига завол қиш,
Бошингизга етди қай қарғиш.

Фанимларга айтар каломим:
Тўлдирдингиз паймонам, комим!
Қилмишингиз қошида ҳатто,
Жаллод ҳам тан берар беҳато!
Қилдингиз, қайраб минг бор тишни,
Минг қотил ҳам қилолмас ишни.
Умидларим қасрин буздингиз,
Риштаи жоним ҳам уздингиз.
Ҳатто минг бор илтижо айта,
Топиб бўлмас ортиқ ҳеч қайта!
Жондан азиз сиймоларим, оҳ,
Ёшлик афсунлари беғуноҳ,
Болалигим ўйинчоқлари,
Фариштадай овунчоқлари,
О, барчасин тортиб олдингиз,
Мангу лаънатга ҳам қолдингиз!
Қон ичиб, қон қусар, шайтанат,
Лаънат сенга, минг бора лаънат!
Мисоли Искандари соний,
Боқий умрим қилдингиз оний!
Қиёси йўқ илоҳий чирой,
Учиб ўтди кўз ўнгимдан Ой.
Бир пайт, унутмасман ҳур дамни,
Азиз билдим олам-одамни.
Оч арвоҳдай қилдингиз ҳужум,
Сўнди, эвоҳ, илоҳий нужум!
Ёшлик завқу шавқи муалло,
«Ҳар сониям бир-бирдан аъло!»
Шоду хуррам минг бора дедим,
Қасдингиздан бироқ панд едим.
Яроғингиз қайраб сиз кушод,
Ўмардингиз оқшомларим шод.
Ҳаловатим пуллаб сотдингиз,
Бедорлик қаърига отдингиз.
Минг бир умид сочларин тараб,

Фол очардим кушларга қараб.
Борми сизда сира номус-ор,
Айладингиз бойкушга дучор.
Умидим гуллари сўлди ҳам,
Во дариғ, то абад ўлди ҳам!
Матлабим мурувват ҳилоли,
Бўлай дедим нафратдан ҳоли.
Эвоҳ, дўсту ёрим ҳам ҳамдард,
Қилдингиз мен учун минг бир дард.
Эвоҳ, қонга қорилди таъбим,
Қон қаърида олий матлабим!
Саодат роҳида беармон,
Ғофил каби яйраганим он,
Кушандам минг тубан, минг разил,
Қақшатдингиз, қавми Азозил!
Ғафлат роҳин эсласам, эвоҳ,
Юрак-бағрим ўртар минг оҳ!
Насиб минг бир муродим асил,
Зафар қучдим минг бор муттасил.
Мени жондан севганларни ҳам,
Эвирдингиз ёвга муттаҳам.
Берар дея минг битта озор,
Ширин жондан қилдилар безор.
Минг бир жабр, минг ситам пеша,
Минг маккорлик ҳунар ҳамиша.
Оғуга дўнди асал-болим,
Кишанбанд сарбаланд ҳилолим.
Саховатим қошида тоза,
Минг гадо сурбет беандоза.
Муҳаббатим минг дардга даво,
Тилар минг бир дарди бедаво.
Меҳр билан сизга тутган ош,
Бошин минг бор ёрдингиз бебош.
Неки ширин жонимдан ортиқ,
Қурбон қилдим, қилдим мен тортиқ.

Ташладингиз қоп-қора соя,
Кўланка домида соф ғоя.
Шавқу завқим жўшқин бағоят,
Рақс тушсам дедим ниҳоят.
Хаёлан минг бир юлдуз кучсам,
Юлдузлардан ҳам баланд учсам!..
Хонандам сиз урдингиз йўлдан,
Кетди, эвоҳ, умидим қўлдан.
Қўлида сози тинғир-тинғир,
Тилида ҳам, воҳ, минғир-минғир...
О, бундай ҳол бўлмаган сира,
Даранглаб довулу ноғора,
Телба каби қоқди тоғора!
Қахру ғазаб тигига дўнди,
Эвоҳ, этим тириклай йўнди.
Само ичра сайёра сайёр,
Гўзал рақс учун мен тайёр,
Умидимга қазиган минг чоҳ,
Эй баттол, йўқ сенда ҳеч гуноҳ!
Бамисоли муқаддас оят,
Рақсим ичра минг бир ривоят,
Куйлай дедим юксак, олийшон,
Бор умидим қилдингиз яксон!
Оби ҳаёт сиз учун, ёҳу,
Қолди қалбим қаърида мангу!
Дучор тошу табарга дидим,
Завол топди олий умидим.
Ёшлик завқу шавқи бетимсол,
Дастингиздан, оҳ, топди завол.
Ташладингиз азоб қаърига,
Наҳот чидадим мен барига?!
Бағрим қилсангиз ҳам минг пора,

Омон қолдим наҳот минг бора!
Оҳ, ишонгим келмас ҳеч ҳамон,
Минг қабрдан чиқдим соғ-омон!
Қоялар кўпоришга қодир,
Иродам пахлавон, баҳодир.
Ўтда ёнмас, чўкмас сувда ҳам,
Пўлатдай тобланган мустаҳкам.
Омон чиқар минг чоҳдан боши,
Тебратар минг тоғни бардоши.
Марди майдондай сақлар сукут,
Довон ошар бамисли бургут.
Мард иродам соҳибмурувват,
Қалбимда - қўр, белимда - қувват.
Сорлочин шитоб еладиган,
Қудрат йўқ ҳеч бас келадиган.
Ҳайратда бор оми-ақобир,
Бисёр сабру бардошим, собир!
Тап тортмасмиз минг бир жабрдан,
Соғ чиқармиз минг бир қабрдан.
Эй, иродам, номусу орим,
Қаърингда минг раста асрорим.
Қабристонлар ичра ҳам вайрон,
Мисли ҳаёт, ёшлиқдай ҳамон,
Соғиниб навбахор-наврўзинг,
Умид билан тикарсан кўзинг.
Минг офарин, иродам - яшин,
Янчарсан минг бир қабр тошин.
Зотин, қайда қабристон, қабр,
Шай қайта тирилмоқ бесабр!»

Қалбга қувват, қанот тарона,
Қўшиқ куйлар Зардушт мардона.

ЎЗ-ЎЗИНИ ЕНГИШ ЗИКРИ

Донолар доноси, олийшон,
Сиз учун қўш қанот, ҳаяжон,
Завқ-шавқингиз асрий бодаси,
Наҳот «Ҳақиқат иродаси»?!
Борлиқ сир-асрорин ўйлайсиз,
Тафаккур уммон бўйлайсиз.
Нимаки олам ичра бор,
Тафаккур қилиниши даркор,
Дейсизу ночордай чорасиз,
Айрим шубҳага ҳам борасиз.
Ғам чекманг ҳеч, ваҳму гумон бу,
Бошин эгар замон-макон бу.
Қўш қанот сиз учун хуш ният,
Ҳукмфармо собит руҳият,
Кўзгуси ҳам бўлар бир йўла,
Акси ҳам жилва қилар тўла.
О, донолар доносин иши,
Бамисли салтанат хоҳиши.
Минг бир йиллик асрий ақида,
Эзгулик-Ёвузлик ҳақида,
Қадрсизу қадри бебаҳо,
Ҳар нега ҳам беришда баҳо,
Иродангиз ҳамиша собит,
Аҳли дониш, эй аҳли обид!
Барпо этиб дунёи азим,
Сўнг қошида қилсангиз таъзим.
Умид билан мастона гўзал,
Пайвастасиз то абад азал.
Элу улус дарё мисоли,
Қайиқ сузар бағрида ҳоли.
Қайиқ узра ранг-баранг ларзон,
Баланду паст минг баҳо, мезон.
Иродаю қадриятингиз,

Олиймақом ўй-ниятингиз,
Борлиқ дарёси ичра қалқар.
Давлат истангиз ҳам балқар,
Кўз ўнгимда бўлар намоён,
Эл наздида не яхши-ёмон.
Сиз эмасми, оқилу доно,
Бериб юксак ному ҳам оро,
Қодир иродадан куч олган,
Қайиқ ичра барчасин солган.
Тўлқинлар қутурса ҳам, не ғам,
Қайиғингиз сузар хотиржам.
Элтиш, ахир, дарё тарзи ҳам,
Олдингизда қарзу фарзи ҳам.
Эй, аҳли донишманд, мўътабар,
Дарё солмас сира хавф-хатар,
Яхши-ёмон ўйингизга ҳеч,
Ва лекин чирмашар мисли печ,
Давлату салтанат хоҳиши,
Беадад яратиш ташвиши.
Эзгулик-Ёвузлик деганим,
Холис минг ғамингиз еганим.
Ҳаёт ҳақидаги ақида,
Ҳам жумла мавжудот ҳақида:
Хоссаларин англай деб теран,
Бамисли собитқадам эран,
Мавжудот ортидан мўлдан-мўл,
Қолмади ҳеч мен юрмаган йўл.
Токи сира сир бой бермас жим,
Бамисли темурий мунажжим,
Нигоҳига солиб боз назар,
Яйрадим гадодай топган зар.
Олам ичра тирик жонки бор,
Итоатдан сўз очар тақрор.

Аввалин-охирин дамодам,
Итоатда оламу одам.
Яна бир гап ғоят аломат,
Деманг буни сира маломат:
Ўзин идора қилолмас ким,
Бошида фармонбардор ҳоким.
Ҳоким-тобе минг бир ому хос,
Ғоят гўзал мисол бунга мос.
Ҳам итоат қавмидан кўра,
Қийин аҳли мансабга, жўра.
Ҳар мансаб масъулият билан,
Ору номус, ҳамият билан.
Бурчу масъулият, о, буюк,
Тангритоғдай залворли бу юк!
Боз устига ҳар қандай фармон,
Таваккалу синов беомон.
Ким егай ҳокимлик ошин ҳам,
Хавф-хатарга қўяр бошин ҳам.
Буюрса ҳам ўзига-ўзи,
Товон талаб қилар ҳар сўзи;
Азалий тартибу интизом,
Қабул қилса қонуну низом,
Бўлар қатъий жафокаш жони,
Қозиси, қасоскор, қурбони!
Нечун бундай содир бўлар ҳол,
Ўйлантирмас кимни бу савол?
Нечун мавжудот берар армон,
Итоат ҳам қилар беармон?
Буйруқ билан қилар тантана,
Итоатга ҳам ундар яна?
Эй донолар ичра энг доно,
Эшитинг даъватим, мавлоно!
Ҳаёт қалбин, о, мен шайдоси,
Аён ҳаттоки сувайдоси!
Қай топмиш тирик жон қарор,

Давлат иродаси барқарор.
Қарол, хизматкор ҳам зор бахтга,
Ташна мансаб, ҳаттоки тахтга.
Қудратли мансабдор, мулозим,
Ожиз хизматин қилиш лозим.
Бўлсам дер фармонбардор рожа,
Заифдан заифга ҳам хожа.
Бамисли жаннатий фароғат,
Наздида йўқ ҳеч бундай роҳат.
Хурсанд бўлмай дейди-ю катта,
Фармон ҳам берсин деб, албатта,
Кичик ўзин бахшида айлар.
Катта нетар, хўш, катта найлар?
Энг кабир ҳам шундай тутар йўл,
Қалтис таваккалга берар қўл.
Йўқ бу каби қимору гаров,
Довга тикар бор будин дарров!
Улуғ фидокорлик жасорат,
Пайваста минг хатар, асорат.
Боши узра мунаввар иқбол,
Пойи узра мунтазир завол.
Қайда минг бир қурбон эгар бош,
Қайда ишқ-муҳаббат, қаламқош,
Қайда минг битта беихтиёр,
Минг бир хизмат учун шай-тайёр,
Қиёматга қадар ҳаттоким,
Ким бўлишни истамас ҳоким!
Ўта ожизга ҳам имкон мўл,
Топар минг бир хуфиёна йўл.
Қозонар ҳукмрон ишончин,
Давлатин ҳам, о, ўғирлар чин!
Даъволарим деманг сира лоф,
Ҳаёт минг бор айлар эътироф:
«Сарбаланд минг мақомга толиб,
Ўзим енгиб бўларман ғолиб!

Ижод завқи, майли дейсизми,
Собитқадам зайли дейсизми,
Ҳеч тенги йўқ савобталаб иш,
Юксак мақсад сари талпиниш –
Мисли олис шуълаю шарор,
Барчаси ягона сир-асрор.
«Сир-асрорки пайваста зотим,
Аввал-охир ҳаёт-мамотим.
Қайда завол ҳам фасли хазон,
Ҳаёт ўзин айлағай қурбон.
Айтайин сўрасангиз: Нечун?
Фақат ҳукмрон бўлиш учун!
«Мақсадлар ибтидо, низоси,
Мурод, зиддиятин гизоси,
Катта майдон ихтилоф тўла,
Бўлишим ҳам зарур бир йўла.
Иродадан воқиф ҳар тийрак,
Мушкул йўлим пайқағай зийрак.
«Нелар барпо этмағай сеҳрим,
Нелар ром қилса ҳам бор меҳрим,
Барчасига ғаним-муҳолиф,
Оташ ишқим енгарман ғолиб.
Деманг сира бу ҳолни армон,
Қодир иродам берар фармон.
«Илму фанга ташнахол толиб,
Иродам амридасан ғолиб.
Ҳақиқат ахтариб тинмайсан,
Моҳиятин бироқ билгайсан:
Барча куйиб-ёнишинг сенинг,
Ҳукмронлик хоҳишим менинг!
«Ҳаёт иродаси!» дея бот,
Янглишар жар солган ҳар бир зот.
Ахир, бас, кўнглингиз бўлғай тўқ,
Бундай ироданинг ўзи йўқ!
«Асли йўқ, айтинг, нени истар,

Нени истаб минг бора қистар?!
Бироқ неки бўлса барқарор,
Бор бўлишни истарми такрор?!
«Фақат қайда барқарор ҳаёт,
Ирода ҳам шай гўзал баёт.
Иродаки, кун кўриш эмас,
Ҳукмронлик ташналиги, бас!
Одми турмуш йўқ сира қадри,
Бебаҳо юксак ҳаёт бадри.
Қимматига ҳам баста ғурур,
Ҳукмронлик сарбаланд сурур!»
Беназир донишманд муаллим,
Ҳаёт минг бор берган, бас, таълим.
Сабоғин сипқориб ичарман,
Қалбингиз асрорин ечарман.
Дарё собит, сувлар кўчкинчи,
Эзгулик-Ёвузлик ўткинчи.
Мўминдай такбир айта-айта,
Енгар ўзин қайта ҳам қайта.
О, қадрият шайдоси холис,
Эзгулик-Ёвузлик деб олис,
Ваъз айтасиз, диққатни тортар,
Қудрат-иқтидорингиз ортар;
Гизли ишқингиз ҳам ҳаяжон,
Минг талпиниш минг бор ўртар жон,
Ардоқли касбу одатингиз,
Бахту иқбол, саодатингиз.
Қадриятларингиз урғочи,
Қудратингиз зиёд қулочи,
Ҳаётдай минг зафарга толиб,
Ўзлик жанги ичра сиз ғолиб.
Яхшилиқ-Ёмонлик бобида,
Тиклай деган янги обида,
Бамисли бешафқат мулозим,

Минг ақида янчиши лозим.
Ашаддий ёвузлик дилхаста,
Олий эзгуликка пайваста.
Ёмон деманг, холис нияти,
Ижод юксак қонунияти.
Бехосият гар бисёр калом,
Сайрагаймиз сипқоргандай жом.
Башар учун дарди бедаво,
Ҳеч кўрмагай сукутни раво.

Айтилмаган ҳақ сўз, ҳақ калом,
Дўнар заҳар-заққумга тамом.
Эътиқодимизга неки тоб,
Беролмас ҳеч, бас, бўлгай хароб.
Ҳур ҳаёт ижоддан иборат,
Тиклаш зарур минг бир иморат«.

Ахтариб ҳамфиқр, ҳамдардин,
Зардушт баён этар дил дардин.

САРБАЛАНДЛАР ЗИКРИ

Уммоним қаъри сокин, аммо,
Тубида минг махлуқ - муаммо!
Теранлигим сарсилмас бироқ,
Мавжланар минг қаҳқаҳа, жумбоқ!
Сарбаланд ёр ғолиб шукуҳи,
Вале минг бор ўртанар руҳи.
Бемаънилик бўлмас ҳеч чандон,
Масхаралаб кулдим шод-хандон!
Ичига тушган бор нафаси,
Ҳайкалдай қотган, чиқмас саси.
Олди-қочди минг турфа шиор,
Гарданида қатору қатор.
Гўё улар қилганидай кам,
Қалашган ов ўлжалари ҳам.
Сира ҳам диди йўқ бу банда,
Қўриқчидай эгнида жанда.
Боз устига минг тикан-ниш, ўқ,
Бироқ дона атиргул ҳам йўқ.
Табассум, нафосат бегона,
Билим ўрмонидан девона,
Каби қайтар қовоғин солиб,
Гердаяди мисоли ғолиб.

Йиртқичлар билан ҳам қилган жанг,
Шунданми, йиртқич каби тажанг.
Шер сингари ҳаттоки ҳозир,
Ҳамла учун ҳозир у нозир.
Дарғазаб қилар таъбим хира,
Тоқатим йўқ уларга сира.
О, дўстларим, дейсиз эрта-кеч,
«Дид бобида тортишмаслар ҳеч.
Ахтарманг ҳеч ҳам ҳаёт сирин,
Сўраманг ҳам нима энг ширин».
Ҳолбуки ҳаёт мунозара:
«Не ширину айтинг не сара?!»
Дид-фаросат, сизга қилсам фош,
Бир йўла ҳам тарозу ҳам тош.
Боз устига ҳам тарозибон,
Хуллас калом, беназир мезон.
Ким тарозу ҳам тош бобида,
Тарозибон ҳам хитобида,
Талашиб-тортишмаса такрор,
Ҳеч шубҳасиз бўлар хору зор.
Сарбаландлик толиқтирса гар,
Жозиба касб этар муқаррар.

Ва ихлосим ортгани сайин,
Маъкул дея билардим тайин.
Юз ўгирса ўзидан ўзи,
Очилар мош каби қалб кўзи.
Видо айта қора лошига,
Юзланар порлоқ куёшига.
Қўланкаю соя макони,
Ўртанар бағрию ҳам жони.
Орзиқишдан безовта, безор,
Ҳолдан тойди зору интизор.
Нафрат алангаси кўзида,
Заҳар-заққум калом-сўзи-да.
Гар хотиржам дам олар холис,
Офтоб нуридан бироқ олис.
Ўқирса-ю бамисоли шер,
Хўкиз каби ишлаб, тўкса тер.
Ерга нафрат эмас ҳар саси,
Уфургай она ер нафаси.
Паҳлавондай ёзиб кенг қулоч,
Оқ хўкиздай тортса мард омоч.
Пишқириши оташ мисоли,
Рўйи замин бахту иқболи.
Рангу рўйи очилмас сира,
Нигоҳи ҳам хирадан-хира.
Гар ишин қатъий қўлга олар,
Сийратига қўланка солар.
Нишонга тегмаган бенаф ўқ,
Иш ҳадисин олганича йўқ.
Гар мардона кергай у кўкрак,
Фаришта-хур нигоҳи керак.
Зўраки иродадан кечгай,
Сохталиқ хирқасин ҳам ечгай.
Сарбаландлар ичра азим,
Олиймақом бўлиши лозим.
Оташнафас қалбин фармони,

Минг бир дардин бўлгай дармони.
Махлуқларни енгди босавоб,
Жумбоқларга ҳам топди жавоб.
Сийратига ҳам махлуқлар бор,
Қилгай уларни ҳам тору мор.
Юрагида ҳам минг бир тилсим,
Асрорин топгай мисли ҳақим.
Очилиб бамисли гул-лола,
Бўлгай мисли беғубор бола.
Мисли булоқ тафаккур-онги,
Ҳоли ҳасаддан нидо-бонги.
Қайноқ гар ирода-эҳтирос,
Гўзалликка сира тушмас мос.
Маъмурлик қаърида бўлмай фарқ,
Умиди яшнагай мисли барқ.
Пойи узра Сомон йўли роҳ,
Олий гўзаллик пушти паноҳ.
Назокат соҳиби фаройиб,
Салобат-савлати ажойиб.
Қўлларин бош остига қўйиб,
Ҳордиқ олгай қаҳрамон тўйиб.
Холис ният насиб этса гар,
Ҳордиғин ҳам шу асно енгар.
Бироқ ботир, жўмард қилар жанг,
Гўзаллик қошида ҳоли танг.
Собит иродага мардона,
Гўзалликка азал бегона.
Хиёл зиёд, хиёлгина кам,
Панд берар, шубҳасиз, бунда ҳам.
Эй сарбаланд, урҳо-ур жаранг,
Асабингиз ҳамиша таранг.
Шижоат уммони ичра фарқ,
Бўлолмайсиз лоқайду бефарқ.
Инса қуйига ҳоқимият,
Мурувват касб этса хушният,

Бу каби йўқ шоҳона базм,
Арзир қилсанг қошида таъзим.
Гўзаллик мақолин ҳижжалаб,
Эй қудратли, қиларман талаб!
Ҳотам каби икки қўлинг оч,
Қуёш каби бор меҳринг ҳам соч.
Мунаввар-равшан икки кўзинг,
Енга олгин ўзинг ҳам ўзинг.
Йўқ сендай забардаст баҳодир,
Ҳар қандай ёвузликка қодир.
Бу хислатинг, о, хўп биларман,
Эзгуликка даъват қиларман.
Ожиз ҳам ўзин билар аъло,
Наздимда, ҳар бош учун бало.
Улардан не наф бор, айтинг хўш,
Калта дасти ҳамиша бўм-бўш!
Бамисли эзгулик минори,
Бўлгайсан, бас, жўмардлик нори.
Юксалгани сайин бу минор,
Жозибадор бамисли чинор.

Мисли Гўрўгли Фиркўк оти,
Соат сайин собит саботи.
О, сарбаланд, келар шоён кун,
Бўлмас сира сен каби дуркун.
Наинки беқиёс жамолинг,
Ром этар ҳам юксак камолинг.
Қалбинг ҳам мисли шамси анвар,
Олий орзу билан мунаввар.
Безовталиқ гар асрий одат,
Пайваста ҳам бўлар ибодат!
Кўнгили сир-асрори беадад,
Қаҳрамон тарк айлару минбаъд,
Сехру жоду сингари ҳамон,
Қаддин ростлар Аъло қаҳрамон!»
Шароб сун пайдар-пай, эй соқий,
Сармастлар ҳар лаҳзаси боқий.
Зардуштни ҳам ёд этиб яна,
Мастона қилайлик тантана!

МАДАНИЯТ ЎЛКАСИ ЗИКРИ

Хаёлим олтин ўчоғида,
Яйрадим иқбол кучоғида.
Гар саодат сарбаланд парвоз,
Ваҳимага ҳам тушдим бир оз.
Ён-атрофга боқдим: Йўлдош ҳам,
Замон ягона замондош ҳам.
Қилмай дея жонимга жабр,
Тез ортимга қайтдим бесабр.
О, улус ихтиёридаман,
Маданият диёридаман.
Келдим илк бор ҳамият билан,

Минг эзгу самимият билан.
Сарғайиб ҳам соғиниб келдим,
Тавоб айлаб сиғиниб келдим.
Вале қайдан бу кўрқинчли ҳол,
Пала-партиш, шарманда аҳвол?!
Келганимга минг бор панд едим,
Кула-кула ўлай ҳам дедим.
Бу, ахир, бағоят бемаъни,
Бўёқчи минг бир хум ватани!
Рафторларга чапланган бўёқ,
Бўялган ҳатто бошдан-оёқ,

Ҳолингизга камина ҳайрон,
Боз устига юрагим вайрон.
Эллик кўзгу атрофда тайёр,
Ҳушомадгўй сингари айёр,
Гўё дегандай: «Бир бор қаранг!»
Кўзгу ичра ўйнар минг бир ранг.
Ҳаққи рост бу самимий хитоб:
Топилмас юзингиздай ниқоб.
Барчаси аслидай қоларди,
Ким ҳам сизни таний оларди?!
Мозийга хос минг бир нишона,
Улар узра янги минг шона.
Ҳатто белги сирин билар зот,
Таний олмас сизларни, ҳайҳот!
Қорин-қурсоқ билимдони ҳам,
Қошингизда лол-ҳайрон мулзам;
Борлигига не доно ҳаким,
Ишонмагай ҳаттоки ҳеч ким.
Минг бўёқдан пиширилгансиз,
Шардай пуфлаб шиширилгансиз.
Барча замоналар муҳри ҳам,
Бор элату эллар зуҳри ҳам.
Расму русум минг урфу одат,
Турфа эътиқоду ибодат.
Қай бир жўмард халоскорга хос,
Минг қуроқдан қилса ҳам халос,
Турқингизга дуч келгани он,
Наинки жони ширин инсон,
Кўрган каби ваҳимали туш,
Сапчиб тушар, о, ҳар қандай қуш.
Камина ҳам наинки банда,
Бамисоли ҳуркак парранда.
Бир пайт сизни кўрганда яланг,
Яланғоч, йўқ ҳеч қандайин ранг,
Бағрим куйдиргандай аланга,

Сичқон ини бўлган минг танга!
Қошингизда бўлгандан нозим,
Оч арвоҳга бўлай мулозим.
Макони гар қора ер қаъри,
Сиздан минг бор зиёда бари!
Камина сизларга мубтало,
Ғариб бошим узра минг бало!
Хоҳ яланғоч бўлинг боладай,
Хоҳ ясанинг гулу лоладай,
Кошки, сира солмасам разм,
О, турқингиз қилолмам ҳазм!
Келажак минг бир ташвиши ҳам,
Ҳар қушни хуркитар иши ҳам,
Минг бор маъқул ҳар ишингиздан,
Аъло бўлар қилмишингиздан.
Кўкрагингиз кериб дейсиз бот:
«Бизда йўқ эътиқод, хурофот!»
Кўз-кўз қилиб қуруқ савлатни,
Пеш қиларсиз ҳеч йўқ давлатни.
Сизда қайда имон-эътиқод,
Биларми имонни маҳлуқот?!
Дину диёнат ҳам душмани,
Онг-тафаккур занжир-кишани.
Эй, ҳар ишга қушанда косиб,
Эътиқод-динга номуносиб!
Наздингизда аввалу охир,
Қасдлашар душманлардай моҳир.
Бедорликда ҳам ўта хароб,
Сафсатангиздан афзал сароб.
Сиздан сира йўқ наф-самара,
Нетиб бўлгай эътиқод сара.
Табиатан ҳар бир ижодкор,
Ўнг келар кўрган туши ҳар бор.
Минг бир мақсад қошига чорлар,
Манглайида минг юлдуз порлар.

Диёнат бобида ҳам обид,
Эътиқоди мустаҳкам собит.
Ва лекин сиз кўқарган кўксов,
Эшигида ғассолу гўрков.
Дейсиз босиб тишингиз тишга:
«Арзир бари ўлиб кетишга!»
Қовурғангиз саналиб яланг,
О, қиларсиз алангу жаланг!
Алам билан бош ҳам чайқайсиз,
Кўпларингиз дарҳол пайқайсиз:
«Ухлаганимда қодир Эгам,
Олингандай қай бир қовурғам.
Ажаб эмас, Тангрим бемалол,
Яратса ногоҳ жуфти ҳалол.
Қовурғамни олганлар узиб!»
Дод ҳам солар оламни бузиб.
Сизга боқиб куларман ҳар он,
Бўлсангиз айниқса лол-ҳайрон.
Ҳолингизга кулмасам тўйиб,
Бағрим минг дард олгай, бас, ўйиб!
Сизга рўпара бўлган ҳамон,
Эвоҳ, неча бора ютдим қон!
Бағрингизга кўп ҳам санчмам ниш,
Бусиз ҳам зиммамда минг ташвиш.
Минг ҳашорат, кўршапалак ҳам,
Чиқиб олса елкамга, не ғам.
Бағрим бўлса ҳамки минг пора,
Минг бир юк залвори чикора.
Ташвишингиз, эй аҳли замон,
Толиқтирмас мени ҳеч қачон.

Ўртанарман минг бор соғиниб,
Кошки она юртга соғ иниб,
Қиблагохлар васлига тўйсам,
Пойига ҳам минг бор бош қўйсам!
Қай томон зор ташламай назар,
Дўсти жон йўқ бирон, алҳазар!
На ҳамдарду ва на ҳамхона,
Тентирарман мисли девона.
Қай бир остонага урмай бош,
Қуварлар ортимдан отиб тош.
Қуни кеча муқаррам, азиз,
Ётман замондошларга ҳаргиз.
Оқибат топмадим дўст-ёрдан,
Бадарғаман она диёрдан.
Севарман фарзандларим юртин,
Не тонг, қучоғида олсам тин.
Уммон ичра гар ғоят олис,
Ахтарарман диёрин холис.
Еллар билан баравар чопиб,
Яйрарман фарзандларим топиб.
Бамисоли бағри кенг Ҳотам,
Бошим силаган каби отам,
Дилбандларим бағримга босиб,
Кун кечирай мен ҳам муносиб.
Заҳматларим берар қут-барор,
Иқбол ичра бахтим барқарор!»

Зардуштдай умидвор яшайин,
Ёшим яшаб, ошим ошайин.

БИКРАТ БИЛИК ЗИКРИ

Янги ой – бамисли хаёлдай,
Гўё тугаётган аёлдай
Ястанган. Наҳот, яна оғар
Тонгда равшан қуёшни тугар?
Болакайга берган каби қанд
Алдаб менга ҳам берди у панд.
Туялса ҳам бу гўё эртак
Аёл эмас, янги ой эркак.
Уятчан, тун ичра саргардон
Эркакка ҳам ўхшамас мардон.
Томлар узра камони билан,
Кезар ифлос виждони билан.
Ой либосин кийган бу роҳиб
Шаҳватпараст билан мусоҳиб.
Бамисоли қутурган асад
Касбу кори ҳирсу рашк, ҳасад.
Такаббур каби иззатпараст,
Ҳеч нафси қонмас лаззатпараст.
Минг том тешар ўғридай шумшук,
Ёқмас менга ҳеч дайди мушук.
Деразадан ўғринча назар
Ташлайдиган шумдай, алҳазар!
Пойида минг юлдуз поёндоз
Бамисли художўй сарвиноз,
Одимлайди оҳиста, аста,
Тоқат қилмам бунга мен хаста.
Ёқмас менга ҳеч чиқмас дами
Шашпари йўқ эркак қадами.
Ҳар жўмарду ҳар ҳақгўй одил
Одимлагай мардона дадил.
Қўрқоқ мушукфёъл учун аммо
Мардлигу жўмардлик муаммо.
Ҳилол - хаёл оғушига ғарқ

Писмиқ мушукдан ҳеч қилмас фарқ,
Ўхшатишим, қавми мунофиқ,
Айни сизлар учун мувофиқ.
Писанд қилмай асил илмни
Ахтарасиз сиз «соф билим»ни.
Бу қавмга, эй сиз, халойиқ,
«Лаззатпараст!» лақаби лойиқ,
Ғар меҳрингиз сизнинг зиёда,
Пешқадамсиз вале риёда.
Виждони ноҳалол, ҳоли вой,
Сиз бамисли ишқи сохта ой.
Рухингиз телбадай тебранар,
Заминий ҳар недан жирканар.
Сийратингиз ва лекин ўзга,
Шижоати сиғмас ҳеч сўзга.
Ялтоқи руҳингиз муттаҳам,
Сийратингиз қошида мулзам.
Хижолат андиша мўлидан,
Санғир ёлғон, риё йўлидан.
Ёлғонни сув мисоли ичар,
Рухиятингиз тўқиб-бичар:
«Тили осилган итдай эмас,
Ҳам бегона бор ҳирсу ҳавас,
Холисона кечирриш турмуш,
О, биз учун муқаддас юмуш!
Олис худбинлик ғалаёни,
Мудрагай ирода тугёни;
Вужудинг ях мисли музхона,
Фақат кўзлар ойдаи мастона;
Аҳли донишга хос хуш одат,
Тафаккур бахш этса саодат!»
Билармисиз йўлдан адашган,

Нени олий иқбол аташган:
«Чиройига маҳлиё-мафтун,
Ерни севсам Ойдаи бағри хун!»
«Бор оламга меҳримиз холис,
Ҳар қандайин тамадан олис.
Ошиқдай ишқ дарди қилган маст,
Рухсоридан бўлсак, бас, сармаст!»

О, сезгир мунофиқ, лаззатпарастлар,
Кибру ҳаво билан масту аластлар.
Бисёр шайтон малайи хайлингизда,
Бокиралик етишмас майлингизда.
Маддоҳ каби сафсаталар сотарсиз,
Тоза майл шаънига тош отарсиз.
Ижодкордай башар ичра ягона,
Бунёдкор ишқи ҳам сизга бегона.
Билмассиз қайдадир гўзаллик чирой,
Бегона дарди ишқ синоатга бой.
Билмагайсан асло, нас босган одам,
Не билан барқарор собит иродам:
Не тортса дафъатан бор эътиборим,
Ишқида тикарман йўлида борим!
Ким бахш этмас борин ишқ деган

йўлга

Мангулик ёрлиғин киритмас қўлга.
Қаъба зиёрати талаб қилар жон,
Ишқу ажал - туғишгандай жонажон.
Эҳром боғлагандай бўлажак ҳожи,
Жонидан кечар мард севги муҳтожи.
Ишқ йўлида ошиқ қурбон қилмай
жон,
Жонон қўлидан май ичиши гумон.
Дарди ишқ ҳар бошга солар минг бало
Юраксизлар буни билгани аъло.

Хира тортган ғилай кўзингиз,
О, «оқил» атарсиз ўзингиз.
Қўрқиб нега солсангиз назар,
«Беназир!» дейсиз мисоли зар.
Тилингизда ҳамон думбул, хом,
Ҳаром олижаноб ҳар калом!
Тушмагай дейсиз шаънимга доғ,
Имоним ҳам бўлсин дейсиз соғ.
Вале маломат қўйнингизда,
Тавқи лаънат шай бўйнингизда.
Ястаниб ётиб ҳам беармон,
Туғолмайсиз сизлар ҳеч қачон.
Баландпарвоз ҳар бир сўзингиз,
Гўё олижаноб ўзингиз.
Асли йўқ сиз каби муттахам,
Ёлғончига ишонар ким ҳам.
Бироқ оташ ҳар сўзим сақар,
Бамисоли чаёндай қақар.
Бой берсангиз билмасдан-билиб,
Барчасин мен оларман илиб.
Ҳақиқатни қиларман баён,
Бор мунофиқ қавмига аён.
Бор мунофиқ асабин бузгай,
Ҳаттоки жон риштасин узгай.
Бамисоли сурув-сурув қўй,
Анқигаи сиздан фақат бадбўй.
Ириган мевадай сув очиб,
Базмингиз ҳам сасигаи ачиб.
Ёлғон-яшиқ билан пайваста,
Нечун чириб бўлмасин хаста.
Мунофиқлик дарди бедаво,
Билан заҳарланган бор ҳаво.
Касб этинг нур сингари суръат,
Марди майдон сингари журъат,
Иродангиз бор имкониға,

Қулоқ тутинг қалб фармонига.
Ким ишонмас ўзига ўзи,
Пайваста ёлғонга ҳар сўзи.
Эй, «Биз покмиз!» деб қилар даъво,
Сиз каби йўқ дарди бедаво.
Сизни маломат қилмай нечун,
Илоҳиёт ниқоб сиз учун.
Қирқ бўғим қуртингиз қисинган,
Тангри тийнатиға беркинган.
Эй, «Тафаккур аҳли» сарбаланд,
Алдай-алдай берарсиз минг панд.
Гўзал сувратингиз бир замон,
Зардуштни ҳам алдаган чунон.
Сийратингиз, эвоҳ, не бир зот,
Даҳшатидан хурқар ҳатто от!
Эй, соф илм ахтарган козиб,
Тангри қалбин хиромин жозиб,
.Кўрсам дедим ҳар корингизда,
Сеҳру афсун ҳам борингизда.
Олислардан бамисли Эҳром,
Чорладингиз минг бор айлаб ром.
Кўриб айтдим минг бора аттанг,
Мурдор маккорлик ҳам минг
найранг!
Минг юҳо аждар ҳам бир йўла,
Билинлар оч ҳирс билан тўла.
Яқин келдим мен сизга аммо,
Қуним равшан, йўқ ҳеч муаммо.
Сизларнинг ҳам бедаво, бебош,
Аслингиз беаёв айлар фош.
Аён қабоҳат хор даштлари,
Туғади ой саргузаштлари.
Бўзарган, бир бор солинг назар,
Тутқун ганим каби, алҳазар!
Тонг олдида тиниқ, бокира,

Рангу рўйи тобора хира.
Замин атрофида айланган,
Қуёш порлаш учун шайланган.
Оҳанрабо оташин сеҳри,
Беадад она Ерга меҳри.
Ёғдусидай ишқи беғубор,
Бунёдкорлик иқтидори ёр!
Олов ялов, солгайсиз назар,
Машғала шаъшаа, алҳазар!
Уммон узра ўрлар бесабр,
Қайноқ, ташна меҳри чўнг-кабир.
Фидо жоним - пойига тўшай,
Бор уммонни симиргали шай.
Мисли афсонавий баҳодир,
Уммонни кўтаргали қодир.
Жўшқин тўлқинлари сарсари,
Уммон ҳам талпинар кўк сари!
Зарра қолдирмай ғафлат хобин,
Ташна куёш симирса обин.
Чинни, соф нафасга ҳам дўнса,
Юлдузлар кафти узра қўнса.
Нур йўлига дўнса мусаффо,
Нур бўлиб, маст айласа сафо!
Ишқ саҳнида шайдо чеварман,
О, ҳаёт! Қуёшдай севарман!
Ёр васлидай лазиздан-лазиз,
Барча теран уммон ҳам азиз!
Юксак юлдуз бўлиб порлайман,
Теранликлар, сизни чорлайман!
О, барчангиз камина монанд,
Мақомингиз бўлғай сарбаланд!»
Зардушт ёниб зикр айлағай,
Қалбимиз пок-бикр айлағай!

ОЛИМЛАР ЗИКРИ

«Ширин уйқу айлаганда маст,
Ўғри каби чаққону чапдаст,
Печак гулчамбарим киройи,
Еб кетибди бир қўй - анойи.
Дебди камдай гўё бу тортиқ;
«Зардушт олим эмас ҳеч ортиқ!».
Кибру такаббурлик ҳунари,
Кўкрак кериб кетибди нари.
Гар кўрмаган бўлсам ҳам уни,
Эшитдим бир боладан буни.
Лолақизгалдоқзор кучоғи,
Қушқўнмас, ўт-ўланлар боғи,
Болакайлар учун хуш макон,
Кўҳна девор пойида вайрон,
Хаёл суриш сурури ўзга,
Таърифи сиғмас бирон сўзга.
Наинки шўх-шаддот болалар,
Олим санар алвон лолалар.
Мени атаб олими азим,
Қушқўнмаслар ҳам қилар таъзим.
Аччиқланган кезде ҳам улар,
Тез орада самимий кулар.
Олим демас ортиқ ҳеч бир қўй,
Зардушт, фақат яхшиликка йўй!
Пешонамда бу ҳам бор, нетай,
Холисона шукрона айтай!
Бўлган гапни нечун олмай тан,
Олимлар эшигин дафъатан,
Қаттиқ ёпиб чиқдим то абад,
Қайтмасман бу гўшага минбаъд.
Наф бермади ҳеч ошнолиги,
Қонмади қалбим ташналиги.
Заҳар айлаб ширин тилимни,

Ютарлар ямламай илмни.
Мисли оч-яланғоч девона,
Тафаккурга буткул бегона.
О, озодлик, садағанг кетай,
Соф ҳавони ҳам севмай нетай?!
Унвону мартаба, эҳтиром,
Сарбаст қалбим қилолмас ҳеч ром.
Шарманда ҳар тамагир банда,
Афзал минг бор беминнат жанда.
Қизикқон йўқ мен каби оташ,
Оташ ичра ҳам ичу ҳам таш.
Оташ фикрларим аланга,
Пайваста ҳам жону ҳам танга.
Бўғиларман гоҳ етмай ҳаво,
Ирkit кулбалардан бедаво,
Қирлар узра чиқарман қочиб,
Самога ҳам бағрим кенг очиб.
Гар қашшоқдан-қашшоқ талқинлар,
Салқин сояларда салқинлар.
Минг тепса ҳам тебранмас латта,
Томошабин ҳамма ҳолатда.
Сир-асрорин бирма-бир очар,
Оташ офтоб тафтидан қочар.
Кўча-кўй бўйида ялпайиб,
Минг бор оғзин очиб шалпайиб,
Томошабин қавмидай даққи,
Ўзга ҳар тафаккурга лаққи
Тикар икки кўзин қилиб лўқ,
Улардай дарди бедаво йўқ!
Ҳар мушкул қошида гангайди,
Ун қопидай ногоҳ чангайди.
Ким ҳам билар: Бу чангу тўзон,
Сабабкори хирмон-хирмон дон.

Она замин беминнат жоми
Экинзорлар заррин инъоми.
Сипо ғоят мисли мавлоно,
Улар каби йўқ гўё доно.
Асрий мавзу ҳақида сийқа,
Сўзлар минг бир ақида сийқа.
Эртаю кеч қуруқ вақ-вақа,
Куриллар мисоли қурбақа.
Сафсатани ғоят қотирар,
Заҳар нишин минг бор ботирар.
Мисли ботқоқ бадбўй уфунат,
Минг бор афзал сокин сукунат.
Мисоли чаққон меҳнатсевар,
Уддабурон бармоқлар чевар.
Мудом минг бир хунар бошида,
Ип ҳам эшолмасман қошида.
Тиқиш-бичиш бобида моҳир,
Ҳаттоки руҳ учун ҳам соҳир,
Тўқиғайлар ажиб пайпоқ-тўр,
«Истеъдоди», о, беназир зўр!
Соатдай соз ишлагай тайин,
Бураш зарур бироқ атайин.
Тинмас сира демай оқшом-тонг,
Сўфи каби ҳатто урар бонг.
Тентирамас бекор лақиллаб,
Тегирмондай ишлар шақиллаб.
Бас пешма-пеш ташласангиз дон,
Оқ кукунга дўнар бегумон.
Ҳаёт-мамот не минг тармоғин,
Кузатар бир-бирин бармоғин.
Кўнгли асрий кўзгудай хира,
Бир-бирига ишонмас сира.
Қилмиши камалак ранг-баранг,
Муғомбирки, устаси фаранг.
Оқсаганлар илм бобида,

Куяр парвонадай тобида.
Эҳтиёткор қай бир шом-сахар,
Тайёрлашар оҳиста захар.
О, не даркор ортиқча ташвиш,
Шиша қўлқоп билан қилар иш!
Кам такаббурлик, кибру ҳаво,
Қиморбозлик ҳам қилар даъво.
Манглайдан маржон тер оқиб,
Ошиқ ўйнар шошиб, ютоқиб.
Минг бир хунаридан лол-караҳт,
Бегонаман уларга, не баҳт.
Ҳеч қилмагай бу қавмга эш,
Яхшилиги ёмонликка эш.
Улар билан бир пайт камина,
Яшардим юксак неча зина.
Ўша-ўша мисли об-олов,
О, барчаси тишин қайрар ёв.
Қай зот хиёл юксак мақоми,
Йўқолар улар бор ороми.
Шитоб ишга энг шимариб дов,
Ўртамизда тикладилар ғов.
Тошу тупроқ, барчаси шунда,
О, нималар қалашган бунда.
Эшитилмай қадам қўйганим,
Бироз энгил тин олди ғаним.
Энг билимдон аҳли уламо
Учун мендай йўқ ҳеч муаммо.
Пес-маховдан қилгандай ҳазар,
Ҳатто бир бор ташламас назар.
Башар бор хато, ожизлиги,
Шаънига бор ножоизлиги,
Қаладилар ўртада тоғдай,
Кўнгиш лавҳидан кетмас доғдай.
Ғирром қавмин ҳар иши ғирром,
«Қора замин» деб қўйдилар ном.
Душманларим гарчи беомон,

Боши узра юксакман ҳамон.
Хатоларим билан пайваста,
Қадам қўйсам ҳамки мен хаста,
Йўлчи юлдуз илҳомбахш комим,
Барчасидан баланд мақомим.
Адолат ҳайқирар диловар,

Беш қўл сира бўлмас баробар!
Нени кўрсам ўзимга раво,
Улар учун сўзсиз нораво!»
Зардушт сўзи ҳам кескир қилич,
Ҳам ҳаётбахш шароб, қониб ич!

ШОИРЛАР ЗИКРИ

Зардушт юрагида неки бор,
Муридига айлади ошкор:
«Мен вужудни билгандан буён,
Хастахол руҳ аҳволи аён.
Нимаки муқим, барқарор,
Фақат тимсол, хулиё, шарор».
Шогирд қилгандай пойин тавоб,
Ҳурмат билан қайтарди жавоб:
«Айтгандингиз қай битта сана,
Қўшимча ҳам қилгансиз яна:
Эҳтимол, атворига доир
Аксар ёлғон сўзлар ҳар шоир.
О, ҳақиқат, тахирдан-тахир,
Нечун бундай дедингиз ахир?!»
«Нечун?» деб сўрашинг беҳуда,
Минг дард билан пишганман жуда.
Мулоҳаза бобида эран,
Моҳиятни англаман теран.
Маълум фикрларим негизи,
Негизин ортиқ йўқ ҳеч изи.
Асраш учун барин бир сира,
Зарур хумдай катта хотира.
О, фикрлар ўзи ҳам буюк,
Етиб ортар мен учун бу юк.
Қай бири маст айлар туш каби,

Қай саркаши учар қуш каби.
Қушхонамга баногоҳ лекин,
Келиб қолар ёт қуш ҳам секин.
Силай десам бошчасин бирров,
Титрай бошлар кўрқувдан дарров.
Не деганди, ҳа, Зардушт ўзи:
Аксар ёлғон ҳар шоир сўзи.
Наҳот ёлғон ўзин сўзи ҳам,
Шоир, ахир, Зардушт ўзи ҳам!
Наҳот сўзим рост дея билдинг,
Нечун бундай қарорга келдинг?
Комил ишонч билан шогирд дер:
«О, шубҳасиз, Зардушт жўмард эр!»
Зардушт кескин тўлғаб бошини,
Чимирди дарғазаб қошини:
Бу ишонч гар сен учун ғурур,
Зинҳор менга бахш этмас сурур.
Шоир қавмин яниб аллаким,
Ҳақиқатни сўзлаган балким.
Илм қасри ичра қўноқмиз,
Китобхонликка ҳам нўноқмиз.
Билиб-билмай ёлғон сўзлаймиз,
Шухрат тожини ҳам кўзлаймиз.
Беҳабар сўз сеҳридан соҳир,
Эзмаликда чечан ҳам моҳир.

Заҳаролуд биз тутар шароб,
Китобхон ҳолин қилар хароб.
Бамисоли хашаки машшоқ,
Манзур бизга ҳар руҳи қашшоқ,
Даркор эмас биз учун ғоя,
Қизлар кўйида мисли соя,
Оч ҳирсимиз қондириш учун,
Сарф этармиз истеъдод кучин.
Баъзан кампирдай чайланамиз,
Ғийбатчига ҳам айланамиз.
Вайсаб эртаю кеч, субҳу шом,
«Назокат!» деб сўнг берармиз ном.
Илм йўли гўё тордан-тор,
Гўё элтар сирли туйнук бор.
Билим истаб таппинса қай жон,
Қаршисида ёпилар шу он.
Ишонармиз шундай оммага,
Ишонармиз, зотан, хотиржам,
Халққа, «ақли дониши»га ҳам.
Ҳар бир шоир ишончи комил,
Исботланган бу асрий омил:
Яйловда ё ўрмонда хилват,
Илҳом париси бўлса улфат,
Замин-Само сирлари аён
Кафтдагидай бўлар намоён.
Ёддан чиқиб даҳри дун тавқи,
Қайнаб-тошса жўшқин завқ-шавқи,
Бутун борлиқ тутиб холис қўл,
Ижод учун очар равон йўл.
Минг бир сирдан айлару огоҳ,
Шоҳ сатрлар яралар ногоҳ,
Гўё шухрат тожи бошида,
Кўкрак керак улус қошида.
Замин-Само минг асрор кони,
Орзуманд шоир аҳлин жони.

Олис юлдуз сингари йироқ,
Порлагай минг бир сирли чироқ,
Ахир маъбудалар барчаси,
Шоирона илҳом арчаси.
Сарбаланд бор булутлар сароб,
Сармаст айлар бамисли шароб.
Суйган тимсолимиз мисли шоҳ,
Кўндираамиз гўё ҳилол-моҳ.
«Илоҳим!» деб сўнг бўлармиз ром,
«Аъло одам!» ҳам берармиз ном.
Сирли шарпа, барчаси хаёл,
Булут узра яйрар бемалол.
Эвоҳ, минг бир даст етмас армон,
Ортиқ на куч ва на бор дармон.
Бағрим минг бор беармон эздим,
Бас, шоир қавмидан ҳам бездим!»
Зардушт қилар ўртаниб нола,
Аччиқланар лол шогирд бола.
Зардушт ҳам жим хаёлга толар,
Ботинига боз назар солар.
Лочин мисол қоялар шоҳи,
Олисларни илғар нигоҳи.
Сўзлади ниҳоят энтикиб,
Олис-олисларга кўз тикиб:
«Замон оғушида гар жойим,
Олис ўтмиш ичра бир пойим.
Келажак ҳам бедор баримда,
Иқбол замини ҳам қаъримда.
Мумтозу янги шеър аҳли ҳам,
Бир пулга арзимас муттаҳам.
Юзаки ҳар минғир-минғири,
Якранг асрий тинғир-тинғири.
Бамисли бадбўй қорачироқ,
Теранликдан минг сарҳад йироқ.
Арзонгаров ишқий можаро,

Дарди ҳижрон – манглайи қора,
Билан пайваста бор асари,
Эвоҳ, сира ўтолмас нари!
Зўр бериб гар чертарлар созин,
Англаб бўлмас оҳанг-овозин.
Гулдирар мисоли курктовуқ,
Ҳароратсиз совуқдан-совуқ.
Қашинар тап-тортмасдан қирт-қирт,
О, улардай топилмас исқирт!
Теран бўлиб туюлғай деб боз,
Мавҳумликка зўр берар шоввоз.
Калом мулки ичра шоҳ-сарвар,
Улардай йўқ гўё сулҳпарвар.
Асли бамисли ғилай овчи,
Маҳмадана даллол, чайқовчи.
Қузғундай қағиллар бир гала,
Бесаранжом ҳар иши чала.
Шояд балиқ илинса деб зўр,
Уммонига ташлаб кўрдим тўр.
О, бу қандай маломат тоши,
Илинар кўҳна маъбуд боши.
Бу не ҳолки то ҳануз-ҳамон,
Орзумандга тош тутар уммон!
Балиқ мисол силлиқ жон-тани,
Не тонг, уммон бўлса ватани.
Тубида шубҳамиз дур-маржон,
Ўзлари ҳам чиғаноқ нимжон.
Аксарият қалби, йо Ҳолиқ,
Бамисоли шўрланган балиқ!
Барчасин жўшқин уммон туққан,
Шуҳратпарастлиги ҳам юққан.

Уммон нафсин гирдобида ғарқ,
Товусдан сира ҳам қилмас фарқ.
Қўтос олдида ҳам босган наҳс,
Товус тушар тап тортмасдан рақс.
Хиром айлар сирли нозланиб,
Кўкрагин ҳам керар ғозланиб.
Қўтос боқар ҳайрон йўлига,
Меҳр қўйган бийдай чўлига.
Қайдан билгай гўзаллик ҳақин,
Ахир, сассиқ ботқоққа яқин!
Даво бўлармикан бу масал,
Шоирларга бамисли асал?
Юлдуз каби сочиб нур-зиё,
Товусдай қилсам дер маҳлиё.
Тўламай ҳаққоний божини,
Даъво қилар шуҳрат тожини.
Ашъор ўқир масрур ҳижжалаб,
Минг бир мухлис ҳам қилар талаб.
Фарқи йўқ бўлса ҳам муттаҳам,
Ё наҳс босган қўтос бўлса ҳам.
Кимга ёқар бу телба ҳоли,
Телба ҳолин яқин заволи.
Ўзгарар суврату сийрати,
Моҳиятга ташна ғайрати.
Қалбин кенгликларин ҳам бўйлар,
Дарди дилин булбулдай куйлар.
Айтиб дилдан минг бор истиғфор,
Шоирлар етишар беғубор».

Ҳамид, Зардушт даъватига боқ,
Шеър аҳлига беназир сабоқ.

БУЮК ВОҶЕАЛАР ЗИКРИ

Зардушт фароғатли ороли,
Ороллар охую мароли.
Яқинида сарбаланд бир тоғ,
Кўкси узра алангали доғ.
Мудом пуркар аждардай олов,
Олов бошида мисли ялов.
Таъбири минг ён-атроф халқин,
Кампирларда ғаройиб талқин.
Дўзах қопқаси узра қоя,
Каби гўё қилар ҳимоя.
О, эл ичра минг ривоят мўл:
Тоғ бағрида ёлғизоёқ йўл,
Элтар дўзах қопқаси сари,
(Бежиз эмас аҳтимол бари?)

Зардушт фароғат оролида,
Роҳат-фароғат ҳар фолида.

Ёнартоғли орол бўйида,
Ким билар не мақсад ўйида,
Чўнг бир кема тўхтади келиб,
Денгизчилар оролга елиб,
Бир-бирига қилиб шод хитоб,
Ов қилгани отланди шитоб.

Капитану денгизчилар жам,
Йиғилгани палла хотиржам.
Кун пешинга яқинлашган он,
Само узра кезар ногаҳон,
Бир шарпани кўриб қолдилар,
Нидосин ҳам илғаб олдилар:
«Огоҳ бўлинг, эй аҳли инсон,
Фурсат етган, о, аллақачон!»

Арвоҳ деса бамисли рўё,
Рўё деса арвоҳдай гўё.
Улар узра чарх уриб бир бор,
Талаб қилган каби эътибор,
Парвоз қилди ёнартоғ томон.
Денгизчилар таниб лол-ҳайрон:
На саробу ва на сирли туш,
Зардушт парвоз қилар мисли қуш!
Шоду хуррам бағоят ҳамма,
Севар Зардуштни мисли омма;
Беғубору тоза, ораста
Ихлосига қувқур пайваста.

Чол маллоҳ сўзлар дўстларига:
«Зардушт учар дўзах қаърига!»

Улус ичра Зардушт ҳақида,
Кезар яна битта ақида:
«Бир иш бўлди ғоят ғаройиб,
Зардушт даъфатан бўлди ғойиб!»
«Сабабини айтинг бу не ҳол?»
Дўст-ёрига бердилар савол.
«Тун ичра кемада ногаҳон,
Жўнаб кетди қайсидир томон».

Хавотирга тушиб қолдилар,
Изоҳ топа олмай толдилар.
Муҳокама қилиб не сана,
Бир фикрга келиб эл яна:
«Зардуштни, ҳеч шубҳасиз маъни,
Аниқ Шайтон йўлдан ургани!»
Шогирдлар Зардуштдай беғубор,
Миш-мишларга бермас эътибор.

Аён кабир устозин сири,
Ва лекин дер улардан бири:
«Таърифи йўқ бундай Инсонни,
Йўлга солар ҳатто шайтонни».
Ҳар қанча бўлсалар ҳам ботир,
Сира тинчлик бермас хавотир.
Кун сайин дарду ҳасратлар мўл,
Умид билан қарайдилар йўл.
Бешинчи кун Зардушт ниҳоят,
Келиб барча шод бўлди ғоят.
Зардушт кўрди эл билан баҳам,
Олов кўппак билан баҳсин ҳам:
«Тоғ бағрида яйлов-ўтлоғи,
Она Замин ҳам бор пўстлоғи.
Дарддан ҳоли эмас бу қатлам,
Дардлардан бирин оти - «одам».
Яна бир дард –оловли кўппак,
У ҳақда кўп тўқилган чўпчак.
Ривоят кўп кўппак ҳақида,
Аксарият ёлғон ақида.
Ҳақиқатни билай деб ҳамон,
Денгиз томон келдим мен равон.
Ҳар толибга мурод тожи тахт,
Ҳақиқатни топдим мен, не бахт!
Зеро, дўстлар, мавзуга кўчсак,
Аён менга аланга бу сак.
Аён ҳар не тугён, ғалаён,
Қутку солар шайтон ҳам аён.
Шиддатидан не қари-қартанг,
Ҳатто бани башар ҳоли танг.
Ҳайқирдим боз: «Эй, аланга ит,
Рангу рўйинг кўрсат бир ирkit!
Оҳ, тубанлик сен учун ватан,
Тубанлигин ўзинг ҳам ол тан.
Кимлар азоб тортмас домингда,

Қайдан олов-оташ комингда?
Ғариблар жигар-бағрин ўйиб,
Денгиз обин ичарсан тўйиб.
Рангу рўйинг совуқ муздан ҳам,
Ҳар калиманг аччиқ туздан ҳам.
Она Ердан олиб куч-қувват,
Соларсан ҳар бошга уқубат.
Минг важ билан қайрайдиган тиш,
Макру ҳийланг бағоят таниш.
Замин узра шайтонга малай,
Сен каби минг бузгунчи талай.
Қасамхўр, ҳар ваъдаси ёлғон,
Сен сингари ичар фақат қон.
Отингиз тўрт томон сурарсиз,
Ириллаб, ҳеч тинмай ҳурарсиз.
Силлиқ сувратингиз гар қиздай,
Димоғдор ҳеч топилмас сиздай.
Аён тубан кирдикорингиз,
Балчиқ чаплаш суйган корингиз.
Қай бир томон қўйманг сиз қадам,
Сассиқ балчиқ ҳам кўлмак ҳамдам.
Хом-хатала ғовак, ғўрасиз,
Ҳар дуч келган қонин сўрасиз.
Ким ҳам айтар: Қайт бу йўлдан, қайт!
Кутарсиз ўғридай қулай пайт!
Кам эгаллаб олган минбари,
Озодликка талабгор бари.
«Озодлик!» деб жар ҳам соларсиз,
Минг бир маломатга қоларсиз.
Атрофида минг шовқин-сурон,
Кўз очирмас тўзону бўрон,
Кечдим ҳар воқеадан буюк,
Хилват тилар юрагим куюк.
Сурон – дўзах, ҳар бошга бало,
Бахт йўқ сокинлик каби аъло.

Гар бузгунчи минг бир найранги,
Камалақдай гар турфа ранги,
Йўлдан урар гар минг бир лофи;
Минг бир найранг даъводан олис,
Ҳар савобин бажарар холис,
Азиз қадриятлар кашшофи.

Юзаки ҳар ишинг, олгин тан,
Суронларинг тиниб дафъатан,
Кўринганда аниқ ҳар бир тош,
Нега қодирлигинг бўлар фош.
Қилингандай гўё масхара,
Шаҳар турқи мисли тасқара;
Бор ҳайкаллар балчиққа ботса,
Эл ҳам юрар йўлин йўқотса,
Зўравонлик ҳукмрон жойда,
Қай бир холис топар, айт, фойда?!

Эй, ҳайкал-устунга қасдма-қасд,
Айтар сўзим сизга, забардаст:
Устунларни ботириш лойга,
Ҳам туз сепиш денгиздай жойга,
Бошга солар минг битта ташвиш,
Фақат телба-ношуд қилар иш!

Нафратингиз қаърида устун,
Не бахт, озод қалби бус-бутун.
Сиз тагига сув қуйган сайин,
Чинор каби юксалар тайин.
Қанот қалбга аламли баёт,
Нафратингиз бахш этар ҳаёт.

Ўн тўртлик кунлик офатигон ой,
Ўзгача кўрк, ўзгача чирой.
Паривашдай бетимсол раста,

Илоҳий нур билан ораста.
Бахш этдинг деб ҳаётбахш заҳмат,
Сизга ҳатто айтар минг раҳмат.

Шоҳу султон, черков, аҳли дин,
Дол айлаган минг ҳасрат қаддин!
Жафо чекиб тойса ҳам ҳолдан,
Эй, умид узмаган иқболдан:
Майли, сизга қазигаилар чоҳ,
Янги ҳаёт топгайсиз ногоҳ!
Бошингизда ғолибона тож,
Эзгуликлар очар кенг қулоч!

Оловли ин қошида тинмай,
Наъра тортим сира эринмай.
Балки сабр косаси тўлди,
Ногоҳ айтар гапларим бўлди:
«Черков», «аҳли дин»инг нимаси,
Бу каломлар, айт, не маъноси?»

«Черкову дин аҳли басавлат,
Бамисоли салтанат, давлат.
Минг бир макр ваъз-хитобида,
Пихин ёрган ёлғон бобида.
Акиллама, бас, мунофиқ ит,
Қавминг каби борми паст, ирkit?!

Қолишмас ҳеч сендан, басавлат
Мунофиқлик кўппаги давлат.
Шовқинга ўч гўё сен каби,
Маҳдудликка талабгор таъби.
Каттани ҳам кичикни хўрлаб,
Ишонтирар сўзига зўрлаб.
Тўрт томон беомон тўлғаб даст,
Махлуқ бўлсам дер у забардаст.
Очмагай деб манглайдан дарча,

Қўрқа-писа ишонар барча». О, шу гапим айтганим замон, Оловли ит қутуриб ҳамон, Ўзин ҳар тўрт томон уриб ҳам, Ак-ак қила минг бор ҳуриб ҳам, Деди: «Махлуқ ўта забардаст, Наҳот барча холис тутар даст?!» Коми тутар мўри мисоли, Ув ҳам тортар бўри мисоли. Бўғилар ғазабу ҳасаддан, Жони чиққудайин жасаддан. Пих-пих қилиб бамисли хаста, Дами ўчди ниҳоят аста. Қилган каби гўё тантана, Кулиб дедим камина яна: «Қаҳринг келди эшитиб сўзим, Зотан, айтдим ҳақ гапни ўзим. Мен ҳақ бўлиб қолишим учун, Дилим дардин сўзламай нечун. Яна битта оловли ит бор, Ер қалбидан сўзлар беғубор. Ноёб қушдай қафаси олтин, Ҳар дами, ҳар нафаси олтин. Сир-асори не десанг буни, Талаб қилар юраги шуни. Нур сочар мисли равшан чироқ, Кулу тутун, иллатдан йироқ. Оқ парқудан олган андоза, Табассуми беғубор, тоза. Вазминлиқда тенгсиз ягона, Қаҳру ғазабинг ҳам бегона. Олтину беғубор табассум, Олинар ер қалбидан маъсум. Эй бедаво, боз билиб олгин, Она Замин юраги - олтин!»

Оловли ит ҳайрон, ҳангу манг, Енгилган ёв каби ҳоли танг, Шармисор боз думин ҳам қисиб, Вов-вов қилиб ўғридай пусиб, Маломат ёғдириб барига, Тушиб кетди ғорин қаърига». Тинмай сўзлар Зардушти кабир, Шогирдлари тинглар бесабр. Денгизчилар гувоҳ ғаройиб, Учар одам бўлганин ғойиб, Ҳаяжони дарёдай тошиб, Айтсам дегай барчаси шошиб. Зардушт тинглаб хаёлга ботди, Ва ниҳоят аста сўз қотди: «Керак бўлса ичарман қасам, Наҳотки арвоҳга ўхшасам?! Бироқ жуда қизиқ бу ғоя, Эҳтимол, у кўланка соя? Мужовир-сояси ҳақида, Эшитгансиз балки ақида. Уни маҳкам тутишим лозим, Йўқса мисли нўноқ мулозим, Доғ тушириб шуҳрат-шонимга, Қасд ҳам қилса, не тонг, жонимга». Таъриф топа олмай бу ҳолга, Зардушт яна толди хаёлга. Деди ногоҳ ўй суриб такрор: «Бунда пинҳон қай бир сир-асрор. Баҳор тошқини каби шитоб, Не боис шарпа қилган хитоб: «Огоҳ бўлинг, эй аҳли инсон, Фурсат етган, о, аллақачон!»

Зардушт бежиз қилмас ҳеч зикр, Ҳар бир зикрин фикр қил, фикр!

БАШОРАТГҮЙ

«Армон билан жом каби тўлдим,
Чўнг тушкунлик гувоҳим бўлдим.
Умид кетди ҳар бир кишидан,
Оқиллар ҳам безди ишидан.
Агар сизга берсам маълумот,
Хукмрон бемаъни таълимот:
«Бари бўм-бўш, барчаси бекор,
Барчаси минг йиллик минг такрор!»
Гўё хукмрон ўлим фасл,
Қирлар узра янграр мутгасил:
«Бари бўм-бўш, барчаси бекор,
Барчаси минг йиллик минг такрор!»
Эртаю кеч тинмай ҳарқалай,
Ҳосил йиғиб олдик гар талай.
Тоғиб бўлмас бирон-бир таъбир,
Ириб чириётир бирма-бир.
Бизлар билмас захрими жойнинг,
Ё тун ичра қаҳрими ойнинг?
Ахир тинмай тер тўқдик жуда,
Наҳот, бари бенаф бехуда?!
Наҳот умид маёғи сароб,
Наҳот заққум биз солган шароб?!
Далаю қалбимиз, алҳазар,
Кул айлади қай ғаним назар?!
Минг бир ҳасрат зарбидан толдик,
Ҳам қуриган чўп бўлиб қолдик.
Ногоҳ бизга туташса олов,
Совурилар кулимиз дарров.
Эвоҳ, безор карахт аҳволдан,
Оташни ҳам тойдирдик ҳолдан.
Том битгандай қулоқларимиз,
Қуриган бор булоқларимиз.
Уммон ҳам қирғоқдан чекинган,

Овлоқ пучмоқ ичра бекинган.
Она замин тарс-тарс ёрилар,
Кўзимиз ёшига қорилар.
Гирифтор аросат домига,
Ҳатто ўпқон тортмас комига.
«Оби зилол қайда бор уммон,
Бағрида яйрасак беармон!»
Ботқоқликда янграр нидомиз,
Бадбўйи дастидан адомиз.
Емириб бағримиз минг бир ғам,
Ҳолимиз йўқ жон бергани ҳам.
Минг бир савдо сотиб олганмиз,
Дахмаларга ётиб олганмиз!»
Башоратгўй чекар оҳ-фиғон,
Зардушт жигар-бағрин қилар қон.
Баён айлаб армон, арзин ҳам,
Эвирди таврию тарзин ҳам.
Минг бир ҳасрат чулғаб мисли печ,
Савдойидай кезар эрта-кеч.
Минг бир ҳасрат билан озурда,
У ҳам бамисли тирик мурда.
Минг бир ҳасрат қаърида маҳзун,
Шогирдларга деди бағри хун:
«Чўкар тезда зим-зиё хуфтон,
Қалбим қўри учун беомон.
Зулмат ичра ногоҳ сўнмагай,
Зулмат улфатига дўнмагай.
Олисларга кучоғин очгай,
Юлдуз каби ёғдулар сочгай.
Мисоли равшан шамсианвар,
Тунлар қаърин қилгай мунаввар».
Ҳасрат ичра Зардуштдай жўмард,
Сира тинчлик бермагай минг дард.

Емади ҳам ичмади уч кун,
Уч кун гўё бесамар пуч кун.
Бедору безовта, беором,
Сўзламади бир оғиз калом.
Ниҳоят Зардуштдай забардаст,
Қаттиқ уйқу бағрида сармаст.
Шогирдлари суҳбатига зор,
Кўзин очарми деб интизор.
Қачон яна кирар у тилга,
Қачон яна қўшилар элга?!
Наҳот ўтиб ҳатто олис қиш,
Бошимиздан аримас ташвиш?!
Ниҳоят Зардушт очиб кўзин,
Баён этди армонли сўзин:
«Чор атрофим тундай қорайиб,
Бир туш кўрдим ғоят ғаройиб.
Ожизман таъбирин йўйишда,
Холис ёрдам беринг бу ишда.
Гўё замин ичра асрий хум,
Тушнинг маъноси менга мавхум.
Қай синоат айлагану ром,
Кечганмишман ҳаётдан тамом,
Минг ғам муҳри ҳар бир тошида,
Ўлим қалъаси чўнг бошида,
Сарбаланд тоғ узра ягона,
Бамисоли телба-девона,
Тунлар қўриқлайман минг қабр.
Билмам, қандай бу тушга таъбир?!
Қоронғи равоқлар бир йўла,
Ўлим ўлжалари лиқ тўла.
Шиша тобутлар ичра йиғлаб,
Ёлворар ҳаёт бағрим тиглаб.
Ғубор босган мангулик ҳиди,
Фарёд чекар камина диди.
Чангу ғубор ичра ториқдим,

Тоза ҳавога ҳам зориқдим.
Тор ғор ичра бамисли қафас,
Ола билар ким эркин нафас.
Атрофимда эртаю кеч тун,
Ёлғизлик ҳамроҳим, бағрим хун.
Камлик қилган каби уфунат,
Хириллар чалажон сукунат.
Занглаган калитлар қўлимда,
Асрий дарвозалар йўлимда,
Учраса ҳам очардим осон,
Кўтарилса ногоҳ лўкидон,
Мудҳиш қағиллашдай бир овоз,
Йўлак бўйлаб қиларди парвоз.
Паррандаки бамисли бало,
Уйғонгиси келмасди асло.
Яна оғир сукунат чўмгач,
Чор-атрофни зулумот кўмгач,
Ваҳимали жимлик чоҳида,
Гўё даҳшат дўзах роҳида,
Қадалгандай бағримга қортиқ,
Сиқиларди юрагим ортиқ.
Нималардир ногоҳ қимирлар,
Қасд қилгандай вақт ҳам имиллар.
Бедаво муаллақ макон ҳам,
Тош қотганди ҳатто замон ҳам.
Недир содир бўлгани ҳамон,
Сесканиб уйғондим ногаҳон.
Дарвозани қоқдилар уч бор,
Билмам, кимда бундайин куч бор?!
Минглаб мазлум тортган каби оҳ,
Еру замин титради ногоҳ.
Саргардон самумдай сарсари,
Йўл олдим тез дарвоза сари.
Алпа! Алпа! Қара бу ёққа,
Ким ўз хокин, айт, элтар тоққа?!

Алпа дейман жавоб бергин тез,
Хокин тоққа ким элтар бу кез?!
Дарвозага калитни солдим,
Бироқ зинхор очолмай толдим.
Қаттиқ шамол кўзғалди чунон,
Очилди дарвоза ногаҳон.
Қашқир каби увиллар яна,
Хуштак чалиб зувиллар яна.
Суяк сирқиратар дўқ каби,
Ёриб ўтар багринг ўқ каби.
О, кўксимга ханжардай ботди,
Қоп-қора тобутни даст отди.
Олам оташ билан қоврилди,
Тобут ҳам даранглаб ёрилди.
Чийиллаб учгандай пайраҳа,
Бор оламни тутди қаҳқаҳа.
Бола-бақраю билимдонлар,
Қузғуну бойкушлар, нодонлар,
Чақалоқдай капалаклар ҳам,
Майна қилар мисли муттаҳам.
Тумонот бамисоли ғужум,
Бирдан ёппа қилдилар хужум.
Бир лаҳзада ботдимү терга,
Зарб егандай йиқилдим ерга.
Даҳшат ичра олам тангу тор,
Қўрққанимдан қичқирдим такрор.
Ёлвориб тўрт томондан имдод,
Сира бундай солмаганман дод.
Овозим ўқ каби жаранглаб,
Дафъатан уйғондим аланглаб».
Ҳамон йиға олмай эс-хушин,
Сўзлаб берди Зардушт ўз тушин.
Бўлса ҳамки замон доноси,
Мавҳум кўрган тушин маъноси.

Меҳри тушган шогирди дарҳол,
Лабларидан томиб шаккар-бол,
Кашф этгандай сирли бир ғоя,
Завқ-шавқ билан қилди ҳикоя:
«Аё Зардушт, кўрган тушинг бот,
Ўз ҳаётинг айлағай исбот.
Бўрондай бор қаҳринг сочган ҳам,
Ўлим дарбозасин очган ҳам,
Минг макр-найранг билан тўла,
Тобут ҳам сен ўзинг бир йўла!
Болалардай кулиб сержаранг,
Ёнида минг калит босган занг
Мозор қоровуллари ҳайрон
Дахмаларга кирарсан равон.
Юракларга ваҳима солиб,
Бўларсан барчасидан ғолиб.
Бўлганда ҳам қора тун ҳоқим,
Ўлим чанг солса ҳам ҳаттоқим,
Собит кўксинг бамисли қоя.
Қиларсан ҳаётни ҳимоя!
Юлдузларни кашф этдинг янги,
Сен боис тун сирли жарангги.
Сен туфайли табассум яна,
Ғолиб туғдай қилар тантана.
Болалар кулгиси шўх-шодон,
Тобутлардан янграр бегумон.
Ғолибона бўрон қилиб жанг,
Ўлим ҳолин ҳам айлағай танг.
Башоратгўй соҳибмурувват,
Ўзингсан биз учун куч-қувват.
Ҳожати йўқ ортиқча баён,
Ғанимларинг кўргансан аён.
Бежиз қушдай учмаган ҳушинг,
О, даҳшатли кўрган бу тушинг.
Эй, мунаввар бахтин кавкаби,

Сен улардан қутилган каби,
Барчаси гафлатни тарк этиб,
Не тонг, келса қошингга этиб!»
Баён этди фикрин шогирди,
Тумонот Зардушт гирдо-гирди.
Ким парвона минг меҳри билан,
Ким ўргилар минг сеҳри билан,
Ким қўлидан олар ихлосманд,
Барча кўнглин овлаш билан банд:
«Етар тўшак ичра ботганинг,
Ғам қаърида тошдай қотганинг.
Қўлинг силки аламга бебош,
Ўзинг бўлгин яна бизга бош».
Вале Зардуштда йўқ ҳеч ғайрат,
Кўзларида маъносиз ҳайрат.
Гўё олам кезар девона,
Гўё муридлари бегона.
Шогирдлари билиб ҳаддини,
Ростладилар Зарўшт қаддини.
Ва баногоҳ очилди кўзи,

Ва барчасин англади ўзи.
Соқолига солиб сарасоф,
Деди қатъий: О, берди инсоф!
Ҳар бир банда ўз диди билан,
Ҳар иш-аъмол мавриди билан.
Шогирдларим, ёзинг дастурхон,
Нозу неъмат қўйинг, ошу нон.
Токи бўлгай бор бало ғарот,
Тушим учун берай кафорат.
Башоратгўй бироқ ёнма-ён,
Есин-ичсин яйраб беармон.
Айтарман чек қўйиб барига,
Чўқар қай бир денгиз қаърига!»

Зардушт дилдан зикр айлади,
Ҳам барчасин фикр айлади.
Сирли тушин айлаган таъбир,
Шогирдига термилди кабир.
Ўйга толиб чимирганча қош,
Ҳам маъноли чайқар такрор бош.

ХАЛОС БЎЛИШ ЗИКРИ

Зардушт ўтар кўприқдан аста,
Майиблару мажруҳлар хаста,
Тиланчилар тутиб қўлидан
Тўхтатдилар ногоҳ йўлидан.
Битта букри гўёки яниб
Зардуштга ёлворди юзланиб:
«Таълимотинг суяр халойиқ,
Эътиборга, шубҳасиз, лойиқ,
Эй, минг сирдан хабардор бахши,
Ҳар иш пухта бўлгани яхши.
Топай десанг эл кўнглига йўл,

Бизларга ҳам бер дўстона қўл.
Бенаф дема ғариб сўзин ҳам,
Очгил жумла кўрлар кўзин ҳам.
Шифо топиб сен каби марддан
Оқсоқ-ланг ҳам қутилсин дарддан.
Енгил қилсанг ҳаммоллар юкин,
Ногирону ғарибу мискин
Этагингдан маҳкам ушлагай,
Ҳар хусусда кўнглинг хушлагай!»
Зардушт дадил айлади жавоб:
«Хожатбарорликдай йўқ савоб.

Вале йўлдан озмас ҳеч тўғри,
Тўғри ҳам бўлмас туғма ўғри.
Банда тиши ўтмас ҳар сирга,
Ёлғиз қабр даво букрига.
Табиб очса агар кўр кўзин,
Дучор қилар балога ўзин.
Деманг сўзим куруқ ҳаволаш:
Чўлоқни ҳам мумкин даволаш.
Оёқ битса, бўлса ҳам чаққон,
Қочолмас гуноҳдан ҳеч қачон.
Бу эл нақли, асрлар фикри,
Деманг ягона Зардушт зикри.
Олган каби халқ мендан сабоқ,
Мен ҳам ёниб тутарман қулоқ.
Ногиронлик ҳам дард, албатта,
Бисёр минг дард каттадан, катта!
Икки кўзи бўлса ҳамки кўр,
Бўлмасин банда манглайи шўр.
Бўлмаса ҳам қўл ё оёғи,
Порлагай қалбида маёғи.
Бўлмаса гар мурувват-меҳри,
Бенаф тоғдай давлатин сеҳри.
Писанд қилмай тириклик нақлин,
Йўқотганлар бисёр бор ақлин!
Надоматим деманг асло пуч,
Қабоҳатга минг бор келдим дуч!
Бандасига, дер одил ҳакам,
Тўқчиликдан бўлак бари кам.
Ким айланган нафсин кўзига,
Ким инонар шайтон сўзига.
Кимларга кенг ҳаёт тор йўлак,
Дарди йўқ ҳеч қорнидан бўлак.
Такаббулар кибру ҳавоси,
О, бу дардлар йўқ ҳеч давоси.
Этиқоддан қилма ҳеч жудо,

Бу дардлардан асра, эй Худо!
Қай айғоқчи забардаст қулоқ
Одабийлик қўлма-қўл улоқ!
Ким мисли минг йиллик хароба,
Ким мозийдан мерос ароба.
Тушунмаган гапимга кулар:
Одам эмас, восита булар!
Қатлам-қатлам ёғ босган кўзин,
Нимта-нимта қилганлар ўзин.
Бемаъни минг ўй-фикрга ғарқ,
Ускуна-ашёдан қилмас фарқ.
Нолойиқ ҳар дўнган жисмга
Инсоният – кабир исмга!
Наинки келажак сўзига,
Толибман келажак ўзига.
Истиқбол кўпригин истарман,
Барпо бўлишин ҳам қистарман.
Гоҳ серуйку, гоҳи саҳаррез,
Ўзингиздан сўрайсиз тез-тез:
«Зардушт, ахир, бизлар учун ким,
Ваъдабозми, ижрочи, ҳаким,
Қузми, омоч, ворис ё обит,
Ва ё Соҳибқирондай зобит?
Шоирми у ҳақиқатталаб,
Бағримизга ё оташ қалаб,
Аждар каби сочарми қаҳрин,
Ё тутарми муҳаббат наҳрин.
Балки ибн Синодай табиб,
Ё ногирон, бизларга ҳабиб?
Мулойимми ипак сингари,
Балки бадфеъл, бадбин, жангари?
Наздимда одамзод галаси
Хонавайрон иқбол даласи.
Вале назар солмайин қаён,
Истиқбол қаршимда намоён!

Ҳар хароба, тасодиф мудҳиш,
Ҳар не жумбоқ, ҳар мушкул ташвиш,
Бамисоли дунё маҳзани
Жамлаб, яхлит айласам қани!
Мушкулларни қилмаса осон,
Қани айтинг, инсонми инсон.
Табиатан ким эмас нозим,
Наҳот башар атамоқ лозим.
Тасодифлар захридан халос
Қилмаганга нораво ихлос!
Халоскор, бахт бахш этар бода
Қоядай мустаҳкам ирода.
Тенги йўқ журъат-жасоратда,
Вале ирода асоратда.
Истак озод қилар, бериб панд
Вале недир қилган занжирбанд.
Неки ўтмиш – бўлмас қайтариб,
Қаҳҳор мозий қошида ғариб,
Ожиз дастин кўкка узатар,
Дарғазаб мозийни кузатар.
Вақт олдида ожиз қалами,
О, чексиз ирода алами!
Истак – нажот, қайғу-ғамидан,
Зиндонбон қаҳрининг дамидан,
Кулиш учун беармон яйраб,
Неларни у топмайди ўйлаб.
Беомон тутқунлик азоби,
Заҳар-заққум ошию оби!
Аламангиз тутқунлар панди:
Телбага айланар ҳар банди!
Занжирбанд Ирода ҳам билар,
Нажот истаб телбалик қилар!
Вақт чопмас ҳеч тескари томон,
Чорасиз Ирода бағри қон!
Неки ўтмиш – тош каби қотган,

Жилмас бўлиб илдиз ҳам отган.
Алам билан телбадай бебош
Дарғазаб боз юмалатар тош.
Ғазаб-алам бегона касдан,
Дардисуру ноқис, нокасан,
Ўч олар у шу асно ёниб,
Ғазабидан яйраб қувониб.
Халос айлар ирода яхлит
Азобга айланар шу тахлит.
Қайтай деса йўқ ҳеч ортга йўл,
Ўч-қасосга урар такрор қўл!
Иродадай йўқ ҳеч шоҳ-малик,
Зоҳир унда буюк телбалик!
Во ажабки, на бир гуруҳга
Бу тентаклик ўрганган руҳга!
Қасос руҳи! Жўмардлар зикри,
Ғоят аъло одамзод фикри!
Вале қайда азоб бедаво,
Жазо ҳам шай бўлмоғи раво.
«Жазо» атар қилмишин қасос,
Ҳеч шубҳасиз ёлгон бу асос!
Такрорлаб бу ғирт бўҳтон сўзин
Софдил қилиб кўрсатар ўзин!
Орзу-истак - беомон азоб,
Ортга йўл йўқ бунда ҳеч тезоб.
Иродаю ҳаёт шиддатли,
Изтиробли жазо ҳиддатли.
Лак-лак булутлар солар соя,
Қай мард қилар руҳни химоя?!
Телбалик дер: «Халтанг кўтар тез,
Булут каби бари ўтар тез!»
«Деманг буни зинҳор разолат,
Вақт қонуни айни адолат:
Шиддат билан елар вақт-замон,
Фарзандларин ютар беомон!»

Хуқуқ, одил жазога кўра,
Барчаси ахлоққа мос, жўра.
«Тириклик жазоси»дан қодир,
Ашёлар домидан баҳодир,
Халос бўлиш қай чораси бор?»
Телбалик дод солар қақшаб зор.
«Мангу хуқуқ бўлса гар равон,
Борми нажотдан ҳам ҳеч нишон.
«О, бу бўлган!» Тош-метин қоя,
Жазо ҳам мангу бениҳоя!»
Во дариғки, ўжардан-ўжар,
Телбалик тўрт томон солар жар.
Деманг зинҳор ном-нишон қолмас,
Ҳеч бир аъмол-хизмат йўқолмас.
Удаланар гоҳ сазо билан,
Ҳал ҳам бўлар гоҳ жазо билан.
Ҳам аъмолу хизмат бегумон,
Тириклик гуноҳ ҳам то ҳамон.
Азал-абад сирли фазоси,
О, «тириклик» мангу жазоси!»
«Авом учун нажот аҳли хос,
Иродами тек айлар халос.
Бинобарин, умид чўғи ҳам,
Сўнарми тез бамисоли шам?»
О, бедаво асрий касали.
Бу телбалик зарбулмасали!
Йўлдан урар сафсата қуруқ,
Холис бердим минг бор йўл-йўриқ:
«Иродаси собит баҳодир,
Бунёдкорлик ишига қодир!»
«О, бу бўлган!» дея солар жар,
Жумбоқ даҳшат ўжардан-ўжар.
Ҳар жумбоққа мисли жасур бек,
Бунёдкор ирода қўяр чек:
«Кўпайтирма ортиқ ташвишим,

Бу барчаси қодир хоҳишим!»
То бунёдкор ирода жўшмагай,
Жўша-жўша яна қўшмагай:
«Бу барчаси қодир хоҳишим,
Шундай бўлгай ҳамиша ишим!»
Хароб қилди ирода қай он,
Рўй беражак бундай ҳол қачон?
О, ирода кулиб иқболи,
Телбалиқдан бўлдимиз ҳоли!
Ўзин айлаб ирода халос,
Бахт элчиси ҳам бўлдимиз хос?
Ғазаб хирқасин ҳам ечдимиз,
Қонли қасосдан ҳам кечдимиз?!
Кимдан таълим олиб у роса,
Замон билан қилар муроса?
Қай зот лутфи билан раво ком,
Қайдан юксак, сарбаланд мақом?
Муросадан ҳам олий мақом,
Бас, айлагай иродани ром.
Оби ҳаёт, завқ бодаси бу,
Ҳукмронлик иродаси бу.
Минг бир дардга даво асал-бол,
Нетиб қўлга кирар бу иқбол?
Бу борада қай бир муаллим,
Берар унга мукамал таълим?»
Зардушт гапи ногоҳ узилди,
Даҳшатданми ранги сузилди.
Кўзлар билан ваҳима тўла,
Муридларга боқди бир йўла.
Ўткир нигоҳ билан, алҳазар,
Қалб қаърига соларди назар.
Лаҳза кутмай ҳайрихоҳ, ҳамроз,
Бағрикенглик билан айтди роз:
«Яшаш қийин эл билан аммо,
Зотан, сукут сақлаш муаммо.

Айби ўзига ҳеч билинмас,
Вайсақи вайсашдан ҳеч тинмас». Мергандай нишонни кўзлади,
Зардушт дона-дона сўзлади.
Тинглаб букир ҳам ҳар бир сўзин,
Қўли билан беркитди юзин.
Зардушт кулар, бўлди-ю гувоҳ,
Ҳайрат билан тикилди ногоҳ,
Сўзни қувлик билан ўради,
Мулойимлик билан сўради:
«Зардушт қандай мақсадни кўзлар,

Нечун бизга ўзгача сўзлар?»
Зардушт деди: «Ажабланма ҳеч,
Турли тахмин-гумондан ҳам кеч.
Букри билан букри мисоли,
Сўзлашар ҳар ғараздан ҳоли». «Маъқул, деди букри, ва лекин,
Ким сўзлар ёш шогирдга секин?
Ўзи билан қолганда ўзи,
Ўзга Зардушт ҳар калом-сўзи.
Билмам, қандай муддао кўзлар,
Шогирдларга ўзгача сўзлар?»

ИНСОН ДОНИШМАНДЛИГИ ЗИКРИ

Юксаклик соз, бамисли қопқон
Даҳшат тик қиялик, жар, ўпқон.
Шитоб паства тушару кўзинг,
Интиларсан юқори ўзинг.
Қарахт музлагандай фаросат,
Қузғундай чанг солар аросат.
Мен ҳам аросатдаман, қаранг,
Бағоят танг ҳолатим англанг.
Учар юксаклик сари кўзим,
Теранликни хоҳларман ўзим.
Ҳар инсонни севар инсонман,
Ҳар инсонга пайваста жонман.
Тинчлик бермас яна бир омил,
Чорлар шитоб инсони комил.
Комил инсон сеҳрига асир,
Улус ичра мен мисли басир.
Феъл-атворин гўё билмасман,
Қай ишига парво қилмасман.
Бу мен учун ҳам қарзу ҳам фарз,
Эътиқодим то кетмагай дарз.

Минг мақсадда танғиб олган бел,
Билмасман ҳеч сизни, аҳли эл!
Чор-атрофим пардадай туман,
Таскин ўраб олган умуман.
Дарвозада ўтар ҳар айёр,
Алданишга камина тайёр.
Камина энг суйган мақоли,
Бемаънилиқ, ғараздан ҳоли:
Эй айёрлар, ҳолим қилиб танг,
Хоҳлаганча, марҳамат, алданг!
Чанг солса ҳам дафъатан бетга,
Ўзим сира олмасман четга!
Одамзоддан четланай нечун,
Лангар самовий кемам учун.
Усиз мисли хас каби оқиб,
Йитарман то абад улоқиб.
Бир қадам гарчи мулки адам,
Тап тортмасдан ташларман қадам.
Ташналиқ етмагай бошимга,
Десанг ногоҳ келган қошинга,

Ҳар косадан ича билгин сув,
(Бироз содда, бироз айёр-қув.)
Эл билан бўлай десанг тоза,
Каминадан олгин андоза:
Бироз талаб қилар маҳорат,
Ифлос сувда ҳам қил таҳорат.
Берарман ўзимга тасалли:
Эй қария, бардам бўл, балли!
Парвона бошинг узра кулфат,
Бахтим деб бил ҳам азиз улфат.
Турфа аҳли улус ҳақида,
Шиор яна битта ақида:
Такаббур қавмидан ҳам кўра,
Аянчли шуҳратпараст, жўра!
Шуҳратпараст таҳқирланса гар,
Ногоҳ минг бир фожиа қўпар.
Мағрур элга гар қилсанг тана,
Ўнглаб олар ўзин росмана.
Дунёқараш бўлсин десанг соз,
Санъаткор бўлгайсан найрангбоз.
Шуҳратпараст санъаткор моҳир,
Томоша кўрсатсам дер соҳир.
Мисли офтобдай сочиб зиё,
Қилсам дер бор элни маҳлиё.
Ижро этар ўзини ўзи,
Фақат ўзин куйлар ҳар сўзи.
О, улардай топилмас жўмард,
Даврасида унутилар дард.
Шуҳратпараст гар ҳаволангай,
Сехридан дардим даволангай.
Афсунидан бамисли раста,
Камина башарга пайваста.
Ғаройиб шуҳратпараст эран,
Камтарлиги терандан-теран.
Маҳорати айлар ҳайрон-лол,

Камтарлиги ачинарли ҳол.
О, мухлислик! Зинҳор дема пуч,
Шуҳратпараст сиздан олар куч.
Ҳотам каби қилинг мурувват,
Нигоҳингиз бахш этгай қувват.
Қарсак чалинг, олқишланг яна,
Шуҳратпараст учун тантана.
Асло деманг уни муттаҳам,
Ишонар ёлгон мақтовга ҳам.
Иқрор бўлар пинҳона бироқ:
«Зиёд мандан минг бор яхшироқ!»
Кўнгли тоза, нияти холис,
Манманлик, иддаодан олис.
Шуҳратпараст аҳли ҳам сара,
Камтарлигин англамас сира.
Аё эй дўст, беринг эътибор,
Учинчи бир қоидам ҳам бор:
Кўрқоқ бўлсангиз ҳам қанча сиз,
Золимлардан ўгирмасман юз.
Оташ офтоб ҳар каромати,
Камина суйган даромади:
Палмалару ёвқур арслонлар,
Ҳаттоки заҳарли илонлар!
Офтоб оташида қаройиб,
Эл ичра ҳам бисёр ғаройиб.
Антиқа феъл-атвор, ҳарқалай,
Баджаҳллар ичра ҳам талай.
Эл ичра донолар доноси,
Қай бир гапин йўқ ҳеч маъноси.
Ёзғирманг ҳеч дея: «Бепадар!»,
Золимлик ҳам, о, ҳаминқадар.
Бағрим ўртар жавобсиз савол,
Тафаккур ҳам қошида гунг-лол:
Нечун, бор сўнгагим сирқирай,
Чинқироқ илонлар чинқирай?

Озми шунча симирган куни,
О, ёвузлик битмаган куни!
Бамисли минилмаган тўриқ,
Жазирама жануб ҳам - қўриқ,
Ўн икки фут бўйи, эни ҳам
Нақд уч ой – энг ёвуз муттаҳам.
О, кун келар, минг чандон катта,
Аждар пайдо бўлар, албатта!
Аъло одам эмас ҳеч косиб,
Аждарлар ҳам бўлғай муносиб.
Офтоб бунинг учун не замон,
Нур сочиши даркор бегумон.
Аввал мушутингиз арслон – шоҳ,
Қурбақангиз ҳам бўлғай тимсоҳ.
Ахир, омадли моҳир овчи,
Қуруқ қайтмас ҳеч уста совчи!
Эй, «Афзалман!» деб қилар даво,
Тақводорлар – дарди бедаво!
Ҳолингизга қулайми қотиб,
Кула-кула ўлайми қотиб!
Юз ўгириб қодир Раҳмондан,
Хавфсирайсиз яна Шайтондан!
Тушингизга кирмас номус-ор,
Ёт-бегона улуглик, виқор.
Баркамол зот аълодан-аъло,
Тубан наздингизда минг бало.
Комил инсон офтоб мунаввар,
Тафаккури ҳам шамси анвар, -
Донишманду, эй илм пеша,
Сизлар учун жаҳаннам-беша.
Эй, кабирлар менга келган дуч,
Муродингиз мисли ёнғоқ пуч.
Нечун сиздан қилмайин гумон,

Масхара ҳам қилмай беармон;
О, комил инсоним аломат,
«Иблис!» деб қиларсиз маломат!
«Олиймақом», «аълодан-аъло»,
Қилдингиз минг дардга мубтало.
Қултепа узра минбарингиз,
Жондан тўйдирдингиз барингиз.
Юксакларга шитоб олгум йўл,
Комилликка тутай холис қўл.
Ой-юлдузлар безак бошига,
Комил инсон чорлар қошига.
Бу «аълолар» қилмиши ваҳшат,
Дастидан чулғар минг бир даҳшат.
Қанот боғладим мен дафъатан,
Нурли иқбол - чорлар ҳур ватан!
Умид билан кўзга ёш олиб,
Олисларга кетгум бош олиб.
Бадбин қавмин етмаган пойи,
Мусавирлар талпинган жойи.
Ҳур илоҳлар порлоқ иқболи,
Талъати ҳар ниқобдан ҳоли.
Бироқ сизга феълингизга мос,
Зарур турфа ниқобу либос.
Зарур сизга шўҳратпарастлик,
Кибр шароби билан мастлик.
Яхшию тақводорлар мисол,
Сувратингиз аъло бетимсол.
Ҳам бурканай кийимга ўзим,
Танимагай ҳеч кимни кўзим.
О, шу юксак сўнги тилагим,
Бас, чидамас ортиқ юрагим!»

Зардушт бор дардин тўкиб солди,
Бир нафас ўзин четга олди

ЭНГ ОСУДА СОАТ

Яқин каби замолим,
Эвоҳ, не кечар ҳолим?!
Вайрон юрагим – қалъам,
Ўртар минг дарду алам.
Қисмат тулпорин шайлар,
Қошига чорлар қайлар?!
Йилдай олис лаҳза, кез,
Бошим олиб кетсам тез.
Хилват ичра чекинай,
Дўст-душмандан бекинай.
Айиқ инига ногоҳ,
Мажбуран қайтар, эвоҳ!
Бешафқат бу даҳри дун.
Юрагим қиларми кун?
«Хилват сари отинг сур!»
Ким қистаб қилар мажбур?
Ҳукмдорим дарғазаб,
«Отлан!» деб қилар ғазаб.
Билармисиз зотини,
Айтганманми отини?
Исми - Осуда соат,
Нетиб қилмай итоат?!
Йўлга тушсам дафъатан,
Ранжиб деманг: Беватан!

Уйқу олдидан ботир
Ҳатто қилар хавотир.
Пойи ердан узилмай,
Тўшак узра чўзилмай,
Хаёлга ботмай ўзи,
Юмилар кимнинг кўзи?
Бу сиз учун бир қиёс,
Айтар гапим беқиёс.

Билмадим соат неча,
Осуда соат кеча,
Пойим ердан узилди,
Кўзларим ҳам сузилди.
Шароб қилган каби маст,
Уйқу айлади сармаст.
Тинган барча баётим,
Тўхтагандай ҳаётим.
Самога қадар токим,
Сирли сукунат ҳоким.
Тун гўё шарпа тўла,
Юрагимда ғулғула.
Япроқ каби титраб, бас,
Ғойибдан келди бир сас:
«Зардушт, рост сўзла шуни,
Билармисан, айт, бунин?»
Қўрқиб қичқирдим ногоҳ,
Бу не кўргулик, эвоҳ!
Шарпа кўринмас кўзга,
Тилим айланмас сўзга.
О, билмам ўзи қаён,
Яна айлади баён:
«Биларсан», - деди секин,
«Оғиз очмассан лекин».
Нечун бўлмасин дахлим,
Ногоҳ чиқди- ку жаҳлим.
«Биламан, - дедим, - бироқ,
Жим турганим яхшироқ».
«Истамайман дема ҳеч,
Зардушт қайсарликдан кеч».
Ногоҳ боладай йиғлаб,
Қақшаб бағрим ҳам тиглаб,
Дарди дилим тўккандай,

Ёлвордим тиз чўккандай:
«О, хоҳлайман ва лекин,
Қўлимдан келармикин?
Кутқар, айлагин тортиқ,
Тоқатим етмас ортиқ!»
Билмам қай ёнда эди,
Пинагин бузмай деди:
«Не кечса кечар ҳолинг,
Сўзла эзгу мақолинг.
Сўнгра бир сўз туфайли,
Парчалансанг ҳам майли».
«Суюксиз тил не демас,
Бу менинг сўзим эмас.
Мен шунчаки бир косиб,
Келар лойиқ муносиб.
Менга сира ҳам йўқ йўл,
Негиб унга берай қўл?»
Яна сас янграр сирли,
Таънаомуз, кибрли:
«Не кечар ҳолим дема,
Жонинг гамин ҳам ема.
Мисли қайсар девона,
Итоатга бегона.
Ўз хаёли ичра ғарқ,
Ювош эмассан бефарқ».
«Дедим: Даъволаринг пуч,
Неларга келмадим дуч.
Орзулар сойидаман,
Ўз қоям пойидаман.
Ҳали ҳеч кимса ҳарчанд,
Айтмади не чоҳ баланд.
Кенг водийларим аммо
Биларман, йўқ муаммо».
Давом этди у яна,
Сўзларин тингланг, мана:

«Ким тебратса тоғни ҳам,
Силжитар боғ-роғни ҳам».
Камтарона дедим мен:
«Ошириб юбординг сен.
Тоғларга қилмас таъсир,
Эл-юртни негиб асир,
Айлар каломим, айтгин,
Бенаф даъводан қайтгин.
Инсон қалбига гар йўл
Солганман, минг довов мўл.
Гар сўзинг менга дармон,
Сарбаланд орзу - армон».
Гўё қилгандай тоат,
Яна қилди қироат:
«Наҳот сира билмассан,
Наҳот парво қилмассан.
Тун ичра осуда дам,
Инар майсага шабнам».
Гўё қилгандай гина,
Дедим мен астагина:
«Кезарман йўлим бўйлаб,
Дилим бор дардин сўйлаб.
Ва лекин аёл-эркак,
Қиларкан кулиб эрмак,
Неки икки оёғим,
Титрар, о, ҳамма ёғим.
Қилган каби тантана,
Улар куларлар яна:
«Юрар йўлинг йўқотинг,
Ҳатто ҳайкалдай қотдинг!»
Деди у бериб таскин:
«Ким сени дейди мискин?
Ҳар итоат бегона,
Йўқ сен каби мардона.
Бамисли қодир саркор,

Фармон беришинг даркор!
Барчага ғоят лозим,
Илҳомбахш шер мулозим.
Буюк иш мушкул тайин,
Буюриш чандон қийин.
Кучу қудратинг бисёр,
Ҳоким бўлишни зинҳор,
Истамассан, бўл огоҳ,
Ахир, бу катта гуноҳ».
Дедим: «Гапнинг сараси,
Етишмас шер наъраси».
Деди: «Наъра не лозим,
Осуда калом азим,
Тўрт томон солиб сурон,
Қўзғатар ҳатто бўрон.
Қай бир фикр дам-бадам
Мусича каби қадам
Ташлар, ҳар томон қарар,
Бор дунёни бошқарар.
Зардушт, холис тутгин қўл,
Бамисли элчидай бўл.
Барчага пешво саркор,
Фармон беришинг даркор».
Дедим: «Маъқул, соз пеша,
Бироқ уят, андиша...»
Мисли оқил муаллим,
Оҳиста берди таълим:
«Таниш менга бу ҳолат,
Йўл бермас ҳеч хижолат.
О, Зардушт, сен бегубор,
Бола бўлишинг даркор.
Йигитлар каби мағрур,
Сира йўл бермас ғурур.
Бола бўлиб топгин наф,
Бор ғуруринг айла дафъ».

Ўйга толиб ниҳоят,
Титраб-қақшадим ғоят.
Чора тополмай зинҳор,
Илк сўзим қилдим такрор:
«Не дейишни билмасман,
Қисқаси, истамасман».
Титраб чор атроф, даҳа,
Янгради зўр қаҳқаҳа.
О, зўрайиб тобора,
Юрагим қилди пора.
Сира кўрсатмай ўзин,
Деди охирги сўзин:
«Меванг етилган аммо,
Хомсан ўзинг, муаммо!..
Зарур сен учун узлат,
Улусдан олис хилват.
Юрак-бағринг тилгайсан,
Пишиб ҳам етилгайсан!»
Қилган каби тантана,
Қулги янгради яна.
Қўп ўтмай яна ногоҳ,
Сассиз сукунат ҳамроҳ.
Касдай йўлин йўқотган,
Еру само тош қотган.
Танимдан қуйилар тер,
Ётардим,о, қучиб ер.
Барчасин қилдим баён,
Муродим сири аён.
Яширмадим ҳеч нени,
О, узлат чорлар мени.
Тингладингиз батафсил,
Улус ичра муттасил,
Мен сингари камгап йўқ,
Бас, кўнглингиз бўлгай тўқ,

Гар бағримда бисёр роз,
Кейин ҳам сўзларман оз.
Оҳ, ёронларим, азиз,
Васлингиз болдай лазиз.
Оташ меҳримдай ортиқ,
Кошки айласам тортиқ,
Бироқ!.. Мисли муттаҳам,

Наҳот зикнаман мен ҳам?»
Зардушт самимий сўзлар,
Дафъатан дилдан бўзлар.
Қон қақшаб йиғлар мискин,
Ҳеч ким беролмас таскин.
«Хайр!» деб дўстлар қолди,
Зардушт ёлғиз йўл олди.

УЧИНЧИ ҚИСМ

ДАРБАДАР ДАРВЕШ

Ярим тун. Тоғ тизмаси бўйлаб,
Сўл қирғоққа етишни ўйлаб,
Зардушт юрагида ҳаяжон,
Ошиқар тез бандаргоҳ томон.
Умр бўйи дарёдай тошди,
Қанча довон, тоғлардан ошди.
Ибрат олсанг арзигаъ, иним,
Чумолидай билмас ҳеч тиним.
Чўққиларда бисёрдай барор,
Водийда ҳеч тополмас қарор.
Минг бир жойга қўйгандай тузоқ,
Бир ерда ҳеч туролмас узоқ.
Қўйиб берсанг қиёмат қадар,
Тоғлар аро кезар дарбадар.
«Бошимга тушмагай қандай кун,
Юрак-бағрим бўлса ҳамки хун,
Ортса ҳамки бағримда доғлар,
Чорлайверар сарбаланд тоғлар.
Қисматим тизгини қўлимда,
Тасодиф учрамас йўлимда,
Ҳаётимда не бўлса содир,
Ўзлаштиргум мисли баҳодир.
Минг бир ҳикмат ғамлаётирман,
Аслиятим жамлаётирман.
Кам-қўсти йўқ мукамал ғоя,
Юксаларман бамисли қоя.
Тўпланганман заррама-зарра,

Рўпарамда сарбаланд марра.
Манглайимга битилган бахт бу,
Юлдузлардан сарбаланд тахт бу.
На сарбону на дўст, мулозим,
Якка-ёлғиз кезмоғим лозим.
Ким камина содиқ ҳабиби,
Хасталанган эл-юрт табиби.
Қисмат қандай берса ҳам фармон,
Адо айлар сўзсиз беармон.
Даъват қилар шарафли фурсат,
«Жўмардлинг, эй Зардушт, кўрсат!
Зардушт, юксак улуғвор роҳинг,
Сўнгги хавф-хатар ҳам паноҳинг!
Роҳинг равон вале, эй ҳаким,
Юра олмас ортингдан ҳеч ким!
Бирон нарвон кўрсатмаса бўй,
Бошингга ҳам оёқларинг қўй.
Тўлиб-тошган Амудай шитоб,
Юксалишининг минг бир йўлин топ!
Юксалгайсан юлдузгача то,
Етолмагай қалбинг ҳам ҳатто!
Зардушт, олий фармону аҳкам,
Метин каби бўлгин мустаҳкам.
Жўмардлик асрори яширин,
Эҳтиёткор учун жон ширин,
Неки қувват журъатимизга,
Ҳам қўш қанот суръатимизга,

Тоблансанг гар бамисли пўлат,
Дафъ қилолмас вабою ўлат!
Ташна қалбим уммон беором,
Обод ўлка қила олмас ром!
Назар солмай бургутдай олис,
Кўролмассан оламни холис.
Ҳавас қилма гар бўлсанг дардлик,
Талаб қилар тоғ сайри мардлик.
Нигоҳига алданган банда,
Не тонг, бўлса элга шарманда!
Вале, Зардушт, ўзга йўригинг,
Буроқдан зиёда тўригинг
Учун недир чўққилар қори,
Юлдузлардан учар юқори!
Тенгсиз иқтидор, саълоҳият,
Муҳими сен учун моҳият.
Юксаларман ўзим ўзимдан,
Хаёл етмас минг юлдузимдан.
Етти иқлим ётар пойимда,
Қуёшим-да, минг бир ойим-да.
Насиб этгай хаёл етмас бахт,
Искандар учун ҳам армон тахт».
Тошдан тошга қўяр-да қадам,
Юксалар тоғ бўйлаб дам-бадам,
Ўзи билан сўзлашар ўзи,
Юрагига қувват ҳар сўзи.
Чўққи узра юксалган ҳамон
Кўз олдида денгиз намоён.
Жумбоққа дуч келган мунажжим
Каби хаёл сурди узоқ жим.
Юксак чўққи совуқдан-совуқ,
Тиниқ осмон, юлдузлар ёвуқ,
«Эй, беғубор, бокира исмат
Манглайимга битилган қисмат!
Эй, мен учун дийдаю абрў,

Юзма-юз сен билан, рўбарў.
Беҳаловат сайёҳи сайёр,
Ҳар амрингга тайёрман, тайёр!
Оҳ, дафъатан кўнглим ғашланди,
Сўнги хилватим ҳам бошланди.
Пойимда гар денгиз қоп-қора,
Тун ҳам бағрим қилолмас пора.
Денгиз билан қисмат пайваста,
Энарман мен сиз томон аста.
Энг юксак қояга бердим қўл,
Муштоқ менга адоги йўқ йўл.
Қошида ҳар юксаклик абас,
Чоқ қаърига дастлаб тушгим, бас!
Юрагимда шавқ-завқим ортар,
Қора гирдоб қаърига тортар.
Айлантирар қисмат куёши
Бошим узра тегирмон тоши.
Ҳар макрингга, қисмати айёр,
Тополмассан мен каби тайёр!
Минг асрорга йўқ мендай шайдо,
Қандай бўлар юксак тоғ пайдо?
Келарми ҳеч тоғлар наридан,
Юксалар ё денгиз қаъридан.
Маъданлару ён бағирлари,
Исботлагай буларни бари.
Назар сол: ҳар чинорнинг эран,
Ўқ илдизи терандан-теран!»
Зардушт келди денгизга яқин,
Қилич сермаган каби чақин,
Гўё панд егандай лўлидан,
Мадор кетди оёқ-қўлидан:
Жумла олам уйку билан маст,
Мудраётир денгиз ҳам сармаст.
Узмас уйқу элтган кўзини,
Бегонадай тутар ўзини.

О, чўнг денгиз сеҳрли саси,
Сармаст айлар илиқ нафаси.
Уйқу сеҳри қилганми сархуш,
Тўлғанар кўргандай ёмон туш.
Аччиқ хотиралар жазоми,
Қутилмаган бало-қазоми?
Эй, ўртанган уммони жўмард,
Мен сен билан ҳамдардман, ҳамдард!
Қайтмагайман ҳеч бир сўзимдан,
Кўнглим тўлмас ҳатто ўзимдан.
Кўлларимда етса гар қувват,
Хотамдай соҳиби мурувват
Қайғули тушлардан беомон,
Халос этар эдим бегумон!»
Зардушт шундай сўзларни айтди,
Айтганидан дафъатан қайтди:
«Дарवेशи дарбадар пиёда,
Денгизга ҳам меҳринг зиёда!

Чексиз ҳиммат билан яшайсан,
Денгизни ҳам қучгали шайсан.
Елкангда гар Тангригоғдай юк,
Қудратинг ҳам буюқдан-буюк!
Даҳшатангез гар рафтор афти,
Юрагида бўлса бас тафти,
Муҳаббати девона, сағир,
Кимларга кенг очмайсан бағир!
Наинки ҳар бир тирик жонга,
Маҳлиёсан жумла жаҳонга!»
Зардушт ёш боладай яйради,
Бийрон булбул каби сайради.
О, дарвеш қисмати беватан,
Қолди ҳасрат ичра дафъатан.
Олис дўст-ёр ёдига тушиб,
Айрилиқдан бағри увишиб,
Давлати дийдорин айлаб ёд,
Алам билан кўтарди фарёд!

ШАРПА ВА ЖУМБОҚ ЗИКРИ

I

Янграган он мард Зардушт номи,
Йўқолди бор маллоҳ ороми.
Кема аҳли ичра минг миш-миш:
«Мард Зардушт ҳам кемада эмиш!...»
Ким билар қай ғамдан бағри хун,
Зўрдўшт гапирмади икки кун.
Қовогидан гўё ёғар қор,
Қулоғига гап кирмас зинҳор.
На одамлар юзига қарар,
На саволга жавоб қайтарар.
Иккинчи кун шом тушган ҳамон,
Қулоғи очилди ногаҳон.

Эвоҳ, бағри эканмикан бут,
Ахир ҳамон сақлар у сукут!
О, бор гапни айтайлик холис:
Йўлга чиққан олисдан-олис,
Кема ичра кичигу катта,
Минг саргузашт сўзлар, албатта.
Қайда минг бир хавф-хатар пайдо,
Ҳозир ахир Зардуштдай шайдо.
Таваккалчи мард сеҳри бисёр,
Ҳар мардга Зардушт меҳри бисёр.
Кимга ҳамроҳ мудом хавф-хатар,
Мард Зардушт наздида мўътабар.
Тинглаб минг бир турфа ҳикоят,

Тилга кирди Зардушт ниҳоят.
Бамисоли келгандай Наврӯз,
Эриб оқди бағрида бор муз.
Зардушт яна ботир, сергайрат,
Оташин ҳар сӯзида ҳайрат:
Эй, паҳлавон мард изловчилар,
Минг бир саргузашт овловчилар,
Қутурган уммон ичра улкан,
Бошингизда пирпирар елкан;
Эй, минг жумбоқ чорлар қошига,
Эй, парвона асрор тошига,
Эй, сарбаланд ҳар сирли сароб,
Сеҳри билан сипқорар шароб;
Таваккал ҳар қилар ишингиз,
Йўқ ортиқча ҳеч ташвингиз.
Имиллашу тахмин бегона,
Қиларсиз ҳар ишни мардона;
Фақат сизга, мисли чўнг ғоя,
Бир жумбоқни қилай ҳикоя:
Қай бир кеча зим-зиё хуфтон,
Кезардим саргардон бағрим қон,
Зиё завқин тотмайдигандай,
Гўё ҳеч тонг отмайдигандай.
Мисли бошни ёрар ур тўқмоқ,
Тоғ бағрида илониз сўқмоқ.
На бир бута кўзга ташланар,
Ёлғизликдан бағрим гашланар.
Мисоли кўр қисмат беомон,
Бошлаб борар, билмам, қай томон?!
Гўё уриб ёргудайин бош,
Ғичирлар пойимда ғаддор тош.
Минг машаққат бўлса ҳамки мўл,
Мен мардона босар эдим йўл.
Юлдузларга ёндош виқори,
Чорлар юқоридан-юқори.

Шайтонимга бермай ҳеч бўйин,
Танбаллигим қилса ҳам ўйин,
Кишан бўлса ҳамки пойимга,
Талпинардим юлдуз-ойимга.
Гар баланддан-баланд минг зина,
Гар елкамда мудҳиш ажина,
Мен билан гўёки жанг қилар,
Қўйиб берсам чўлоқ-ланг қилар.
Асабларим тарангдан-таранг,
Ваҳма билан ҳолим қилар танг.
Билмам нелар қилар у талаб,
Шивирлар пишиллаб ҳижжалаб:
«О, Зардушт, жўмардлар бошисан,
Оқил, донишмандлик тошисан!
Мисли олмос чўққилар қори,
Бургутдай юксалдинг юқори.
Отилган тош, унутма саркор,
Ерга қайтиб тушмоғи даркор!
О, Зардушт, донишмандлик санги,
Ойни ҳам парчалар жаранги.
О, билмадим неларни ўйлаб,
Юксалдинг кенг самони бўйлаб.
Бошга бало бўлмагай бу лош,
Қулар ахир ҳар отилган тош!
О, сарбаланд парвоз, бу сурон,
Қиларсан, вох, ўзинг тошбўрон!
Тошинг шунча узоққа отдинг,
Бироқ хушёрлигинг йўқотдинг.
Маҳлиёсан отган тошинга,
Қайтиб тушар, эвоҳ, бошингга!»
Чўлтоқ супурги гўё ҳажман,
Жимит дейми ё деми жажман?!
Оғзига солган каби толқон,
Садо чиқмас, бағрим қилди қон.
Бетайин сур ҳамроҳдан кўра,

Афзал минг бор ёлғизлик, жўра!
Бағрим минг бор бўлса ҳам пора,
Юксалардим, о, мен тобора.
Бамисоли тузалмас хаста,
Одимлардим аста ва аста.
Гўё кўрган каби оғир туш,
Хаёлларим паришон, беҳуш.
Умидсизликдан айлар халос,
Матонатим ёд этдим беҳос!
Ниҳоят қаддим ростладим мен:
Дедим: «Пакана! Ё мен, ё сен!»
Матонат жон олувчи қурол,
Жондан кечиб жанг қилар ҳалол.
Қайнагандай май-шароб хумда,
Музаффар мусиқа хужумда.
Матонатда беназир инсон,
Ҳар йиртқичдан голиб бегумон.
Шарқираган сой каби тезоб,
Инсон азобидай йўқ азоб.
Музаффару ҳам голиб наво,
Минг бир алам, дардига даво.
Дардга даво собит матонат,
Ҳар жон учун халоскор санъат.
Нечун ёниб айтмай қасида,
Сақлар тубсиз жар ёқасида.
Ҳар қадамда то минг бир офат,
Матонатдай йўқ ҳеч мукофот.
Гар ботинга син солса кўзинг,
Аё дўст, энг тубсиз чоҳ - ўзинг!
Матонат жон олар соз қурол,
Шафқатни ҳам ўлдирад дарҳол.
Эй, аҳли дил, бўлғайсиз огоҳ,
Раҳму шафқатдай йўқ тубсиз чоҳ,
Ҳаётга син солар ҳар эран,
Англар изтиробни ҳам теран.

Матонат жон олар соз қурол,
Хужум қилар дафъатан, дарҳол.
Жўмардлик туғишган бўласи,
Ўлимни ҳам қилар ўласи.
Зотан, бегона-ёт муроса,
Мардона шарт қилар хулоса.
Қайтмас ҳаёт-мамот жангидан,
Ҳам барчасин бошлар янгидан.
Баётим ҳам мусиқа голиб,
Сармаст завқи билан мард толиб».

II

«Ҳап сеними, жажман, пакана,
Бас, ёпишма бамисли кана!
Фақат бошинг демаса учли,
Сендан кўра мен минг бор кучли!
Теран фикрларим пинҳона,
О, барчаси сенга бегона.
Елканг ҳатто бўлса ҳамки тош,
Залворига йўқ сенда бардош!»
Қаттиқ хитоб қилганим ҳамон,
Енгил тортдим ғоят мен шу он.
Пакана ҳам елкамдан тушди,
Тош узра қуш каби қунишди.
Йўл узра гўёки ҳавоза,
Қад ростлаган баланд дарвоза.
Дедим: «Қара, эй сен, пакана,
Ғаройиб дарвоза росмана.
Туташар икки йўл шитоб бот,
Охирига етмаган ҳеч зот.
Ортида мангулик сари йўл,
Бу ён ҳам мангу йўл мўлдан-мўл!
Мисли ер қаъри, само Арши,
Зиддиятли қарама-қарши.
Синамоқчи бўлган каби куч,

Айни ерда улар келар дуч.
Икки йўл боши узра сарбон
Бу дарвоза номи лаҳза-он.
Сайёҳ каби тарк этиб ватан,
Кимдир йўлга тушса дафатан,
Эртаю кеч тинмай йўл юрса,
Йўллар бўйлаб мўлдан-мўл юрса,
Кўллаб азиз-авлиё бари,
Насиб этса толе минбари,
Фаним-ёвлар каби беомон,
Қасдлашарми бу йўллар ҳамон?»
Гижиниб дер пакана ахта:
«Барча равон сохтадан-сохта!
Қингир-қийшиқ барча ҳақиқат,
Вақту замон доира фақат!»
Ғазабланиб дедим: «Эй матруд,
Сасима, бас, мисли тутун-дуд!
Ҳаддин зинҳор билмас муттаҳам,
Осон тутма буни сира ҳам.
Қила кўрма мени масҳара,
Хароб ҳолингга боқ, тасқара!
Тўнка каби пўпанак босиб,
Қолгинг борми бир жойда сасиб?
Билармисан яхшиликни сен,
Юқорига олиб чиқдим мен.
Назар солгин, Лаҳза, Дақиқа,
Кимга қандай берар васиқа.
Оқсоч мозийга бергандай қўл,
Ортга кетар олис мангу йўл.
Бир бор сен ҳам бергин эътибор:
Ортимизда абадият бор!
О, бу роҳдан юрмаган кимлар,
Нодонлару оқил ҳақимлар!
Бу йўл узра нодирдан-нодир,
Не бир ишлар бўлмаган содир!

Кимларга завқ, кимга ўй берган,
Бу йўл узра нелар рўй берган!
Гар рўй берган бўлса барчаси,
Абадият оний дарчаси,
Не дейсан, айт, Лаҳза ҳақида,
Борми сенда бирон ақида?
Олис минг бир асрга надим,
Наҳот бу дарвоза ҳам қадим?!
Мисли гулпечакдай ораста,
Наҳотки барчаси пайваста.
Наҳот Лаҳза ортида иқбол,
Этиб келар ҳатто истиқбол?
Бамисоли замин Наврўзи,
Кашф этар минг бор ўзин ўзи?
Бамисоли дарё-дарё об,
Югурса гар ҳар неки шитоб,
Бу йўл бўйлаб олисдан-олис,
Яна бир бор ўтмасми холис?
Аллаловчи ҳилол шуъласи,
Ҳам бор ҳашорат ашуласи,
Ўргамчак ҳам аста тебранар,
Гўё ҳар он залворин санар,
Ҳатто ҳилол нури ҳам тайин,
Иккимиз ҳам қўшиб айтайин,
Бамисоли тушган каби рақс,
Мангулик бобида қилар баҳс,
Наҳот илгари ҳам бўлганмиз,
Завқу шавққа минг бор тўлганмиз?!
Бу йўл бўйлаб боши-кеги йўқ,
Шиддат билан учиб мисли ўқ,
Жўровоз турфа қўшиқ айта,
Келармизми минг бора қайта?»
Ёлвориб қилган каби тоат,
Аста-аста қилдим қироат!
Зотан, қўрқардим ўз зикримдан,

Пинхон минг бадният фикримдан.
Ёнгинамда вангиллаб кўшпак,
О, дафъатан торгим мен сергак.
Бамисоли минг йиллик миш-миш,
Ангиллаши бағоят таниш.
Кўз олдимда ўтган кунларим,
Болалигим, тийра тунларим.
Мисли ёвдай қайрар тишини,
Эшитганман ит улишини, -
бевадай бенаво сарсари,
шўр тумшугин чўзиб кўк сари.
Кўрингандай кўзига арвоҳ,
ув тортарди тўхтаб гоҳи-гоҳ, -
юрагимда ҳам даҳшат, ваҳм,
ҳам бечора кучукка раҳм.
Сокин кеча, балқди тўлин ой,
Уйимиз томидан олди жой.
Менинг бола наздимда раста
Ўғри каби мўралар аста: -
о, ўшанда кучук бечора,
Даҳшатдан бағри пора-пора.
Ахир ҳар ўғрини тун кезар,
Арвоҳни ҳам ҳар бир ит сезар.
Ит ёнимда яна увиллаб,
Эзилди юрагим шувиллаб.
Бирок, қани қайсар пакана,
Дарвоза ҳам йўқолган яна.
Ҳозиргина турган қорайиб,
Ўргамчак ҳам бўлибди ғойиб.
Мен кимларга очдим дил дардим,
Ўнгимми ёхуд туш кўрардим?
Баҳайбат дев сингари қоя,
Шубҳагар ой, минг шарпа, соя!
Ётар сал нарида бир иркит,
Атрофида сакраб ғингшир ит.

Мени кўриб яна ув тортди,
Ваҳимаси яна ҳам ортди.
Тиланиб тўрт томондан имдод,
Во ажаб, одамдай солар дод!
Тоғу даштлар кезиб эрта-кеч,
О, бундай ҳол кўрмаганман ҳеч!
Тупроқ ичра бир чўпон ғариб,
Ётарди ит каби тўлганиб.
Сикқанидай гўё тор қафас,
Бўғриқарди ололмай нафас.
Битган каби гўё бор рўзи,
Косасидан чиққудай кўзи.
Оғзида, ох, юрагим тилиб,
Қора илон турар осилиб.
Ҳеч банда тушмагай кўйига,
Қараб бўлмас рангу рўйига.
Балки, ухлаганда ногаҳон,
Кириб олган бўғзига илон?
Илонни тутдиму шу жойда,
Қайта-қайта тортдим - бефойда!
Эплай олмай илон лошини,
Дедим: «Тишла, тишла бошини!
Жонинг керак бўлса, кулоқ сол,
Лаънати бошин тез узиб ол!»

Эй, паҳлавон мард изловчилар,
Минг бир саргузашт овловчилар,
Қутурган уммон ичра улкан,
Бошингизда дардарак елкан;
Эй, минг жумбоқ чорлар қошига,
Эй, парвона асрор тошига,
Эй, сарбаланд ҳар сирли сароб,
Сеҳри билан сипқорар шароб!
Айтиб беринг, бу қандай жумбоқ,
Сўзингизга камина муштоқ.

Нелар менга хилватда аён,
Бўлганлигин қилгайсиз баён.
Зотан, бу шарпа ҳам каромат,
Тимсол ичра не сир, даромад?!
Қачонлардир келиши лозим,
Қай бир сиймо, қай азиз, азим?!
Бўғзига илон кирган чўпон,
Суврат-сийрати қандай инсон?
Ҳар икки елкаси ҳам яғир,
Минг бир залвор оғирдан-оғир,
Нимаики қорадан-қора,
Камдай бағрин қилгани пора,
Бўғзига минг бора тиқилар,
Ким у жон талашиб йиқилар?!
Даъватимни эшитган ҳамон,
Илонни ғарч тишлади чўпон.
Узиб олиб манфур бошин ҳам,
Олис улоқтирди лошин ҳам.
Ғолибона қилиб тантана,

Адил қаддин ростлади яна.
Во ажабки, қаршимда масрур,
Рафторида кўз камашар нур,
Бошдан-оёқ гўзал, саришта,
Бамисли ғилмону фаришта!
Гўдакдай беғубору маъсум,
Лабларида сирли табассум.
Чиройида илоҳий зиё,
Дафъатан, ох, бўлдим маҳлиё!
О, бу сиймо гўзал тимсоли,
Соғинтирар такрор висоли.
Оташин офтоб каби порлар,
Бағрим ўртар, қошига чорлар!
Таслим қалбим – сарбаланд қалъам,
Кемирар дарди ҳижрон - алам!
Бағрим дарди зинҳор тарк этмас,
То қиёмат қалбимдан кетмас.
Бағрим ўртар гар садоқатим,
Заволга ҳам йўқ ҳеч тоқатим!»

ИХТИЁРИГА ҚАРШИ РОҲАТ ЗИКРИ

Бағрида минг бир ҳасрат тошар,
Зардушт минг бир сарҳаддан ошар.
Фароғат оролидан олис,
Ортада қолиб дўстлар ҳам холис,
О, ниҳоят тўрт кун деганда,
Ўзин қўлга олди бу банда.
Яна музаффар, яна ғолиб,
Юксак минг бир мақсадга толиб.
Ортада дарду ғамлар ордона,
Кўкрак керар марду мардона.
Сармаст яна масрур виждони,
Сўзлар замона билимдони:

«Не бахт, оломонга бегона,
Яна якка-ёлғиз, ягона.
Парвона бошим узра осмон,
Пойимга бош урар чўнг уммон.
Сирли тушдан кейинги фурсат,
О, топилмас сен каби нусрат!
Бир замонлар айнаи шу палла,
Дўсту ёрим топдим баралла.
Айнаи шу палла ҳам бир замон,
Юз кўришдим яна соғ-омон.
Меҳр билан пайваста зиё,
Сеҳрингга мен мафтун-маҳлиё!

Замину само орасида,
Пари пайкар каби расида,
Саодат гар бўлса барқарор,
Бамисли ишқ - оташин шарор,
Бамисоли безовта долға,
Юраклардан излар қўналға.
Кун оғандан кейинги дамлар,
Бахт билан пайваста, одамлар!
Бахту иқболим ҳам бир замон,
Қароргоҳ истаб дориломон,
Водийларга оҳиста инди,
Ҳамроз қалблар ичра исинди.
Кун оғандан кейинги дамлар!
Бисёр минг умидим, одамлар!
Тафаккурим анвойи гулдай,
Минг умидим бийрон булбулдай,
Бор вужудим айлаб сарафроз,
Бургут каби айласам парвоз,
Бу бахт учун тикиб минг бир жон,
О, неларни қилмасдим қурбон!
Ахтариб умидин мевасин,
Ҳамроҳ-ҳамрозларин шевасин,
Бунёдкор ҳам қай битта замон,
Тентираган сарсон-саргардон.
Аввал барпо қилиши даркор,
Йўқса минг ахтаргани бекор!
Камина ҳам банд иши билан,
Болаларин ташвиши билан.
Камолотга етишим лозим,
Фарзандларим то бўлгай азим.
Ўз ҳунарин севар ҳар чевар,
Ҳар ким дилдан фарзандин севар.
Қай мардга хос холис ишқ шева,
Ишқ шеваси берар мўл мева.
Орзуларим балқиб наҳори,

Алвон гилам ёйгай баҳори.
Дилбандларим очилар гулдай,
Ҳам сайрагай қумри-булбулдай.
Жаннат каби ҳеч тенги йўқ боғ,
Фурур билан кўксим бўлар тоғ.
Нав-ниҳоллар порлоқ иқболи,
Беҳиштдай фароғат ороли.
О, ҳар қанча бўлмасин дуркун,
Қазиб олгум бирма-бир бир кун.
Азиз ҳар навниҳол юракка,
Барин экарман якка-якка.
Ёлғизликка токи бергай дош,
Матонатли, метиндай бардош.
Ҳушёрликни ҳам қилгай одат,
Тўкис насиб этгай саодат.
Денгиз узра ғоят бесарҳад,
Мардонавор ростлагайлар қад.
Ҳар сония завқи наъшали,
Ғолиб ҳаёт мангу машғали.
Қоялар тўлқинга тўш урар,
Бўронлар қозондай жўш урар,
Манзилларда демай кундуз-тун,
Тоблангай пўлатдай бус-бутун.
Олтиндай зангламас дурдона,
Синондан ҳам ўтсин мардона.
Қоядай мустаҳкам саботи,
Мен сингари тозами зоти?
Сипқорар жўмардлик бодасин,
Султоними ўз иродасин?
Ўт тушса ҳам ногоҳ дилига,
Эрк бермасми бийрон тилига.
Шон-шарафга бурканган йўли,
Хотам каби очикми қўли:
– юксалиб юлдуз қадар боши,
Бўларми камина сафдоши.

Зардушт билан бунёдкор қодир,
Шон-шухратга арзирми нодир.
Отланганда жангга ҳар сафар,
Мардонавор қучарми зафар.
Беназир бепоён воҳада,
Пешқадам ҳар жабҳа-соҳада.

Жаннат айлаб мангу гулшаним,
Шарафлагай то абад шаъним.
Бўлиш учун уларга омил,
О, мен лозим бўлишим комил.
Зотан, бахтимдан қочиб олис,
Ҳар кулфатга дучорман холис.
Ҳеч тап тортмай обу оловдан,
Ўтарман энг сўнгги синовдан.
Ниҳоят, кетар пайтим бўлди,
Сайёҳ сабр косаси тўлди.
Энг осуда соат ҳукмрон:
«Фурсат етган, дер, аллақачон!»
Кулф тешигида увлар шамол:
«Йўлга отлан, бўлгин, бўла қол!»
Эшик ҳам ғийқиллаб очилар,
«Бора қол тез!» деб оқ йўл тилар.
Ва лекин мен ётардим хаста,
Дилбандларим билан пайваста.
Меҳру шафқат истаги ришта,
Тоғ каби тўғаноқ бу ишда.
Фарзандлари учун меҳрибон
Каминани қилганди қурбон.
Истак – наҳот ҳолим қилар вой,
Наҳот бергум мен ўзлим бой?!
Саодат-иқболим беғубор,
Фарзандларим, бахтимга сиз бор!
О, сизлардан менинг кўнглим тўқ,
Ҳеч қандай хоҳишга ҳожат йўқ».

Боши узра ишқин офтоби,
Кул айлагай оташин тоби,
Зардушт ўз ёғида қоврулар,
Ҳатто кули кўкка соврулар.
Ногоҳ шубҳа шамоли эсар,
Соя солар кўланка бесар.
«Кошки қилич қайраб қаҳратон,
Совуқ забтга олса беомон.
Зиёд айлаб Зардушт ташвишин,
Совуқ санча минг битта нишин.
Жон чиққани каби лошимдан,
Муздай туман чиқса бошимдан.
О, хотирам минг бир марқади,
Очилди ногоҳ, йўқ сарҳади!
Тириклайн кўмилган дилсўз
Минг изтироб қайта очди кўз.
Минг аламдан нечун тортмай оҳ,
Кафанга чулғаниб мудрар, воҳ!
Минг имо, минг ишора билан,
Имкони бор минг чора билан,
Барча мени чорларди йўлга,
Ололмасдим мен ўзим қўлга.
Тубсиз чоҳим тебраниб қолди,
Беомон фикрим чақиб олди.
Эй, бағоят теран ўй-фикрим,
Тобакай беқарор ҳар зикрим.
Бамисоли донишманд эран,
Қачон сени англарман теран?
Сен тугёнга келганинг ҳамон,
Юрагим ҳовлиқар беомон.
Ногоҳ сира бермасанг нидо,
Жоним ҳалак айтгудай видо!
Оташ қалбим қаърида жойинг,
Ниҳон кўздан мунаввар ойинг.
Юрагим кемириб уқубат,
Армон арслонга хос куч-қувват.

О, кун сайин ночор ҳолим танг,
Залворингга чидардим аранг.
Токай хаста бағрим бўлар хун,
Келар Худо ёрлақаган кун.
Арслон каби тортарман наъра,
Сен қошимга чиқарсан, қара!
Насиб этгай наинки бу ҳол,
Минг бор юксак сарбаланд иқбол.
Наинки юксалиб кетганим,
Тасдиқлар камолга етганим.
Вале камина айни замон,
Мавҳум денгизлар ичра сарсон.
Ҳар тасодиф айлар хушомад,
Эркалаб ҳам тилагай омад.
Тўрт томон оч ташларман назар,
Марра ҳамон армон, алҳазар!
Сўнги жангим олдинда ҳамон,
Балки яқин ҳар лаҳза, ҳар он?
О, чўнг уммон ҳам сирли ҳаёт,
Чорлар мисли макрли баёт!
О, ҳаётим кун оған чоғи,
Саодатли оқшом кучоғи!
О, денгизга пайваста соҳил,
Олам-ай, мавҳумликка дохил!
Чирмашсангиз ҳамки мисли печ,
Ишонмасман, йўқ, сизларга ҳеч!»
Васлингиз гар мисли асал-қанд,
Маккор жозибангиз берар панд;
Шубҳагар ошиқдай беором,
Қилолмас ипак табассум ром.
Ошиқдай рашк ўтида куяр,
Рашк ўтида куйиб ҳам суяр;
Камина ҳам мастона ҳамдам,
Фароғатдан кечарман бу дам.

Эй, фароғат, бўлма ортиқ сур,
Етар, мендан нари, нари тур!
Бу айём ичра беихтиёр,
Бизларга ўзгача роҳат ёр.
Бу айём мисли жўмард эран,
Изтиробга ҳозирман теран!
Минг азобга чоғланарман мен,
О, бемаврид ҳозир бўлдинг сен!
Нари тур, эй фароғатли дам,
Фарзандларим билан бўл ҳамдам!
Отлангин тез, ҳали тушмай шом,
Шод айла бахтимдан тутиб жом.
Офтоб ботар, шом пайти етгай,
Оҳ, бахтим ҳам олислаб кетгай!»
Бамисли норасида бола,
Зардушт дилдан айлади нола.
Теран ўйга ботгани кўйи,
Бахтсизлигин кутди тун бўйи.
Қай куч қилди, билмам, ҳимоя,
Қувончига тушмади соя.
Осудаю осойишта тун
Ичра бағри тобора бутун.
Бамисоли йилдирим-чақин,
Бахту иқбол яқиндан-яқин.
Ниҳоят оҳиста тонг отди,
Зардушт толе шаробин тотди.
Завқу шавқдан юраги тўлиб,
Деди тақдирдан мамнун бўлиб:
«Бахт ортимдан юрар соядай,
Камина бэфарқман қоядай.
Саодат ҳам бамисли аёл,
Кўнгил берсанг - ўғирлар хаёл.
Эътибор бермасанг гар ҳаргиз,
Эргашар ортингдан изма-из».

КУН ЧИҚИШ АРАФАСИДА

Эй, ложувард, мусаффо осмон,
Эй, бепоён макон нурафшон.
Орзуманд қалбим учун масрур
Бахш этарсан илоҳий сурур.
Талпинарман ташна сарсари,
Эй, юрагим олий минбари!
Бамисоли минг бир юлдуз-ой,
Кучоғингга бўларман мен жой.
Қодир Парвардигор меҳрибон
Гўзаллиги бағрида пинҳон.
Сен ҳам юлдузларинг гизларсан,
Сукунатдан маъни изларсан.
Бамисли ғаройиб муаллим,
Сукут билан берарсан таълим.
Денгиз узра безовта балқдинг,
Юрагимда тўлқиндай қалқдинг.
Оташин муҳаббат-меҳринг ҳам,
Маъсуму беғубор сеҳринг ҳам,
Қай тил билан, айт, айлай баён,
Юрагимга солар боз тугён!
Поёни йўқ, эй беандоза,
Мафтункор маъсумлигинг тоза,
Наинки сарбаланд бошимда,
Таъзимдасан, не бахт, қошимда!
Жоним каби жисмимга пайванд,
Донишманддай берарсан минг панд,
Хаё билан қалбинг лиммо-лим,
Нечун менга бўлмагай маълум!
Қуёш ҳамон кўтармасдан бош,
Нозланиб бамисли қаламқош,
Мен ғарибни шод айладинг, шод,
Хаста бағрим жаннатдай обод!
Эй, ёғду-нур билан ораста,

Азалий ошномиз пайваста.
Ҳасрату дард, ваҳшат ягона,
Ваҳимаю даҳшат ягона.
Яхлит сабаб-илдизимиз ҳам,
Яхлит куёш-юлдузимиз ҳам.
Биз билмаган гар йўқ сир-асрор,
Ҳожат йўқ ҳеч каломга зинҳор.
О, биз ярқираган манглаймиз,
Бор фикримиз сўзсиз англаймиз!
Минг бир маъни-маъно тажассум,
Кифоя сирли бир табассум.
Нечун қилмай сен билан фахр,
Алангам зиёси сен ахир.
Сенда қалбим бол-шираси ҳам,
Тафаккурим ҳамшираси ҳам.
Доҳил минг бир асрору сирга,
Таълим олдик, о, бизлар бирга!
Бойитиб бой сўзлигимиз ҳам,
Кашф айладик ўзлигимиз ҳам.
Мисли норасидадай маъсум,
Чехрамизда сирли табассум.
Боқармиз самодан мисли зарқ,
Қора ерга минг иллатга ғарқ.
Қонга ботган чексиз даладай,
Зўравонлик баравж жаладай.
Бани башар гумроҳдан-гумроҳ,
Минг бир гуноҳ узра минг гуноҳ!
Зулмат тунлар ичра тутоқиб,
Сўқир сўқмоқларда улоқиб,
Даво истаб дилда доғларга,
Юксалганда юксак тоғларга,
Гирифтор минг дардга мен ғариб,
Ёнмадимми сени ахтариб?

Тоғлар узра саргардон-сарсон,
Ахтардим минг дардимга дармон.
Талпингандай бахтга ҳар одам,
Юксак васлинг тилар иродам.
Судралган булутлар – қузғун-зоғ,
Неки солар чиройинга доғ,
О, хунталаб зулфиқор сўзим,
Кўргани йўқ ҳеч бирин кўзим!
Ғар беадад ғазабу захрим,
Нафратимдан ҳам келар қаҳрим;
Қаҳру ғазабим ҳам, бокира,
Ой юзингга доғ солар хира.
О, қоп-қора булутлар шумшук,
Пайт пойлар мисли ўғри мушук.
Улар бизга қарши қилар жанг,
«Балли!» ҳам «Омин!»га солар чанг.
Аҳли мардмиз ҳалолдан-ҳалол,
Нафратимиз қўзғар ҳар даллол.
Осон ўлжа ахтарар овчи,
Лўттибозу маккор чайқовчи,
Судралган булутлар минг лахта,
Ғазабимиз тоширар, ахта!
На дуони билар яшнатар,
На қарғишга қодир қақшатар.
Бағринг пора айлаб булут - зоғ,
Юрагинга ҳеч тушмагай доғ.
Рухсорингда ҳар доғ ҳам қора,
Хаста бағрим айлар минг пора.
О, қоп-қора булутлар дайди,
Яшин фармонимда бўлсайди,
Қалдироқдай қилсам бир сира,
Қаппайган қорнини дўмбира:
Саваласам - чақмоқ савағич,
Савағич не беомон қилич!
Мендан ўмарсалар, муттаҳам,

Сенинг «Балли!», «Омин!»ингни ҳам.
Бошим узра мусаффо маво,
Нурафшон нур минг дардга даво.
Сендан ўмаргайлар, муттаҳам,
Менинг «Балли!», «Омин!»имни ҳам!
Мушук каби муғомбир, айёр,
Вазминликка ҳеч қилмагай ёр.
Юрагимга ҳамоҳанг, яқин,
Минг бор афзал қалдироқ, чақин.
Булутдай судралар бўш-баёв,
Камина учун бамисли ёв.
Қадамда минг ҳадик, журъат йўқ,
Тайини йўқ, шиддат-суръат йўқ,
Шижоатдан пайса-қатим йўқ,
Бандаларга ҳеч тоқатим йўқ!
«Ким ўртага қўйиб Худони,
Ҳеч уддалай олмас дуони,
Бу насиҳатга амал қилгай,
Лаънату қарғишни соз билгай!»
О, бу ҳикмат самодан инган,
Йўлчи юлдуз бўлиб кўринган!
Вале менинг дуо тилимда,
Минг бир эзгу тилак дилимда.
Фақат сен бахш айлаб завқ, сурур,
Бошим узра сочавергин нур.
Эй, нурафшон чашма мусаффо,
Қалбимга бахш этсанг, бас, сафо!
Дуоларим чун шамси анвар,
Чоҳларни ҳам қилгай мунаввар.
Ҳоли ҳар ғараздан юрагим,
Нурдай тоза дуо-тилагим.
Ҳар каломим қувват, тасалли:
«Мудом омад ёр бўлгай, Балли!»
О, бу йўлда курашдим олис,
Муборизга дўнганман холис.

Эзгуликка эш йўлим очик,
Эзгу дуога қўлим очик.
Дуоларим самимий менинг:
Ўз осмони бўлгай ҳар ненинг.
Гумбазин равоғи самовий,
Осойишта паноҳи мовий!
Холис дуогўйдан зиёда,
Бахт соҳиби йўқ ҳеч дунёда.
Зотан, бу оламда ҳар аъмол,
Мангу чашмадан топар камол.
Эзгулик-Ёвузликдан нари,
Сарбаланд покиза минбари.
Эзгу ҳам, Ёвуз ҳам кўланка,
Эрмак улар ҳам мисли ланка.
Мисли аранг судралар булут,
Ҳар иккиси ҳам заҳаролуд.
Ўғит айтай, деманг ҳеч қарғиш,
Нажот бахш айлар дуо-олқиш:
«Ҳар не узра ҳодиса-само,
Тасодифу минг бир муаммо.
Ҳар ашё шай само – иффати,
Ўжар ўзбошимча кулфати».
«Ҳодиса-ҳол» – олам негизи,
Айладим ҳар ашё эгизи.
Сипқориб саодат жомидан,
Озод бўлгай мақсад домидан:
бу эркинлик, само софлигин,
Бамисоли бебаҳо нигин¹,
Ложувард қадаҳ каби ўйдим,
Ашёлар боши узра қўйдим.
Мунаввар барчасин иқболи,
О, «Мангу ирода»дан ҳоли!
Жасорату телбалик бесар,
Ирода ўрнини ҳам босар.

¹ Нигин – узук.

Қилгани каби мўмин тоат,
Ғолибона қилдим қироат:
«То беқарор азалий фано,
Ўринсиз оқилона маъно».
Юлдуздан юлдузгача ҳатто,
Сочилган гар ақл бехато,
Ҳоким ҳар жойда бир манзара,
Ҳар ашёга сара-носара,
Во ажаб, баҳаққи нодонлик,
Омухта ҳикмат-билимдонлик.
Гўё зиён бир оз кўпайса,
Чимдим донишмандлик, бир пайса!
Замин қаъри, само минбари,
Воҳ, тасодиф амрида бари!
Лаънатланган қавм босган наҳс,
Тасодиф амрига тушар рақс.
Эй, нурафшон, беғубор осмон,
Эй, мусаффо нур бисёр уммон!
Эй, сарбаланд, юксак дарвоза,
Сен наздимда ончунон тоза:
Бағринг ичра, бу жумбоғим еч,
Ортиқ ақл тўрлари йўқ ҳеч:
Эй, беадад нур-зиё кони,
Қалтис минг тасодиф майдони!
Қиморбозлар маккор, сернайранг,
Кенг бағрингда яйраб қилар жанг!
Нечун бирдан рўйинг қизарди,
Қизариб бир йўла бўзарди.
Наҳот сенга етказдим озор,
Наҳот асроринг қилдим ошкор?!
Алқайман деб фазлинг аломат,
Наҳот отдим санги маломат?!
Хилват ичра хаё, нозингми,
Ва ё ноз пайваста розингми?!
Ортиқ қилма дея ҳеч нидо,

Наҳот менга айтарсан видо?!
Маҳбубона менга силкиб қўл,
Келар кунга берармисан йўл?
Теран гоят дунёда мазмун,
Маънисин ҳеч англай олмас кун.
Ҳатто бўлса ҳам доно, ҳаким,

Кун қошида сўзламас ҳар ким.
Кун одимлар, кун келар бироқ,
Ўртамизга солгай, о, фироқ!»

Соғинган навбаҳор-Наврўзин,
Зардушт баён айлар қалб сўзин!

КАМСУҚУМ ЭЗГУЛИК ЗИКРИ

I

Зардушт яна Ер кучоғида,
Юксак хаёллар учоғида.
Вале зинҳор тоғ орасига,
Шошилмас ўз мағорасига.
Катта-кичик йўллардан ўтар,
Анҳорлару қўллардан ўтар.
Гоҳ сўз очар обу ҳаводан,
Гоҳи савдо – нарху наводан.
Улус турмуш тарзин ҳам билар,
Ора-сира ҳазил ҳам қилар:
«Дарёдай терс сузаётирман,
Манбаимга қайтаётирман!»
Синаб минг бор ҳар юрт элини,
Билсам дер одамзод феълини.
Бўйига бўй ҳам ўйига ўй,
Қўшилиб ўзгами феълу хўй.
Ҳолат ҳамон ўшами-ўшами,
Минг бир иллат қўша-қўшами?!
Кулбаларга ташлаб бир назар,
Деди ҳайрат билан: «Алҳазар!»
«Бу қандайин манзур разолат,
О, нелардан берар далолат?!
Қайси бир паканаю пасткаш,
Амал-тақал қурган майдакаш.

Ғарибдан ҳам ғариб, ох, таъби,
Шўх бола ўйинчоғи каби.
Моҳир мерган каби узиб ўқ,
Бошқа бири, кошки, қилса йўқ!
Бош урган ҳар зот жони халак,
Кимга керак товуқ каталак?
Бўлалироқ бўлса гар эти,
Бош айланса айланмас кети.»
Ипак қуртлар корхонасими,
Мушуквойлар тор хонасими?
Мазахўрак мушуклар ахир,
Зор эрмакка ҳаттоки тахир».
Зардушт тўхтаб хаёлга толди,
Минг бир афсус билан тин олди:
«Қоялардай салобат қайда,
О, барчаси майдадан-майда!
Бамисли ўгринча тешиқлар,
Пана-пастқам дарча-эшиқлар.
Мен кабилар ҳам кирар секин,
Бош эгиши керак ва лекин.
Минг ҳасратим ёниб айтарман,
Қачон ўз юртимга қайтарман!
Синарлар тобакай бардошим,
Қачон бўлгай сарбаланд бошим.
Разил-пастлар қошида токай,

Минг бир азоб билан бош эгай?!»
Зардушт алам билан хўрсинди,
Қалбин минг бир устуни синди.
Минг бир бемаъниликдан безор,
Олисларга боқди интизор.
Камсуқум эзгулик ҳақида,
Ниҳоят сўзлади ақида.

II

«Мен бу улус-эл ичра вайрон,
Кезарман телбадай лол-ҳайрон.
Жиним суймас сохта васиқа
Каби бор аъмолларин сийқа.
Улар эса устимдан кулар,
Кулар ҳам ҳеч кечирмас улар!
Дўқ қилишар: «Кулма, аҳли хос,
Ҳар ишимиз бўйимизга мос!»
Алам билан дерман: Не ҳазил,
Кимга керак бу қавми разил?!
Бу юрт мисоли товуқхона,
Хўрозга ўхшарман бегона.
Турқи ўта совуқдан-совуқ,
Чўқилагай ҳагто минг товуқ,
Нечун қилай улардан гина,
Чидамайин нетай жимгина.
Сира парво қилмам, кўнглим кенг,
Разил билан оқил бўлмас тенг.
Тубанлик ичра ҳам ҳар жўмард,
Этагига ҳам юқтирмас гард.
Шом. Дастурхон атрофида жам,
Бор каттаю кичик хотиржам,
Мен ҳақимда нелар сўйламас,
Вале ҳеч ким мени ўйламас.
Яна ғаним сукунат ҳоқим,
Шовқин-сурон ичра идроқим.

Қўйиб берсам итдай талайди,
Бору будим ҳам нимталайди:
«Не истар минг дардга мубтало,
Бошимизга солмагай бало!»
Ҳаёт боғи ичра гул-бола,
Талпинди мен сари бир бола.
Шаллақи дер: «Болани бу ёт,
Бегонадан айланг эҳтиёт.
Бу кўзларда оташ-аланга
Мисли офат нораства танга!»
Сўзлаганим ҳамон хунари,
Томоқ қириб йўталар бари.
Аламидан минг ихраб, уфлар,
Қасддан шамолга қарши туфлар.
Ғафлат босган қавм бефаҳм,
Бахтим суронин қилмас фаҳм.
Тинмай сайрар чўлтоқ забони:
«Келгани йўқ Зардушт замони!»
Зардушт учун, замон доноси,
Вақту замон йўқ ҳеч маъноси.
Гоҳо алқаб қилсалар хитоб,
Оромим йўқ, армон ширин хоб.
Алқовлар ҳам бемаъни ганда,
Чақар сассиқ алаф, газанда.
Мақтовдай йўқ тилёғламалик,
Илинар гоҳ гадо не, малик.
Бежиз эмас алқов-замзама,
Мурод ёлғиз манфаат, таъма!
Талаб қилар ҳар мақтов ҳақин,
Худпарастга ким бўлар яқин!
Мен бу улус-эл ичра вайрон,
Кезарман телбадай лол-ҳайрон.
Гар бағоят майдакаш, разил,
Ҳисоблашар ўзларин фозил.
Бахту эзгулик таълимоти,

Пасткаш қавмин ҳаёт-мамоти.
Бамисли беозор кабутар,
Эзгулик бобида ҳам камтар.
Ахир, мурод - ишрат, дилхушлик,
Телбалик эгизи сархушлик.
Улар ҳам талпиниб дам-бадам,
Гўё шахдам ташлашар қадам.
Вале қадамда бурун қоқиб,
Судралар оқимда улоқиб.
Қирриқ қирчанғи каби дирдов,
Ҳар сершиддат йўли узра ғов.
Қай бири тезкорликка ярар,
Вале минг бор ортга ҳам қарар;
Тирагандай ёнига пакки,
«Тезроқ юр!» деб берарман дакки.
Фикру аъмол гар бўлмаса бир,
Бенаф ҳатто энг пухта тadbир.
Бироқ қавми пасткаш беқарор,
Аксар ишида йўқ ҳеч барор.
Кимлар серғайрат қайрар тишин,
Қулдай қилар ўзгалар ишин.
Саҳна улар наздида ҳаёт,
Барча билганча куйлар баёт.
Бамисоли ҳаётбахш шароб,
Чинакам санъаткори ноёб.
Суврати - эр, занчалиш – ботин,
Мажбур, эркакшода ҳар хотин.
То ром қилмас жўмард шер сеҳри,
Порламас ҳеч қиз-жувон меҳри.
Бефаросат элга мувофиқ,
Ҳукмдорлар ҳам сур, мунофиқ.
«Мену сен ишлашимиз даркор,
Биз барчамиз ялпи хизматкор!» -
Жой олмас гар зинҳор дилидан,
Ҳукмдорлар тушмас тилида.

Во ажабки, ҳукмдор жаноб,
Қул ҳам бўлса бўйнида таноб!
Мол қўшилмас гар ҳеч молига,
Гар маймунлар йиғлар ҳолига,
Мамнун маҳзун хандаси билан,
Масрур йиртиқ жандаси билан!
Бағрикенглик гарчи мўл, бисёр,
Минг ожиз-нотавонлик ҳам ёр.
Гарчи бисёр шафқат, адолат,
Ҳам зиёда афтода ҳолат.
Во ажабки, жумла авом-хос,
Бир-бирига муносибу мос.
Бир-бирига мамнун қарашар,
Узукка кўз каби ярашар.
Минг битта ташвиш билан карахт,
Итоатдай йўқ уларга бахт.
Қай бир томон тикиб кўзларин,
Умид билан алдар ўзларин.
Бамисоли энг оддий модда,
Нашуд қавм соддадан-содда.
Сархуш айлаб бир пайса севинч,
Осойишта кун кўрай деб тинч,
Тери билан қоплаб бор бетин,
Итдай ялар дуч келган кетин.
Бу «Эзгулик» эмас ҳеч холис,
Қўрқоқлик бу - мардликдан олис.
На ҳақ-хуқуқин талаб қилар,
На қатъий шарт қўйишни билар.
Ногоҳ гапга жуфтланса лаби,
Ёддан чиқар барча талаби.
Худо урган бу қавми номард,
Елвизакдан ҳам етар минг дард.
Моҳир муғомбирлик бобида,
Шиддат аъмолин шитобида.
Ва лекин хунасадай бепушт,

Бармоқлар ҳеч бўлмас яхлит мушт.
Таълимоти ўта забардаст:
Инсон бўлгай ҳатто хордан паст;
Ёлғонга ҳам кўнар гўл бола,
Одам бўлгай тобе, қўлбола.
Айлансин дер шер-бўри итга,
Инсон аҳли махлуқ-иркитга!
«Гар сарбаланд эмас жойимиз,
Ўзимизга лойиқ жойимиз.
Бўлмасак ҳам жасур-мардона,
Тўнгиз ҳам эмасмиз ордона!»
Ғариб ҳоли билан эл мамнун,
Нечун бағрим айт бўлмасин хун?!
Улар учун олтин оралиқ,
Йўқ ҳеч бундай бахти қоралик!»

Гар дарғазаб оми оломон,
Зардушт ҳукмин айтар беомон.

III

Эл-улус сафига қайтарман,
Минг бор дилим дардин айтарман.
Ғафлат ичра қилинган қамал,
Ҳеч ким қилмас сўзимга амал.
Ҳирсу ҳавас, иллатларин фош
Айлаб сира отмасман минг тош.
Ҳайрон айлар уларни бу ҳол,
Ишонмай дер бу амримахол.
Киссавур билан ҳам йўқ ишим,
Ҳеч таърифга сиғмас ташвишим.
Зехнингиз ҳам қилмам тарбия,
Десам дерлар: «Бу не таъвия?!»
Кимга керак бу беҳуда иш,
Улар ичра минг «аҳли дониш».
Минг ақида чоҳига ботар,

Эртаю кеч сафсата сотар.
«Таъзим этар қовуштириб қўл,
Соясидан ҳуркадиган гўл,
Отин дуч келган томон сурар,
Кўппак каби аккиллаб хурар,
Шайтонингиз бўйнин шарт узинг,
Оқил турмуш тарзингиз тузинг!»
Дилдан хитоб қилганим ҳамон,
Дерлар: «Даҳрий Зўрдўшт беимон!»
Итоатни қилар тарғибот,
Ваъзхонлари тинмай солар дод.
Айни улар ёнида яна,
Дейман: «Зардушт даҳрий росмана!»
О, итоат сур жарчилари,
Бит сингари ўрмалар бари.
Бир-биридан бадрафтор чўтир,
Шай қайда бўлса қорақўтир.
Бор касаллик қонида ҳозир,
Заифликка сарбозу нозир.
Янчардим, о, бамисли чақин,
Жирканарман боргани яқин!
Майли, тириклайин егайсиз,
Имонсизу даҳрий дегайсиз.
Даҳрий бўлса мендан ҳам ортиқ,
Пандин билай бебаҳо тортиқ.
Майли бўлай даҳрий ҳам бебош,
Қайдан топай ҳамфикр йўлдош?!
Иродаси собит мардона,
Бегона итоат ордона,
Билан абад пайваста жоним,
Жумла жўмард дўст-қадрдоним!
О, топилмас даҳрий мен каби,
Нозик ғоят камина таъби.
Ҳар ҳолатни тинмай ошлайман,
Амру фармонимга бошлайман.

Нелар келар гар фармон билан,
Тиз чўкар тез минг армон билан:
Паноҳ истаб қалбимдан шоён,
Минг бир армонин айлар баён:
«Минг асрлик дўст-қадрдонмиз,
Биз сен билан бир тану жонмиз!»
Теграмда минг бир думбул косиб,
Даъватимга йўқ ҳеч муносиб.
Ғазаб билан ўжардан-ўжар,
Ҳар тўрт томонга соларман жар:
Эй, сиз разил қавм пакана,
Тобора ҳар иши бачкана.
Роҳат-фароғат айлаган ром,
Ўлжа айлар сизни минг бир дом.
Қулоқ тутинг Зардушт не дегай,
Бачканалик бошингиз егай.
Минг сакталик серобдан-сероб,
Қилар забун ҳолингиз хароб.
Қул бандидай, эй итоаттўё,
Тортиларсиз сихга мисли қўй!
Хўкиз каби гарданида қўш,
Негиз-заминингиз бўшдан-бўш.
Томир отмай терандан-теран,
Чинордай қад ростлар қай эран.
Ҳар бемаъни ишингиз бехос,
Башар иқболи учун асос.
Хаёлингиз ҳам ёнғоқдай пуч,
Иқбол қудратидан олар куч.
Олиш чоғида ҳам сиз тўғри,
Хавфсирайсиз бамисли ўғри.
Қилса ҳам аксари хиёнат,
Муттаҳамда бордир диёнат.
«Қайда талон имкони йўқ ҳеч,
Ўғрилиқ қил тинмай эрта-кеч!»
Итоат ҳукмрон ҳар жойда,
Ўйламанг ҳеч топарсиз фойда.

Эй, роҳату фароғатга қул,
Ҳақиқатни айтай мен маъкул:
Хаста бағрингиз қилиб пора,
Шилишар кўп сиздан тобора!
Чала истаклардан кечиб воз,
Тер тўккайсиз бамисли шоввоз.
Қўнглингизга келганин қилинг,
Лекин жуда ҳам яхши билинг:
Бўлинг улус пешқадам дови,
Ялов умид оташ олови!
Ўзингизни қилгандай қадр,
Азиз билинг дўст-ёрни садр.
Унутманг ва лекин аввало,
Эъзозланг сиз ўзингиз аъло.
Севгайсиз оташ меҳр билан,
Беомон нафрат қаҳр билан.
Даҳрий Зардушт даъвати қанот,
Ҳам сиз учун бўлгай, бас, нажот.
Писанд қилмас ҳеч ким ўзимни,
Қай бир жўмард тинглар сўзимни.
Асрларни лочиндай ошиб,
Келиб қолдим шекилли шошиб.
Ғофил элга бегона карвон
Мен ўзимман ўзимга сарбон.
О, улар фурсати ҳам келар,
Мени ҳам шону шуҳрат белар.
Бачкана, пасткашлар муттаҳам,
Соат сайин, не бахт, камдан-кам.
Ҳатто ҳар он ўтгани сайин,
Қуриб борар уруғи тайин.
Оёқ-қўли лоҳас, акашак,
Сахро ичра қуруқ хас-хашак,
Наинки об, оташга маҳтал,
Олов қилар қисматларин ҳал.
О, файзиёб чақмоқ соати,

Пешин олди сир-синоати!
Мен улардан аланга омил,
Башоратгўй айларман комил.
Бамисоли яшиндай шитоб,
Оташ забон айлагай хитоб:

«Яқин ғоят мурод палласи,
Янграр ғолиб зафар яллеси!»

Деманг: Бу ҳам имо-ишорат,
Зардушт ғолиб қилар башорат.

ЕЛЕОН ТОҒИДА

Қаҳри қаттиқ қиш кўноқ-меҳмон,
Қайта-қайта қучиб олар жон.
Хурматим зўр меҳмонга золим,
Эвоҳ, қаҳри танг қилар ҳолим.
Ёлғиз ўзин ташлаб қочарман,
Доғда қолар, қушдай учарман!
Жуфт оёғим иссиқдан-иссиқ,
Қайноқ фикрим билан ҳам тансиқ,
Елдиригдай чопарман олға,
Хур шамоллар учун кўнолға,
Оташин офтоб ўчоғига,
Елеон тоғим қучоғига!

Қаҳри қаттиқ меҳмоним абгор,
Аламзада кулбамда маккор.
Ғазаб билан қиличин қайрар,
Пашшаларни маҳв этиб яйрар.
Паноҳ тилаган каби гадо,
Бор нафасин ютар сас-садо.
Сира тинмай чекиб минг заҳмат,
Уйда тартиб ўрнатар, раҳмат!
Чивинлар шўҳ ашуласин ҳам,
Маъсума ҳилол шуъласин ҳам,
Яқинига йўлатмас хира,
Хувиллар кўча-кўй бир сира.
Қаҳр билан қилса ҳам хаста,

Қошида бош эгарман аста.
Ва бамисли илвираган кас,
Хазон каби ҳилвираган кас,
Биқинганча исқирт хонамга,
Топинмасман олов санамга.
Сигингандан дуч келган бутга,
Чидарман нафас бўғар дудга.
Лангиллаган дўзах ўтидай,
Тинмай сайрар тутқин тўтидай,
Дийдори бамисли тор қафас,
Нафасинг ҳам сиқар ҳар нафас,
Самимий дарғазаб хитобим
Оташ санамларга йўқ тобим!
Эътиборим қай бир зот тортар,
Қишда меҳрим зиёда ортар!
Қиш меҳмоним бўлгандан буён,
Нишин санчар бамисли чаён,
Ғанимларим устидан тинмай,
Куларман беармон эринмай.
Кўрпага ўралиб куларман,
Завқланиб буралиб куларман.
Кулар пинҳон бахтим-сархушим,
Кулар сароб сингари тушим.
Маҳлиё сарбаланд ойига,
Чўкмаганман ҳеч ким пойига.
Дасти дарозга қилиб таъзим,

Демаганман: «Йўқ сиздай азим!»
Бир пайт ёлгон айтган бўлсам сўз,
Йўлдан урган, балки, қора кўз.
Беармон камина, о, чандон,
Қиш тўшаги ичра ҳам хандон!
Одмигина тўшагим роҳат,
Шоҳона парқудай фароғат.
Бисоти куй-қўшиқ тўрғайман,
Қашшоқлигим қаттиқ қўрғайман.
Бамисоли кўшки султоннинг,
Қаҳратонда роҳати жоннинг.
Фароғат ҳатто ялдо туним,
Қаҳр билан бошлайман куним.
Қаҳрим нафратга ҳам уларман,
Совуқ сувга тушиб куларман.
Қўй, юрагим қилмай деб вайрон,
Қаҳҳор меҳмоним сайрар ҳайрон!
Чекиниб қиш туману қори,
Кўринса деб осмон дийдори
Қалин муз остидан пайваста,
Ўт ёқарман зимдан мен аста.
О, рост айтсам эрталаб-саҳар,
Ҳар дарғазаб каломим заҳар.
Қай бир ёнда кучук ангиллар,
Қудуқ узра челақ чингиллар.
Бамисоли кекирган зотлар,
Аждарҳодай пишқирир отлар.
Очилса деб зора кенг осмон,
Термиларман самога ҳар он.
Қиш осмони мисли оқсоқол,
Бўктарги қуш каби оппоқ чол:
Қиш минг қават пардалар тутган,
Қуёш борлигин ҳам унутган!
Сукунатим теран нурафшон,
Наҳот холис ўргатди осмон?

Сирли сассизлигим мафтуни,
Ўргандими ё мендан буни?
Равшан тортсин дея кўзимиз,
Кашф қилганмиз балки ўзимиз.
Нимаики аълодан-аъло,
Ўйноқи шўх боладай бало,
Сурон солиб алёрлар айта,
Ҳаёт ичра шўнғир минг қайта.
Шўхлик ҳам гоҳ узоқ тикиб кўз,
Айтмас ҳатто бир калима сўз.
Сас-садосиз қиш самоси ҳам,
Бефарқ боқар аксар хотиржам.
Минг бир вазмин хаёлга асир,
Офтобин бағрида сақлар сир.
Иродасин тафтин ҳам қайноқ,
Аён этмас аксари мутлақ.
Ўзига хос санъат қишга хос,
Каминанинг феълига ҳам мос.
О, менинг хайрли ғазабим,
Ҳам бетакрор санъаткор таъбим,
Бошимга тушса ҳам минг бир тош,
Жимлигим ҳеч қилмагайман фош.
Минг сўз сўзлаб ҳар бир қулоққа,
Қиморбоздай ташлайман соққа.
Қўнғироқдай шақиллатарман,
Жосусни ҳам лақиллатарман.
Иродам ҳам мақсадим юксак,
Бор нозирни бамисли сак,
О, мен учун зарур ҳар чоғда,
Тутқич бермай қолдиргай доғда.
Улар кўзидан олис изим,
Бегона моҳият-негизим.
Хоҳишимдан ғоят мўътабар,
Бўлолмагай сира бохабар.
Зотан, бамисоли асрий тут,

Сабот билан сақларман сукут.
Неча бир оқил хилватнишин,
Беркитар элдан ҳар бир ишин.
Кўрмагайлар дея тубини,
Лойқалатар тиниқ сувини.
Вале яна ҳам зийрак қавм,
Шубҳагар, ёт ғафлату навм,
Макр билан келиб қошига,
Шерик бўлар ёғли ошига.
Сирру асрорин билиб кетар,
Тилла балигин илиб кетар.
Ва лекин хушёрдан ҳам хушёр,
Шижоати билан бахтиёр,
Афлотундан олган андоза,
Тафаккури тиниқ ҳам тоза,
Аҳли дониш пешвоси эран,
Негизи ҳам терандан-теран.
Ҳатто булоқ суви ҳам шаффоф,
Моҳиятин фош этолмас соф.
Эй, сен қиш осмони оқсоқол,
Соч-соқоли оқарган баққол!
Эй, бўктарги кўзи қуралай,
Ўхшаш жиҳатларимиз талай.
Сен мисоли захарли заҳрим,
Совуқ сендай нафрату қаҳрим!
Бор зарталаб фақат олгай тин,
Яшириндим ютгандай олтин.
Бамисли меҳр пайваста роз,
Оёқларим дароздан-дароз.
Асраш учун ҳасадгўйлардан,
Ичи қора ғаразгўйлардан,
Барча вазминлигим таёқда,
Юраинми ёғоч оёқда?
Озурдадил, улфати кулфат,
Бахтиёрга бўлолмас улфат.

Юлдузларга туташ пурвиқор,
Чўққиларим муз ва қалин қор.
Гар ҳамнафас оташ қуёш ҳам,
Кўрсатмасман сенга, муттаҳам!
Каминага қазиганлар чоҳ,
Қишки бўронларимдан огоҳ.
Чорлагандай дилдор жамоли,
Мисли оташ жануб шамоли,
Илиқ уммон узра сарсари,
Югурганим билмаслар бари.
Тасодифлар исканжасида,
Минг ҳодисот дастпанжасида,
Бамисли хайрихоҳдай маъруф,
Бирма-бир айтарлар таассуф.
Қайнар чашма ҳар шабу рўзим,
Қатъий уларга айтар сўзим:
Ёш боладек маъсум ҳодисот,
Иқболимга ғолиб сургай от!
Қорли осмон пардаси билан,
Қуюн қаҳри зардаси билан,
Қалпоқлари айиқларнинг оқ,
Ёнмасам гар бахтим, оқ, қандоқ,
Кўзларин кўр айлаб шитоби,
Кул қилмасми қайноқ офтоби!
Ҳасадгўйлар аянчли раҳми,
Ғаразгўйлар беҳуда ваҳми.
Қаҳратонда дағ-дағ қалтираб,
Қошида пушаймон минг ихраб,
Бермасам уларга ихтиёр,
Раҳм қиларми беихтиёр?!
Оқилона қалбим ороми,
Ҳикматли телбалик мароми,
Яширмас ҳеч қаҳратон қишин,
Совуқ бўронларин тўнғишин.
Нажот истар хилватдан бемор,

Гоҳ беморлар қилганда безор.
Шўрлик, ҳасадгўйлар нобакор,
Эшитмоғи, кўрмоғи даркор,
Қилич қайраганда қаҳратон,
Титраб-қақшаганим харосон.
Кўкарсам ҳам бамисоли марг,
Иссиқ гўшаларин этгум тарк.
«Жонин олиб тафаккур музи,
Ҳам заҳарлаб ҳақиқат тузи

Ҳалок айлар!» – шиква-шикоят,
Жаранглагай бамисли оят.
Бас, Елеон тоғимда чошиб,
Саодатманд пучмоқлар топиб,
Мурувватлар устидан жўшиб,
Куйлагайман нафратим кўшиб!

Минг бир заҳмат ичра мардона,
Зардушт мағрур куйлар тарона!

ЁНИДАН ЎТИБ КЕТИШ

Шаҳру овул кезар, ҳай, Зардушт,
Халойиқ йўл беринг, пўшт-эй, пўшт!
Минг бир манзил ошиб шом-саҳар,
Дафъатан дуч келди бир шаҳар.
Масҳарабоз итдай кутуриб,
Саннаб сайрар йўлида туриб.
Ҳа, бу ўша «Зардушт маймуни»,
Китобхоним, танийсиз уни.
Таълим олган Зардушт ваъзидан,
Бас, бу ёғин тингланг ўзидан:

«О, бу шаҳар каттадан-катта,
Иллатлар ҳам катта, албатта!
Қидирганинг топилмас бунда,
Боринг ҳам бой берарсан шунда.
Не қиларсан, айт, ботиб лойга,
Қочганинг соз тез бошқа жойга.
Алданма ҳеч овозасига,
Тупур шаҳар дарвозасига!
Даранг-дурунг чирманда бисёр,
Шармисору шарманда бисёр.
Муттаҳамлар, айёрлар шаҳри,

Тек текинга тайёрлар шаҳри!
Султон - чўтлар, савдогар - қоплар,
Ҳаромхўр бўридай қаллоблар.
Бу ерда руҳ тек сўз ўйини,
Фарқи йўқ мотамдан тўйини.
Асир этган ижтимоиёт,
Қавми учун одамийлик ёт.
Ҳирсу ҳавас иллатлар кони,
Вале хизматбарор макони.
Югуришдан сира ҳам тинмас,
Пойинг ялаб ҳам ҳеч эринмас.
Ҳам илиқ тоб, ҳам яхдаин об,
Хизматбарор эзгулик сероб.
Хушодмадгўй лаганбардорлар,
Лашкар қонин ичар сардорлар.
Ой қасрию жинни-санғиси,
Муштоқ қаланғи-қасанғиси.
«Мену сену биз ишлаймиз дер»,
Тангрилик даъвосин қилар Шер.
Найранглари - шайтоний қилиқ,
Лойқаланган қони ҳам илиқ!
Кўк томирлар ичра кўпирар,

Имон мехробларин ўпирар.
Иснод сендек аҳли донога,
Тупур улкан ахлатхонага!
Донишмандсан, Зардушт, шукр айт,
Худо ҳаққи, тез орқанга қайт!
Дўзах озод хаёллар учун,
Ваҳшиёна кўрсатар кучин.
Буюк ўй-хаёллар барчаси,
Қайнатилар, қолмас парчаси.
Бунда заранг ҳислар шовқини,
Енгар буюк туйғу шавқини.
Ажиб шаҳристон кушхонаси,
Кушхона ки, руҳ ошхонаси...
Шаҳар узра, нечун айтар ким,
Сўйилган руҳ бадбўйи ҳоқим?!
Увада бор жонлар титилган,
Жондан рўзнамалар ҳам қилган.
Сафсатабоз шўрлик руҳ бўзлар,
Қироати ювинди сўзлар.
Қисмат, қаҳринг юрагим сиқар,
Буламиқдай газетлар чиқар!
Бир-бирларин қилар гар таъқиб,
Билмас, қайга қувлагай рақиб.
Билмаслар гар асрорин-сирин,
Асабига тегар бир-бирин.
Дов-дастгоҳин даранглатарлар,
Тилло-зарин жаранглатарлар!
Алам ўтган шухратпарастлар,
Минғирлаган ишратпарастлар;
Ачиганлар, чириганларга,
Патос боғлаб ириганларга,
Тупур заҳарханда кўзларга,
Тупур фойда кўзлар сўзларга.
Ва ғанимат токи фурсат, пайт,
Ўтинаман, тез орқанга қайт»!

О, ниҳоят Зардушт ҳам жўшди,
Ҳар хитобга заҳридан қўшди:
«Масҳарабоз, сўзинг аксари,
Бош-кети йўқ, телба-тескари!
Бежиз дема Зардушт койиши,
Жонга тегди гапинг ройиши.
Сен ботқоқда узоқ толибсан,
Қурбақадай бўлиб қолибсан.
Феълига мос ҳар бақа диди,
Вайсашингда бад балчиқ ҳиди.
Ўрмонга не учун кетмадинг,
Ёхуд нечун ер ағдармадинг?
Денгизларда, берсанг эътибор,
Кўм-кўк сирли ороллар бисёр.
Қулоқ тут, бас, такрор янаман,
Нафратингдан нафратланаман!
Менга сабоқ беришдан олдин,
Орқа-олдинг терс, ўнглаб олгин!.
Ботқоқликка ботган, эй шоввоз,
Билармисан қалб қушим парвоз
Қилар фақат тоғидан ишқнинг,
Нафратим ҳам боғидан ишқнинг!
Телбаланган, эй масҳарабоз,
Сени маймумим дерлар шоввоз.
Аслида сен ўта шумқадам,
Ҳеч фарқинг йўқ ифлос чўчкадан.
Турқинг сенинг совуқдан-совуқ,
Гўнг титарсан бамисли товуқ.
Нодонликни алқашимни ҳам,
Бузарман бетайин муттаҳам!
Бамисли эл дасти дарози,
Недан дастлаб бўлдинг норози?
Ўч олайин, олай деб қасос,
Қидирарсан асос беасос!
Қасосу ўч деб лоф урарсан,

Шухратпарастдай кўпирарсан.
Бироқ гапирсанг ҳам рост-тўғри,
Панд берарсан бамисоли ўғри.
Зардушт минг бор бўлса ҳамки ҳақ,
Минг зиён етказарсан ноҳақ!»
Зардушт алам билан сўзлади,
Дилин дардин айтиб бўзлади.
Сўнгра катга шаҳарга боқиб,
Сўзлай кетди яна тутоқиб:
«Не лаънати тўнғизу харни,
Кўргани кўзим йўқ шаҳарни.
Бемордай паймонаси тўлган,
Икковин ҳам бўлгани бўлган.
Кошки олов ичида қолса,

Кўз олдимдан бадар йўқолса.
Кўёшдан ҳам қайноқ минг карра,
Оташ талаб ҳар буюк марра.
Вале ҳар иш маврид-қисмати,
Ўз унвону шавкат, исмати.
Масхарабоз, бас, мен қайтарман,
Хайрлашиб бир панд айтарман:
Қайта ортиқ ишқ иложи йўқ,
Елиб ўт ёнидан мисли ўқ!»

Зардушт ёниб зикр айлади,
Зикрин минг бор фикр айлади.
Четлаб ўтиб кетди, албатта,
Масхарабоз, шаҳарни катта!

АЙНИГАНЛАР ЗИКРИДА

Эвоҳ, минг хил рангу тус сўнди,
Жаннат - дўзах даштига дўнди.
Бу боғларда кезиб беармон,
Минг дардимга топганман дармон.
Саралаб минг бир умид гулин,
Сайратганман қалбим булбулин.
Тоғдай чўкиб сарбаланд алплар,
Қаридими навқирон қалблар?
Йўқ, йўқ фақат чарчаб, толдилар,
Сийқа, лоқайд бўлиб қолдилар.
О, ҳеч айтмас: «Бағоят толдик!»
Дерлар: «Художўй бўлиб қолдик!»
Қуни кеча мард собитқадам,
Тонг саҳардан серғайрат, шахдам.
Ҳатто само саҳнига чиққан,
Наҳот тафаккурлар толиққан?!
Бамисоли таъмагир қози,

Ғайратидан бу кун норози.
Ахир минг бир юлдузни қучиб,
Чарх урарди бургутдай учиб.
Қай бири ёнимда шай пайдо,
Ҳикматларим сеҳрига шайдо.
Қай бир шубҳа домига тушди,
Наҳот оғу жомига тушди?!
Хароб ҳолига Зардушт кулар,
Хос қошига ўрмалар улар!
Бир пайт бу эл ғоят мардона,
Ёғду, эрк сеҳрига парвона.
Навқирон шоирдай ўт-олов,
Юксак умид машъали ялов.
Бахти кулиб ўсишди бир оз,
Во дарифки, совушди бир оз!
Қуни кеча безовта халак,
Бу кун пайт пойлар кўршапалак.

Куни кеча мардлик касбу кор,
Бу кун олгир, айёр ҳам маккор.
Куни кеча серғайрат олов,
Бу кун ҳаловат талаб ялқов!
Наҳанг каби тортиб комига,
Илинганим хилват домига,
Тутқун каби айлаб кишанбанд,
Наҳот берди барчасига панд?
Удайчилар, жарчи карнайим,
Чорларми деб сирли сурнайим,
Багрин эзиб минг битта ғусса,
Зор-интизорми ё алқисса?
Шижоатли, сира эгмас бош,
Бардоши ҳам метин мисли тош,
Эътиқоди қоя мустаҳкам,
Эвоҳ, ноёб, ўта камдан-кам!
Ёрқин юлдуз собит фатонат,
Руҳига ёр мангу матонат.
Сира боши қовушмас тарқоқ,
Аксарият кўрқоқдан-кўрқоқ.
Итоаткор сурувдай тўп-тўп,
Нафи йўқ даҳмаза кўпдан-кўп.
Сариқ пулга арзимас сомон,
Бош оғриғи оми оломон.
Ким бамисли камина монанд,
Минг битта саргузашт берар панд.
Илк ҳамроҳи марҳум-мурдалар,
Масхарабоз багрин бурдалар.
Яна бир тоифа ҳамроҳи,
Билгай уни пушти паноҳи:
Тўда-тўда оломон омма,
Дарди ишққа йўлиққан ҳамма.
Бамисли тахт маст қилган малик,
Улус учун офат телбалик.
Ошиқ багрин ўртар соғиниш,

Кўр-кўрона хамак сиғиниш.
Кимки камина мисол холис,
Чала диндордан бўлгай олис.
Башар аҳлин ким кўрқоқ билар,
Беқарор деб ҳам тана қилар,
Не навбахор атру бўйига,
Ишонмагай рангу рўйига.
Имкон топса минг бир ташвишин,
Хоҳларди бошқача бўлишин.
Чала-ярим ким жадвал тузар,
Яккаш яхлит-бутунни бузар.
Япроқлар не сарғайиб сўлса,
Не қилардик бир йўла ўлса!
О, Зардушт, сен уларни қўлла,
Шиддатли шамоллар ҳам йўлла!
Сўлгин япроқларни учиргай,
Барчасин ёнингдан кўчиргай!

2

Сийқа бор айниган навоси,
«Биз яна художўй!» – даъвоси.
Аксарият кўрқоқ, дафъатан
Ҳатто буни ҳам олмагай тан.
Дейман боқиб улар кўзига,
Хўроз тожи каби юзига:
Яна тилаб бахту саодат,
Сиғинишни қилдингиз одат!
Вале сиғиниш шармандалик,
Тақдирга тан бериш бандалик!
Ҳамма учун эмас, албатта,
Ва лекин эътиқоди катта,
Жўмардга соҳиби диёнат,
Сиғинишдай йўқ ҳеч хиёнат!
Комилликка ташна хуш ният,
Сен учун бу сиғиниш - уят!

Ботининг ичра қўрқоқ пари,
Ҳаловатин ўйлар сарсари.
Дейди: «Бўлма ҳеч беъътибор,
Итоатгўй учун Тангри бор!»
Тап тортмайсан гар зару дурдан,
Чўчийсан, вах, зиёдан-нурдан!
Бинобарин, кун ўтган сайин,
Жаҳаннамга шўнғирсан тайин.
Чакки эмассан, баракалла,
Сен учун бағоят мос палла!
Кўршапалак чарх урар сархуш,
Бошлар совуқ хонишин бойқуш.
Кимга ўрин йўқ ҳеч кун ичра,
Ҳаловат ахтарар тун ичра.
Туни туғиб, мисли девона,
Ҳар тўрт томон бўлар равона.
Улар учун келди ов пайти,
Вале деманг ваҳший дов пайти.
Тўрт томон аланглаб дам-бадам,
Ўғрилардай юрар шумқадам.
Минг бетайин тамаъ бошида,
Тошдай қотар меҳроб қошида, -
ҳар қадамда минг бир дому дов,
Ов қилинар минг бир бўш-баёв.
Минг бир ўпқону чоҳ ўйилар,
Қалблар учун тузоқ қўйилар.
Пардаларга текканим ҳамон,
Парвона-капалаклар ғужғон.
Капалаклар билан биқиниб,
Ўтиргандир бир четда тиниб?
Мендан сўранг бор писмиқ сирин,
Ҳар ерда бор тўда яширин.
Қайда ҳозир гар етимхона,
Художўй бисёр маҳмадона.
Қайда тубандан-тубан феъл-хўй,

Нафас сиқар уфунат бадбўй!
Зулмат тунлар бир-бирин излар,
Бир-бирин иззат қилиб «сиз»лар.
«Болаларга хос холис одат,
Келинг, қилайлик, дер, ибодат!»
Ичида йўқ бирон-бир соғи,
Бузилган барчасин қурсоғи.
Суврат силлиқдан-силлиқ тўра,
Сийрат сасиган ахлат ўра!
Узун тунлар ҳаттоки ойлаб,
Қорақуртдай ҳйлакор пойлаб.
Ўргамчакларга бериб сабоқ,
Қорақурт бирма-бир дейди: «Боқ.
Бўлсин десанг барча тўр нақши,
Хоч остида тўқиган яхши».
Ёхуд айикдай сўриб бармоқ,
Ботқоқ узра ташлашар қармоқ.
Бамисли эсин еган маймун,
Терисига сигмай шод-мамнун.
Нечун бағрим, айт, бўлмасин қон,
Қилмас ҳатто бу ишни нодон!
Ёш йигитдан, қўйиб бор ишни,
Ўрганишар алфа чалишни;
Созанда ёш қизлар қўйида,
Фақат мафтун қилиш ўйида.
Ахир қари кампирлар қартанг,
Тирғалишиб ҳолин қилар танг.
Ёхуд зулмат хонада ўзи,
Косасидан чиққудай кўзи,
Ололмай ҳеч ёқадан қўлин,
Пойлайдиган арвоҳлар йўлин,
Қийшайган қай бир томон томи,
Чала мулладан мисли оми,
Ваҳимаси оби-тобида,
Сабоқ олар қўрқув бобида.

Ёхуд кўчама-кўча кезар,
Куйлар чалиб юракни эзар,
Тинглар қари сивизгачини,
Минг битта ит тирнаб ичини.
Кузак еллари каби маҳзун,
Сивизга нола тортар узун.
Пайвастадай минг бир ғам билан,
Нола қилар минг алам билан.
Қай бирлари тунги қоровул,
Фармонида бор кенту овул.
Туни бўйи кезиб кўчалар,
Қойиллатиб бурғу ҳам чалар.
Мерган каби аниқ ўқ отар,
Кўҳна неларнидир уйғотар.
Маҳзун, кўҳна тун қоровули,
Бамисоли уруш довули,
Боғ девори ёнида тайин,
Шу беш гапни айтди атайин:
«О, ғариб фарзандлари шўрлик,
Қилмас оталарча ғамхўрлик.
Аҳли одам бу ишни лекин,
Сидкидилдан уддалар текин».
«Эвоҳ!», дея қозондай жўшар,
Яна бир қоровул сўз қўшар:
«У жуда ҳам қариб қолибди,
Дунё ишларидан толибди.
Парво қилмас ноаларига,
Қарамас ҳеч болаларига!»
«Борми ҳатто болалари ҳам,
Ўзи исбот қилмас, мубҳам.
Кўпдан буён ўйлайман чунон,
Бунни исбот қиларкан қачон».
«Бўладиган гапни қил талаб,
Исботламас сира хижжалаб.
Гап-сўзга зўр бермас басма-бас,
Унга фақат ишонсалар бас».

«Гапинг рост. Ишонч билан ҳалим,
Бамисоли мўмин муаллим.
Собит ишонч, собит эътиқод,
Билан кўнглин гулшани обод.
О, бу кўҳна улус одаги,
Одат улус бахт-саодати.
Йиллар юки айлаганда нун,
Биз ҳам шундай бўлармиз бир кун».
- Икки кўҳна тунги қоровул,
Бурғи чалиб бамисли довул,
Гўё ҳасрат шаробин тотиб,
Сўзлашарди қайғуга ботиб.
Боғ девори ёнида тайин,
Тунда кечди суҳбат бетайин.
Тинглаб улар валдирашини,
Аравадай қалдирашини,
Наинки энсам қотиб толдим,
Кула-кула юмалаб қолдим.
Қоровулу тўнғизлар бадмаст,
Боладан фарқи йўқ эси паст.
О, бу каслар не ишга ярар,
Шубҳа билан Худога қарар.
Тинглаб маъноси йўқ сўзини,
Камина йўқотди ўзини.
Заҳар-заққум, тахирдан-тахир,
Ўтган шубҳа замони ахир.
Ёруғликдан қўрқиш азоби,
Ҳам маст қилган азалий хоби,
Тебратиб минг йиллик тобутни,
Ким уйғотар кўҳна маъбудни?!
Айтинг, ким ҳам билмагай бунни,
Битган кўҳна маъбудлар куни!
Зеру забун ҳам кунфаякун,
О, беназир илоҳий якун!..
Туғаб паймонаси тўлғунча,

Хуфтонлашмади ҳеч ўлгунча.
Билганларин хўп ўқидилар,
Албатта, ёлгон тўқидилар.
Вале, во дариг, осий банда,
Элу юртга яна шарманда!
Зора бўлса кимгадир улгу,
Ўлардайин бўлдилар кулги.
Айтилганда рўй берди ўзи
Ёлғиз Тангри тангрисиз сўзи:
«Мисли ягона қуёш-ойинг,
Яккаю ягона Худойинг!»
Қаҳри қаттиқ ҳам кўҳна соқол,
Наҳот унутган ўзин алҳол:

Ўзга Тангрилар қаҳри шитоб,
Алам билан қилишар хитоб:
«Илоҳийлик бир Худо эмас,
Кўп худолар борлигида, бас!»
Қулоғи бор минг бор эшитар,
Ақлу идрокин ҳам пишитар».

«Ола сигир» шаҳрида собит,
Зикр айлар Зардуштдай обид.
Мағораси, махлуқлари ҳам,
Яқин қолган, гўё бир қадам.
Яқин мудом қайтиш соати,
Соат деманг, бахт-саодати.

ҚАЙТИШ

Даҳри дун бамисли ялмоғиз,
Ватанимсан ёлғизлик ёлғиз!
Ёт яшадим ўлкаларда ёт,
О, ёлғизлик, йўқ сенсиз ҳаёт!
Кўз ёш тўкиб қайтаман яна,
Дарди дилим айтаман яна.
Маили қанча берсанг ҳам дакки,
Сендан кечиб иш қилдим чакки.
«Ёлғизликдан бағоят тўйдим,
Жим туришни унутиб қўйдим»,
Дея мендан бамисли қуюн,
Сен эмасми қочган бағри хун?
Бағримдан ахтарган бошпана
Ўргандингми жимликни яна?
Қилмасанг ҳам аҳволинг баён
Зардушт, менга барчаси аён.
Тополмай ҳаётинг бадрини,
Англадинг ёлғизлик қадрини.

Ёлғизликда яйрайди жонинг,
Бефарқ улус қайрайди жонинг.
Ёлғизликда, Зардушт, ҳар қачон
Ўзинг хону кўланканг майдон.
Аксарият солмас бир назар,
Оломондан, Зардушт, алҳазар.
Не савдолар тушмас ҳар бошга,
Ғариб - бошқа, ёлғиз ҳам - бошқа!
Олмосдай камёб ягонасан,
Жумла элга ёт-бегонасан.
Улар учун сен бир ҳавойи,
Етти ёт бегона, ёввойи.
Ғофил элдан икки қўлинг юв,
Дўст бўлолмас оташ ила сув.
Чикора эл учун шуҳрат-шон,
Талаб қилар ҳаёт фаровон.
Топиб еса бас ошу нонин,
Койитгиси келмас ҳеч жонин.

Азият етказмас жонига,
Қаноатли қора нонига!
О, ёлғизлик, хилват оғуши,
Амрингга шай хаёл оққуши.
Озод хилват диёринг, уйинг,
Озод қалбинг қўшигинг, куйинг!
Очиқ қошингда бор дарвоза,
Қиларсан дил дардинг овоза.
Мағорлаган туйғулар пинҳон,
Нажот тилаб бағринг қилмас қон.
Ҳақиқатлар каттадан-катта,
Елар хузурингга, албатта!
Эй, нияти юксак, обид зот,
Барчасига бахш айла қанот!
Минг бир тимсол сарбаланд ялов,
От сол ҳақиқатлар сари дов!
Бу не бахтки, сен бу орада,
Рост сўзлайсан барча борада.
О, ҳақиқат ҳикматга бойдай,
Ёқар барчага саримойдай.
Пора айлар бағринг мисли ўқ,
Ғариблик сингари кулфат йўқ.
Ёдингдами, чарх уриб қушинг,
Ҳам қуш каби учиб бор хушинг,
Ҳамдард топмай холис тутар қўл,
Ўрмон ичра тополмай ҳеч йўл,
Тошдай қотиб фаҳму фаросат,
Комига тортганда аросат.
Махлуқларга бериб ихтиёр,
Ҳам уларни айлагандинг ёр.
Хилват гўша кўзладинг гирён,
Алам билан сўзладинг гирён:
«Ёвуз ҳатто йиртқичдан баттар,
Улус ичра бисёр хавф-хатар».
О, ҳеч банда бўлмагай улфат,
Ғарибликдай йўқ сира кулфат.

Ёдингдами, оролда олис,
Бор-будинг улашганинг холис?
Минг бир сармаст ичра ташнаком,
Нолалар қилганинг субху шом:
Қизиғи йўқ сира беришнинг,
Ўзгача лаззати олишнинг.
Кимга керак ортиқча ташвиш,
Эҳтимол, нашъали ўмариш».
Ортда не бахт, серғалва сана,
Бу ғариблик эди росмана.
Эслармисан, яна бир замон,
Осойишта фурсат беомон,
Юрагигга солиб ғулғула,
Пора қилган бағринг бир йўла.
Деган ёғиб бамисоли дўл:
«Минг бир ҳасратдан ёрилиб ўл!»
Оғу билан тўлдириб жоминг,
ўғирлаган буткул ороминг.
Долға солган фатонатингга,
Ҳатто собит матонатингга.
Сўзларимга, Зардушт, қулоқ сол,
Чорасиз кунларинг ёдга ол!

О, ёлғизлик ватаним маним,
Фидо йўлингга жону таним!
Роҳатбахшу майин овозинг,
Алла каби эркалар созинг.
Бизлар огоҳ бор сиримиздан,
Сўрамасмиз бир-биримиздан.
Ҳам сира ҳам қилмасмиз гина,
Қўл ушлашиб мамнун жимгина,
Эгизаклар каби юрармиз,
Ҳар қайга ошқора кирармиз.
Юлдуз каби сарбаланд шонинг,
Нурафшон ошқора маконинг.

Осудаю сокин тўрт томон,
Сония одими ҳам равон.
О, зулматда вақт тўхтаб қолар,
Ҳар они минг бор жонинг олар!

Бағрингда борлиқ бор каломи,
калом бор ганжларин саломи.
Ҳар ашёда минг сас, минг нидо,
Сўз ўрганар ҳар бир ибтидо.
Тубанликда бегона бу ком,
Бехуда ҳар қандайин калом.
Бамисоли тилсиз мулозим,
О, барчасин унутиш лозим.
Ўзларин лоқайдга солишар,
Кўриб кўрмасликка олишар.
Ечилди бу муаммо-тугун,
Англадим бу ҳикматни бутун.
Англаш учун бандалар ҳолин,
Тинглаш лозим турфа мақолин.
Ва лекин мен сингари жўмард,
Этагимга ҳам текказмам гард.
Ортиқ бўлмам лаҳза ҳамнафас,
Нечун сассик ўрадай қафас
Суронларин қилдим ихтиёр?
О, осуда роҳатбахш диёр!
Сармаст айлар мусаффо ҳаво,
Малҳами жон минг дардга даво!
Фароғатли сукут кучоғи,
Қай куй билан сармаст димоғи!
Вале тубанликда ўзга ҳол,
Ҳар оғизда минг матал-мақол.
Сўз бобида ўйнашар улоқ,
Вале ҳеч кимса солмас қулоқ.
«Дономан!» деб солсанг ҳамки жар,
Бепарво савдо қавми ўжар.

Қадрсиз ҳикмат сирли ранги,
Жаранглар зар-тилло жаранги!
Гар бор ашё забони бийрон,
Вале ҳеч зот англамас, ҳайрон.
Барчаси кўлмакда бебақо,
Теран чашмаларда ҳеч вақо.
Гар бор ашё тинмас забони,
Ҳеч бир амал йўқ ҳеч имкони.
Гар қадамда минг битта ташвиш,
Поёнига етмас ҳеч бир иш.
Гар барча эл донишманд, сара,
Анқонинг уруғи самара.
Бор ашёга гарчи битган тил,
О, барчаси лиқилдоқ, ботил.
Кечаги афсона-ривоят,
Элга эрмак шиква-шикоят.
Сиру асрорларин тили бор,
О, не сирлар қилинмас ошкор!
Қалб қасрин бор асрор жавҳари,
Сариқ пулга чақилар бари!
Ай, ғаройиб одамий хилқат,
Шовқин-суронинг қилар диққат!
Яна олис ортимда қолдинг,
Беомон хавф мақомин олдинг.
Ҳамдардлигу шафқат ҳам раҳм, -
Хавфу хатар менга сервахм.
Бани башар бағри тилиниб,
Раҳму шафқат тилар ялиниб.
Ҳақиқату ҳақ билан пинҳон,
Ва алданган қалб билан вайрон,
Майда шафқат ёлғони билан,
Беғубор бахт армони билан,
Меҳрсизлик даштида тақир,
Улус ичра кун кўрдим фақир.
Сийратим фош этмай ҳеч кўзга,

Улар ичра ўзимдан ўзга,
Юрагим ўртаб садоқатим,
Чидаса бас дея тоқатим,
Ишонтирдим ўзимни ҳар он:
«Билмайсан инсон қавмин, нодон!»
Башар билан пайваста яшар
Учун муаммо аҳли башар.
Инсон феъли ҳам оташ, ҳам об,
Аксарият муттаҳам, қаллоб!
Олам ўткир захну нигоҳи
Некбин учун ҳалокат чоҳи.
Билмасалар ҳамки қимматим,
Сира кам қилмадим ҳимматим.
Кўнглимни кенг қилганим бироқ,
Ҳаловатдан айлади йироқ;
Қорайиб тийра тундай рўзим,
Жазолардим ўзимни ўзим.
Қаҳру ғазаб тинмай томчилаб,
Жоним олса ҳамки қамчилаб,
Заҳарли пашшалар пешма-пеш,
Юрак-бағрим қилсалар ҳам реш,
Бўлсам ҳам минг ҳасратдан мискин,
Берарман боз ўзимга таскин:
«Кимда камтаринлик тажассум,
Камсуқумлиги билан маъсум!»
Ким манманлик чоҳи ичра ғарқ,
Заҳарли пашшадан қилмас фарқ,
Гарчи санар ўзин «беозор»,
«Беозор»дан етар минг озор.
Гар ўзларин атар бокира,
Яшай олмас ёлғонсиз сира.
Мунофиқлар ботилдан-ботил,
Менга бўла олмагай одил.
Ким «яхши»лар этагин тутар,
Шафқат ёлғон сўзга ўргатар.

Шафқат тоза ҳавони булғар,
Бор озод кўнгилларни бўғар.
Бамисоли ҳасадгўй кеки,
Яхши аҳмоқлигин йўқ чеки.
Тубанликда ўзим, бойлигим,
Пинҳон тутдим хотамтойлигим.
Бани башар барча жуфту тоқ,
Руҳан ахир қашшоқдан-қашшоқ,
Азалий бу баланд-паст роҳда,
Ҳатто раҳму шафқатим сохта.
Ким холис минг мурод овлаган,
Қай бандалар илми ғовлаган.
Сариқ чақага қиммат иши
Кеккайган бор аҳли дониши.
Мен барчасин кеккайган эмас,
Донишманд деб атар эдим, бас.
Ўргандим сўзларни ямлашни,
Ҳатто қассобдай нимталашни.
Кафандўзу гўркову ғассол,
Тадқиқотчи наздимда ҳалол.
Чап бериб ҳар синчиков кўзга,
Ўргандим «зеб бериш»ни сўзга.
Қош-кўзида етти энли гард,
Гўрковлари қазиб олар дард.
Офат келар манман тўрадан,
Минг дард чиқар сассиқ ўрадан.
Насиҳатим қалбингга жо қил:
Балчиқни чайқатмас ҳеч оқил.
Ўртамагай минг бир армон, доғ,
Макон бўлгай сарбаланд чўнг тоғ.
Бамисоли булбул навоси,
Сармаст айлар тоғлар ҳавоси.
Бегона башарий уфунат,
Ҳамсухбатим сирли сукунат.
Масрур қалбим қийқиран шодон:
«Зардушт, мангу омон бўл, омон!»

УЧ ЁМОНЛИК ЗИКРИ

I

Асрий бода қилгандай сархуш,
Тонг саҳарда кўрдим сирли туш:
Ўзга бир олам ичра нодир,
Бамисли паҳлавон, баҳодир,
Тафтиш айлаб бор сўлу соғин,
Ўлчардим даҳри дун салмоғин.
Тушим рўё билан қоришди,
О, дафъатан олам ёришди.
Пешкаш айлаб хор турмуш тавқин,
Ўғирлади сирли туш завқин.
Ҳап сеними, эй, ғаразғўй тонг,
Уйғотарсан ногоҳ чалиб бонг!
Сирли тушимда нелар аён,
Барчасин холис айлай баён.
Қай бир сиймо вақти бемалол,
Ўлчай олар дунёни ҳалол.
Моҳир бўлса гар тарозибон,
Салмоқли вазни ҳам бегумон.
Кеча-кундуз, ҳам шому саҳар,
Олмос қанот учун мусаххар.
Ғайрат билан тутган танобин,
Топар минг жумбоғин жавобин.
Байтим ҳеч муболаға дема,
Тушим -елканли учқур кема.
Қолишмас шиддатли бўрондан,
Дунёталаб соҳибқирондан.
Бироз телба, дарвеш-девона,
Лом-лим демас мисли парвона.
Етса ҳам жонига минг жабр,
Лочину бургутдай бесабр.
Ўлчаш учун дунёни кабир,
Қайдан топди фурсату сабр!

Жумла чексиз оламлар эрмак,
Мураккаб муаммо ҳам эртак.
Донолигим кароматими,
Зийраклигим даромадими?
Даъволари шабнам каби соф,
Эртаю кеч айлар эътироф:
«Қайда кучу қудрат мустаҳкам,
Дўнар хожага ҳатто сон ҳам!»
Бўлса ҳам дунё ғоят тугал,
Тугал неки ҳатто мукамал,
На қўркув, на илтижо, ҳайрат,
Юрагимда шижоат, ғайрат.
Бамисли собитқадам эран,
Идрок этдим дунёни теран, -
Салмоғи олма каби пишган.
Паривашдай ғоят етишган,
Ўсма қўйиб қалам қошига,
Ишва билан чорлар қошига.
Бошимда соябон чинордай,
Пойимда сарбаланд минордай.
Минг илтифот, минг таъзим билан,
Сўзида ашъор-назм билан,
Қай бир сиймо ҳиммати ортиқ,
О, бур-будин айларди тортиқ!
На ихлосим сўндирар айёр,
На танбал айлар ечим тайёр!
Ҳиммат дейми ё дейинми сир,
Ногоҳ олам айлади асир.
Афсонавий жаннат мисоли,
Сармаст айлар нурли висоли.
Во дарифки, бетимсол рафтор,
Минг тана тошига гирифтор!
О, фарахбахш, бағридарё тонг,

Лутфинг билан ўткир олмос онг!
Ҳада айлаб ҳикматга бой туш,
Мастонадай айладинг сархуш.
Тарозуда тортдим дунёни,
Аён ҳар тўрт тараф, тўрт ёни.
Бамисоли соҳибмурувват,
Юрагимга бахш этдинг қувват.
«Дуо қил!» дер қай бир муаллим,
Лаънатлашдан ҳам берар таълим.
Қай уч аъмол, қай тубан уч қор,
Минг бор лаънатланиши дарқор.
Ақлу тафаккур билан даҳо,
Холисона берсам, бас, баҳо!
Энг аввали шаҳватпарастлик,
Шаҳватпарастликдай йўқ пастлик.
Мансабпараст, ҳукуматпараст,
Минг ҳавоийи даъво билан маст.
Манфаатпарастлик ниҳоят,
Кони офат азал бағоят!
Бошим узра сарбаланд қоя,
Уммон сўйлар сирли ҳикоя.
Тўлқинланиб хушомад қилар,
Содиқ итдай менга интилар.
Қайнаб тошар мудом беором,
Сирли сеҳри,о, айлаган ром!
Тарозу шайланган қўлимда,
Уммон тошар ўнгу сўлимда.
Ҳузуримда гувоҳим ҳам тахт,
Қулоч ёйган, эй ёлғиз дарахт!
Бежиз меҳрим бермадим сенга,
Холис ҳамроҳ бўларсан менга.
Қай кўприқдан ўтар вақт-замон,
Қайдан ўтар бахт-иқбол томон?
О, сарбаланд юксаклик бебош
Тубанликка нечун эгар бош?!

Олийни ҳам юлдуздай порлар,
Яна юксак қай маъво чорлар?
Омон бўл, Зардушт, баракалла,
Баробар, тенг ҳар икки палла.
Бир паллада уч оғир савол,
Бир паллада уч жавоб ҳалол.

II

Ихлос билан кийганлар хирқа,
Аҳли мўмин, беғараз фирқа.
Қилар иши саждаю сужуд,
Юксак наздида туроб вужуд.
Узлат боғи ичра ягона,
Шаҳвагу хирсу нафс бегона.
Боқий саодатдан айрилиб,
Хирсу нафсга боқмас қайрилиб.
Оми оломон учун шаҳват,
Кул айлар гулхандай бешафқат.
Қуруқ шох-шаббага бир қулоч,
Лангиллаган қиёмат ўчоқ.
Барча увринди учун сассиқ,
Оташ тандир иссиқдан-иссиқ!
Қалблар учун эркин ҳам озод,
Ҳирсият боғи жинон обод.
Бамисли минг дардга даво бол,
Ваъда айлар саодат-иқбол.
Шашти паст учун ширин оғу,
Жўмард учун қувват белбоғ у.
Наинки шароблар шароби,
Кавсар мисоли жаннат оби.
Яна ҳам сарбаланд бахт учун,
Ҳатто хаёл етмас тахт учун,
Ёрқин йўлчи юлдуз мисоли,
Бахту иқбол буюк тимсоли.
Никоҳ ваъда қилинган аксар,

Ундан ҳам зиёда бахт яқсар, -
-эр-аёлдан бегона ортиқ,
Кўпга ваъда қилинмиш тортиқ,
Ким ҳам англар: эр-хотиндай ёт,
Зиддиятли сира йўқ баёт!
Шаҳват бобида фикрим бисёр,
Қўлдан кетмагай ҳеч ихтиёр.
Қорачиғдай асрай, бас, ўзим,
Хаёлларим, покиза сўзим.
То боғимга минг тўнғиз саёқ,
Пайҳон айлаб босмагай оёқ.

Ҳокимиятпарастлик – иллат,
Ҳоли эмас бирор бир миллат.
Матонатли қалбга минг қарра,
Алангали беомон дарра.
Шафқатсиз, золим учун ҳам боқ,
Ўзи тайёрлар қаттиқ қийноқ.
Қўланса жаҳаннам ҳудуди,
Минг бир тирик машғала дуди.
Шухратпараст эл учун жилов,
Жилов не, талафот об-олов.
Хийла-найранг маккор дарбози,
Гумон толе масхарабози.
Тиндирар ҳатто айғир отни,
Синдирар ҳар мағрур, мард зотни.
Даф айлагай неки ириган,
Вайрон қилар неки чириган.
Бир йўла барчасин кемирар,
Зилзиладай қаттиқ емирар.
Қулаб тушган бамисоли кўч,
Тобутларни бузиб олар ўч.
Бемаврид ким айтса гар жавоб,
Ёқасига чанг солар шитоб.
Ёнғоқ қақар улус бошида,

Хору забун барча қошида.
Сиймо ҳам мисли само бадри,
Сариқ чақача бўлмас қадри.
Ҳоким мудом қонли манзара,
То чўнг нафрат тортгунча наъра.

Ҳокимиятпарастлик – иллат,
Жафосин тортмаган қай миллат!
Шамшир-қилич энг суйган сози,
Буюк нафрат қаҳор устози.
О, бу каби бўлмас шайтанат,
Қошида хор шаҳру салтанат.
Бел боғларкан беомон жангга,
Тор сичқон ини ҳам минг танга!
Қадрин бағоят юксак билиб,
Чўққиға ёпишар интилиб.
Хаёлида мансаб минбари,
Ёнар ишқ гулхани сингари.
Иллат – ҳокимиятпарастлик,
Кимлар айтар тубанлик-мастлик;
Сайёҳдай ошиққан уйига,
Юксакликдан инар қуйига.
Мисли оч арвоҳлар мавкаби,
Телба тубанлик йўқ бу каби.
На ишончу ва на ихтиёр,
Изтироб-азоб беихтиёр.
Ёлғиз чўққи ёлғиз қолмагай,
Манманлик даъво қилмагай;
Тоғ кенг водий баҳрига ингай,
Бўронлари кенгликда тингай.
Қай баҳодир, о, бунга қодир,
Ном ҳам берар нодир-нодир?
О, бир замон Зардушт беором,
«Сахий эзгулик!» деб берган ном.
О, ўшанда у илк мартаба,

Бамисоли мағрур табаа,
Баён айлаб холис ниятин,
Улуғлади нафсониятин.
Опшоқ қордан олган андоза,
Тоғ чашмасы сингари тоза,
Зиёд ҳатто забардаст алпдан,
Қайнаб тошар қудрати қалбдан.
Комиллка дастуру қомус,
Нафсоният, қиммат, ор-номус.
Шонга буркаб шабу рўзини,
Эзгулик деб атар ўзини.
Гурур шавқи билан мастона,
Ҳам ўзига ўзи парвона.
Яхши-ёмон ҳақида сўзлар,
Муқаддас ҳаловатин кўзлар.
Бахту иқболин номи билан,
Завқу сурурин жоми билан,
Мураса нелигин ҳеч билмай,
Ҳар тубанни ҳайдар пайдар-пай.
Олислардан солиб йўлини,
Бор кўрқоқдан тортар қўлини.
Қуртлаган туршак сингари қоқ,
Ёмонлар ёмони ҳар кўрқоқ!
Ким ҳамиша зорланар хаста,
Минг бир ташвиш билан пайваста.
Майда минг бир манфаатга қул,
Бор каломи шикоят нукул,
Башар ичра ночордан-ночор,
Буюк нафрат тигига дучор.
Нафратида теран минг маъно,
Жирканч ахир умидсиз доно.
Донолик – зимистонда гуллар,
Ҳикмат ганжин,о, текин пуллар!
Қирчанғидай егани арпа,
Оч арвоҳ, гўё тунги шарпа.

Бехуда, ох, хўрсинар жуда:
«Барчаси бемаъни, бехуда!»
Адамда ахтарар минг таянч,
Кўрқоқ ишончсизлик ҳам аянч.
На ром айлар самимий нигоҳ,
На қўлларни тутар бегуноҳ,
Қасб қилгандай кафан бичишни,
Талаб қилар қасам ичишни.
Гумон билан юраги хира,
Марҳаматга арзимас сира.

Хизматбарор ҳам итоатгўй,
Итдай содиқ, ювош мисли қўй.
Занжи каби ботару терга,
Урар қадр-қимматин ерга.
Дами чиқмас кўппак каби хор,
Ақллилик балоси ҳам бор.
«Мен сингари йўқ дер мавлоно!»
Бўйни қисиқ югурдак доно.

Ор-номусин ҳимоя қилмас,
Итоатдан ўзгани билмас,
Чаёндай солсалар ҳам заҳар,
Бардош берар мисли хўкиз-хар,
Тошдан қаттиқ сабру тоқати,
Олапар каби садоқати,
Бағри хуну адил қадди нун,
Бўлса ҳамки хотиржам, мамнун,
Бандалардан не қилар ҳазар,
Алҳазар дер, минг бор алҳазар!
Оёқ ости номусу ори,
Итоат қул феълу атвори.

Қадрин юксак билар худпараст,
Насронийми ёхуд будпараст,

Маъбудлар қошида эгар бош,
Унинг учун тирик мурда, лош!
Қадамжодан ахтарар нажот,
Ўзлигидан кечган ношуд зот.
Аҳмоқона айтса ҳам фикр,
Аъло билиб қилса-ю зикр,
Олий билса бандани банда,
Бу бандадай бўлмас шарманда.

Қадр қиммат қорилган лойга,
Маъбудлар ҳам менгзалган ойга,
Ҳамду сано айтар бор сўзлар,
Пирпираган шам каби кўзлар,
Ҳар тоифа қулдай хўрланган,
Эътиқод-имони зўрланган,
Ҳалимдай кўнгиллари абгор,
Ёлғиз итоатга талабгор, -
Нафсоният каби ягона,
Ору номус учун бегона.

Қуллар қули, қарию қартанг,
Ҳолдан тойган ҳар аҳволи танг,
О, айниқса руҳоний қавм,
Рўздорлар - бор аҳли савм,
Бемаъни, бемаза, бефойда,
Сафсата сотаркан ҳар жойда,
Йўрға каби қилинган ахта,
Ҳар ҳикматин айтар лоф, сохта.

Бироқ эзма, сафсатабозлар,
Коҳин, роҳиб - дакангхўрозлар,
Барча бу дунёдан безганлар,

Ўз бағрин беҳуда эзганлар,
Топилмас ҳеч сафида маъқул,
Феълу атвори мисоли қул,
Нафсоният билан олишар,
Беомон жанг қилиб солишар.
Мурасасиз ҳимматдан олис,
Яна ўзин биларлар холис.
Аслида, эвоҳ, қора ният,
Эрмак номус-ор, нафсоният.
Самовотдан илтифот кутар,
Қадр қимматин ҳам унатар.
Кўрқоқ, ақидалар ичра ғарқ,
Қорақуртдан сира қилмас фарқ.

Бироқ мангу эмас разолат,
Зулфиқорин шайлар адолат.
Бамисоли шиддатли чақин,
Буюк чошгоҳ яқиндан-яқин.
Ва бамисли батафсил баён,
Аён бўлар барчаси аён!

Севган каби само бадрини,
Юксак билган инсон қадрини;
Нафсоният, ғурур, ор-номус,
Қай зот учун муқаддас қомус,
Шаънин ҳимоя айлар шитоб,
Ишонч билан ҳам қилгай хитоб:
«Огоҳ бўлинг, шиддатли чақин,
Буюк чошгоҳ яқиндан-яқин!»

Минг бир дардга даво, малҳам бол,
Зардушт ваъда айлар бахт иқбол.

ОҒИРЧИЛИК РУҲИ ҲАҚИДА

I

Огоҳ бўл, хушодмадгўй,
Мен сингари йўқ ҳақгўй.
Тўғрини дейман тўғри,
Қаллоб ўғрини – ўғри!
Бор калом ростин ҳар гал
Айтаман шартга дангал.
Қўрқоқ қавмин бепарда
Ҳақ гапим қилар зарда.
Хиёнаткор мирза ҳам,
Расмиятчи муттахам,
Қоғозбоз лўттибозлар,
Иродасиз шоввозлар
Чидамас ҳеч сўзимга,
Қарай олмас кўзимга!
Забардаст гурзи дасдим,
Тубанликда бор қасдим.
Жигимга тегма мени,
Аямасман ҳеч сени!
Ортиқча ҳашам-безак,
Наздимда тапши-тезак!
Юрагингиз ёрарман,
Қора қонга қорарман!
Тулпор сингари ғолиб,
Оёғим қўлга олиб,
Югураман еламан,
Қир айланиб келаман.
Мисли қанотли кўнка,
Чикора тўсиқ тўнка!
Дарё каби тошарман,
Қоядан ҳам ошарман.
Тиниб-тинчимас бола
Шаълоламан, шаълола!

Қодир хилқат санъати
Қурсоғим ҳам ғалати.
Нозикдан-нозик таъби,
Бургут қурсоғи каби.
Жуда ўч барра гўштга,
Осон тутманг Зардуштга!
Хаёллар билан сархуш
Камина бамисли қуш.
Емиш бобида гўрман,
Чимтомоғу чимхўрман.
Қуш каби ейман кам-кам,
Соғлиғим ҳам мустаҳкам.
Мисли афсонавий от,
Учарман боғлаб қанот.
Қурсоғи бўлса вазмин
Сўндирар шунқор азмин.
Вазминликни, чин сўзим,
Кўргани йўқ ҳеч кўзим.
Фикру ёдим олар шу,
Ўтдан сувга солар шу
Қаҳру заҳримни қўшиб,
Қуйласам кошки жўшиб!
Умидвор бўлмас, терак,
Қўшиқ ўзимга керак.
Бамисоли зулхумор
Нигоҳлари ҳам хумор,
Маъноли ҳар имоси,
Бошида тож Ҳумоси,
Олқиш ортгани сайин,
Авжига чиқар тайин,
Каттаю кичик банда
Эмасман зўр хонанда.
Сигмас ҳеч таъриф-сўзга,
Хонишим тарзи ўзга!

II

Қанот боғлаб кўтарган лошин,
Қўзғатар бор чегара тошин.
Ва, эй, дўстим, сўзимга ишон,
Чегарадан қолмас ном-нишон.
Фавқулодда иқболдан сархуш,
Ер ҳам енгил тортар мисли қуш!
Туяқуш отдан ҳам чопар тез,
Вале у ҳам бамисоли без,
Кўтаролмай қолганда лошин,
Яширар ер қаърига бошин.
Кимнинг ерга қоқилган пойи,
Туяқушдан йўқ ортиқ жойи.
Юксак парвоз бегона ҳам ёт,
Улар учун оғир Ер-Ҳаёт!
Қай зот қушдай енгиллик таъби,
Бас, ўзини севгай мен каби!
Ҳар сўзимга амал қил холис,
Заифу хастадан бўл олис.
Эплаб айта олмас ҳар сўзин,
Қандай қилиб севар, айт, ўзин?
Бўлмасин ҳеч муҳаббатинг хом,
Бус-бутун ҳам навраста соғлом!
Содиқ бўлмай аслиятингга
Етолмайсан хуш ниятингга.
Жўмард юрар собит йўлидан,
Кетмас тутиб ҳар ким қўлидан.
Қай зот етар ўзин қадрига,
Айланар элу юрт бадрига!
Қадрин сира ҳам урмас ерга,
Шижоатда дарс берар шерга!
Енголмаган ўзини ўзи,
Ҳеч кимсага ўтмас минг сўзи.
Қойил қилай десанг ҳар ишни,
Ўрган ўз ўзингни севишни.

Нозик санъат, киритган қўлга,
Чиқиб олар равон ҳақ йўлга.
Ер қаърида кону хазина,
Аслиятга элтар минг зина.
Етиб қалбинг сувайдосига,
Айлан замон хувайдосига!
Инсон учун армон ҳуррият,
Вазмин калом, вазмин қадрият,
Бешиқданоқ мерос биз учун,
Эзгулик, Ёвузлик, о чун,
Кўтарар боз танглайимиз ҳам,
Безар яланг манглайимиз ҳам.
Оғир мерос – елкалар яғир,
Тентираймиз бамисли сағир.
Пешонамиз теккудай ерга,
Занжи каби ботармиз терга!
Кимлар дейди қилт этмай туки
«Оғир ғоят, о, ҳаёт юки!»
Ўзгалар юкин ҳам ортамиз,
Ҳаёт аравасин тортамиз.

Бор шундайлар, эгиб қулдай бош,
Елкасига ортар минг бир лош.
Бисёр беҳад юксевар ҳаммол
Елкасига ортар тоғдай мол!
Юк остида забун ўзи ҳам,
Ҳеч вақони кўрмай кўзи ҳам.
Гунгу лолу бегона баёт
Улар учун биёбон ҳаёт.
Баъзан, буни ҳар оқил билар,
Ўз юкинг ҳам оғирлик қилар!
Қанча зўр бермасин кучига,
Қараб бўлмас одам ичига.
Бадрафтор шилимшиқ тезаги,
Гўзал фақат сирти – безаги.

Қанча олқиш айтсанг ҳамки оз,
Уддалар бу ишни бу хўроз:
Никоб топар ўзига шўрлик –
Гўзал рўё, доно шабкўрлик!
Ва лекин сен бўлсанг ҳам даҳо,
Мушкул бериш инсонга баҳо.
Алдар аксар инсон рафтори,
Кимлигин билдирар гуфтори,
Қай бир кас суврати ялтирар,
Ва лекин сийрати қалтирар.
Ҳар инсонга беришда баҳо,
Хотин зоти. Гап йўқ, бебаҳо!
Бир боқишда билар аслинг ҳам,
Айтиб берар ҳатто наслинг ҳам.
О, биродар, бўлсанг ҳам тўра,
Улар билан тортишма, жўра!
Мушкул одамзодни кашф қилиш,
Ҳеч гап эмас ногоҳ қоқилиш.
Энг муҳими инсон то ҳамон
Юрагин кашф қилиши гумон.
Мисоли чаламулла бахши,
Уни ёмон, буни деб яхши
Кимлар осон чиқарар ҳукм,
Айланади нишга ҳар туким:
«Ёмонлигим ҳам яхшилигим,
Аён содда ё бахшилигим».
Дея қай зот олар такрор тан,
Эзар эзма оғзин дафъатан.
Эзма гапи то ҳали ҳамон -
«Барча учун яхши ҳам ёмон!»
Ром айлаб саробу рўё,
Бу дунёдай йўқ деса дунё!
Бўлса ҳам гар туғишган иним,
Зинҳор уни ёқтирмас жиним!
Ажратолмас оқу қорани,
Нечун сийлай сен бечорани!?

Барчасидан розисан, мамнун,
Ўз қадрин ҳеч билмаган маймун!
Бегона-ёт фаҳму фаросат,
Ғафлат ичра сақлар аросат!
Яхши-ёмон ичра алоҳа,
Тилингдан ҳеч тушмаса гар «Ҳа».
Жаҳлинг чиқса уролмасанг дўқ,
Луғатингда бўлмаса гар «Йўқ».
Кўкрагингга урмасанг деб: «Мен!»
Арзимаган инсонликка сен!
Бу гапга ҳеч келтирмагин шак,
Барчасига чидар, эй эшак!
Кўрмайсан бурнингдан нарини,
Не берсалар, ейсан барини!
Шарпага ҳам қиларсан таъзим,
Эй, тўнғиз сингари бадҳазм!
Эъзозимда қуюқ заъфарон,
Барча рангга қўшарман, бас, қон!
Қай бир зот мумиё мафтунни,
Рўё билан қай бир кас куни.
Вужудга ҳам, қонга ҳам ғаним,
Ҳар иккиси душманним манним.
Тоқатим йўқ уларга инон,
Севганим қон ахир, алвон қон!
Биттагина қай бир кас йўли,
Қисқадан ҳам қисқа даст-қўли.
Безорижон сур андилардан,
Жирканарман сигиндилардан.
Эй, бадрафтор махлуқот-мараз,
Нечун сенга қарай беғараз?
Қайда кимлар тупук-сўлаги,
Бегона мен учун йўлаги.
Кун кўргандан «тўғрилар» билан,
Қасамхўрлар, ўғрилар билан
Афзал даврон сурганим бирга,

Инжа феълим сигмас таъбирга!
Қўнғироқдай янгра хитобим,
Қўриқчига ҳам йўқ ҳеч тобим.
Мамлакату дўкон соқчиси,
Қирол, савдогар, яроқчиси
Бир иш билан машғул муттасил,
Ёт уларга мен каби асил.
Ўргандим бу хунарни мен ҳам,
Ўрган, зиён қилмайсан сен ҳам!
Камина бор асрору сири,
Эмасман ҳеч банда асири.
Муболага дема ҳеч сўзим,
Қўриқлайман ўзимни ўзим.
Ўрганганман аввал туришни,
Сўнг юришу ҳам югуришни,
Ўргандим ўрмалаш, рақсни,
Бор ҳадисин олдим баҳсни.
Учишни ҳам ўрганиб олсам,
Не тонг, элни ҳайратга солсам!
Арқонлардан ясадим нарвон,
Ва дорбоз сингари беармон
Ажабланма, деявергин хўп,
Дарчаларга чиқдим кўпдан кўп!
Кема чайқалса ҳам қилпиллаб,
Чиқарман мачтага зипиллаб.

О, илму фан ҳавозалари
Боғи беҳишт дарвозалари!
Юлдуз бўлиб юксак порлайман,
Кел, эй дўст, сени ҳам чорлайман!
Зардушт бургут-лочиндай учар,
Уфқларни нигоҳим кучар.
Ҳақиқатим забт этиш учун,
Минг усул, йўл кўрсатар очун.
Йўл сўрайман аксар хушламай,
Ўзгалар этагин ушламай,
Чиқмагай деб қўлимдан улоқ
Юрагимга тутдим мен кулоқ.
Жўмард Зардушт девон-давлати
Панд бермади қалбим даъвати!
Сарсонлигим мағзу мазмуни
Синов-сўроқлаш деб бил уни.
Уялмасман яхшими-ёмон,
Ҳам яширмам дидим ҳеч қачон.
Каминадан сўраганга йўл,
Оғаларча тутарканман қўл,
Дейман: «Ҳеч дард кўрмасин қўлинг,
Мард бўлсанг, топ сен ҳам ўз йўлинг!»
Ҳикматга бой, Зардуштим, зикринг,
Шоирга ҳам манзур ҳар фикринг!

ЯНГИ ВА КЎҲНА ЛАВҲЛАР ЗИКРИ

I

Кутяпман, атрофим тўла,
Кўҳна лавҳлар хароб, бир йўла,
Янгилари, ярми ёзилган.
Келарми манглайга битилган
Тушадиган ва чиқар пайтим,

Берганидай сотувчи қайтим,
Яна бўлсам эл билан ҳамдард,
Қайда чорлар арслоним жўмард,
Қайда кабутарларим ҳамроҳ,
Қачон яна очилар кенг роҳ?
Овутарман ўзимни ўзим,

Янгра, ғолиб беназир сўзим!
Бўхтон, кимки деса агар лоф,
Бу бобда йўқ сен каби кашшоф!

II

Ҳамон инсон эскича яшар,
Ҳамон манман бор аҳли башар.
Сўзга тутма қай бир инсонни,
Биларман, дер, яхши-ёмонни.
Эзгулик! деб гар жуфтласанг лаб,
Мудрар уйқу босгандай эснаб.
Ҳамон ранги рўйи заъфарон,
Билмас не «Яхши»ю не «Ёмон».
Таълимотим, янгра сарбасар,
Ғафлатдан ҳеч қолмагай асар!
Бўлмаса гар одам бунёдкор,
Билмас яхши-ёмонни зинҳор.
Яратувчи соҳиби иқбол,
Ато этгай буюк истиқбол.
Кибр тахтин қилар-да барбод,
Кўнглим мулкин айлагай обод.
Токай эски ҳаммом, эски тос,
Қайда янги ҳаётга ихлос.
Токай янгра эски ашула,
Токай титраб шам сочар шуъла?
Токай қонхўр жаллод бедаво,
Халоскорлик қилар бас даъво!
Токай шоир замона қули,
Токай бўлмас севги булбули.
Токай яйрар ҳоким букмай бел,
Токай қулдай тер тўкар бор эл.
Токай «Барчамизники!» дейди,
Вале луқма каттасин ейди?
Гар йўқ эмас хайрли ишлар,
Улар ҳам, воҳ, ит каби тишлар.

Ногорадай ичи бўм-бўш, пўк,
Токай бефарқ боқарсан, эй Кўк?!
Гар забунман армонли доғда,
Зардуштман мен, туғилган тоғда!
Донолигим ёвқур, ёввойи,
Тушунмассан мени, ҳавойи!
Қуёшдан маст масаррат оша,
Қиларман иқболни томоша.
Найза каби титраб учарман,
Қайноқ жануб, сени кучарман!
Насиб этар коинот боши,
Бўларман Маъбудлар йўлдоши!
Ваъз айтарман тимсоллар билан,
Шоирона мисоллар билан.
Тожу тахтсиз шоханшоҳ дуркун,
Бас, шоир ҳам бўларман бир кун!
Чорлар шўхлик ва рақс илоҳий,
Йўлларимда интизор ваҳий,
Озод дунё тизгинсиз, эркин.
Маҳв этарман чақмоқдай, беркин!
Қайда Илоҳ ўзидан қочар,
Ҳам ўзига қучоғин очар.
Ҳайратомуз алёрлар айта,
Минг асрорин кашф этар қайта.
Қайда ҳар вақт лаҳза устидан
Киноя, эркинлик дастидан
Эркинлик ўйнар ҳалимона,
Қайда макон, замон ҳамхона,
Қайда қоим сийрату сурат,
Зўравонлик, низом, зарурат,
Сабабият, мақсад, ирода,
Яхшилик-ёмонликдай бода,
Кўҳна чилтон, қаттол душманам,
Қучоғига чорлар масканам!
Бор ашёлар - қилгандай тўйин

Устида биз тушармиз ўйин.
Шай, енгиллик боис, эй оқил,
Юмронқозик ва оғир қутқил.

III

О, бу йўлда беармон чопдим,
«Аъло одам» каломин топдим.
Десам: одам – бир алланима,
Таърифимдан, дўстим инжима!
То бўлмагай мукамал-комил,
Мақсад эмас, одамзод омил.
Айни пешин, оқшом палласи,
Сармаст қилиб илҳом алласи,
Кўрдим янги тонг шўъласини,
Тингладим шўх ашуласини.
Армон ҳатто соҳиби тахтга,
Мушаррафман энг олий бахтга!
Ҳатто тунлар-юлдузлар янги,
Сизга рангин кулги жаранги.
Орзуларим жонимдан ортик,
Хаёлим ҳам сизларга тортиқ!
Узуқ-юлуқ, ғаройибни ҳам
Тасодифни айлаб жамулжам
Дедим: Айланг иқболни бунёд,
Дедим: Мозийни ҳам қилинг ёд!
Дедим: Асил жўмардларга хос,
Дедим: Қилинг мозийни халос.
Даъватимга лаббай де, ўртоқ:
Ўтмиш - қайта ислоҳга муштоқ!
Бундан бўлак йўқ муҳим ишим,
Ҳақ истагим, қодир хоҳишим!
Ташланг қулдай мардикорликни,
Касб қилинг, бас халоскорликни!
Васлингизга етмоғим учун,
Сўнги имкон берса, бас, очун.

Чорланг, сизга ҳамнафас бўлай,
Бағрингизда беармон ўлай!
Ботаётган қуёш сочиб зар,
Шафақ билан уфқни безар.
Бир-бир тушиб шом зинасидан,
Ганжин сочар хазинасидан.
Уфқ бўйлаб аланга-олов,
Ҳар ғариб дастада ҳам ялов.
О, бу бахтни кўрганда илк бор,
Кўзимдан ёш оққан шашқатор!

Бор оламини йўғириб нурга,
Нурга дема, жавоҳир дурга,
Қуёш каби, гувоҳ бўл сен ҳам,
Буюк мерос қолдирай мен ҳам!
Зардушт кутар, атрофи тўла,
Кўҳна лавҳлар хароб, бир йўла,
Чала гар мисли норасида
Янгиси ҳам бор орасида.

IV

Зарварақ яп-янги ҳам тоза,
Шоҳона нақш мос беандоза.
Вале қайда қўллайдиган зот,
Водий сари йўллайдиган зот.
Бамисоли беназир ҳижо
Этдан бўлган қалбга айлар жо.

Шўх боладай ўжардан-ўжар,
Буюк муҳаббатим солар жар:
Яширма ҳеч чақинларингни,
Аяма ҳеч яқинларингни.
Ахир осий банда нокерак,
Шитоб енгиб ўтмоғинг керак.

Бисёр усул-йўли, югур, чоп,
Жидду жаҳд қил, фақат ўзинг топ!
Бироқ иржайтирар тишини,
Қилма масхарабоз ишини:
«Ўтолмасанг сира остидан,
Сакраб ўт, дер, одам устидан!»
Иқтидоринг солгайсан йўлга,
Бахт иқболинг олгайсан қўлга.
Ўзинг учун ҳар неки қилсанг,
Қилмас ҳеч ким сен учун билсанг.
Каломим ҳеч дема беасос,
Бу борада йўқ сира қасос.
Ким беролмас буйруқ ҳам фармон,
Бўйсунгай, бағрида армон.
Кимлар ўзин олса ҳам қўлга,
Сола билмас ҳеч тўғри йўлга.
Токи насиб этгунча раҳмат,
Тортар муқаррар минг бир заҳмат!

V

Олижаноб қалблар учун хос,
Истамас ҳеч текин беасос.
О, айниқса ҳаёт бобида,
Бош қоида шоҳ китобида.
Омма борки ҳеч қилмай араз,
Яшамоғи даркор беғараз;
Бизга ҳаёт берилган лекин,
Яшолмаймиз сира ҳам текин.
Ўйлагаймиз: Ундан ҳам ортиқ,
Эвазига не қилсак тортиқ?!
Бу эътирофдай олижаноб,
Тополмас ҳеч бирон бир жаноб:
«Неки ҳаёт айласа ато,
Бахш этармиз унга бехато!»

Қидирманг лаззатни йўқ жойда,
Лаззатланиш ҳам, о, бефойда.
Лаззату маъсумлик иболи,
Беҳаё ҳар даъводан ҳоли.
Эга бўлинг уларга бироқ,
Айбни тан олган яхшироқ.

VI

То бошингда тўнғичлик тожи,
Қурбон бўлмаслик йўқ иложи.
Қурбонгоҳлар хуфия-пинҳон,
Қон ютармиз, лахта-лахта қон!
Кўҳна санамлар шаъни учун,
Қурбон қилар беомон очун.
Рафторимиз навраста таранг,
Қари қартанг ҳолин қилар танг.
Лола каби алвон бетимиз,
Юмшоқдан ҳам юмшоқ этимиз.
Қўзичоқдай мулойим-майин,
Барча жоҳил қоҳинлар тайин
Учун бизлар минг битта ташвиш,
Алам билан такрор қайрар тиш.
Кириб олган ич-ичимизга,
Кушанда қувват-кучимизга.
Офат жонга тўнғичлик тожи,
Қурбон бўлмаслик йўқ иложи.
Вале шуни истар зотимиз,
Учар юлдуз тулпор отимиз.
О, ғарқ пишган сархил меваман,
Жўмардларни жондан севаман.
Ким жон таслим қилар мардона,
Парвонаман, мудом парвона!
Ажални ҳам енгиб беомон,
Ўтар улар мендай У томон!

VII

Кимлар кўкрак кермас мисли ғоз,
Ҳақиқатгўй вале оздан-оз.
Қандай айтай бу гапни секин,
Уддалайди, истамас лекин.
Ҳақиқатни то айтмас Яхши,
Дема уни одамзод нақши.
Бу ҳол, эвоҳ, заволи руҳнинг,
Ҳақ-адолат - олий шукуҳнинг.
Улар билар фақат беришни,
Итоат мевасин теришни.
Жону тани билан бўлар жўр,
Муросагўй идроки хом-ғўр.
Дунёга маҳлиё, алҳазар,
Гумон қалбга солиши назар.
Ноғорадан гаранг, ҳоли танг,
Қалб нидосин эшитмас, аттанг!
Токай даҳри дун айвонида,
Билим макруҳ виждон ёнида?
То аланга олмас жасорат,
Куйиб кул бўлмагай асорат.
Ҳақ-адолат каби бегумон,
Ҳоли эмас ҳикматдан гумон.
Қайда тугар бардошу тоқат,
Бошланар мардликка садоқат.
Қайда дорга тортилар ҳаёт,
Янграр адолатталаб баёт.
Даҳшат дўзах қатъридан, қара,
Ҳақиқат юксалар қарқара!
Эй, маърифат қилганлар талаб,
Кўҳна лавҳни топтанг нимталаб!

VIII

Дарё узра кўприк-панжара,
Кўз олдида мавжуд манзара,

Ғўлалар сув узра турганда,
Ишонмас ҳеч бирон бир банда:
Десанг: «Бари дарё қаърда»,
Дер: «Кўприк - ҳаво минбарида».
Қайта-қайта айтганинг сайин,
Ношудлар ҳам рад этар тайин.
Пирпиратиб минг бора киприк
Дегай: «Дарё устида кўприк!»
Дарё узра бари мустаҳкам,
Қиммати ҳам маҳкамдан-маҳкам.
Кўприк, атама ҳам тушунча,
Боғу роғу бор гулу ғунча.
Барча «яхши» ҳам барча «ёмон»,
О, барчаси саломат-омон!
О, ногаҳон келиб қаттиқ қиш,
Мингга дўнар санокли ташвиш.
Замҳарир бор элни тузлагай,
Йирик дарёлар ҳам музлагай.
Аҳли киноя ҳам баногоҳ,
Ҳайратомуз ҳолатдан огоҳ,
Ёқа ушлаб аста демасми:
«Ҳаммаси жойида эмасми?»
«Асосан ҳаммаси жойида!» –
Чинакам қиш учун қоида.
Қулай ҳосили йўқ вақт учун,

Беҳосил вақт учун оммабоп,
Бор такасалтанг учун ҳам боп.
«Асосан ҳаммаси жойида» –
Кимлар учун кони фойда.
Барқарор бўлса ҳам аъмоли,
Рад айлагай кўклам шамоли.
Кўклам ели бамисоли шер,
Ҳўкиз эмас ҳайдайдиган ер.
Бамисоли қутурган қўтос,

Музларни ҳар парчалар ҳассос!
Катга-кичикни хайрон айлар,
Кўприкларни ҳам вайрон айлар.
Биродарлар, ўзга манзара,
Кўпригу панжаралар сара,
Не бўлса ҳаво минбарида,
Оқар бари дарё қаърида!
«Яхшилик» ҳам «Ёмонлик» деб боз,
Шовқин солар яна қай шоввоз!
Илиқ еллар, баҳор ҳамдами,
Қутлуғ бўлгай ҳар бир қадами.
Ҳар нафаси тозадан-тоза,
Айланг шу сўзларим овоза!

IX

Телбалик бор минг бир замонлик,
Аталар яхшилик-ёмонлик.
Гар десангиз фармонбардор ким,
Минг башоратгўй ҳам мунажжим.
Толе сари очар деб дарча,
Ишонарди уларга барча.
Барча улус - тўғрию ўғри,
Улар фикрин биларди тўғри:
«Манглайингда қандай битик бор,
Бекаму кўст қилмоғинг даркор!»
Эл асрий ақидадан толди,
Мунажжимлар бир четда қолди.
Эсиб озодлик шабодаси,
Маст айлади элни бодаси:
«Эркинликка ташна одамзод,
Аҳли башар барчаси озод.
Токай яшар армони билан,
Бахтиёр қалб фармони билан!»
Не кунларни кўрмаган башар,
Гар ўйласанг юрагинг шошар.

Юлдузлару келажак хаёл,
Кишанбанд гўё эркак-аёл.
Муаммо зулматда омонлик,
Орзу яхшилик ҳам ёмонлик!

X

«Ўғри лаънатланар, албатта,
Қотиллик ҳам гуноҳ энг катта!»
Бу ҳикматлар азалий, маълум,
Азал минг бор берилган таълим.
Бамисоли илоҳий оят,
Муқаддас саналган бағоят.
Бироқ улус бўлса ҳам хушёр,
Қароқчию қотил ҳам бисёр.
Ҳамон баланд, о, қора туғи,
Ҳамон улар бисёр уруғи!
Насиҳатдан ким нажот излар,
Ҳақиқатни қасддан бўғизлар!
Ҳаётга зид ақидани ким,
Муқаддас дер бамисли ҳаким,
Ҳар тўрт томон суриб отини,
Қилар завол тарғиботини.
Жаҳолат хирқасин ечгайсиз,
Қўҳна шиорлардан кечгайсиз.

XI

Ўтмиш ўзбошимчалик маҳри,
Ҳалокатли ҳар томчи заҳри.
Ҳар бир авлод фармонида у,
(Бағрим аччиқ армонида у.)
Кўрмаслар бурундан нарини,
Кўприк билар бари-барини.
Қаҳат ўтмиш ичра йўл равон,
Ҳар мустабид, жаллод, зўравон.
Шафқату шафқатсизлик яроғ,

Қўяр минг доғ узра минг бир доғ.
Обод қилар ва қилар ғорат,
Ўтмиш қилмагунча башорат.
Мозий бас келолмас дарозга,
Қичқирар айлаиб хўрозга.
Кўприк бўлар, бўлар тамға ҳам,
Зуғум қилар ҳар бир муттаҳам.
Вале, эвоҳ, бор яна бир хавф,
Наҳот бўлмас бу иллат ҳеч даъф.
Ўтмишдан омига очсанг сўз,
Бобосидан сўзлар қисиб кўз.
Гар мақтанар қабоси билан,
Мозий тугар бобоси билан?..
Тоқат қилиб бўлмас бу ишга,
Бебошлик ҳукмрон ўтмишга!
Золим султон каби бемаром,
Қайта-қайта қилар қатли ом!
Ғафлатзада оми оломон,
Золим мустабиддай беомон.
Толе учун, тингла, ҳамрозим,
Олижаноб тоифа лозим.
Қанча кўпу кенг бўлса сафи,
Зиёда минг фойдаю нафи!
Комиллар бўлса қанча бисёр,
Бағри бутун башар бахтиёр!

XII

Биродарлар, эй аҳли замон,
Бўлинг ноёб янги зодагон!
Бебаҳо бу асилзодалик,
Шабнам каби соф озодалик.
Мартабаки йўқ ҳеч баҳоси,
Қувват олар иқбол даҳоси.
Йиқинг золим замона хонин,
Қаданг бахту саодат донин!

Гулдуракдай солгайсиз сурон,
Қанот боғланг бамисли бўрон!
Насиб этмоқлиги шон-шараф,
Йўл солишга боғлиқ қай тараф.
Иродангиз мустаҳкам қомус,
Чарақласин офтобдай номус.

Кўнглингиз, о дўстлар, бўлгай тўқ,
Хону беклар ортиқ қадри йўқ.
Қилсангиз ҳам бағрингиз пора,
Ҳукмдор хизмати чикора;
Қисматингиз қулдай итоат,
Камарбаста ҳар лаҳза, соат.
Таранг ҳар дақиқангиз зикдай,
Қаққаясиз қоққан қозикдай.
Ниҳоят чекиниб қабоҳат,
Завол боис топарсиз роҳат!
Чикора хўш, гар муқаддас руҳ,
Боболарга бахш этиб шуқуҳ,
Аҳд қилинган ерларга элтган,
Муродига беармон етган.

У жойларни, сўраманг такрор,
Ваъда қила олмасман зинҳор.
Наҳотки ўша хоч ўсган жой,
Минг хислату фазилатга бой?!
Сангзор ичра кеккайган карахт,
Кимга керак қуриган дарахт?
О, дўстларим, бу «Муқаддас руҳ»
Изма-из эргашар минг гуруҳ!
Уларнинг пешвоси серкалар,
Чала-думбул, тентак-эркалар.
Қай бирлари дароздан дароз,
Қичқирар боз бамисли хўроз!
Зим-зиё мозийдан алҳазар,

Иқбол сари солгайсиз назар.
Ўтмишни гар қилмасангиз тарк,
Насиб этмас толе – олий арк!
Озод бўлмай мозий қаъридан,
Жой топмайсиз бахт минбаридан.
Мунтазир сизларга истиқбол,
Фарзандлар юрти ичра иқбол.
Таърифи сигмас ҳеч бир сўзга,
Олис ғоят, кўринмас кўзга.
Ахтара-ахтара ҳоргайсиз,
Қасд қилсангиз, етиб боргайсиз.
Фарзандлар юртин қилган обод,
Боболар руҳин айлагай шод.
Оташ даъват олов мисоли,
Чорлагай, бас, ялов мисоли!

XIII

«Барчаси беҳудаю бенаф,
Яшашдан йўқ ҳеч қандайин наф!
Бағринг ёқар гар оташ-шарор,
На ҳарорат, на қут, на барор!» -
Ақида минг йиллик бедаво,
Қилар теран ҳикматлик даъво.
Ахир оқсоч мозий садоси,
Балки шундан барча адоси.
Моғор босган бўлса ҳам бадбўй,
О, кимларга даво шифожўй.
Сира бундай демас нозиктаъб,
Болаларга ярашар бу гап.
Кўрқар улар оловдан, зотан, -
Куйдирар аланга дафъатан!
Қадим донишмандлик китоби,
Болаларча бисёр хитоби.
Кўр-кўрона кимки сарфлар куч,
Бор топгани ёнғоқ каби пуч.

Наф топмадим дея ниҳоят,
Боз устига қилар шикоят.
Манглайдан тешган каби ўқ,
Еб-ичишга ҳам иштаҳа йўқ.
На ғайрату ҳавас, иштиёқ,
Молдан фарқсиз гар йўқ дум-түёқ.
На майли бор куйга-баётга,
Бор гуноҳин тўнкар ҳаётга:
«Барчаси беҳудаю бенаф,
Яшашдан йўқ ҳеч қандайин наф!
Уқув талаб ҳатто таҳорат,
Яхши еб-ичиш ҳам маҳорат.

Кимлар ҳасратидан чиқар чанг,
Бор лавҳларин парчалаб ташланг!

XIV

Барча учун ибрат-андоза,
Тоза учун барчаси тоза.
Қўнғиз учун чивин ҳам қўнғиз,
Тўнғиз наздида барча тўнғиз!
Дўстим, телба қавми аломат,
Қўлида шай санги маломат.
Улар учун кундош даҳри дун,
Ифлос махлуқ наздида гардун.
Кимнинг тоза бўлмаса руҳи,
Бегона ҳур ҳаёт шукуҳи.
Патос босган дилида зиллат,
Ҳам гуллайти тилида иллат.
Гар бу ташбеҳ бироз беҳаё,
Ва лекин ҳақ, айтайин, аё:
Одам каби не рафтор-бети,
Дунёнинг ҳам бор орқа-кеги.
Даҳри дунда ифлослик кўп гар,
Ифлос махлуқ дема, шубҳагар!

Эвоҳ, бурним дея қўланса,
Кесармисан бурнинг, эй Панса?
Нафрат ўзи тутиб қўлингни,
Равон қилгай роҳу йўлингни.
Недир метин, не юмшоқ майин,
Нур бор жойда соя ҳам тайин!
Эл нақлига бергин эътибор:
Ҳар яхшининг бир ёмони бор.
Энг яхши ҳам бўлолмас дармон,
Аъло Одам мен учун армон!
Ифлослигин ҳикмати бисёр,
Дунёга бас, назар сол ҳушёр.

XV

Бор тақводор элга маълум зот,
Антиқа уларда таълимот.
Сўзласа ҳам вазмин, хотиржам,
Ваъзида минг бўҳтон жамулжам:
«Тутса ҳам қон-зардоб минг коса,
Гардун билан қилгил мурса!
Ёрса ҳамки бошинг отиб тош,
Ибодатдан сира олма бош».
«Азал гардун билганин қилар,
Тириклай ким терисин шилар.
Қай бағирга минг бир ниш санчар,
Қай ғарибни беомон янчар.
Азалий ҳақ ҳикматни сезгай,
Бор оламдан то абад безгай.
Айта кўрма: «Дунё – бедаво!»
Исён банда учун нораво».
«Ороминг ўғирлар мисли бонг,
Офати жон тафаккуру онг.
Қўлга ол, эй осий, ўзингни,
Ёруғ дунёдан юм кўзингни!»

О, уларга солманг ҳеч кулоқ,
Кўз ёшингиз қилмагай булоқ,
Инсон шаъни учун ҳақорат,
Шиор-лавҳин қилгайсиз ғорат.
Ичи қора соҳиби бўҳтон
Тўхматидан қолмагай нишон.

XVI

Огоҳ бўлинг, дўстлар, не эмиш,
Қоронғи кўчаларда миш-миш:
«Ким ўқиш-ўқишга берар зўр,
Эсу ҳуши оғар, сўқир-кўр...»
«Илми ҳикмат бало бошинга,
Заҳар солар обу ошинга.
Эртаю кеч тўксанг ҳамки тер,
Самара йўқ, қадринг қора ер.
Юксак орзу саройинг бузгин,
Дунёдан бор умидинг узгин!»
Янги лавҳлар эл бағрин тилиб,
Бозорларда турар осилиб!
Тарғиб қилар қай бир жинқарча,
Қилинг барчасин парча-парча.
Юраклари тошдай қотган муз,
Жароҳатга сепар гўё туз.
Билиб бўлмас асил зотини,
Қилар ўлим тарғиботини.
Мисли беомон чаён ниши,
Золим минг зиндонбон қилмиши.
Жаҳолатдан сўз очар нукул,
Муроди бор элни қилиш қул.
Деманг зинҳор улар ўқиган,
Илми кузғундай чўқиган.
Эвоҳ, яхши аъмоллар қолиб,
Ҳар ёмонликка ташна, толиб.
Бамисоли хом-хатала ош,

Тош сингари заранг қотган бош.
Ҳазм қилишга келмай чоғи,
Оқибат бузилган қурсоғи;
Ҳагтоки бор номусу орин,
Ямламасдан ютар оч қорин.
Эртаю кеч фикри ҳам емиш,
Ҳар калому зикри ҳам емиш.
Бузилган гар ошқозони оч,
Тўймас сира мисли яланғоч.
Ҳаёт бахт-саодат чашмаси,
Чашма ҳам тоза сарчашмаси.
Бироқ қай зот бузилган қорни,
Унутган бор номусу орни.
Барчасига хур ҳаёт улоқ,
Заҳарланган бор чашма-булоқ.
Арслон каби ёвқур қай бир зот,
Тафаккуру идрок қўш-қанот.
Ҳолдан тойиб кимни енгса ғам,
Хас-хашакдай учирар ел ҳам.
Қисмат эзар банда гўлини,
Йўқотар ҳагтоки йўлини.
Бағрин ўртар минг шубҳа-гумон,
Ўз ишидан минг бор пушаймон:
«Нечун бағримиз минг бор эздик,
Нечун телбадай дунё кездик.
Ел каби кезгандан не фойда,
Бир хил бари, о, барча жойда!»
«Тақдирланмас бирон-бир аъмол,
Бахтинг кулиб, топмассан камол.
Ҳеч вақони қилма ҳеч орзу,
Орзу-умид – талафот оғу!»
Ҳар ношудга муттасил бўзлар,
Мойдай ёқар бу тушкун сўзлар.
Эвоҳ, қора ниятли панди,
Айлар инсон зотин қул-банди.

Кўнглингизни чўқтирманг сира,
Тош ойнадай тортмагай хира.
Наинки ҳаётбахш шаббода,
Қалб қуввати минг йиллик бода,
Зардушт сизга бахш этар қанот,
Ғолибона сургайсиз сиз от!
Камина мисли Исо нафас,
Ожиз қошимда зиндон-қафас.
Бамисли ёрқин шамсианвар,
Зиндонларни айлар мунаввар.
Чин юракдан қилгайсиз ихлос,
Асоратдан айлагай халос!
Умид билан ҳар инсон озода,
Озод инсон айлагай бунёд.
Шиор айлаб ҳар эзгу ишни,
Ўргангайсиз бунёд қилишни.
О, ғоят беназир муаллим,
Каминадан олгайсиз таълим.
Жон фидо ҳар сўзни уққанга,
Жўмард, жонни жонга суққанга!

XVII

Кема тайёр бамисоли от,
Муштоқ балки буюк мавҳумот.
Ким бел боғлаб шубҳали овга,
Ким ҳаётин тикар гаровга?
Завол кемасига йўқ толиб,
О, не боис дунёдан нолиб,
«Топилмас ҳеч бир пушти паноҳ!»
Дея минг бор оҳ урарсиз, оҳ!
Эй, дунёдан ўгирганлар юз,
Гапингизда сира ҳам йўқ туз!
Гар сиз каби йўқ сира хаста,
Барчангиз заминга пайваста.
Бисёр минг бир кишан-домингиз,

Ҳирсу ҳавас ҳамон комингиз.
Гар хастаҳол калом-сўзингиз,
Ёнар машғал каби кўзингиз.
Умид муҳри дудоғингизда,
Кибру ҳаво димоғингизда.
Замин узра зиёддан-зиёд,
Ғаройиб минг турфа кашфиёт.
Қай бири боис тўлар ҳамён,
Қай биридан роҳат топар жон.
Ҳаётимиз айлаган таъмин,
Муҳаббатга муносиб замин.
Бу не муболаға, ифтиро,
Минг битта беназир ихтиро.
Сийна мисол ҳаёт манбаи,
Малҳами жон баёт манбаи.
Эй, дунёдан чарчаб-толганлар,
Танбал-ялқов номин олганлар!
Кетингизга уриб минг дарра,
Тарбиялаш даркор минг карра.
Ўсал танангизга битиб жон,
Оёқ-қўлингиз бўлсин чаққон.
Рамақижон, замин ҳам безор,
Рафторингиз ташландиқ мазор.
Ажал етмай, эй, тирик ўлган,
Паймонангиз бемаврид тўлган.
Қайда текин ош бўлса тайёр,
Йўқ сиз каби муғомбир, айёр.
Бамисоли шум ўғри мушук,
Борми ҳеч сиз каби шўртумшук.
Гар яйрашни истамасангиз,
Ғайратингиз қистамасангиз,
Гар чиқмаса сиздан сира наф,
Барчангиз бир йўла бўлинг даф!
Ҳеч тузалмас дарди бедаво,
Бедавога даво нораво.

Бор бедаво заминдан кўчгай,
Тамомила қораси ўчгай.
Бироқ шоирларда фатонат
Турфа, кимда қаҳат матонат.
Қилар иши қофиябозлик,
Бамисоли кўлмак саёзлик.
Мардонавор бургутдай пухта,
Кўёлмас барчасига нуқта!

XVIII

Қай лавҳа ҳорғинлик ҳосили,
Қай бири танбаллик восили.
Гумашталар сингари аҳил,
Табиатин иккисин бир хил.
Ва лекин нозикмизож каби,
Ҳар иккисин турфа талаби.

Ҳаёлида оби ҳаёт жом,
Ҳолдан тойиб ётар ташнаком.
Гар мурод марраси бир қадам,
Армон ҳаттоки бир қадам ҳам.
Қора терга ботиб, чўмилиб,
Ётар чанг-тўзонга кўмилиб.
Ҳолсиз қотган тош каби заранг,
Ўз ҳолига кўз ташлар аранг.
Бир само, бир ерга қарайди,
Фақат эснагани ярайди.
Шалпангкулоқ сингари хира,
Қимирламас жойидан сира.
Куйдирар оташ офтоб тафти,
Кўппаклар учун ялоқ афти.
Сув каби бошидан оқар тер,
Бамисли қопқонга тушган шер,
Бешафқат тақдирга бериб тан,
Жон беришни истар дафъатан;

Атиги бир қадамда марра,
 Ўртагай ташналик минг карра!
 Даъвоси катта бу қаҳрамон,
 То ётаркан юз тубан ҳамон,
 Ёллаб минг бир холис мулозим,
 Осмонига чиқариш лозим.
 Сиз яхшиси тега кўрманг ҳеч,
 Ётаверсин тошдай эрта-кеч.
 Ёмғиру обу ҳаво муздай,
 Жароҳатин ачитгай туздай;
 Уйқудан турмагунча ўзи,
 очилмагай, майли ҳеч кўзи;
 ҳорғинликдан то безор бўлмас,
 токи сабр косаси тўлмас!
 Биродарлар, ёлғиз илтимос,
 Кўппакларни ифлосдан-ифлос,
 Барча танбалларни муғомбир,
 Қувиб солинг топиб бир тадбир;
 Шерик ҳар қаҳрамон шонига,
 Чанг ҳам солар ошу нонига,
 Ҳайданг жумла қора ниятни,
 Бор соҳиби «маданиятни»!

XIX

Ҳалқалару муқаддас ҳудуд,
 Пайваста мен билан беҳудуд.
 Мен юксалар қоялар тайин,
 Сарбаланд юксалганим сайин.
 Чўққиларга юксалар зийрак,
 Атрофимда тобора сийрак.
 Кумушдай ялтирар оппоқ қор,
 Сарбаланд қоялар сервиқор.
 Ўзингизни олиб сиз қўлга,
 Отлансангиз мен билан йўлга,
 Эргашмагай, бўлинг эҳтиёт,
 Текинхўр - бегона етти ёт.

Судралар шиллик қуртдай аста,
 Шод ногаҳон бўлсангиз хаста.
 Қалбингизда ҳар бир жароҳат,
 Улар учун бошпана, роҳат!
 Бағрингиз беармон кемирар,
 Бағрингиз кемириб семирар.
 Сезар ногоҳ толганингиз ҳам,
 Ора йўлда қолганингиз ҳам.
 Пайқар ҳатто гизли розингиз,
 Шикояту эйтирозингиз.
 Офати жон сур қора куя,
 Ҳар андишангиз қилар уя.
 Матонатли заифлашганда,
 Қаддин ростлар бу манфур ганда.
 Ғафлат босса олижанобни,
 Ишга солар чилвир-танобни.
 Буюқлар ҳам ялаб пойини,
 Макон айлар нозик жойини.
 Ким тубану олийнасаб ким,
 Айта олар қай оқил ҳаким?
 Барча ичра ўта бемаъни
 Текинхўр тубаннинг-тубани.
 Вале асилзода олий зот,
 Боқар минг бир текинхўрни бот.
 Ким сарбаланд юлдуздай жойи,
 Замин узра ҳар икки пойи;
 Қулай омаддан ким ҳам қолар,
 Текинхўрлар жойлашиб олар.
 дарё каби айқириб оқиб,
 етти иқлим ичра улоқиб,
 минг офату минг бир талафот,
 билан жони топар ҳаловат;
 - курашларга очар кенг кучоқ,
 ҳам чарх урар мисоли ўчоқ,
 иродаси метин-мустаҳкам,

умиди ҳам маҳкамдан-маҳкам;
икки олам қайтмас сўзидан,
дафъатан воз кечар ўзидан,
холис айлаб орзу-ниятин,
топар тез тоза аслиятин;
донишманд барча қилар ихлос,
дарвешона телбалик ҳам хос;
бағоят бокира қалб тоза,
ўзга барча олар андоза,
сарбаланд юлдузлар эгизи,
жамики эзгулик негизи,
одамийлик бобида чевар,
аслиятин бағоят севар,
гар бебаҳо минг хислатга бой,
текинхўрлар тайин олгай жой!

XX

«Бешафқат!» дейсизми росмана,
Азизим, ноўрин бу таъна!
Нимаики қулаши лозим,
еталашин лозим мулозим.
Солиб бағринг ичра минг тугун,
Қушдай тутқич бермас ҳеч бугун.
Авайланг, ҳей, қайраманг тишни,
Қиларман қалб буюрган ишни!
Ҳақ-адолат заҳар нишиман,
Ҳар эзгу иш бошланишиман.
Нолойиқ ҳаёт минбарига,
Юрагимнинг қулар қаърига!
Наздингизда қабих жаҳолат,
Тоғдан тош юмалатиш роҳат!
Фақат ибрат олсанг бас мандан,
Бўлак ҳеч не сўрамам сендан!
Учишни ким билмас умуман,
Қулагай чоҳ ичра юз тубан!

XXI

Севарман ҳар жўмардни, аммо,
Ва лекин бор мушкул муаммо:
Гар билмасанг кимга солишни,
Қизиғи йўқ қилич олишни!
Ким ғанимга даъф қилар бетлаб,
Кимдир ўтар ёнидан четлаб.
Мард қилмас дуч келганни таъқиб,
Ахтарар мос-муносиб рақиб.
О, бу зотни деса бўлар мард,
Мардлар ичра ягонаю фард!
Гар мусича - беозор қушман,
Бисёр вале менда ҳам душман.
Вале бандам дегил, Раббано,
Ёвдан қисма жўмарду доно!
Гар тўфондай шиддатли қаҳрим,
Қушандаи жон ғаним фаҳрим!
Эмас асло бемаъни косиб
Ғаним мендай мардга муносиб!
Ҳимматли ҳам ғоят беаёв,
Насиб этгай сизларга ҳам ёв!
Қилтириқми ёки эти бор,
Кўп жиҳатга берманг эътибор, -
«Халқ!», «Халқлар!» деб соладиган
жар,
Қаланғи-қасанғилар ўжар,
Ёнига ҳеч йўламанг яқин,
Қўйдирар бамисоли чақин.
Асабинг эговлар сур рафтор,
«Ким қарши?» дер «Кимлар
тарафдор!»
Бир ён бисёр одил адолат,
Адолатдан зиёд разолат.
Кифоя бир бор қараб билиш,
Шарт қирқиш ҳам, о, лаҳзалик иш;

яхшиси ўрмонга йўл олинг,
Қиличчингиз қинига солинг!
Ихтиёрин бермай қўлидан,
Юргай ҳар инсон ўз йўлидан.

Гар беомон қисмат таёғи,
Қаҳат гарчи умид маёғи,
Ҳар ишингиз эзгуга йўйинг,
Элларни ўз ҳолига қўйинг.
Ошиқ аҳли зулфизар билан,
Савдо аҳли тилло-зар билан.
Айланиб сайроқи булбулга,
Яйрасин пулни уриб пулга.
Мисли Одам ота камони,
Қиролларнинг ўтди замони.
Дўнди бор оломон гумроҳга,
Арзимас ҳеч бир шоҳаншоҳга.
Бу айём бор улус чайқовчи,
Мўмай даромад истар овчи.
Не минг турфа товару молни,
Пул қилар ҳар ашқол-дашқолни.
Нажот излаб турфа «...изм»дан,
Бир-бировин кузатар зимдан.
Жосуслик ҳам, о, кўҳна омил,
Ҳар халқ учун зарур таомил.
Золим замон, йўқ дардга дармон,
Дориломон давронлар армон?
Бир пайт қай эл музаффар ғолиб,
Ҳагто жаҳон забтига толиб.
Кимнинг афзаллиги бегумон,
Ҳеч шубҳасиз бўлмай ҳукмрон.
Кимлар ғоят яхшидан-яхши,
Бўлсам дер бор ҳокимлар нақши!
Нархи баланд сарбаланд терак,
Яхши волий бўлиши керак.

Қай ўлкада ўзгача ҳолат,
Яхшилик йўқ, ҳоким жаҳолат!

XXII

Ногоҳ булар топса текин нон,
Нелар дея қичқирмас ҳамон!
Мушкул атворин қайта бичиш,
Хаёлида фақат еб-ичиш.
Минг дарчага уриб бошини.
Заҳмат билан топгай ошини.
Минг бир даъво билан урар дўқ,
Жоҳилнинг йиртқичдан фарқи йўқ.
Панд беришни ўйлар бедаво,
«Пул топ!» дея боз қилар даъво!
«Ишлаш керак!» деган ҳар банда
Талашни мўлжаллар шарманда.
О, зотан наинки меҳнатдан,
Боши ҳеч чиқмасин заҳматдан.
Айлангайлар йиртқичга ёвуз,
Муғомбир ҳам юраги тош-муз.
Қайда текин топилса тайёр,
Қуёндай қув, тулкидай айёр.
Зеро, барча жонзотлар зўри,
Одамзоддай йўқ йиртқич бўри.
Бани башар деманг ҳеч аъло,
Жумла жонзот бошига бало.
Балки шундан ҳар битта инсон,
Минг машаққат билан топар нон!
Фақат учар қушлар сарбаланд,
Беролмас аксар овчи ҳам панд.
Вале бамисли қанотли от,
Учишни ўрганса одамзод,
Жаҳонгашта каби дарбадар,
Чанг солмагай қайларга қадар.

XXIII

Ҳаёт - бўстон, ҳар эркак - терак,
Ҳар эркакка бир аёл керак.
Малҳам эркак дардига аёл,
Йўқса телба айлар ишқ – хаёл!
Эркак - қайноқ ҳаёт офтоби,
Аёл - шифо чашмаи-оби!
Эркак кўкрак керар мардона,
Аёл каби бўлмас мард она!
Ҳар ғор рўзғор эркак устун,
Аёл ёпар тунлар устини.
Эркак хожа гар оилага,
Вале банди тар ноилага!
Ҳар жўмард эр мисли баланд тоғ,
Ҳар фозила бир серҳосил боғ!
Эркак-аёл - гар турфа оти,
Ҳаёт лочинин жуфт қаноти.
Эркак ҳаёт боғин булбули,
Аёл бу боғ тар атиргули!
Эркак қилган билан ҳаракат,
Аёлсиз йўқ файзу баракат.
Эркак бўлса гар тилло узук,
Гавҳар – аёл, кўзлари сузук!
Мадҳ этарман ёниб-ҳаллослаб,
Яратган бир-бирига мослаб.
Эркак - ўғил-қизларин боши,
Она улар ҳам кўзи-қоши!

Эркак-аёл бир ватан ичра,
Гўё бир жон икки тан ичра!
Ўғлонлар туғилар жанг учун,
Фарзанд тилар аёлдан очун.

XXIV

Аввал-охир бўлгайсиз огоҳ,
Масъулиятталаб ҳар никоҳ.

Шошилган изза, қарар ерга,
Шошилган қиз ёлчимас эрга.
Кимлар ичар шошиб жомини,
Булғар улуғ никоҳ номини.
Сабабчиси қисматин ўзи,
Маломат никоҳга ҳар сўзи.
Қасдлашса эр-хотин баногоҳ,
Бир-бирига қазир чуқур чоҳ,
Бўлсин десанг гар никоҳ пухта,
Ишқ, вафони айла омухта.
Осмондай кенг қилмасанг феълинг,
Қисмат қаҳри синдирар белинг!
Бир кўзинг кўр, кар бир кулоғинг,
Бўлмаса қайнар ғам булоғинг.
Гоҳо устун, гоҳо ён бериб,
Зарур чоғи ширин жон бериб,
Юрагин ким қилиб май коса,
Қисмат билан қилмас мурсоса,
Қон оқар ҳар жароҳатидан,
Маҳрум оила роҳатидан.
Одам Ато дардига даво,
Садоқати чин Момо Ҳаво.
Камина ҳар ғараздан олис,
Насиҳатим сизларга холис.
Талпинганим мунаввар иқбол,
Соғинганим инсон баркамол!
Бағрикенглик сизга муносиб,
Юксаклик ҳам айлағай насиб.
Жуфти ҳалолликнинг бўстони,
Ҳар дардингиз бўлгай дармони.

XXV

Кўҳна булоқлар қилган доно,
Излар янги чашма ҳамоно.
Мозий панди билан забардаст,
Иқбол сари ғолиб сунар даст.

Олам ичра гоят бесарҳад,
Янги халқлар ростлагайлар қад.
Саодат гулхани ловуллаб,
Янги сарчашмалар шовуллаб,
Теран теранликлар очилар,
Юлдузлардай сирлар сочилар.
Титратгай оламни зилзила,
Зилзиладан яхшилик тила.
Кўмилиб қай булоқлар кўзи,
Мунаввар қай ташналар рўзи.
Ботиний куч-қудрат ҳам ошкор,
Аён асрий неча сир-асрор.
Кўхна халқлар ваҳмадан шошар,
Янги булоқлар қайнаб тошар.
«Ташналарга булоқ ягона,
Интиқларга қалб ҳам мардона,
Кўп қироллар учун ҳам яхлит,
Собит ирода қоя тахлит!»
Дея қай зот айлагай хитоб,
Елкадош эл жамулжам шитоб.
Яна олам ҳар тўрт томони,
Ҳеч чеки йўқ синов майдони.
Кимлар элга бўлар бош-ҳоким,
Ҳокимларга тобе бўлар ким,
Ажралар сараги саракка,
Кимлар бир тан, қай худбин якка.
Изланишлар узоқдан-узоқ,
Ҳар қадамда минг дом, мин тузоқ.
Қанча омаду омадсизлик,
Даромаду даромадсизлик.
Илмга ташналик, ўрганиш,
Ҳаёт жанги ичра ўртаниш.
Кун ва тундай азалий улфат,
Бақамти, о, бахт билан кулфат!
Азал-абад башар, жамият,

Талаб қилар иззат-ҳамият.
Азал-абад бағрин нимталаб,
Собит ҳукмдор қилар талаб.
Таваккалга қилган каби ов,
Мудом башар қисмати синов.
Зўр бериб зеҳнию уқувга,
Ўтдан чиқиб боз кирар сувга.
Азал-абад сирли хангома,
Эмас ҳеч қандайин «Шартнома».
О, бу сўзни айтар юраксиз,
Юраксиз ўзи ҳам кераксиз.
Бамисоли бош кўтармас кул,
Ақлу идрок бегона думбул.
Қўйинг улар сўзига нуқта,
Ҳар ишингиз бўлгай, бас, пухта!

XXVI

Ягона тилагим, аё дўст,
Ҳаёт бўлса ҳеч бекаму кўст.
Ўйлов билан гоҳ ақлим толар,
Истиқболга не соя солар?
Жумла соддадил қавми ҳалим,
Тақводорлар эмасми салим?
Даъво билан юрагим эзар,
Кўнгли билан ҳаттоки сезар:
«Не яхшию ҳам нелар ёмон,
Адолат ҳам аён бегумон.
Бу хусусда айлаган кўшиш,
Бошига солармиз минг ташвиш!»
Беомон гар нияти қора,
Зиёд содда касри минг бора.
Қавми тухмат отар гар минг тош,
Кўнгилчанг гоҳ уриб ёрар бош.
Сувратида гар порлар зиё,
Сийратида минг макру риё.

Маст айлаган разолат хамри,
Фармонбардор хирсу нафс амри.
Тангри гар қилмас шарманда,
Бас келолмас бирон бир банда.
Бешафқат бор қавми мунофиқ,
Қилмиши феълига мувофиқ.
Ким ҳақлигин қилар овоза,
Тинкасин қуритишар тоза.
Ишида йўқ мантиқ ҳам маъни,
Жамики бунёдкор душмани.
Умри битган ҳар нимаки бор,
Неки тортмас ортиқ эътибор,
Заволга юз тутган бемалол,
Ҳар нени ким даф этар ҳалол,
Уларнинг наздида нобакор,
Нобакору ҳам жинояткор!
Ўзларин қўлидан келмас иш,
Оқил бошига солар ташвиш.
Гумаштаси қавми юҳонинг,
Ибтидоси ҳар интиҳонинг;
Қайда ориф кашшофу зариф,
барчасига кушанда ҳариф.
Кеча-кундуз тинмай бесабр,
Иқбол учун қазирлар қабр!
Тарк қилмас ҳеч қабиҳ одатин,
Топтар башар бахт-саодатин!
Гумашта бор қавми юҳога,
Ибтидо завол интиҳога!»

XXVII

Чексиз жўмардга эҳтиромим,
Аёнми сизга ҳар каломим?
«Сўнги одам» ҳақида бир пайт,
Айтган эдим сизлар учун байт.
Иқболга мисли қора қоя,

Кимлар солар кўланка-соя.
Жумла соддадил қавми ҳалим,
Тақводорлар эмасми салим?
Барча кўнгли бўш ҳам тақводор,
Забун бўлмай, бўлмай тору мор.
Майли, эъвозламанг ҳеч ўзим,
Теран тушунсангиз бас сўзим!

XXVIII

Мендан ўзингиз олиб қочманг,
Қилмагай даъватим ҳангу манг.
Кўнгли бўшу содда тақводор,
Барчасин қилгайсиз тору мор,
Дея сизга қилганда хитоб,
Жумла аҳли башарни шитоб,
Инсонни чин дилдан қўлладим,
Денгиз сафарига йўлладим.
О, башарни, не бахт, ниҳоят,
Чулғади даҳшат бениҳоят.
Ҳар қадамда огоҳлик ҳамдам,
Бағоят хушёр қўяр қадам.
Юрагин гўё заҳарли об,
Куйдирар минг азоб-изтироб.
Бамисоли ҳеч туби йўқ чоҳ,
Яксон айлар нафрат ҳам ҳамроҳ.
Осон қўлга кирмас ҳеч зараф,
Машаққати беадад сафар.
Қаллоблик то абад доҳили,
Сароб ҳар соддадил соҳили.
Панд бермагай булбулигўё,
Ваъда қилган ҳар бахти рўё.
Етиб борса ҳар не қошига,
О, барчасин етган бошига!
Одамзодни кашф айлаган зот,
Бахш айлаган бахт сари қанот.

Сафар бўлса ҳам жонга жабр,
Бас, мардона қилгайсиз сабр!
Собитқадам бўлгайсиз дадил,
Қаддингиз ҳам тутгайсиз адил.
Жўшқин денгиз ичра пўртана,
Мадад олиб сиздан росмана,
Ўзгалар ҳам ростлагай қаддин,
Шижоату шиддату ҳаддин.
Денгиз ичра даҳшатли сурон,
Авгга минар ҳар лаҳза бўрон!
Илинтирар минг бир домига,
Аждар каби тортар комига.
Қурбонсиз ҳеч бўлмагай долға,
Олға, аё дўстларим, олға!
Талпинар қай томон жону тан,
Қайда муқаддас она Ватан?
Иродангиз мададкор ёри
Чорлагай фарзандлар диёри!
Бағоят муқаддас бу соғинч,
Ҳеч бирингиз, бас, қўймагай тинч!»

XXIX

Писта кўмир бир кун бағри қон,
Олмосга боқиб деди ҳайрон:
«О, тигларинг бамисли чақин,
Биз қариндош эмасми яқин?»
Юмшоқсиз бамисли пахтадай,
Боз устига бефарқ ахтадай.
Бағрингиз ҳам гўё қотган тош,
Наҳот бизлар эмасмиз сафдош?
Бунча бўлмасангиз мулойим,
Ён берарсиз эрта-кеч доим.
Маст қилгандай гўё асрий хоб,
Ғафлатзада, бўштобдан-бўштоб!
Кўнглингизда инкор, эътироз,

Нетар дадил бўлсангиз бир оз?
Хастасиз теккандай қорасон,
Воз кечарсиз ҳар недан осон.
Сўзингизда завқу сурур йўқ,
Кўзингизда шавқу гурур йўқ.
Қисматингиз маҳкам тутгайсиз,
Каминадан мадад кутгайсиз.
Йўқса мисли нўноқ талаба,
Қиларсиз қай асно ғалаба?
Иродангиз чақмоқ сингари,
Оташин ҳам бўлмас жангари,
Қай асно кун келганида шод,
Қилгайсиз сиз мен билан бунёд?
Олам ичра йўқ ҳеч тимсоли
Бунёдкорлик метин мисоли,
Давронларга ҳам қилиб таъсир,
Минг йилларни қилгайсиз асир.
Ғойиб дилда бор армонингиз,
Вожиб ҳар амру фармонингиз.
Тинглаб даврон олқиш хитобин,
Безаб саодат шоҳ китобин.
Минг бир эзгулик учун омил,
Олижаноб - мустаҳкам комил.
Янги лавҳни токи бор очун,
Бахш айладим, бас, сизлар учун.
Бамисоли мардона обид,
Ҳам қоядай бўлгайсиз собит!»

XXX

О, муқаррар қодир иродам,
Сенсиз қандай бўлардим одам!
Асир этма сийқа зафарга,
Бошла шитоб улуғ сафарга.
Манглайимга битилган бахтим,

Хаёл етмас сарбаланд тахтим.
Буюк тақдир учун авайла,
Эҳтиёт қил, қанот бўл, шайла!
Мисли қатъиятли талаба,
Насиб этгай юксак ғалаба.
Зафар кимни асир қилмагай,
Хумор оқшом басир қилмагай.
Маст қилганда зафар маёғи,
Қоқилмаган қай зот оёғи.
Қамаштирса бамисли куёш,
Ўйнамагай қай бир кўзда ёш.
Олам кезиб бамисли сайёр,
Лозим фурсат бўларман тайёр.
Етиларман буюк туш чоғи,
Сармаст айлар толе кучоғи.
Оқарган мис каби тобланиб,
Яшин, чақмоқдай офтобланиб.
Сутдан тирсиллаган елиндай,
Тўлинойдай тўлган келиндай:
- минг дард билан топмаган тўзим,
иқбол учун шайларман ўзим;
бамисли ҳеч енгилмас одам,

пешлагайман собит иродам;
бамисли афсонавий камон,
еларман ўқ сингари ҳамон;
ёруғ қилиб мудом юзим ҳам,
топарман равшан юлдузим ҳам;
юлдузки, гар бағри минг пора,
куёш каби порлар тобора;
қаҳор қисматига берган даст,
қайсардан ҳам қайсар забардаст;
- бани башар ичра баҳодир,
куёшга ҳам дўнарман қодир,
қилмасман ҳеч хато, ҳеч бир саҳв,
музаффар ғалабам этар маҳв!
Эй қўш қанот собит ирода,
Мисли беназир асилзода,
Барча дарду аламдан озод,
Кўнгил гулшаним айла обод,
Баҳаққи бизга интиқ очун,
Асра буюк ғалаба учун!»

Ғалабага ташнаҳол-толиб,
Зардушт сўзлар музаффар, ғолиб.

СОҒАЮВЧИ

I

Бефарқ замон ноғорасига,
Зардушт қайтди мағорасига.
Яна хилват ичра осуда,
Сокин куну туну маъсуда.
Вале қай бир кулфатзада тонг,
Даҳшатангез чалингандай бонг,
Атворида телбалик ғолиб,
Ўйғонди доду фарёд солиб.

Фиғону фарёдин камони,
Титратар замину самони.
Юрагида ваҳима тошиб,
Махлуқлари келдилар шошиб.
Жониворлар жонсарақ барча,
Ахтарар бошпана бир дарча.
Қушлар қанот қоқар шошилиб,
Илонлар судралар эшилиб.
Сақрар жон ҳолатда қай бири,

Хужум-ҳамлага ҳам шай бири.
Юксал фикрим қалбим қаъридан,
Жой ол самовот минбаридан!
Токай тош сингари қотгайсан,
Ғафлат чоҳи ичра ботгайсан.
Бамисоли бургутдай шоввоз,
Қанот боғлаб қилгайсан парвоз.
Жаранглагай янгроқ шўх созинг,
Бор дунёни тутгай овозинг.
Қабрларни ҳам айлар бедор,
Қасирғаю гулдираклар бор.
Кўзларинг тарк айлагай уйқу,
Қанот қалбингга қайноқ туйғу.
Бамисли шиддатли шитобим,
Кўр кўзни ҳам очар хитобим.
Ғафлатни тарк айлаб бахтиёр,
Сўнг то абад бўлгайсан ҳушёр.
Даъват қилиб сира тўймасман,
Ортиқ ухлагани қўймасман.
Етар аранг имиллаганинг,
Шиллиқ қуртдай кимирлаганинг.
Токай минг бор керишарсан, айт,
Тур ўрнингдан, етди ахир пайт!
Балқ қуёшдай ёрқин тиниқиб,
Чорлар Зардушт сени жониқиб.
Мен Зардуштман ҳаёт толиби,
Изтиробли баёт толиби.
Давру давра тарафдориман,
Сира толмас воиз қориман.
Эй қалбим қаъридаги фикр,
Чорларман айлаб сени зикр!
О, ниҳоят боғладинг қанот,
Қадамингга минг бир ҳасанот!
Не бахт, жону ҳам таним яйрар,
Теран фикрим хиромон сайрар.

Қошимдаман, эй теран калом,
Қўлларинг тут, салом-ассалом!
О, музаффар-ғолиб қаҳқаҳа,
Етар қўйвор қўлларим ҳам, ҳа!
Оҳ, чидамас ортиқ асабим,
Қайнаб тошар қахру ғазабим.
Ёпишма мисли қонхўр кана,
Эвоҳ, шўрим қуриди яна!»

II

Зардушт ботиб қоп-қора терга,
Ўлик каби қулади ерга.
Гўё банди-банди узилиб,
Мурда мисол ётди чўзилиб.
Бироз ўтиб келди ўзига,
Вале кенг дунё тор кўзига.
Бегона бор олам жаранги,
Титрар, қордай оқарган ранги.
Тош қотгандай ўрнидан турмас,
Ҳаттоки бир бора оҳ урмас.
Гўё ваҳимали туш кўрар,
На туз тотар ва на сув сўрар.
Етти кеча, етти кунгача,
Етти оқшом, етти тунгача,
Махлуқлари ёнидан кетмас,
Чора излаб, о, нелар этмас.
Фақат бургут бағри минг пора,
Таом топиш билан овора.
Неки топса ўзидан ортиб,
Бор ўлжасин ҳам олган тортиб,
Оро кирар дея жонига,
Тизар бир-бир Зардушт ёнига.
Мева-чева алвону заъфар,
Қўзичоқ ҳам ҳатто бир нафар.
Жоноқи олмалар киройи,

Ўт-ўлан ҳам турфа чиройи,
Қарагай ёнғоқлари қатор,
Ўргасида зор Зардушт ётар.
Ўтиб етти куну етти тун,
Бош кўтарди Зардушт бағрихун.
Нақш олмани олди қўлига,
Ҳидлади гар ногоҳ йўлига,
Димоғин боз, о, айлади чоғ,
Гўё кетди бағридан бор доғ.
Махлуқлари солиб кўз унга,
Самимий айтдилар сўз унга:
«Етар етти кеча ётганинг,
Ғафлат чоҳи ичра ботганинг.
Насиб айлаб сирли ҳидоят,
Тургайсан ўрнингдан ниҳоят.
Мағоранг тарк айлагил, етар,
Бўстон олам интизор кутар.
Шўх шаббода бериб холис даст,
Хушбўй ҳидлар билан қилгай маст.
Парвона бошингда қуёш-ой,
Эргашар ортингдан жилға-сой.
Соғинган бор олам тумонат,
Ётма ғоринг ичра омонат.
Олам бўлсам дер сенга табиб,
Минг бир дардингга малҳам ҳабиб.
Мўъжиза рўй бериб баногоҳ,
Янги сирдан бўлдингми огоҳ!
Сир-асрорки аччиқ ҳам оғир,
Наҳот, Зардушт, қилди қонбағир?!
Қалбинг қайнаб мисли булоқдай,
Гижинглаб ҳаттоки улоқдай!
Вайроналар каби бетаъмир,
Ётдинг кўпчиб бамисли хамир».
Зардушт тилга кирди ниҳоят:
«Малҳами жон сўзингиз ғоят.

Парвона минг бора бошимда,
Такаллум айлангиз қошимда.
Унут барча ғуссаю нолам,
Жаннат мисол ўнгимда олам.
Волидаи меҳрибон меҳри,
О, беқиёс ҳар калом сеҳри.
Бир-биридан жудую хаста,
Дилларни сўз айлар пайваста.
Таърифи йўқ сирли бу ҳолни,
Боғлар мозий билан иқболни.
Мисли санам қоши қалами,
Ҳар шайдо дил ўзга олами.
Минг турфа минг асрори билан,
Турфа қарор, шарори билан.
Ашёлар ичра ўхшаш пайванд,
Шарпа каби ҳеч не бермас панд.
Тубсизлик узра кичик ғоят,
Кўприк солиш мушкул бағоят.
Жаннату ҳатто дўзах нори,
Сийратимда бор олам бори.
Бор бу олам равшан онгимда,
Ҳар хитобим, ҳар бир бонгимда.
Дўстларим, кўнглингиз бўлгай тўқ;
Биздан ташқарида ҳеч не йўқ!
Бироқ ҳар не товуш, ҳар не сас,
Ичра унутармиз биз абас.
Аё дўстлар, рост айтсам алҳол,
Қанчалар қувончли ушбу ҳол.
Ҳар ашё бор оҳангу номи,
Бани башар саодат жоми.
Такаллум ҳам биз учун эрмак,
Завқу сурур гулларин термак.
Кўрганимиз камдай кўз билан,
Завқларармиз таъриф-сўз билан.

Ўзгача, о, ҳар калом тафти,
Ҳар садо ҳам рафтору рафти.
Оҳанг билан ҳар дил овланар,
Камалакдай рангин товланар.
Ишқ-муҳаббат сеҳри билан ром,
Ишва билан айлағай хиром».
Махлуқларин завқи ҳам тошиб,
Тилга кирди барчаси шошиб:
«Аё Зардушт, ким биздай ўйлар,
Сарбаланд маволарни бўйлар,
Дилида йўқ сира армони,
Раво ҳар амрию фармони;
Пешвоз балқиб шодон берар қўл,
Шоду хандон завқу шавқи мўл.
Бир-бирига видо ҳам айтар,
Яна висол боғига қайтар».
Бари борур ҳам бари қайтар.
Чархи даввор мангу айланур.
Бари ўлар боз гулга кирар,
Борлиқ йили мангу югурар.
Ҳалок бўлур ҳам бош кўтарур,
Асрий қасри мангу қурилуру.
Айрилиб яна берар салом,
Чархи даввор мангу, вассалом!
Борлиқ ҳар сония бошланур,
Мангу ҳамроҳ зулмат билан нур.
Олам ҳар он, дақиқа бардам,
Мангулик дебчаси ҳар дам.
Коинот ичра ҳар жой-нуқта,
Жумла жаҳон юраги пухта.
То абад безавол тантана
Мангулик доира-айлана».
Зардушт қалби ичра ҳам тугён,
Завқу шавқин айлар боз баён:
«Эй шоввозлар, эй сибизғалар,
Етти кунда не ишлар бўлар.

Бир даҳшатли махлуқ солиб чанг,
Гиппа бўғиб, ҳолим қилди танг.
Тишлаб олдим ғарчча бошини,
Ҳам туфлаб ташладим лошини.
Бошим узра кўланка ташвиш,
Сизлар учун хуш ёқар миш-миш.
Мен-чи, келолмай ҳеч ўзимга,
Кўринар у ҳамон кўзимга.
Рангим ўчиб бамисли мурда,
Ётарман хастаҳол озурда.
Билмам қай бир туйғу ичра ғарқ,
Наҳот сиз ҳам ҳолимга бефарқ?
Хаста баҳрим ўртар минг захм,
Наҳот махлуқларим бераҳм?
Минг бир изтиробим, о очун,
Томошами текин сиз учун?
Наҳот сиз ҳам очкўз оломон,
Қиёматга ташнасиз чунон?
Ҳали ҳануз, о, осий банда,
Йиртқичдан ҳам йиртқич дарранда!
Вояга етгандай қон ялаб,
Ҳамон қиргинталаб, қон талаб.
Хўрозларни гиж-гижлаб жангга.
Эҳтироси олар аланга.
Аламдийда танда жароҳат,
Осий учун роҳат-фароғат.
Чексиз ўта кибру ҳавоси,
Дўзах қаъри суйган мавоси.
Дод солса гар баногоҳ кабир,
Шай қошида пасткаш бесабр.
Ялтоқланиб пойин ҳам ўпар,
Минг эгилиб, минг бора қўпар.
Бор қаланғи-қасанғи, басир,
Шеърпараст ҳам шуҳратга асир,
Тоғиб минг бир тана аломат,
Отар минг бир тоши маломат.

Кўринишдан гарчи бағрихун,
Асли минг бўхтон билан мамнун.
Аламзада бу қавми сазо,
Ҳаёт берар муқаррар жазо.
«Севармисан?» сўрар бузруквор,
«Сабр қил, бас! Ўзга минг иш бор».
Қачон қонли қилмишин кўяр,
Банда ўз бағрин ўзи ўяр.
«Гуноҳкорман!» дея солар дод,
«Ожизман!» деб ҳам сўрар имдод.
«Кўнглимда ҳеч қолдирма губор!»
Дея минг бор айтар истиғфор».
Шикоятми, арзми, айблов,
Тама билан ё тикилган дов?
Иблисдан ҳам ҳар осий пухта,
Ҳар дардига қувонч омухта.
Сўзларим ҳеч деманг маломат,
Бани башар бўлгай саломат.
Мен ҳам барча қатори эрман,
Азал шундай, мен не ҳам дерман:
Ғалла бисёр дон-сомон билан,
Олам яхши ҳам ёмон билан.
О, бандасин беомон қаҳри,
Фазилатин беназир баҳри.
Қодир бунёдкорга элга бош,
Зарур метин ҳам мустаҳкам тош.
Муҳаббати ортгани сайин,
Нафрат-қаҳри ҳам ошгай тайин.
Минг бир армон роҳида зорман,
Минг изтироб чоҳида зорман.
Бағри гўё қон тўла ҳовуз,
Осий каби йўқ золим-ёвуз.
О, бешафқат ҳақиқат, лекин,
Нетиб айтай бу гапни секин:
Ёмонлиги ҳам чўғи йўқ кул,

Яхшилиги ҳам бебурд бир пул!
Нафрат билан ўта беадад,
Бўғиларман, ким берар мадад!
Билиб айтар оқил халойик:
Тақдирланмас ҳеч хизмат лойик,
Ҳасрат фақат минг ҳасрат туғар,
Маърифату билим ҳам бўғар.
Судралар хуфтонлар зим-зиё,
Эснар ўлардай сармаст риё.
Битта гапни минг қайта айтар:
«Аҳли башар то абад қайтар.
Эй, оламу одамдан безган,
Бағрин минг бир дарду ғам эзган!» -
Қайғу-дардим ҳомуза тортар,
Лаҳза сайин минг қарра ортар.
Пайваста ҳасрат билан рўзи,
Юмилмас ҳеч минг дарддан кўзи.
Тўрт томонин босган зах-моғор,
Рўйи замин мен учун тор ғор.
Ҳам шалоббо сув билан бўккан,
Ўпқон каби кўкси ҳам чўккан.
Бамисли шилта ёпишган қўй,
Башар касофатидан бадбўй.
Бамисли мурдадай ириган,
Сасиган бор мозий чириган.
Юрагим ай, ғуссага ботган,
Қабр тоши сингари қотган.
Минг дард билан ўлмаган жоним,
Бағрим пора айлар фиғоним:
«Оҳ, одамзод минг қайта қайтар,
Минг бор асрий ялласин айтар.
Яралса ҳам минг бора такрор,
Ростлай олмас қоматин зинҳор!»
Аён ғоят ақобир эли,
Аён майдакашлар ҳам феъли.

Туйгулар уммони ичра ғарқ,
Бир-биридан аксар қилмас ғарқ,
Турфа ғар мақому мартаба,
Ягона саждагоху Каъба!
Ҳатто ақобир ғоят кабир,
Каби банда йўқ ҳеч бесабр.
Ҳар қанча қилмағай тантана,
Энг буюк ҳам ўта бачкана.
Нуқси билан тегар ҳар жонга,
Нафратим бу менинг инсонга.
Бачканалар минг бор қайтиши,
Сийқа лапарларин айтиши,
Бездирар бор ҳаёт жомидан,
Ҳатто сирли баёт комидан.
Бағрим нафрат ўти ёндирар,
Бор нозу неъматдан тондирар!»
Ёдга тушиб бетоб бўлгани,
Ажал етмай минг бор ўлгани,
Кўзларида ёш ҳам ялтираб,
Бўзлар алам билан қалтираб.
Зардушт яна мискиндан-миксин,
Махлуқлари бердилар таскин:
«Етар минг бир шиква-шиқоят,
Соғаярсан сен ҳам ниҳоят.
Бу жойлардан бошинг олиб кет,
Сенга муштоқ маволарга ет.
Муштоқ гуллар, асаларилар,
Кабутар, мусича парилар.
Касб айла боладай яйрашни,
Ўрган шўх қушлардан сайрашни.
Қай зот топар дардига дармон,
Тароналар куйлар беармон.
Майлига, бор аҳли саломат,
Минг сафсага сотгай аломат.
Соғ-саломат ҳар жойда пайдо,
Ўзга қўшиқ-куйларга шайдо».

Айёрона қисиб кўзини,
Зардушт кулиб айтар сўзини:
«О, шоввозлар, ҳадингиз билинг,
Сафсатани етар, бас, қилинг.
Етти кунда ортиб минг ташвиш,
Топганим ўзимга эрмак иш,
Қилмасам ҳам сизларга баён,
Барчангизга шубҳасиз аён.
Куй ҳам қўшиқ дардимга дармон,
Қўшиқлар куйларман беармон.
Яна: «Зардушт қўшиқ куйлармиш...»
Дея сира тарқатманг миш-миш».
Замон маддоҳидай росмана,
Хитоб қилди махлуқлар яна:
«Бас, кўпирма бамисли ҳубоб,
Сен ясатиб олгин бир рубоб.
Қўшиқ – сурон, Зардушт, ҳавола,
Қўшиқ билан қалбинг давола.
Эй, буюк саодат муҳиби,
Йўқ ҳеч сендай тақдир соҳиби.
Завқи юксак қўшиқ айтишининг,
Эй, устози буюк қайтишининг!
Шу фан сенинг юксак аъмолинг,
Шу фан билан юксак камолинг.
Таълимотки тозадан тоза,
Сен илк даъфа қилгил овоза.
Минг хатарга айлаб мубтало,
О, солмағай бошингга бало!
Таълимотинг биз учун аён,
Гўё кафтдагидай намоён:
Ҳар не мангу ортига қайтгай,
Мангу ҳаёт қўшиғин айтгай.
Замон ўтган сайин тобора,
Қайтгаймиз бизлар ҳам минг бора.
Жумла жаҳон билан ҳамқадам,

Минг бор ерга қўярмиз қадам.
Мавжуд улуғ тикланиш йили,
Буюк таълим, эй, жону дили!
Ақл бовар қилмас улуғ йил,
Мудом янгилинишга мойил.
Соатдай янгидан айланар,
Минг бор қайтиш учун шайланар.
Минг бор тўлар гар паймонаси,
Ҳамон янги минг бир хонаси:
Ой ҳам йиллар кичик ҳам катта,
Монанд бир-бирига, албатта.
Йиллар ичра қутлуғдан-қутлуғ,
Аҳли башар улуғдан-улуғ,
Минг бир йил ҳам ўтгани сайин,
Монандмиз ўзимизга тайин.

Гар дунёдан кечсанг ҳам ўзинг,
Аён армонли видо сўзинг.
Бизда сенга чексиз садоқат,
Соғ-омон бўл, мадаккор тоқат.
Шоирдай сайқаллаган назмин,
Бўзлардинг рост оқ тортиб вазмин.
Зардушт, о, собирлар собири,
Буюк маҳзунлик акобири.
Ногоҳ бериб тақдирингга тан,
Дердинг: «Бадар кетгум дафъатан!»
О, фоний одамзод бебақо,
Мендан ҳам қолмагай ҳеч вақо.
Нечун қолгай, ох, ному нишон,
Вужуддай маҳкум ўлимга жон.
Вале сабабият риштаси,
Абадий ҳаёт сариштаси,
Қайта, не бахт, айлагай бунёд,
Ҳаёт бағрига қайтарман шод.
Қайтарман кўзимда ёш билан,

Минг бир юлдуз, минг куёш билан.
Қайтарман шоду хуррам раста,
Она Замин билан пайваста.
Шу бургуту шу морим билан,
Мастона қалб – туморим билан.
На ҳаётга аълодан аъло,
На мозий зулмига мубтало,
Қайтажакман ўшал ҳаётга,
Садоқатли қисмат баётга.
Мангу қайтиш бобида таълим,
Берарман бамисли муаллим.
Замин, Инсон буюк иқболи,
Камина энг суйган мақоли.
Аҳли башар ичра мўътабар,
Аъло одамдан бергум хабар.
Нечун кўринмас деманг кўзга,
Дўнарман ҳақ безавол сўзга.
Қутлуғ қонин ҳар қатраси пок,
Башшор каби шаҳиду ҳалок.
Аё дўстлар, фурсати етди,
Ҳаёт боқий оламга кетди.
Ким хотиржам таслим қилар жон,
Олис йўлга шайланар ҳамон.
Завол шаробин масрур тотар,
Шайдо Зардушт ғуруби ботар».
Махлуқлари тугатдилар сўз,
Зардушт томон ҳам тикдилар кўз.
Бироқ ундан ҳеч чиқмас садо,
Ётар кўзин юмганча адо.
Ва лекин ҳар ғафлатдан олис,
Қалби билан сирлашар холис.
Буюк осудалик ичра маст,
Мастона то Зардушт забардаст,
Бургуту мор англаб етдилар,
Ҳам оҳиста нари кетдилар.

БУЮК ИНТИЗОРЛИК ЗИКРИ

Шайдо кўнглим, мастона кўнглим,
Марду майдон, мардона кўнглим.
«Бир замон», «Аввал» деган мисол,
«Бугун!»ни ўргатдим бетимсол.
Мудом бедор ҳушёр нозирсан,
Ҳар он ҳар бир жойда ҳозирсан.
Шишаи соф, шабнам беғубор
Бағрингда йўқ зарра гард-ғубор.
Ҳар тубанлик бегона бадар,
Юксалтирдим куюшга қадар!
Тантана қил, қалбим ягона,
Жинкўчалар ортиқ бегона!
Рухим тўфонлари уфурар.
Жўшқин уммонларинг кўпирар.
Йўл бошлар бу музаффар Дарга,
Барча танбал булут бадарға.
Кунпаякун жаллоди гуноҳ,
Қаршимизга оқ, мунаввар роҳ!
Янграр сенда голиб қаҳқаҳа,
Бўрондай «Йўқ!», кенг осмондай «Ҳа!»
Осудасан, эй мунаввар нур,
Бўронлардан ҳам беомон хур
Каби соғу омон ўтарсан,
Муқаддас манзилга етарсан.
Яратилган, яратилмаган
Фармонингда то абад қодир;
О, бу бахтни ҳеч бир баҳодир,
Азал-абад асло билмаган.
Келажак бахтин ҳам, эй ҳаким,
Сендан ўзга билолмас ҳеч ким.
Ҳолисан, бас, дилхасталиқдан,
Иллатларга дил басталиқдан.
Буюк нафрат аъмолинг, қалбим,

Буюк нафрат камолинг, қалбим!
Бир нафратки, забардаст, раста,
Ишқу муҳаббатга пайваста!
Завол билмас музаффар ялов,
Иллатки бор даф этар олов!
Эй, соҳиби бетимсол ҳусн,
каломингга қўш қанот афсун.
Эй, маст айлар муаттар сабо,
Жозибангдай йўқ оҳанрабо.
Кишанларинг бирма-бир уздим,
Бахтинг тархин янгидан туздим.
Ташаккурлар айтсанг кам менга,
«Қисмат» дея ном бердим сенга.
Сен маконлар дур-гавҳарисан
Вақту замоннинг меҳварисан!
Еру кўкни титратган, эй бонг,
Сенсиз етим тафаккуру онг.
Ёт сен учун мутелик, таъзим,
Эй озод қуш, базм қил, базм!
Асрий ҳикмат жоми билан маст,
Қалбим, йўқ ҳеч сендай забардаст.
Илми дониш майи нобин ҳам,
О, беармон кўрармиз баҳам.
Қуёшдан ҳам олгансан қувват,
Кечалардан соҳибмурувват,
Сукунату ҳар сукут, сукун,
Ҳар лаҳзаю ҳар куну ҳар тун.
То маст қилар ишқ атри хушбўй,
Интизорлик ҳам сен учун тўй.
Минг қувончу минг ғам сўнгида
Ойдаи балқинг кўзим ўнгида!
Бебаҳо сен берган ҳар самар,
Эй, мунаввар қуёшу қамар!

Соғинчинг хандаси аён, эй, лочин,
Бехудуд давлатинг ёзар қулочин.
Наинки суронли жўшқин уммонга,
Тўлиқиб боқарсан ҳар тўрт томонга!
Кўнглим-эй, Хотамдай бағри бепоён,
Лутфингда беадад меҳринг намоён.
Наинки ром айлар аҳли фалакни,
Меҳрин товлангирар аҳли малакни!
Шикоят қилмоқни истамас меҳринг,
Кўз ёш тўкишни ҳам истамас сеҳринг.
Вале табассуминг йиғига ташна,
Уввос солмоқни ҳам истарсан, ошна!
«Ҳар қандай йиғи ҳам ахир шикоят,
Кўрқар шикоятдан қавми жиноят.
Кўз ёши сингари аччиқ ҳам тахир,
Шиква ҳам аёвсиз айблов-таҳқир!»
Шу асно ўзингга берасан таскин,
Дардинг ичга ютиб, куларсан мискин:
Мамнун боқар чеҳраи зардинг,
Кўз ёшларинг оқизар дардинг.
Дод-фиғондан бўлсанг гар йироқ,
Истамасанг йиғлашни бироқ,
Мардона Фарҳоддай фардона,
Қуйламоғинг даркор мардона.
Қуйлашни сенга таклиф қилиб,
Яйрарман камина, о, билиб;
- токи тин олмас барча уммон,
қуйлагайсан солиб ғалаён,
қуй-қўшиғинг бамисли булоқ,
ҳар нолангга тутгайлар қулоқ;
- мунтазир уммонларда олтин,
кема сузмагунча олмай тин,
олтину зарин айлаб тумор,
яхши-ёмон то бўлгай хумор;
- наинки бор ёлғиз бандалар,

даррандаю бор паррандалар,
оёқларин қўлига олиб,
зарҳал ғаройиботга толиб,
тиниқ чашма каби беғубор,
сўқмоқлардан югургай зангор,
ахтариб минг бир туман савоб,
кема соҳибин қилгай тавоб,
интизор барчасин йўлида,
олмос қайчиси ҳам қўлида;
буюк халоскоринг у сенинг,
исми хали йўқ, кўнглим менинг,
юлдуз мисол сарбаланд бу ком
келажак қўшиқлар берар ном!
Минг битта жўмард ҳамнафасинг,
Муаттар ғаройиб нафасинг,
Лочин каби қанотин очар,
Ҳур қўшиқлар атрин ҳам сочар;
Ёнарсан шод аланга бўлиб,
асрий хумдай хаёлга тўлиб,
теран минг бир қудуқдан аъло,
сипқориб топарсан тасалли.
О, қоядай қалбим забардаст,
Иқбол қўшиқлари айлар маст.
Бор-будим ҳам жонимдан ортиқ,
Қалбим, сенга айладим тортиқ.
Бамисоли ялангтўш йўлим,
Қуруқ, мана, ҳар икки қўлим.
Қўшиқ айт деб қилганим хитоб,
Сўнгги ҳадам бўлди, о, шу тоб!
Ҳур даъватим учун, айт, саркор,
Ким ташаккур айтиши даркор?
Саволга ҳеч ҳожат йўқ аммо,
Не даркор биз учун муаммо.
Ташна қалбим – афсунгар очун,
Қуйла ёниб, қуйла мен учун!

Авжга чиққай шоҳона базм,
Таҳсин айта қилай минг таъзим».

Ҳар сўзида шиддату шитоб,
Зардушт қилар қалбига хитоб.

БОШҚА РАҚС ҚЎШИҒИ

I

Ҳаёт, соҳир кўзинг ҳилваси,
Қароғингда олтин жилваси.
Эй, бошимда безавол иқбол,
Юрагим бу саодатдан лол:
Олтин қайиқ тунги сойда ой,
Сой ичра ой - афсунгар чирой!
Гоҳ шўнгиса, гоҳи балқар ҳам,
Олтин бешик каби қалқар ҳам.
Қайта-қайта яна им қоқар,
Пари пайкардай сирли боқар!
Қўлингга олганинг ҳамон соз,
Раққос каби қиларман парвоз.
Талпинарман қучоғингга зор,
Чап берарсан бўлгандай безор.
Ишқ саройи бузилмас мангу,
Минг бир риштанг узилмас мангу.
Аврашларинг мисли тубсиз чоҳ,
Кечай дедим сендан баногоҳ,
Бу не ҳолки, боқарсан қиё,
Нигоҳингда минг макру риё.
Бошдан-оёқ кўмиб иснодга,
Ўргатарсан фитна-фасодга.
Бўлсам ҳамон яқиндан-яқин,
Куйдирарсан бамисли чақин.
Бироқ олисдан, эй кибриё,
Бўларман минг бора маҳлиё.
Бефарқлигинг ҳам айлағай ром,
Талпинишинг бироқ мисли дом.

Чексам ҳам минг ҳасрат қўлингда,
Шайман минг балога йўлингда.
Яхдай лоқайдлигинг куйдирар,
Нафратинг ром айлаб суйдирар.
Тутқич бермай қочганинг сайин,
Шавқи ишқим жўш урар тайин.
Киноянг – камалак товланар,
Ҳар домига кўнглим овланар;
эй, мангу ҳаёт гули раста,
эй, барчани айлар пайваста,
эй, бахту саодат ўчоғи,
эй, ром айлар қайноқ кучоғи,
эй, изма-из чопар соядай,
эй, ҳозир у нозир қоядай,
наинки донишманд ҳақимлар,
нафратланмас, о, сендан кимлар!
Эй, сарчашма каби бокира,
Эй, сабру тоқати йўқ сира.
Эй, минг битта гуноҳга она,
Кимлар сенга бўлмас парвона!
Бошларсан, айт, яна қайларга,
Боғларгами, дашт тўқайларга?
Бамисли шарпадай ғаройиб,
Яна бўлдинг қайларга ғойиб.
Тутқич бермас мисли шаддод қиз,
Чопарман ортингдан изма-из.
Қайлардасан, қайга солдинг йўл,
Ғарибингга холис бергил қўл.
Тоғу тош, чангалзор-чакалак,

Адашиб, қўй, бўлмайлик ҳалак.
Бир нафас кел, бўлгин ҳамнафас,
Ўтинарман, тўхта бир нафас.
Бойқушлар вайронаси бузгун,
Чарх урар минг қаргаю кузгун.
Эй, шум бойқуш! Эй, кўршапалак,
Қилолмайсан ҳеч мени ҳалак.
Не бор бизга бу ғор, тўқайда,
Айтгин ахир, қайдамиз, қайда?!
Ув тортиб, аккиллайсан, ҳайҳот,
Кўпшаклардан ўргандинг наҳот.
Беркитгандай минг бир қилмишинг,
Иржайиб кўрсатарсан тишинг.
Эвоҳ, сендай беомон йўқдай,
Тешиб ўтар кўзларинг ўқдай.
Ҳарсанг тошлар ичра қиррадор,
Гар минг битта хавфу хатар бор,
Афсунгардай бўлсанг ҳам соҳир,
Камина ҳам овчиман моҳир.
Бўлармисан менга този ит,
Ё шумтака ёввойи иркит?
Етар югурганинг мисли ел,
Келақол тез, тез қошимга кел!
Юқорига чаққонроқ, чаққон,
Сакра-сакра нариги томон!
Минг йиллик хум сингари сопол,
Топилмас ҳеч мен каби қўпол!
Жабрдийда жоним-ай, эвоҳ,
Сакрайман деб йиқилдим ногоҳ!
Юрагимда ваҳима-ваҳим,
Ёлвораман раҳим қил, раҳм!
Қўлинг тутиб беармон шодон,
Йўлакларда яйрардим равон.
Бамисоли булбулдай сайраб,
Муҳаббат саҳни ичра яйраб.

Минг бир сирли ҳикоят сўйлаб,
Кезардим осуда қўл бўйлаб.
Олтин балиқлар айлаб хиром,
Кошки қилса иккимиз ҳам ром!
Нечун, айт, сен ҳам тўхтаб қолдинг,
Наҳот сен ҳам мен каби толдинг?
У томонда қўйлар подаси,
Уфқларда шафақ шодаси.
Чўпон найи нола қилганда,
Ором олмас, о, қай бир банда!
Наҳот ҳолдан тойгансан ғоят,
Кел, кўтариб олай ниҳоят!
Ташналик қилса бағринг пора,
Топарман бунга ҳам мен чора.
Майли-майли, гуноҳимдан кеч,
Нетай, обим хоҳламайсан ҳеч.
Айёр тулки, эй маккор илон,
Ғойиб бўлдинг, айт, яна қаён?
Сабоқ олар сендан ҳар арвоҳ,
Доми ичра тортди қай бир чоҳ?
Наҳот хаста жоним соғ қолди,
Сендан фақат бир жуфт доғ қолди.
Тоқат қилай, айт, неча марта,
Бас юзингга айтарман шартта:
Чўпон бўлай тоқай қўймижоз,
Бас, қуш каби қиларман парвоз!
Шу пайтгача ўртаниб асти,
Қуйладим сен учун, алвасти.
Ҳар тўрт томон солиб овоза,
Додлатарман мен сени тоза!
Қамчиним ўйнатгум бағоят,
Зириллатгум сени ниҳоят!
Солиш учун бас равон йўлга,
Қамчиним тез оларман қўлга!

II

Бежирим қулоқларин ёпиб,
Жавоб берган Ҳаёт йўл топиб:
«Зардушт, қамчининг қарсиллатма,
Тўрт томон уриб тарсиллатма.
Сен ҳам яхши биларсан: ҳар он
Ақли дониш заволи сурон.
Дилда борин қилсам гар зикр,
Хаёлимда минг доно фикр!
Лутфимиздан на армон кетар,
На бизлардан ёмонлик етар.
Эзгулик-Ёвузликдан нари,
Яйлов, оролимиз минбари.
Топишганмиз жуда иккимиз,
Иккимиз ҳам ёлғиздан-ёлғиз.
Бамисоли нур билан соя,
Ғанимлик бизлар учун моя.
Чиқишмасмиз то бизлар сира,
Кўнглинг асло тортмагай хира.
Бамисли тўғри билан ўғри,
Ғанимлар гапи келмас тўғри.
Ва лекин мен ғараздан олис,
Аксар сенга нисбатан холис.
Қилсаму қилмасам ҳам баён,
Ҳар ҳимматим ўзингга аён.
Гар мард ғанимга ҳам бош эгар,
Донолигинг ғашимга тегар.
Донолик гар юксак савия -
Мияси айниган тавия.
Доноликдан гар бўлсанг жудо,
Сўнар бор ихлосим, кадхудо!»
Ҳаёт ногоҳ чуқур тин олди,
Чор атрофга аста син солди.

Бамисоли тузалмас хаста,
Шивирлади оҳиста-аста:
«Гап йўқ сира гар тоқатингга,
Ишончим йўқ садоқатингга.
Оташин офтоб мисол сеҳринг,
Афсус, менга омонат меҳринг.
Бошинг олиб қиймат қадар,
Тарк этишни ўйлайсан бадар.
Сержаранг минг йиллик кўҳна жом,
О, сени ҳам айлар беором:
- ногаҳон ярим кеча ҳар тун,
Хаста бағринг то айларкан хун,
Бағринг ўртаб минг ғусса сени,
Тарк этишни ўйларсан мени!»
«Шундай, дедим, ботинмай бироз.
Бироқ менда ҳар бор эътироз.
Қилсаму қилмасам ҳам баён,
О, бир асрор сенга ҳам аён...»
Қулоғига айтдим мен дардим.
Ҳаёт деди: Зардушт, эй мардим,
Наҳот сен ҳам биларсан буни,
Бўлак ҳеч зот билмагай уни...»
Иккимизга тикилдик унсиз,
Жумла жаҳон гўё мазмунсиз.
Муздеккина салқин ел эсар,
Гўёки жон томиринг кесар.
Ям-яшил ўтлоққа термилиб,
Қон йиғлашдик бағримиз тилиб.
У пайт илми ҳикматдан кўра,
О, ҳаётни севардим, жўра!

Хонандадай чертиб созин ҳам,
Зардушт айтар кўнгили розин ҳам.

Ш

Бир!
Тинглагайсан, аё биродар!
Икки!
Не шивирлар ярим тун аста?
Уч!
Ширин уйқу айлади сармаст,
Тўрт!
Уйқудан уйғондим дафъатан; -
Беш!
Жумла жаҳон терандан-теран,

Олти!
Теранроқ биз ўйлагандан ҳам!
Етти!
Дарду ҳасрати ҳам беадад,
Саккиз!
Вале қувонч туғи ҳам юксак!
Тўққиз!
Ҳасрат қақшар: «Бошинг егайман!»
Ўн!
«Бироқ қувонч мангулик талаб –
Ўн бир!
Абадият тилар безавол!

ЕТТИ МУҲР

(ёхуд «Ҳа» ва «Омин» кўшиғи)

I

То бамисли азиз-авлиё,
Нуроний таратсам нур-зиё.
Икки денгиз аро қоядай,
Музаффару ғолиб ғоядай.
Булутдай чарх урсам сарбаланд,
Ҳам мозий, ҳам иқболга пайванд.
Ҳаёт бўлиб тўрда топилмас,
Марҳум бўлиб гўрда топилмас,
Ҳар неки муқаррар заволи,
Ҳатто қимирлашга йўқ ҳоли,
Неки қул сингари кишанда,
Барча-барчасига кушанда;
- булут ичра бамисли чақин,
Ёғдуга ҳам пайваста яқин,
Мисли ғолибона қаҳқаҳа,
То мардона хитоб қилсам: «Ҳа!»;
- о, бир йўла минг дардга дармон,

Ғолиб қалбда йўқ сира армон.
Ёқар иқбол машғалин қай зот,
Қоя узра юксалиб азот,
Жўмард сафарбардай ёлланиб,
Булут каби тургай солланиб!
Фидо минг бир холис ниятга,
Талпинарман абадиятга.
Никоҳ ришталарин ришгаси,
Жумла гўзаллар фариштаси,
Ром айлаган бор эътиборим,
Мангуликка бахшида борим!
О, фариштам, ром этган мени,
Абадият, севарман сени!

II

Токи қайнаб ҳаётбахш захрим,
Қабрларни тўзғитса қаҳрим.
Токи минглаб асрлаб турган,

Сарҳадларни минг сарҳад сурган,
Шиорларни удумдан чиққан,
Тубсиз чоҳлар қаърига тикқан;
Кесатиқ-киноям ҳам янграб,
Мисли зулфиқордай жаранглаб,
Сўзки жудо ҳаёт сахнидан,
Супурган бот ҳаёт сахнидан,
Бор заҳарли қуртларни қора,
Токи бағрин қилган минг пора,
Хилхонага дарди бедаво,
Олиб кирган мусаффо ҳаво;
Қадамжолар ичра «муқаддас»,
Қадахлар сипқориб мусаддас,
Шоду хуррам қилиб тантана,
Гўзал дунёга қилган таъна,
Тухматчилар ҳайкали узра,
Суйиб бор оламни бир сира,
Наинки ҳар мардона жонни,
То алқадим жумла жаҳонни;
Илоҳлар мақбари ҳам зотан,
Азиз менга бамисли ватан;
Азиз асрий бор хоналари,
Ҳатто бузуқ вайроналари;
Боқий зарҳал, боқий бўёқдай,
Лолақизғалдоғу қиёқдай,
Ибодатгоҳлар ичра вазмин,
То бузарман хур ҳаёт базмин;
Фидо минг бир холис ниятга,
Талпинарман абадиятга.
Никоҳ ришталарин риштаси,
Жумла гўзаллар фариштаси,
Ром айлаган бор эътиборим,
Мангуликка бахшида борим!
О, фариштам, ром этган мени,
Абадият, севарман сени!

III

То афсунгар ишқ-муҳаббат жом,
Бахш айлаган қўш қанот илҳом,
Ҳам бамисли нажот хуррият
Қисмат самовий зарурият,
То маст айлаб ҳикмат бодаси,
Амримда юлдузлар шодаси;
- то бир палла чақмоқдай порлаб,
Бор шитобу шиддатни чорлаб,
Бамисоли соҳибмурувват,
Хастага ҳам бахш этиб қувват;
- илоҳлар билан ҳам олишиб,
Олишиб не, ҳатто солишиб,
Шиддату шахдим зўр камони,
Титратиб бор замин-самони;
- зотан, Замин илоҳий майдон,
Афсунгар ҳар калом бегумон,
Забардаст ҳар зарба агайин,
То ларзага келтирар тайин,
Фидо минг бир холис ниятга,
Талпинарман абадиятга.
Никоҳ ришталарин риштаси,
Жумла гўзаллар фариштаси,
Ром айлаган бор эътиборим,
Мангуликка бахшида борим!
О, фариштам, ром этган мени,
Абадият, севарман сени!

IV

Шаробу май қай қутлуғ палла,
То шитоб сипқордим баралла;
- руҳга доҳил айлаб чақинни,
Токи қордим олис-яқинни,
Азобу қувончни ҳам пухта,
Майи нобдай қилдим омухта;

Токи қайнар булоқдай жўшдим,
Энг бадбинни аълога қўшдим;
- жўшгай дея жўшқин жараён,
Жўмард феълим то қилдим аён;
эзгулик ҳам ёвузлик зотан,
пайваста бўлмагай дафъатан,
токи таом таъми туз билан,
чўнг чўққилар қору муз билан,
Фидо минг бир холис ниятга,
Талпинарман абадиятга.
Никоҳ ришталарин риштаси,
Жумла гўзаллар фариштаси,
Ром айлаган бор эътиборим,
Мангуликка бахшида борим!
О, фариштам, ром этган мени,
Абадият, севарман сени!

V

То денгиздай ҳар не беором,
Бамисли денгиздай айлар ром,
То ҳар неки менга қасдма-қасд,
Дўсти содиқдай тутарман даст;
- мисли бедор ошuftа диллар,
чорласа то сирли соҳиллар,
денгизчидай кенг олам кезар,
то минг умид юрагим безар.
Қалб ичра жўшиб куч-ғайрат,
Ҳайқирсам ҳар сўзимда ҳайрат:
«Соҳил ҳам, о, кўздан йўқолди,
Ёлғиз собит умидинг қолди.
Бамисли қоядай мустаҳкам,
Узилди сўнгги кишанлар ҳам,
- авжга минар шовқину сурон,
Ҳамла қилар шиддатли бўрон.
Макон-Замон олисдан-олис,
Чорлар токи қошига холис.

Чикора минг бўрону долға,
Олға, жўмард юрагим олға!»

Фидо минг бир холис ниятга,
Талпинарман абадиятга.
Никоҳ ришталарин риштаси,
Жумла гўзаллар фариштаси,
Ром айлаган бор эътиборим,
Мангуликка бахшида борим!
О, фариштам, ром этган мени,
Абадият, севарман сени!

VI

Аъло феълим то мисли раққос,
Тўлиб-тошар завқ билан паққос;
- феъли баъдим ҳам сир табассум,
Беозор то гул каби маъсум;
- о, афсунгар табассум сеҳри,
Ёндирар ҳам офтобдай меҳри.
Ёрлақаган Тангри таборак,
Роҳат-фароғати муборак;
- то мен учун тартибу интизом,
Муқаддас қоида ҳам низом,
Десам бўлгай ҳар мушкул осон,
Ҳар ашё ҳам ажиб хиромон,
Ҳар шайдо руҳ мисли лочин қуш,
Парвоз қилса сарбаланд сархуш!
- фидо минг бир холис ниятга,
Талпинарман абадиятга.
Никоҳ ришталарин риштаси,
Жумла гўзаллар фариштаси,
Ром айлаган бор эътиборим,
Мангуликка бахшида борим!
О, фариштам, ром этган мени,
Абадият, севарман сени!

VII

То яратиб сарбаланд само,
Парвоз қилдим бамисли хумо;
- то мунаввар нур қучоғида,
Минг орзу-умид ўчоғида,
- сарбаст тафаккурим, ҳур фикр,
Такрор қилса қошида зикр:
«Аё Зардушт, бергил эътибор,
На сарбаланд ва на куйи бор!
Мисли қанот боғлаган дорбоз,
Парвоз айла беармон, парвоз.
Етгай қайга узатсанг қўлинг,
Ҳар тўрт томон ҳам очиқ йўлинг!
Етар, ортиқ зўр берма сўзга,

Куйла! Қўшиқ сурури ўзга! –
ҳаммол учун елкаси ягир,
ҳар сафсата оғирдан-оғир!
Юксак парвоз билан кимки банд,
Ортиқча ҳар калом бергай панд.
Етар, ортиқ зўр берма сўзга,
Куйла! Қўшиқ сурури ўзга!»
- фидо минг бир холис ниятга,
Талпинай ҳур абадиятга.
Никоҳ ришталарин риштаси,
Жумла гўзаллар фариштаси,
Ром айлаган бор эътиборим,
Мангуликка бахшида борим!
О, фариштам, ром этган мени,
Абадият, севарман сени!

ТҮРТИНЧИ ВА ОХИРГИ ҚИСМ

*Эвоҳ, мушфиқдай йўқ девона,
Телбалик бобида ягона.
Минг бир бемаънилик восили,
Азоб-уқубат бор ҳосили.
Муруватдан ўзга кори йўқ,
Ошиқ қалбин тешар минг бир ўқ,
Иблис айтган: «Бергин эътибор,
Ҳатто Тангри ўз дўзахи бор.
Башар аҳлига ишиқи ҳамон,
Ўртар юрак-бағрин беомон».
Даъвосидан гўёки қайтди,
Ўзгача бир башорат айтди:
«Хитобимга, ҳаққи рост, ишон,
Тангрилардан ортиқ йўқ нишон.
Башарга раҳму шафқат, ихлос,
Бошин еди барчасин паққос!»*

«Мушфиқлар зикри»

НАЗР АСАЛ

Зардушт бошидан яна,
Қилган каби тантана,
Бамисли жўшқин сойлар,
Ўтар йиллару ойлар.
Гар бағрида дард-ғубор,
Бермас сира эътибор.
Бироқ сочи оқарди.
Гор ёнида, албатта,
Харсанг тош узра катта,
Олисга жим боқарди.

Денгиз, чоҳлардан ўзга,
Ҳеч не кўринмас кўзга.
Ҳамроҳ жонзотлар ҳозир,
Мисли безовта нозир,
Чор-атрофин айланар,
Сўз қотишга шайланар:
«Зардушт нега интизор,
Толеми ё айлаган зор?»
Парво қилмай зарра ҳам,
Зардушт сўзлар хотиржам:

«Сиздан ўзга кишим йўқ,
Бахт билан ҳам ишим йўқ,
Аъмолу касбу корим,
Тортган бор эътиборим».
Жониворлари ҳайрон,
Бири биридан бийрон:
«Сўзлар, о, Зардушт наҳот,
Бамисли беармон зот!
Бамисли соҳиби тахт,
Сармаст қилмаганми бахт!
Мисли ёр карашмаси,
Саодат сарчашмаси».
Зардушт юзида ханда:
«Гўё муғомбир банда,
Ҳар тўрт томон чопарсиз,
Заб гапларни топарсиз.
Бамисли қатъий аҳдим,
Вазминдан-вазмин бахтим.
Тўлқин мисол беқарор,
Сира эмас бебарор.
Ғаним мисол жангари,
Эриган мум сингари,
Чиппа ёпишиб олиб,
Беомон буров солиб,
Дарду аламдан безган,
Бағрим эзгани эзган».
Бамисли ғамхўр ота,
Жонзотлари безовта.
Атрофин айланар боз,
Сўзлашга шайланар боз:
«Мисли беғубор қалпоқ,
Сочларинг гарчи оппоқ,
Во дариғки, тобора,
Зардушт, ранг-рўйинг қора.
Хазон каби сарғайиб,

Ғам чекарсан мунғайиб.
Ҳаётдан наридасан,
Ўз муминг қаъридасан!»
Зардушт дер: «Бу не таъна,
Бенаф ваҳима яна!
О, шошиб мум ҳақида,
Айтдим ёлғон ақида.
«Мисли етилган мева» -
Ҳолим учун мос шева.
Йироқ хасталик, касал,
Томирларимда асал,
Қарахт айлаб жоним ҳам,
Қуюлтирмиш қоним ҳам».
«Ўзр, эй аҳли тамкин,
Ҳар не бўлиши мумкин.
Чиқиб сарбаланд тоққа,
Назар сол ҳамма ёққа.
Тоза, мусаффо ҳаво,
Минг битта дардга даво.
Таърифи сиғмас сўзга,
Олам рухсори ўзга!»
«О, бу таклиф киройи,
Тенгсиз дунё чиройи.
Чиқай сарбаланд тоққа,
Қўз солай ҳамма ёққа.
Сизлар таянчим-синчим,
Раво айланг ўтинчим:
Даво топар ҳар касал,
Ҳозирланг шифо асал.
Олтин каби товлангай,
Бор кўрганлар овлангай.
Беназир сурма-ғоза,
Сингари бўлгай тоза.
О, тоғ узра дилпазир,
Асал-бол қилгум назр!»

Зардушт юксалди секин,
Чўққига чикқач лекин,
Махлуқларин кузатди,
Ўз инига узатди.
Якка-ёлғиз ниҳоят,
Қаҳ-қаҳ урди бағоят.
Дер аста солиб назар:
Қандай ҳадя, алҳазар!
Холис ёлгон бор жойда,
Сира йўқ эмас фойда.
«Асал тортиқ қиларман!»
Бироқ ўзим биларман.
Минг бир фазилатга бой,
Чўққидай йўқ холис жой.
Бор дарвешлар ғорлари,
Бургутлари, морлари,
Бари олисдан-олис,
Сўзларман эркин, холис.
Тортиқ-ҳадя ҳақида,
Сўзладим не ақида?
Неки қилсалар тортиқ,
Ҳадя қиларман ортиқ,
Фазилатим дилпазир,
Не дей, демасдан назр!
Асал деганим асли,
Лаззатпарастлар насли,
Ҳатто бадфеъл, бадназар,
Қузгун ҳам ўч, алҳазар,
Айиқ ҳам дўриллаган,
Оч кўз ҳам дўриллаган,
Бамисли телба шайдо,
Ёнида мудом пайдо,
Нафси айлар беором,
Қавми юҳо учун дом;
- тайёрга мазахўрак,

Сур балиқчига хўрак.
Бефаҳм мисли бузоқ,
Гўр овчи учун тузоқ.
Гўё бор дунё ўрмон.
Тинмай ярогин қайрар,
Ваҳший қаърида яйрар,
Хунхўр овчига макон.
Вале наздимда хушёр,
Дунё неъматни бисёр,
Терандан-теран уммон,
Балиқ ҳам бисёр чандон.
Бамисли илоҳий жом,
Маъбудларни айлар ром;
Истаб наҳанг зўрин ҳам,
Ёйгай дарҳол тўрин ҳам.
Азал дунё ичра бот,
Бисёр минг ажойибот!
О, одамзод уммони,
Минг ғаройибот кони!
Бир уммонки, сертармоқ,
Ташларман олтин қармоқ,
Ҳайқирарман сарсари:
«Ёрил, эй, инсон қаъри!»
Аён минг турфа соҳанг,
Илингай минг бир наҳанг.
Шаддод шоввоз беором,
Тикарман минг тузоқ-дом.
Жумла эл лолу ҳайрон,
Тутарман балиқ-инсон!
- бисёр минг даромадим,
Баста айлаб елларга,
Сочарман бахт-омадим,
Турфа элат-елларга.
Бел боғлаб қаттиқ ҳарбга,
Сочарман Шарку Ғарбга.

Не тонг, бахтим қармоғи,
Гўё афсун бармоғи,
Минг бир зотни қилса ром,
Эртаю кеч беором.
Хўраги тотли-ширин,
Ҳар қармоғим яширин.
Илинган зотни азот,
Юксакка торгарман бот.
Ҳар тубанлик тутқуни,
Қалби ичра қутқуни,
Солар ёвуз овчиман,
Саодат тиловчиман!
Пайваста ботин-зоҳир,
Безовта аввал-охир.
Юлдуз бўлиб порлайман,
Юксакликка чорлайман.
Гоҳ дағдаға, гоҳ ўтинч,
Сира ҳам қўймайман тинч!
Ўз ишим соз биларман,
Тарбия ҳам қиларман.
Дакки-дашном, ҳақорат,
Тафтиш, қатъий назорат.
Кўз узмай кузатарман,
Рост йўлга узатарман.
«Унутма! Тоza аслинг,
Боқий навбахор фаслинг!» –
Қанот қалбимга сўзим,
Фидо ҳақ сўзга ўзим!
Чорлаб Зардушт виқори,
Чиқсин бор эл юқори;
Иниш учун тобора,
Кутарман, бас, ишора.
Сўз очмам ҳеч ботишдан,
Ҳайкал каби қотишдан,
Шиддатли тавру тарзим,

Эл-юртдан катта қарзим.
Тулкидай айёр, маъсум,
Лабларимда табассум,
Чўққи узра кутарман,
Умидвор кўз тугарман.
На сабру бардош, тоқат,
На бесабр, бетоқат.
Рости бешафқат жабр -
Бегона тоқат-сабр.
Кулфат-қайғуми ё бахт,
Қисмат берар фурсат-вақт.
Озод минг бедодидан,
Наҳот чиқдим ёдидан?
Ва ё қай харсанг-қоя,
Бошида паноҳ соя,
Бор оламдан узилиб,
Ётар беғам чўзилиб?
О, қисматим, серҳиммат,
Бисотида минг ҳиммат.
Ҳовлиқиб қувмайди ҳам,
Эзмас мисли муттаҳам.
Холисона тугар қўл,
Самимий тилар оқ йўл.
Минг турфа хунар учун,
Имкон берар, о очун!
Балиқ овлай деб катта,
Тоққа чиқдим, албатта.
Одам, мададкор ҳолиқ,
Тутганми тоғда балиқ?
Мисли вафодор аёл,
Эҳтимол бу бир хаёл.
Вале тубанда тутқун,
Зор-интизор бағрим хун,
Минг бир дардга мубтало,
Бўлгандан минг бор аёло!

- бесабрдай ловуллаб,
Шамол каби шовуллаб,
Шалола каби шитоб,
Ҳайқириб қилар хитоб:
«Туз сепманг боз ярамга,
Қулоқ тутинг наърамга.
Йўқса қиларман «аъло»,
Минг балога мубтало!»
Норозилар итоби,
Чикора заққум оби.
Телба атворин билиб,
Қуларман мазза қилиб.
Ёт-бегона садоқат,
На сабр бор, на тоқат.
Емишлари зоғора,
Эрмаклари ноғора.
Билгани «Бугун», «Шу пайт»,
«Ҳеч қачон, зинҳор!» – қўшбайт!
Вале ўзга исматим,
«Бугун» демас қисматим.
Ҳар иккимиз ягона,
«Ҳеч қачон!» ҳам бегона.
Сухбат учун сабр, вақт,
Насия эмас ҳеч, нақд.
Керагидан ҳам ортиқ,
Ҳатто қилинган тортиқ.
Келар биз кутган фурсат,
Насиб беқиёс нусрат.
Заҳмат бенаф кетмас ҳеч,
Зинҳор четлаб ўтмас ҳеч.
Нимадир ўтмас четлаб,
Келар хиромон бетлаб?
О, бу беқиёс санъат,
Адолатли салтанат.
Зардушт сингари ҳалол,

Тангригоғдай безавол.
Не ғам гар ғоят олис,
Қутармиз интиқ, холис.
Толибмиз ташна, ҳассос,
Замин – мустаҳкам асос!
- умидим айлар тамин,
Меҳрибон она замин.
Қалқон, қилар ҳимоя,
Юксак сарбаланд қоя.
Мўминдай истар савоб,
Шамоллар айлаб тавоб,
Саволга тутар ҳар он:
«Қаердан? Қайга? Қачон?»
Мунаввар тоза баҳрам,
Яйра, эй, қаҳру заҳрам!
Шамол каби сарсари,
Талпинган қуйи сари.
Инсон-балиқлар гўзал,
Гўзалу ҳам мукамал,
Бамисли донаю дом,
Айлагин мен учун ром!
Уммонлар ичра неки,
Токи ҳалол меники,
Ҳам ҳар ашё менга тан,
Илинтиргин дафъатан.
Юксалтиргил қошимга,
Айлантир йўлдошимга.
Балиқчи қайсар ғоят,
Интизорман бағоят.
Уч, қармоғим, мисли куш,
Олис, олисларга туш.
Баҳтим баётин сўйла,
Теранликни бўйла.
Ярқироқ мисли яшин,
Улаш қалбим оташин.

Мерган ўқидай санчил,
Қора қайғуга санчил.
Бахт-иқбол қилган муштоқ,
Кўзим, олисларга боқ!
Теграмда бисёр уммон,

Келажак мавҳум чандон.
Осудалик пушти ранг,
Камалак каби таранг.
Ишқ каби фарзу суннат,
Ороми жон сукунат!»

МАДАД СЎРАГАН ТОВУШ

Мағора олдида харсанг тош,
Зардушт хаёл сурар эгиб бош.
Махлуқлари топиб олган иш,
Соҳибига ахтарар емиш.
Даво топар ҳар қандай касал,
Қидирарлар яна бол-асал.
Зардушт асрий ўйларга ботар,
Баногоҳ ҳайкал каби қотар.
Бамисоли ёнма-ён қоя,
Пайдо бўлди яна бир соя.
Ногоҳ қалқиб солдию назар,
Авлиёни кўрди, алҳазар!
Бир пайт қўниб ўтган уйига,
Бефарқ гар қўшиғи-куйига,
Манзур ғоят обу ош, шири,
Буюк ҳорғинлик мубашшири.
Аламзада хаста муаллим,
Алам билан берганди таълим:
«Жон койитиб кезма қир-адир,
Ҳеч бир аъмол қилинмас қадр.
Ҳаёт-мамотда йўқ ҳеч маъно,
Тафаккурин қурбони доно!»
Ҳамон ўша асрий гуфтори,
Вале ўзга рангу рафтори.
Бамисоли чиққудай жони,
Бўзарган рўйида йўқ қони.

Мисли беҳад санги маломат,
Минг хатардан минг бир аломат.
Зардушт бағри қаттиқ сиқилди,
Томоғига недир тиқилди.
Танг аҳволин англаб авлиё,
Парво қилма дегандай гўё,
Ростлаб кекса қадду бастини,
Зардушт сари тутди дастини.
«О, етказди қай бир хуш сабо,
Марҳабо, эй валий, марҳабо!
Меҳмон бўлдинг қай олис сана,
Меҳмоним бўл муҳтарам яна.
Улуғсан отамдан мен учун,
Бисотимда бори сен учун.
Ранжима ҳеч сен билан ногоҳ,
Қувноқ кекса бўлса гар ҳамроҳ».
«Қувноқ кекса?» ҳайрон авлиё,
Нигоҳида афсунгар зиё.
Ким бўлсанг ҳам қулоқ тут менга,
Бир хушхабар айтайин сенга.
Омонат пойингда дом-тузоқ,
Тош бошида қолмайсан узоқ.
Инкор қилиб бирор сўз дема,
Сафар қилар сен билан кема».
«Турибсан тоғ узра қошимда,
Қайдан хавфу хатар бошимда?»

«Ғанимат, о, беташвиш чоғинг,
Тўлқинлар гирдобиди тоғинг.
Қайғу ҳасрат гирдоби тошар,
Чўққилар бошидан ҳам ошар.
Баҳор тошқини каби баравж,
Ғариб қашшоқлик ҳам олар авж.
О, бу гирдоб ичра улоқиб,
Кеманг билан кетарсан оқиб!»
Зардушт ҳайрон ҳам хуфтон дили,
Калимага айланмас тили.
«Наҳот қонли фожеа пинҳон,
Замин узра янграр дод-фиғон».
Зардушт яна хаёлга толди,
Диққат билан ҳам қулоқ солди.
Жону жаҳонин айлаб адо,
Баногоҳ янгради акс-садо.
Доду фарёд кузғундай учар,
Булулдай бор самони кучар.
Бамисоли девлар камони,
Зир титратар еру самони.
Келтирганинг, о, бу шум хабар,
Бош ҳам ёрар мисли тош-табар.
Ва лекин бир кулфатзада зот,
Мадад тилаб фарёд солар бот.
Эй мубашшир, кўнглинг бўлмай тўқ,
Бу нидо ҳеч менга дахли йўқ.
Билсанг айтгин гар бўлсанг огоҳ,
Раво менга қай сўнгги гуноҳ?»
Авлиё дер: «О, бу ҳам мардлик,
Сенга сўнгги қисмат - ҳамдардлик!
Минг бир даъват билан шайларман,
Ҳақ қисматга дохил айларман.
Мисоли аламли алвидо,
Яна янграр аламли нидо.
Бамисоли мунаввар чақин,

Эшитилар яна ҳам яқин.
«Қулоқ солгин, Зардушт, қулоқ сол,
Даъват қилар қошига алҳол!»
Мададкор ҳам бўлгайсан ҳамдам,
Ҳаяллама, ғанимат ҳар дам!»
Ҳайрону лол Зардушт ва лекин,
Ҳайрат билан сўрагай секин:
«Баён айла фарёд солиб бот,
Мадад тилаб чорлар қай бир зот?»
«О, танирсан уни бегумон,
Қадрдонинг баркамол инсон!»
Манглайида реза-реза тер,
Минг ваҳима билан Зардушт дер:
«Наҳот, Аъло Одамзод доди,
Нетар бунда, недир муроди?»
Авлиё гўёки нарида,
Эътибори замин қаърида.
Ниҳоят бор сас-садо тингай,
Чор-атрофга сокинлик ингай.
Авлиё кўрдик, қалтираб,
Зардушт кўзин тикар мўлтираб.
Авлиё дер ҳасратга тўлиб,
Суҳбатдошга ҳамдард ҳам бўлиб:
«Не боис тош қотдинг, айт, карахт,
Ақлу ҳушдан айирдим бахт?!
Мартабаси ошган мулозим,
Каби гоят яйрашинг лозим.
Бироқ, эй сен, Зардушти азим,
Қанча яйраб қилсанг ҳам базм,
Қўш қанотинг шижоат, суръат,
Айтолмас ҳеч ким қилиб журъат:
«Огоҳ бўлгил, авлиё, бу дам,
Яйрар сўнгги энг қувноқ одам!»
Хилват гўша дарвеш-роҳиби,
Бу жойларда йўқ бахт соҳиби.

Хароб ҳаммом, тешиқ тоғора,
Зах ва моғор босган мағора.
Қаҳат, эвоҳ, зар-олтин кони,
Олисларда толе макони.
Кўз ёшлари ичра чўмилган,
Ғам чоғига тирик кўмилган,
Азал минг бир ғам-аламга эш,
Бегона бахт-иқболга дарвеш.
Фароғат ороллари кезиб,
Юрак-бағрим беҳуда эзиб,
Олис денгизлар ичра сарсон,
Бахт ахтариб нечун ютай қон?
О, ҳар қанча зўр берма ахир,
Қаҳҳор қисмат шароби тахир.
Ҳатто офтобдай юксак садр,
Азал-абад топмас ҳеч қадр.
Куйдирар мисли дўзахий нор,
Бор заҳмату меҳнат ҳам бекор.
Аё, Зардушт, кўнглинг бўлмай тўқ,
Саодат манзиллари ҳам йўқ!»
Авлиё гўёки ҳоли танг,
Чиқар ҳасратидан минг бир чанг.
Бамисоли ожиз ёш бола,
Қилар такрор ёзғириб нола.
Хушёр Зардушт тутиб ўзини,
Рад айлар авлиё сўзини:
«Саодат соҳиллари обод,
Бани башар кўнглин айлар шод.
Бошинг узра заволинг шомини,
Лошинг узра ҳасратинг домини.
Баҳор абри мисол йиғларсан,
Ҳасрат билан бағрим тигларсан.
Тезда шитоб қочмасам нари,
Маҳв айлагай ҳасратинг қаъри.
Не ғам, ёқмас гар саркаш феълим,

Бу кишвар ўз диёрим, элим.
Сенинг Аъло одам деганинг,
Ҳамдард бўлиб ғамин еганинг,
Холис ниятим ҳам айттайин,
Ўрмон ичра топарман тайин.
Эгнида эҳтимол ридоси,
Ўрмон ичра янграр нидоси.
Бамисоли беомон рақиб,
Қилар балки дарранда таъқиб.
Мулким менинг ахир тўрт томон,
Бу иқлимда кўрмагай зиён.
Берарсан билгандай эътибор,
Талай йиртқич қонхўрларим бор.
Зардушт қатъий айтиб ҳар сўзин,
Аста четга оларкан ўзин,
Авлиё дер: «Эй, Зардушт, айёр,
Қочишни қилдингми ихтиёр?
Кезсангу қалин ўрмонларни,
Овласанг ваҳший ҳайвонларни.
Зўр берсанг ҳам сен овга ҳар дам,
Берармикан сира ҳам ёрдам?
Қулбанг ичра йўлингга муштоқ,
Оқшом сенга бўларман қўноқ».
Зардушт айтар: «О, бош устига,
Борин берар ҳар ким дўстига.
Ғорим ичра гар асал топсанг,
Майли, айиқ каби яласанг.
Аллалаб жон-ганинг фароғат,
Меҳмон бўлиб, қиларсан роҳат.
Ниҳоят кун топди деб якун,
Ҳар иккимиз яйрармиз мамнун.
Сирли қўшиқ қуйим қилиб ром,
Товус каби қиларсан хиром.
Қилпиллатиб асрий бу лошинг,
Шубҳа билан чайқама бошинг.

Ҳолдан тойган маймоғу майиқ,
Ранжима ҳеч, эй қарри айиқ.

Сўзларимга холис қулоқ сол,
Авлиёман мен ҳам, билиб ол!»

ҚИРОЛЛАР БИЛАН МУСОБАҲА

I

Сарбаланд тоғ бағрида ўрмон,
Зардушт хаёл билан андармон.
Рўпарадан, во ажаб, аста,
Икки қирол келар барваста.
Алвон белбоғ, бошларида тож,
Во ажабки, бамисли муҳтож,
Ҳамроҳ қироллар билан бешак,
Бир талай юк ортилган эшак.
Зардушт ҳайрон тикар кўзини,
Тезда четга олар ўзини:
«Ахтаришар сарсон не фойда,
Қиролларга не бор бу жойда?»
Қироллар яқин келган ҳамон,
Астагина деди: «Бегумон
Рўпарамда жуфт қирол бешак,
Ажаб, иккисига бир эшак?»
Қироллар бу сўзни эшитиб,
Айтар сўзин гўё пишитиб,
Жилмайиб силкитиб бошин ҳам,
Дер бири учуриб қошин ҳам:
«Кўплаб шундай қилса ҳам фикр,
Ошкора ҳеч қилмагай зикр!»
Иккинчиси дер елка қисиб,
Эҳтимол пана жойда писиб,
Эчкибоқар пойлаб тургандир,
Дўсту ёру эл-юрт бегона,
Эс-хушидан жудо девона,
Балки бирон дарвеш юргандир?

Жамиятдан чиқса ташқари,
Аъло феълин бузар ёш-қари!»
Униси дер: «Аъло феъл-атвор?
Сўзингда на мазмун-маъно бор!»
Хулқ-атвори «аълодан-аъло»,
Ҳирсият дардига мубтало,
Йироқ ор-номус, ҳамиятдан,
Безормиз «якши жамиятдан».
Мансабдорлар сирти ялтироқ,
Қашшоқ сийратлари қалтироқ.
Макр билан бағринг қилар реш.
Минг бор афзал чўпону дарвеш!»
Қалин ёғ қоплаган кўзларин,
Оқсуяк деб билар ўзларин.
Бироқ суяк сураар хасталик,
Риёкорликка вобасталик,
Заҳар қўшар ширин ошига,
Минг бир бало солар бошига.
Бамисоли устамон жаллоб,
Бир-бирига чоҳ қазир қаллоб.
Сарой аҳли ҳар бошга бало,
Бардам деҳқон минг бора аъло!
Майли айёр, муғамбир, дағал,
Бетгачопар бўлса ҳам сағал,
Эрмаги ер бир неча таноб,
Бугун деҳқон энг олижаноб.
Бамисли эл суйган роҳиби,
Кошки бўлса ҳаёт соҳиби.
Бироқ қарғиш теккан уммати,

Ҳоким оломон ҳукумати.
Бўлса ҳам минг ҳийлага пайванд,
Ортиқ ҳеч ким беролмагай панд.
Тайини йўқ дайдию санғи,
Оломон - қаланғи-қасанғи:
Авлиё ҳам, аблах, тўра ҳам,
Сира тўймас мечкай хўра ҳам,
О, эсласам бўларман беҳуд,
Орасида худпараст жухуд.
Барчаси аралаш-қуралаш,
Не дуч келса қилар хомталаш!
Не учун бағрим бўлмасин хун,
Яхши хулқ-атвор армон бу кун.
Ёвлашар эл мисли дарранда,
Илтифот не, билмас ҳеч банда.
Ликиллатар думин мисли ит,
Қонинг сўрар мисли бурга-бит.
Турмуш фақат бозору мозор,
Айт, не учун бўлмайлик безор».
Қисмат майи тарихдан-тахир,
Нечун бўлмай дарғазаб ахир.
Мансабу ҳокимиятпараст,
Муттаҳамларга ҳам қаллоб паст,
Бамисоли минг йиллик эртак,
Биздай шоҳаншоҳ-қирол эрмак.
Хаста кўнглим сира йўқ тинчи,
Сену мен эмасмиз биринчи.
Бамисоли сарбаланд само,
Бўлишимиз керак раҳнамо.
Зимдан очар манглайдан дарча,
Тўйдик алдам-қалдамдан барча.
Гўнг пашшаю барча бақироқ,
Бебурдлардан йироқмиз-йироқ.
Бамисоли қўли қон овчи,
Бегона бор айёр чайқовчи.

Шухратпарастлардан олисмиз,
Минг бора шукрки, холисмиз.
Шайтонга гумашта шайтанат
Қаланғи-қасанғига лаънат.
Азал-абад бу оми авом,
Тинчимас ҳеч то қилмас бадном.
Тўғри тушун холис ҳар сўзим,
Уларни йўқ кўргани кўзим.
Бамисли қон ичар ҳароми
Жирканарман авомдан оми!»
Ҳар сўзингга нафрат пайваста,
Хуруж қилар, о, дардинг аста.
Қашшоқ дегандай у кам, бу кам,
Бағринг ўртар минг алам, укам.
Бироз хушёр бўлгин, эй малла,
Кимдир пинҳон тинглар шу палла!»
Ҳоли бўлай дея танадан,
Зардушт дарҳол чиқди панадан.
Қиролларга юзланиб деди:
«Панадаги камина эди.
Кезарман тоғу тош мисли ел,
Зардушт агар мени сийлаб эл.
«Бўлсалар ҳам замона бадри,
Қироллар ҳам ортиқ йўқ қадри»,
Деган эдим камина бир пайт,
Сизлар ҳам мисли ҳамоҳанг байт,
Дедингиз: «Тинч ёзу қишимиз,
Йўқ қироллар билан ишимиз!»
О, камина мулки бу ерлар,
Нетар бунда сиз каби шерлар?
Кезиб олам ичра дам-бадам,
Ахтарганим баркамол одам,
Тоғу тошу дашту ё чўлда,
Келмадими сизга дуч йўлда?»
Аввалига қироллар ҳайрон,

Дедилар хуфтон дили вайрон:
О, ҳар сўзинг кўзимиз очди,
Кўнглимиздан ғафлат ҳам қочди.
Дардинг учун ягона дармон,
Аъло одам висоли армон.
Юксак гар қироллар виқори,
Аъло одам минг бор юқори.
Аъло одам бизлардан ортиқ,
Қилармиз шу эшакни тортиқ,
Аъло одам бунда бегумон,
Бўлиши шарт олий ҳукмрон.
Шоҳаншоҳу жумла бош вазир,
Бўлмаса эл ичра беназир,
Дарду ғамга жумла эл улфат,
Аримас ҳеч бошидан кулфат.
Ёлғон-яшиқ ҳам бўхтон устун,
Ёруғ кун ҳам мисли зулмат тун.
Бамисоли жаҳаннам қаъри,
Ваҳшиёна тус олар бари.
Инсоний сийратин йўқотса,
Ғофилдай жаҳолатга ботса,
Туғар оми оломон куни,
Дарё бўлар аҳли дил хуни.
Боз разолат дарди бедаво,
«Мен адолат!» деб қилар даъво.
каломингиз асил бебаҳо,
Офарин ҳар қиролга даҳо!
Нечун қилмай минг бора таъзим,
Ҳар сўзингиз шоҳона назм.
Шеърга солсам гар тутиб қалам,
Кимгадир ёқмаса не алам:
(Эшак маъқуллагандай сўзин,
Ҳанграй-ғанграй кўрсатди ўзин.)
Исо таваллудин илк йили,
Сарбаст Сивилла бийрон тили:

Алам-о, алам-эй, барчаси тубан,
Барчаси юпун ҳам қашшоқ умуман.
Румо ғоят катта исловатхона,
Цезар – ҳайвон, жуҳуд – Худо ягона!»

II

Завқланиб икки қирол ҳам дер:
«О, ажойиб Зардушт айтган шеър!
Ростин айтсак, оғайничалиш,
Сени топиб қилдик яхши иш.
Сур дийдори куйдирар сақар,
Бамисоли чаёндай чақар,
Ғанимларинг отиб минг бир тош,
Иблисдай десалар ҳам бебош,
Тўғри қилдик келиб боз бу буён,
Солдинг қалбимиз ичра туён.
Журъат билан шоён шаб-рўзинг,
Қувват қалбга оташин сўзинг:
«Тинчлик янги урушга омил,
Оний тинчлик каби йўқ комил».
О, сен каби йўқ ҳеч диловар,
Мард даъватинг ғоят жанговар:
«Само гар сарбаланд, азим, кенг,
Жўмард билан бўла олмас тенг.
Гар оташда балиқдай қоқлар,
Жанг-жадал ҳар мақсадни оқлар!»
Даъватинг бамисоли вулқон,
Томирларда қайнаб-тошар қон.
Рухимизда ҳар ишга қодир,
Бедор бор аждодлар баҳодир.
Жангу жадал қилиб ихтиёр,
Мард боболар шоду бахтиёр.
Оташларда тобланган бардош,
Тинчлик кўеши ҳам совуқ тош.

Улар учун осуда ҳаёт,
Бамисоли шармисорлик ёт.
Қилич тиғин гар қопласа занг,
Минг бир армон билан ҳоли танг.
Бегона-ёт сокин турмушга,
Қиличлардай ташна урушга.
Аҳли одам тирик жон билан,
Ярқирар ҳар қилич қон билан!»
Ботир боболарин этиб ёд,
Ҳар икки қирол ҳам ғоят шод.
Бўлсалар ҳам эл узра сарвар,
Ҳар икки қирол ҳам сулҳпарвар.
Куч-ғайрати белидан ариб,
Заифлашган бағоят қариб.
Зардушт мехри товланди ногоҳ;
«О, қироллар, бўлғайсиз огоҳ.
Бу йўл Зардушт ғориға бошлар,

Ғорда муштоқ сизга об-ошлар.
Қўлимиздан тушмай сира жом,
Завқу шавққа тўлғай бу оқшом.
Йўлга тушинг иккингиз секин,
Юмушим бор менинг ва лекин.
Қулоғимдан кетмас ҳеч хитоб,
Мадад сўраб чорлашар шитоб.
Мисоли ёрқин шамси анвар,
Кулбамни айлангиз мунаввар.
Ғариб кулбам боз айлаб обод,
Каминани ҳам қилғайсиз шод.
Мени узоқ кутғайсиз бироқ,
Қолиб кетсам, не ажаб, йироқ.
Ортиқча узр ҳам илтимос,
Аҳли сарой учун бу иш мос.
Тутқун интиқ кутгандай ҳукм,
Сиз ҳам бу кун кутишга маҳқум!»

ЗУЛУК

Зардушт ўйлар оғушида маст,
Қуйи инар тоғдан забардаст.
Четлаб ботқоқликларни карахт,
Ўрмонлардан ўтар сердарахт.
Бошида минг мушкул, муаммо,
Кета туриб дафъатан аммо
Топтагандай ўт-ўлан хасни,
Ногоҳ босиб олди бир касни.
«Кўзинг кўрми, эй сўқир, безбет!»
Минг лаънат ёгилди кетма-кет.
Бошдан Зардушт бор кайфи учиб,
Хассасин шиддат билан кучиб,
Икки бора бошига солди.
Бироқ ўзин тез қўлга олди.

Ўзига дер: «Бу ожиз банда,
Уни уриб бўлдинг шарманда».
«Кечир мени! - деди ниҳоят,
Шошиб қолдим камина ғоят.
Айни ушбу ҳолат учун мос,
Қиёсимга бир он кулоқ ос:
Ҳатто ҳеч вақони қилмай фарқ,
Хаёллари гирдобида ғарқ,
Йўловчи йўл узра хобланиб,
Кенг кўчада ётган товланиб,
Бир кўппакни босиб олгандай,
Иккиси олишиб толгандай,
Биз ҳам шу савдога йўлиқдик,
Нафрату ўч билан тўлиқдик.

Йўловчи ҳам кўппак ҳам тажанг,
Қасдлашган ёвлардай қилмай жанг,
Лутф қилиб бир-бирига бот,
Нетарди кўрсатса илтифот.
Ахир чор-атроф бийдай анғиз,
Иккиси ҳам ёлғиздан-ёлғиз!»
«Кўп гапирма, эй маҳмадона,
Қиёсинг ҳам савил, ордона.
Камми босиб яна урганинг,
Ортиқча акиллаб ҳурганинг.
Хаста кўнглим қилиб вайрон, хит,
Яна мени дейсан кўппак-ит».
Мазлум Зардушт кўнглин сиқарди,
Ботқоқликдан қўлин чиқарди.
Билагидан тинмай оқар қон,
Кўриб Зардушт юраги вайрон.
Ваҳми келиб деди тутақиб:
«Чаён-паён олдими чақиб?»
Алам билан жавоб дер шўрлик:
«Етар шунча зуғум ҳам зўрлик!
Миршабмисан, тергайсан мени,
Бор-э, солдим Худога сени!
Бу ўз уйим ҳам ўз диёрим,
Ўз қўлимда ўз ихтиёрим».
Зардушт раҳми келиб дер: «Шошма,
Жаҳл қилиб ногоҳ адашма.
Билиб қўйгин, эй одам насли,
Менинг мулким бу жойлар асли.
Катта кичик дўсту ёр, улфат,
Ҳеч бир бошга тушмагай кулфат.
Антиқа тасодиф туфайли,
Ҳар не деб атасанг ҳам майли.
Хизматингга ва лекин шайман,
Мен Зардуштман, ғорда яшайман.

Тепаликка қараб кетар йўл,
Ғорим сари элтар неъмат мўл.
Бор-будимни кўрармиз баҳам,
Даволаймиз жароҳатинг ҳам.
Ичганлари камдай қонингни,
О, мен ҳам оғритдим жонингни!»
Эшитиб мард Зардушт отини,
Тўлқинланди зоҳир-ботини.
«Хоки пойинг тўтиё кўзга,
Ким ҳар зарур, айт, сендан ўзга.
Ғанимдай зимдан кафан бичар,
Зулуклар ҳам бор қоним ичар.
Ёлғиз мўмай ўлжа ўйида,
Балиқчидай кўлнинг бўйида,
Қўлим балчиққа солган ҳамон,
Чақди зулуклар ўн бор ёмон.
Не бахт, Зардушт ҳам ичар қоним,
Фидо жўмард учун минг жоним!
Нечун яйраб қилмай тантана,
Мен учун бу муқаддас сана.
Минг азобга қилса ҳам маҳқум,
Омон бўлсин қонга ташна хум.
Ғаним душмани хиёнатнинг,
Буюк зулуги диёнатнинг,
Буюк мақсади юксак пеша,
Омон бўл, эй, Зардушт ҳамиша!»
Самимий хурмату эҳтиром,
Ногоҳ қилди Зардуштни ҳам ром.
Бор гинаю кинни унутди,
Холисона қўлин ҳам тутди.
Деди: «Манзур ҳар калом-сўзинг,
Баён айла, кимсан сен ўзинг.
Сезарман қалбинг ичра минг дард,
Арзир бўлсак ҳамрозу ҳамдард».
«Аввал-охир безавол мангу

Мен руҳий виждонман», - деди у.
Руҳият бобида баркамол,
Хос мен учун барқарор аъмол.
Эътиқоду имоним маъкам,
Бамисоли қоя мустаҳкам.
Руҳ илмидан берган соз таълим,
Устун фақат Зардушт муаллим.
Илми чала ҳар бошга бало,
Ундан нодон минг бора аъло.
Ўзгаларнинг номини сотиб,
Маломат ботқоғига ботиб,
Олим бўлгандан кўра дароз,
Таваккалчи аҳмоқ бўлган соз.
Ошиқи содиқ каби ҳассос,
Қилдирарман камина асос:
кабирми ё кичикми доми,
Самовотми, ботқоқми номи,
Мисоли читтақдай жирқарча,
Замин-негиз бўлса бас парча!
Парча асосга қўйиб адам,
Бас ростласам бўй-бастим шаҳдам.
Илми ҳалол юксак иқболи,
Ҳар не олқиш тарифдан ҳоли».
Зардушт деди: «Эй, ўзига хос
Олиммисан ё зулукшунос?»
«Олисман мен кибру ҳаводан,
«Зўр олимман!» деган даъводан.
Зулукларнинг миясин лекин,
Ўрганарман муттасил, секин.
Бу хусусда илмим ғоят кенг,
Афлотун ҳам кела олмас тенг.
Жону танга пайваста соҳам,
Шундан дедим бу жойни воҳам.
Чиқса ҳам минг бир ғов йўлимдан,
Чиқармадим сира қўлимдан.

Наинки бу беназир санъат,
Ўзига хос тенгсиз салтанат!
- шуни дея нелардан кечдим,
Бор савдолар хирқасин ечдим.
Илмим билан шу боис аён
Қора жаҳолатим ёнма-ён.
Бегона минг юзаки ҳавас,
Бир илми пухта билсам, бас.
Илмимга чексиз садоқатим,
Ўзгасига йўқ ҳеч тоқатим.
Нимаики мавҳум, бемаъни,
Сароб хаёлпарастлик фани,
Нимаки чала ҳам думбул,
Жирканамаи баридан буткул.
Ўз майдоним ичра мард, зўрман,
Четда бироқ ожизман, ғўрман.
Билишни истасам бемалол,
Ва лекин йўқ мен каби ҳалол.
Ўта жиддий ҳам ўткир олмос,
Метин каби мустаҳкаму хос.
Зардушт, сендай йўқ ҳеч билимдон,
Овоза қилгансан бир замон:
Руҳ - афсунгар ҳаётбахш баёт,
Ғолиб бу баёт билан ҳаёт!»

Шайдо айлаб бу сўз зотингга,
Ошно қилди таълимотингга.
Пайваста жисму жоним билан,
Зиёда илмим қоним билан!»
Зардушт деди: «Барчаси аён,
Шарт эмас ҳеч қилишинг баён».
Руҳи ҳалол қўлидан ҳамон,
Сира тинмай қон оқарди, қон.
Ғаним каби қайраб тишини,
Ўнта зулук санчган нишини.

Сен туфайли дўстим ажойиб,
Аён минг бир сир-асрор ғойиб.
Сирли тавру тарзинг ҳам ўзга,
Ҳеч ҳожат йўқ ортиқча сўзга.
Куруқ гапдан ким топар фойда,
Айрилармиз бизлар шу жойда.
О, иккимиз учрашсак яна,
Бўлар ўзига хос тантана.

Тепаликка қараб кетар йўл,
Ғорим сари элтар неъмат мўл.
Илтимосим бу оқшом сен ҳам,
Меҳмоним бўл азиз, муҳтарам.
Озор берди Зардушт бедаво,
Дардинга ҳам топармиз даво.
Оқшом ғорда кутарман сени,
Мадад сўраб чорлашар мени»

СЕҲРАТ

I

Қояни ўтди-ю айланиб,
Зардушт қотиб қолди шайланиб.
Текис йўл ўртасида, пастда,
Бамисоли қутурган хаста,
Буралар арқондай эшилиб,
Фарёд қилар бағри тешилиб.
Гўё ботгандай қора терга,
Ногоҳ ўзин ташлади ерга.
Зардушт деди: «Наҳот бу ўша,
Фарёд тортиб чорлаган жўша.
Беҳуда қай кимса солар дод,
Билай қани зарур не имдод».
Етиб борди қошига дарҳол,
Ер билан бир бўлиб ётар чол.
Ётар хасдай тупроққа ботиб,
Олайган кўзлари ҳам қотиб.
Зардушт силкиса ҳам лошини,
Кўтарайин демас бошини.
Дардданми ё чексиз аламдан,
Узилган бир йўла оламдан.
Якка-ёлғиз ғариб каби бот,
Аланглаб боз ахтарар нажот.

Олган каби жонин дом-тузоқ,
Ҳам титраб, ҳам қақшади узоқ.
Занжидай қора терга пишиб,
Неча фурсат ётди тиришиб.
Ниҳоят серхархаша бола
Кабии қила бошлади нола:

«Ким мени иситар, ким севар ҳамон,
Қайноқ қўлингизни узатинг.
Меҳрингизга мен ғариб муштоқ!
Ётибман юз тубан чўзилиб.
Чалажондай ўраб чирмалган,
Хуруж қилар дарди бедаво!
Санчар аёз нишларин минг бор.
Ай, таъқиб қиларсан, тафаккур руҳи!
Таърифга тилим лол, эй, сирли
ваҳшат!

Булутлар ортидан отарсан минг ўқ!
Яшин каби кулим совурдинг,
Зулмат ичра мени қилар масҳара!
Асрий минг бир алам исканжасида,
Тўлғанарман минг бир азобда,
Несту нобуд қилдинг, бешафқат овчи,

Эй сен, номаълум Тангри...
Бағрим ўрта яна!
Ўтагин минг бор!
Минг бир пора айла юрагим!
Нечун нобоп яроғинг билан
азобларсан, айт, мен шўрликни?
Инсоний изтиробга ташна,
Нечун яна тикилиб қолдинг
Бағрим тешар кўзларинг билан?
Ўлдиришни истамайсанми,
Наҳот азоб бериш муродинг?
Нечун бағрим ўртайсан ахир,
Эй номаълум қаҳор маъбуда?
Наҳот, наҳот
ярим кеча пусиб келарсан?..
Муродинг не!
Сўзлагин, сўзла!
Бағрим эзиб, сиқарсан яна.
О, ниҳоят келдинг юзма-юз!
Огоҳ ҳар бир нафасимдан ҳам.
Қалбим зарбаларин санарсан,
Ичи қора, эй рашкчи ғаддор!
Нечун бу қизганиш ҳам бу рашк!
Нари тур, қоч-э!
Шоти яна не учун даркор!
Юрагимни қилиб бошпана,
Зарурми гизли сирларим ҳам?
Эй беҳаё, қароқчи ўғри!
Ай, неларни ўмармоқчисан?
Ай, неларни тингламоқчисан?
Ай, неларни ўрганмоқчисан?
Ай, бешафқат,
Ай, баттол қаттол!
Итдай ётайми ё пойингда?
Содиқ итдай ўзимдан кечиб

Ялайнми ёхуд пойингни?
Тушинг сувга айт!
Яроғинг санч, қонли яроғинг!
Кўппак эмас ўлжаман фақат,
санч яроғинг сайёд бешафқат!
Сенинг ғоят мағрур асиринг,
Эй, минг бир дом тиккан мавҳум куч!
Бор ғаразинг сўйла ниҳоят!
Эй, яроғи беомон чақмоқ?
Йўлим тўсиб қароқчи каби
Айт, неларни истарсан мендан?..
Нима?
Товон-бож?
Даркор қанча товон ила бож?
Кўпроқ сўра - дейди ғурурим!
Қисқароқ қил деб қилар талаб!
О, иштаҳанг бағоят карнай!
Наҳот мени, мени истарсан?
Мени бутун борлиғим билан?
Азобларсан мени, эй нодон!
Ғурурим ҳам қилиб поймол?

Ким мени иситар, ким севар ҳамон,
Узат қайноқ қўлинг.
Меҳринга мен ғариб муштоқ!
Бер мен ёлғиз ғарибга,
ай, муз! Қават-қават муз,
талпинишга ўргатар ғаддор ёвга ҳам.
Эй, бешафқат ғаним таслим бўл
менга!..

Йўқ ном-нишони!
Қочиб қолибди
Менинг ягона дўстим,
Менинг беомон душманам,
Менинг номаълумим,

Менинг жаллодим!...
- О, йўқ! Минг бора йўқ!
Қайт ортинга, қайт!
Қайт барча қийноқларинг билан!
Ёлғизларнинг энг сўнгисига
Айтақол, қайтгин!
Кўз ёшларим қилма ҳеч дарё!
Қалбим сўнги кўри сенга армуғон!
О, қайтақол, қайт,
Номаълум маъбудам!
азоб-изтиробим, сўнги иқболим!...»

II

Тоқати тоқ Зардушт ниҳоят,
Сермаб ҳассасини бағоят,
Нола қилар касни беомон,
Калтаклашни бошлади ёмон.
«Бас қил, бас қил, эй масхарабоз,
Бас қил ғағиллашинг мисли ғоз.
Эй мунофиқ, қаллобдан, қаллоб,
Сабру тоқатим ҳеч қилма соб.
Фош қиларман найрангу нақлинг,
Киритарман ниҳоят ақлинг!»
Оёғига тезда қалқиб чол,
Ёлворишга киришди дарҳол.
«Ортиқ урма!» дер эгиб бўйин,
«Бу шунчаки томоша, ўйин.
Найрангга зўр бериб ҳам ҳарчанд,
Сенга сира бериб бўлмас панд.
Бироқ адолатинг мисли тош,
Асло шафқат қилмай айлар фош.
Қўйиб берса беомон хўрлаб,
Ҳақиқатни оларсан зўрлаб».
«Дуо кетган азал элингга,
Зўр берасан яна тилингга.

Эй, найрангбоз модаю нари,
Лўттибозлик азал хунари.
Нелигидан беҳабар ўжар,
«Ҳақиқат!» деб боз соларсан жар.
Қалби сўқир, эй шухратпараст,
Турланасан товус каби паст.
Жар соларсан тўлдириб оғиз,
Эй, жодугар, баттол ялмоғиз!
Маъни йўқ сўзингда бемаъни.
Ишонайин, айт, кимга қани?»
«Дахли йўқ шубҳали гуруҳга,
Тавбасига таянган руҳга.
Телбадай чир айланиб гирён,
Сенга рўй рост айладим аён.
Бу таърифни, Зардушт, билимдон,
Кашф қилгансан ўзинг бир замон.
Ёвуз илми қилар хиёнат,
Бошга бало манфур диёнат,
Шоиру сеҳригар ҳам яйрар,
Рухин ўзига қарши қайрар.
О, ниҳоят, Зардушт, олгин тан,
Найрангим лол этди дафъатан.
Панд бериб боз афсунгар сеҳр,
Қалб кўзинг ҳам кўр қилди меҳр.
Кучайгандан кучайиб ваҳминг,
Росмана келди менга раҳминг.
Билимли устамон масхара,
Сени бошлаб алдадим, қара».
«Топилмас сен каби муттаҳам,
Алданган мандан пухталар ҳам.
Гар меҳрим беҳуда сочмасман,
Ёлғонлардан сира қочмасман.
Қисмат амри билан яшайман,
Ҳар балога мардона шайман.
Ва лекин сен алдашинг даркор,
Ахир феълинг мен учун ошкор.

Бамисоли пешқадам доно,
Ҳар сўзингда минг рангин маъно.
Тан олиб деганинг ҳам ҳамон,
На тўла ҳақиқат, на ёлгон.
Қабихлигинг бошга минг ташвиш,
Қўлингдан ҳеч келмас бошқа иш.
Касалинг ҳам табибга, бахил,
Кўрсатарсан бўяб хилма-хил.
Булар бари эрмак, ўйин деб,
Бермадингми найрангинга зеб?
Син солиб гар берсанг эътибор,
Серсавлат жиддийлик муҳри бор.
Сен ҳам ҳаёт жангида мотсан,
Тавбасига таянган зотсан!
Афсун билан гар қиларсан ром,
Аслида хастасан беором.
Бамисли мурдасан чалажон,
На хийла бор, сенда на ёлгон.
Аламдийда нафрат, о, очун,
Ягона ҳақиқат сен учун.
Кўзинг менга қилаверма лўқ,
Битта ҳам ҳаққоний сўзинг йўқ.
Бу беш кунлик оламда оний,
Сенинг нафратинг, о, ҳаққоний!»
Қари сеҳригар қаҳри келди,
Ҳар сўзи билан захри келди:
«Кимсанки, бунчалар керилдинг,
Қадрим топташга ҳам берилдинг.
Улус ичра йўқ мендай кабир,
Наҳот бу сен учун барибир?»
Инсофга келган каби даъюс,
Баногоҳ ёлворди чол маъюс:
«Толиққаним, о, Зардушт, сездим,
Барча ҳунарларимдан бездим.
Эзди елкам тоғдай оғир юк,

Во дариг, мен эмасман буюк!
Не алам гар бўлмасам ғолиб,
Улуғликка бўлдим мен толиб.
Насиб этмаса ҳам гар бу тахт,
Ишонтирдим кўпларни, не бахт.
Ниҳоят минг даъводан тиндим,
Чўнг қояга урилиб синдим.
Қандай айтай, бошдан оёғим,
Ёлгон сахтим, ёлгон сиёғим!
Не учун, айт, бўлмаин диққат,
Фақат синганим рост, ҳақиқат!»
Зардушт айтар: «Келдинг ўзингга,
Таъриф йўқ ҳеч холис сўзингга.
Саъю-ҳаракатинг гар яхши,
Бўлолмадинг буюклик нақши.
Улуғликдан минг сарҳад нари,
Баттол жодугарсан сен қари.
Инсоф тегиб сенга дафъатан,
«Буюк эмасман!» деб олдинг тан.
Ҳар рост сўзинг қадрин биларман,
Рост сўз ҳаққи ҳурмат қиларман.
Тақводордай чекиб минг заҳмат,
Тавба қилганинг учун раҳмат.
Бироқ огоҳ айлагил мени,
Бу жойларда изларсан нени.
Ўрмон-тоғларим ичра азим,
Ростин сўзла, сенга не лозим?
Нечун йўл узра ётиб олдинг,
Юрагимга ваҳима солдинг?»
Тиғдай ботар Зардушт ҳар сўзи,
Ҳам юлдуздай чақнагай кўзи.
Кекса сеҳригар сақлаб сукут,
Деди: «Бўлган ишларни унут.
Бежиз эмас ваҳима-додим,
О, Зардушт, ягона муродим,

Ҳар сўзида минг теран маъни,
Оқил донишмандлик маҳзани.
Бамисоли шабнам каби соф,
Тариқати адолат, инсоф.
Илму фан пешвоси ҳам собир,
Топсам буюк инсонни кабир.
Бехабарсан наҳот сен бундан,
О, камина яралган кундан,
Айтсам эъозлаб гизлаганим,
Зардушт, билсанг, гар излаганим».
Олқишми бу ва ё қасида,
Сукут икки зот ўртасида.
Қўзин юмиб Зардуштдай эран,
Ўйга ботди терандан-теран.
Айёрона чимириб қошин,
Таклиф қилди сўнг суҳбатдошин:
«Сабот билан юрсанг юқори,
Чиқар қаршингдан Зардушт ғори.
Ғорим ичра қамчилаб отни,
Не тонг, топсанг қидирган зотни.
Илоним ҳам бургутим бардам,
Илтимос қил, бергайлар ёрдам.
Бироқ айтиб қўяй, албатга,
Ғорим ғоят каттадан-катта.
Ва лекин мен учун ҳам армон,

Буюк зотни кўрмадим ҳамон.
Минг бир ташвиш билан девона,
Буюкликка замон бегона.
Давру даврон қалтис санъати
Оми оломон салтанати.
Тиришгану шишганлар бисёр,
Думбулу хом пишганлар бисёр.
Ваҳима ҳам қилар халойиқ:
«Буюкликка бу зот хўп лойиқ!»
Ганж бўлмас ҳар айтилган жойда,
Ҳаво тўла мешдан не фойда.
Жадал ўтган каби жала-сел,
Чиқиб кетар улардан бор ел.
Замон авом ихтиёрида,
Сўзла, ношудлар диёрида,
Улуғ сиймо қайдан ҳам бўлар,
Бўлса ҳам гар бўғилиб ўлар.
Буюк сиймо, бағринг қилиб реш,
Излармисан, аъжуба дервеш?
Солиб бошингга минг ташвишни,
Ким ўргатди бу мушкул ишни?
Барчага масхара тасқара,
Бемаъни бу юмушинг қара!
Эй, бор ақлин бой берган нодон,
Бас, юрагим сен ҳам қилма қон!»

ИСТЕЪФОДА

Зардушт яна йўл юрар,
Йўл юрса ҳам мўл юрар.
Ғойибданми олар куч?
Яна бир зот келар дуч.
Қорамағиз, баланд бўй,
Сармаст этган оғир ўй.

Бўзарган афти ориқ,
Эгнида жанда, чориқ,
Оғир хаёлга толиб,
Зардушт қарар син солиб:
«Ҳасрат чоҳига ботган,
Харсанг қоядай қотган.

Бамисли арвоҳ оний,
Наҳотки бу руҳоний.
Қайдан қадами етар,
Менинг мулкимда нетар?
Жодугардан қутилдим,
Наҳот бунга тутилдим?
Рафтори гарчи майин,
Бу ҳам афсунгар тайин.
Дунёни дер аломат,
Ёғдирар минг маломат.
Сарсон мажнундай волиҳ,
Қандайдир масиҳ солиҳ,
Бу не балою офат,
О, жин ургур касофат!
Шум шайтон ҳам хомкалла,
Топилмас керак палла!»
Рангу рўйи ҳам қора,
Зардушт бағри минг пора.
Сира сездирмай секин,
Ўтиб кетсам дер лекин
Йўлда ўтирган одам
Бошин кўтарар шу дам.
Қаддин ростлади-ю боз,
Зардуштга юрди пешвоз.
«Сайёҳмисан ё овчи,
Ким бўлсанг ҳам, йўловчи,
Адашган бир қари зот,
Холис мадад сўрар бот.
Ҳар қадамда минг хатар,
Бу жой дўзахдан баттар.
Бегона ҳам ёт ўлка,
Таъқиб қилар минг кўлка.
Ўлаксаҳур парранда,
Тиш қайрар минг дарранда.
Юрагим ўртар оҳим,

Йўқ ҳеч пушти паноҳим.
Ботин-зохири зиё,
Ахтарганим авлиё.
Сўнгги зоҳид, бор башар
Бегона, ёлғиз яшар.
Аҳли оламга аён,
Сирдан ғофилдир ҳамон?»
Зардушт айтар: «Қандай сир,
Ғофил оломон басир,
Ишонган асрий маъбуд,
Бўлганими ё нобуд?»
Қария дер: «Бу даъфа,
«Ўлди!» деб қилма хафа.
Аҳли эл нелар демас,
Бу менинг сўзим эмас.
Эъвозлаб мисли падар,
Сўнгги онига қадар,
Сўзим таъмадан олис,
Хизматин қилдим холис.
Истеъфода бўлсам ҳам,
Қувончим йўқ, бошим ҳам.
Фақат лочиндай сарбаст,
Хотиралар қилар маст.
Рости бир яйрай дедим,
Булбулдай сайрай дедим.
Даво излаб доғларга,
Чиқдим баланд тоғларга.
Мен на фақир, на косиб,
Руҳонийман, муносиб,
Сайру саёҳат қилсам,
Беармон роҳат қилсам.
Байрам бўлгай бир йўла,
Хотира тақво тўла.
Ҳийла-найранг бегона,
Ҳам хизмат зоҳидона,

Тоғ ичра тиксам капа,
Камина сўнгги Папа.
Тангрига айтиб алёр,
Тақво билан бахтиёр,
Ўрмон ичра яшар бот,
Ортиқ йўқ тақводор зот.
Кун кўриб холис, ҳалол,
Авлиё топмиш завол.
Хужрасин топдим ҳамон,
Ўзин топмадим омон.
О, кулбаси хувиллар,
Икки бўри увиллар.
Йўқлашар оқил чолни,
О, изоҳи бу ҳолни,
Бор жонзотни маҳлиё
Қилган ахир авлиё.
Наҳот ранг-рўйим заъфар,
Айлар бесамар сафар.
Қалбим ҳаққирди ногоҳ,
Минг сир-асрордан огоҳ,
Ғолиб туг номус-ори,
Даҳрийлар тақводори,
Зотни излаб эрта-кеч,
Ҳаловат билмасман ҳеч.
О, мен Зардуштга зорман,
Илҳаку интизорман!»
Тугатди-ю ўз сўзин,
Зардуштга тикди кўзин.
Зардушт ҳам қўлин тутди,
Бор оламни унутди.
Ҳайрат билан тикилиб,
Деди гўё букилиб:
«Эй, қиёси йўқ асти,
Ҳотамдай очиқ дасти.
Ихлос билан очиб қўл,

Барчага тилар оқ йўл.
Хумо қуши бошингда,
Жўмард Зардушт қошингда.
Даҳрий Зардушт – мен ўзим,
Борми мард зот, чин сўзим,
Мендан даҳрий ҳаттоки,
Пандин тингласам токи!»
Зардушт воизи шоён,
Солар қалбга ғалаён.
Ҳамдард Зардушт мард билан,
Қария дер дард билан:
«Тоат бобида чевар,
Кимки Тангрини севар,
Бор будин кўп берган бой,
О, барчадан ҳоли вой!
- жуфт қаноти қайрилган,
бор умиддан айрилган,
гўё яқин заволи,
далил камина ҳоли.
Икки оламим барбод,
Кимни ҳам бу этар шод!»
«Сўнгги онгача ҳатто,
Бор будинг қилдинг ато.
Қани, айт, менга ҳалол,
Не боис топди завол?
Раҳму шафқат туфайли,
Завол топдими зайли?
Хочга миҳланган кабир,
Боис битдими сабр?
Меҳри аҳли одамга,
Дўндими жаҳаннамга?
Охир-оқибат, эвоҳ,
Завол топдими илоҳ?»
Қария ҳеч не демас,
Юзин ўгирар абас.

Наинки олам ичра,
Минг дарду алам ичра.
Рафтори ғоят мискин,
Зардушт ахтарар таскин:
«Эй, аҳли тоат нақши,
Гар ҳар бир фикринг яхши.
Марҳумлар ортидан тош,
Отар фақат ҳар бебош.
Не антиқа атвори,
Аён сен учун бори».
Қария дер: «Бир кўзим,
Басир гар собит ўзим,
Илоҳиёт бобида,
Илмим оби-тобида.
Ихлос дардимга дармон,
Хизмат қилдим беармон.
Токи тирик эрта-кеч,
Амридан чиқмадим ҳеч.
Бироқ яхши қул бало,
Барчасин билар аъло.
Хўжасига оид бор,
Сир-асрордан хабардор.
Маъбудки, сири бисёр,
Минг бир асири бисёр.
Ҳатто ўғлин ҳам ширин,
Қувватлар, о, яширин.
Гар асоси диёнат,
Динига эш хиёнат.
«Ишқ Тангриси!» дея ким,
Алқар, афсус бу ҳақим,
Гар эл ичра мўъғабар,
Ишқ сирридан беҳабар.
Ҳакам ҳам бўлсам деди,
Маъбуд ўз бошин еди.
Ахир чин ошиқ учун,
Не даркор икки очун.

Ғолиб сурса ҳамки от,
Талаб қилмас мукофот.
Гарчи ишқ марди ҳасос,
Билмас нелигин қасос!
Барча таъмадан ҳоли,
Холис ишқи иқболи.

Шарқий Маъбуд навқирон
Палла ғоят беомон.
Қадамда тикар минг дор,
Бешафқат ҳам қасоскор.
Эркатойлари учун,
Дўзах қурди инчунун.
Минг машаққатдан толиб,
Оқибат кучдан қолиб,
Мушфиқ, меҳрибон майин,
Отадан кўра тайин,
Соч-соқол оппоқ бобо,
Ҳатто баайни момо.
Кекса, қарри ҳоли вой,
Излар фақат иссиқ жой.
«Оёғимда йўқ қувват!»
Дея тилар мурувват.
Қувват бахш этар бода
Армон собит ирода.
Гарқ айлаб меҳрин жоми,
Сўнди ҳаётин шоми.
Зардушт ҳайратга тўлар,
Қария сўзин бўлар:
«Ғоят таъсирчан сўзинг,
Кўрдингми барин ўзинг!
Ҳаётин жоми тўлган,
Балки бошқача бўлган.
Маъбудлар ҳам турфа хил,
Завол топар хилма-хил.

Майли, Маъбуд бу кун лош,
Ортидан отмайлик тош.
Хушёр, оқилу зийрак,
Мен учун манзур тийрак.
Гар сарбаланд кавкаби,
Маъбуд ҳам сизлар каби,
Рухонийлар мисоли,
Гаройиб турфа ҳоли.
Аксар тушуниб бўлмас,
Шундан ҳеч кўнгли тўлмас.
«Булар тушунмагай ҳеч!»,
Деб дарғазаб эрта-кеч,
Қасдлашгандай беомон,
Қаҳрин сочарди ҳамон.
Бироқ ҳеч бўлмас билиб,
Айтмасди аниқ қилиб.
Қулоғимиз гар оғир,
У Ўзи берган ахир.
Кирланган деса токим,
Ногоҳ кир бостирган ким?
Ўхшамаса кўза гар,
Жавобгари кўзагар.
Нўноқ яшаш бобида,
Ўч-қасос хитобида.
Айбдор Ўзи - асос,
Боз қасддан олар қасос.
Соғлом ақл учун зид,
Гуноҳ иш қилар мазид.
Алвон атиргул ҳиди,
Аъло ҳар порсо диди.
Жидду жаҳд қилиб ғоят,
Хитоб айлар ниҳоят:
«Қолмайсан оч-яланғоч,
Қасоскор Тангридан қоч!
О, кўнглинг қилар хира,
Бўлмагай Маъбуд сира.

Жонинг бўлса ҳам ҳалак,
Ўзинг бўлгил хур-малак.
Офтобдай юксак садр,
Бўлгил ўзинг муқтадир!»
Қария дер лол-хайрон:
«Фидо сенга минг бир жон!
«Даҳрийман!» дерсан аммо,
Йўқ сендай мўмин сиймо.
Йўқ сендай даҳрий хушёр,
Қалб ичра ўз Тангринг бор.
Порсолик боис холис,
Илдамлаб кетдинг олис.
Оташин қалби сарбаст,
Йўқ сен каби ҳақпараст.
Яхшию ёмон бир ён,
Ўзинг бир ён бегумон.
Холислик менга одат,
Қўш қанот бахт-саодат,
Кўзу қўлу забонинг,
Дуо билан ҳар онинг.
Гар даҳрийлик матлабинг,
Покиза нозик таъбинг.
Шиор ҳар эзгу ният,
Тамал тош самимият.
Гар васлинг азоби жон,
Вале минг дардга дармон.
Меҳмонинг бўлсам азиз,
Армоним қолмас ҳаргиз.
Ортиқ бўлак бор жойда,
На роҳат бор, на фойда».
Зардушт дер: «Кўнглим олдинг,
Тўғён-ғалаён солдинг.
Тепаликда йўл равон,
Бошлагай ғорим томон.
Сенга холис бериб қўл,
Кўрсатардим ўзим йўл.

Тақво аҳли беғубор,
Ўзгача ихлосим бор.
Бироқ афсуски ҳар дам,
Чорлашар сўраб ёрдам.
Кимки мулкимда улфат,
Билмагай сира кулфат.
Фуруру ифтихорим,
Бамисли жаннат ғорим.
Қайғу-ғамга ким дучор,
Камина нажот такрор.
Мисли барқарор замин,

Бахтин айларман таъмин.
Бироқ дардинга таскин,
Ким ҳам бўлгай, эй мискин?
Бу хусусда, алқисса,
Камина дасти қисқа.
Тангринг ким тирилтирар,
Ким ҳам толе келтирар?
Келарми ҳаким азим,
Узоқ кутишинг лозим.
Кўҳна Тангринг бу айём,
Завол топмиш батамом».

ЭНГ БАДБАШАРА ОДАМ

Зардушт яна беором,
Беҳаловат сахар-шом,
Ахтаргандай жоғаро,
Тоғлар, ўрмонлар аро,
Тўлиқиб тошган селдай,
Тинмай югурар елдай.
Қичқирган сўраб мадад,
Улуғ дарди беадад,
Кўринмас гар кўзига,
Дейди мамнун ўзига:
«-Ёмон бошланди гар кун,
Вале ҳайрли якун.
Азоб тортсам ҳам ортиқ,
Не бахт, беқиёс тортиқ.
Кўнгил мулкига соҳиб,
Топдим ноёб мусоҳиб.
Ҳикмат бобида ғани,
Ҳар каломда минг маъни.
Тўтиё малҳами жон,
Минг бир дардимга дармон».

Қоя ортида дара,
Дилни ўртар манзара.
Мудҳиш макон лаънати,
Шум завол салтанати.
Девдай минг қора қоя,
Минг арвоҳ, кўлка, соя.
Сирли сукунат карахт,
На ўт-ўлан, на дарахт.
На шўх қуш, на парранда,
Ва на йиртқич дарранда.
Фақат, ё қодир ўғон,
Бадбашара ҳам йўғон,
Илонлар кучдан қолиб,
Ўлгани келар толиб.
Мисли аждаҳо коми,
О, «Илон ўлган» номи.
Бу дарада бўлгандай,
Паймонаси тўлгандай,
Зардушт ғоят қонбағир,
Хаёлга толди оғир.

Олга талпинар бироқ,
Манзил йироқдан-йироқ,
Бенаф асо-таёғи,
Ботар ерга оёғи.
Юрар йўлин йўқотди,
Ниҳоят тошдай қотди.
Илғар нарида ногоҳ,
Шарпа бамисли арвоҳ,
Нелигин бўлмас билиб,
Ҳатто ҳеч фаҳм қилиб.
Мард Зардушт ори келди,
Бағридан зори келди.
Ор-номусдан қизариб,
Бошин ўгирди ғариб.
Мард бўлса ҳам мисли шер,
Тез бош олиб кетсам дер.
Зардуштни айлаб адо,
Ногоҳ янгради садо.
Гоҳ бақадай қуриллар,
Гоҳ ўрдакдай ғуриллар.
Гоҳи ботқоқдай чуқур,
Биқирлар вақур-вуқур.
Ғат-ғат қилиб қалдирар,
Ногоҳ бир кас валдирар:
«Зардушт! Зардушт! Босавоб
Жумбоғимга топ жавоб.
Дилингда бор гапни де,
Ҳар гувоҳ қасоси не?
Жуда ҳам қалтис савол,
Жавоб бергайсан ҳалол.
Ўйлаб жону танингни,
Булғай кўрма шаънингни.
Ўткирдан-ўткир кўзинг,
Доно биларсан ўзинг.
Жумбоқ бобида моҳир,

Сен каби йўқ ҳеч соҳир.
Пайсалга солма, шу пайт,
Тез мен кимлигимни айт!»
Зардушт, дафъатан, не ҳол,
Гўё чопилган ниҳол,
Гўё жони узилиб,
Ётар ерда чўзилиб.
Ўзига келиб лекин,
Қаддин ростлади секин.
Кўзида қаҳри бисёр,
Сўзида захри бисёр
«Биларман, эл ботили,
Эй, муқтадир қотили.
Юрак-бағрим тилма ҳеч,
Бас, менга осилма ҳеч.
Бадбашараю бадбин,
Сенда на эътиқод, дин.
Барча сирингдан огоҳ,
Қаҳрингга дучор гувоҳ,
Во дариг, феълингга мос,
Олдинг бешафқат қасос».
Зардушт ғазабга тўлар,
Бадар кетмоқчи бўлар.
Ва лекин бетайин кас,
Этагига басма-бас,
Ёпишар, оислар ҳам,
Икки пойин силар ҳам:
«Ёлвораман, қол, кетма,
Икки пойинг қай табар,
Қирққанидан бохабар
Мен осийни тарк этма.
Зардушт, сенга ёр омад,
Ғолиб ростладинг қомат.
Бор маъбудлар қотили,
О, ботиллар, ботили,

Ҳолин англарсан тайин,
Сенга таҳсин айтийин.
Қил мен билан аҳд-паймон,
Бўлмассан ҳеч пушаймон.
Қисматим ғоят тахир,
Талпинганим сен ахир.
Кел, ёнимдан олгин жой,
О, қанчалар ҳолим вой.
Юзимга солма назар,
Мендан ҳеч қилма ҳазар.
Сен каби йўқ мукаммал,
Андишага қил амал.
Минг бир бешафқат рақиб,
Қонсираб қилар таъқиб.
Қўлинг ҳеч тортма мендан,
Барча умидим сендан.
На нафрату на газаб,
Ва на жосус мирғазаб, -
Бундай таъқид мурувват,
Фурур ҳам дилга қувват.
Гўёки қайсар лўли,
Таъқибчи баланд қўли.
Уддалар ким бу ишни,
Дўндирар эргашишни.
Жигар-бағрим боз эздим,
Ҳамдард қавмдан бездим.
Меҳрингга муштоқман мен,
Сўнги паноҳимсан сен.
Ҳам танг аҳволим билдинг,
Жумбоғим ҳам ҳал қилдинг.
Уни ўлдирган ул зот,
Дучор не савдога бот,
О, ёлғиз сенга аён,
Қол ёнимда ёнма-ён.
Жидду жаҳд билан тўлсанг,

Бесабр кетар бўлсанг,
Бор омад кетар қўлдан,
Юрма мен юрган йўлдан.
«Эзма!» деб қилма тана,
Насиҳат қилай яна:
Оқилу доно сендай,
Бесўнақай йўқ мендай.
Қўпол оёғим катта,
Қайдан ўтсам, албатта,
Тор сўқмоқ ҳам йўқолар,
Ўнқиру чўнқир қолар.
Неки завол роҳига,
Дўнар дўзах чоҳига.
Гоҳ лоладай қизариб,
Гоҳ бўзадай бўзариб.
Ўтганинг кўрган ҳамон,
Дедим: «Зардушт!» бегумон.
Ўзга ҳар қандайин зот,
Менга раҳми келиб бот,
Гўё камина мискин,
Минг бор берарди таскин.
Сенга бўлсам ҳам муштоқ,
Мен на гадо, на қашшоқ.
Бағоят басавлатман,
Басавлат бадавлатман.
Хунук сумбатим даҳшат,
Бошдан-оёғим ваҳшат.
Номус-орият қилиб,
Эъвозладинг сен билиб.
Раҳму шафқатли гаранг
Оммадан қочдим аранг.
Қидирдим сени фақат,
Таълимотинг ҳақиқат:
«балойи жон сарбасар
Раҳму шафқат – дардисар!»

Хоҳ илоҳий, инсоний,
Хоҳ доимий, хоҳ оний,
Зид номус-ориятга,
Маломат ҳамиятга.
Пойи патак ҳам беор,
Мурувват кимга даркор?
Сира ҳам бермай ёрдам,
Бефарқ кетавер бардам.
Бу кун барча бачкана,
«Ҳамдардман!» дер росмана.
Мисли зарур ошу об,
Фазилат олижаноб.
Бегона қавми номард,
Учун минг кулфат, минг дард.
Омадсизликка кабир,
Сира ҳам қилмас сабр.
Ҳар бебурддан беномус,
Йироқ андиша номус.
На ғурур, на ирода,
Бамисли сурув, пода.
Бегона бахт-саодат,
Асрий мутелик одат.
Қай томон эсса шамол,
Етти букилар ҳаммол.
Осийлар узра ғолиб,
Куларман назар солиб.
О, бачкана қавми хор,
На иззат-нафс, номус-ор.
Бўлса ҳам гарчи ўғри,
Миттилар фикри тўғри.
О, улар уруғи кўп,
Ҳар қадамда минг бир тўп.
Нени улар деса соз,
Маъқуллар эл жўровоз.
Телба тескари замон,

Оми омма ҳукмрон.
«Ҳақиқат – мен!» деган зот
Пешво бўлиб сураб от.
Оломонни ҳимоя
Қилар бамисли қоя.
Бу авлиё бесабр
Миттига дер: «Сен – кабир!»
Минг жойдан танғиб белни,
Адаштирар бор элни.
Юрт ичра гар минг ҳаким,
Қарши чиқа олди ким?
Фақат сен, мард мужаррад,
Бу даъвони қилдинг рад.
Раҳму шафқатдан огоҳ,
Айладинг элни гумроҳ,
Ўзинггу бор ҳамфикр,
Учун қилдинг сен зикр.
Бағри минг дарддан куюк,
Жафокашлардан буюк,
Аввал-охир ҳамиша,
Қиларсан сен андиша.
Топиб айтгансан, зотан:
«Мурувватдан дафъатан,
Келар булутлар қора,
Огоҳ бўл, эй фуқаро!»
Билиб қилгансан ошкор:
«Бор мустабид бунёдкор.
Мисли сарбаланд ялов,
Муҳаббат оташ-олов,
Гарчи офтоб қуввати,
Камтар бор муруввати».
Башорат бобида ҳам,
Илму ҳикмадинг маҳкам.
Илминг оби тобида,

Раҳму шафқат бобида,
Ҳар кимга бермайин қўл,
Ўзинг ҳам эҳтиёт бўл.
Аламдиди ҳам минг бир,
Минг умидсиз бесабр,
Иккиланганлар қанча,
Дилдираган тирранча,
Ҳамон ахтариб нажот,
Сен томон сурарлар от.
Қаҳру ғазабга тўлма,
Менга ҳам қарши бўлма.
Энг яхши ҳам энг ёмон,
Жумбоғим топдинг ҳамон.
Аён ҳар ўй-ташвишим,
Ҳатто барча қилмишим.
Илдизинг қирқар пичоқ,
Менга ҳам аён бу чоқ.
Лекин билиб қўй шуни,
Унинг битганди куни.
Ғоят абрордан-аброр,
Аён барча сир-асрор.
Неки ёлғиз суврати,
Маълум инсон сийрати.
Бор қабихлиги аён,
Кафтдагидай намоён.
Муруввати беадад,
Писанд эмас минг сарҳад.
Мисли маккора сабиҳ,
Ўй-ниятимдан қабих,
Батамом топган хабар,
Нечун ўйнатмай табар?
Қизиқувчан бу эсар,
Ўта хира, дардисар.
Телбадай ваҳми бисёр,
Беадад раҳми бисёр.

Алвон чехранг қилар зард,
Ҳаддан зиёда ҳамдард.
Аён сенга исмати,
Завол қора қисмати.
Маълум ҳар бир қадамим,
Ҳар дақиқа, ҳар дамим.
Гувоҳки, минг бир бало,
Дардга айлар мубтало.
Аксинча, о, ҳақ сўзим,
Завол топардим ўзим!
О, рости гап бегумон,
Истисно эмас инсон;
Вале минг сирдан огоҳ,
Заволга маҳқум илоҳ!
Бўлса ҳам қодир воҳид,
Айт, кимга керак шохид?!»
Бадбашара икрори,
Бағрин куйдирган нори,
Зардушт ҳолин қилар танг,
Оёққа қалқар аранг.
Дер: «Эй, ночор аҳволи,
Эй, ҳар таърифдан ҳоли,
Холис тутиб қўлингни,
Аён этдинг йўлингни.
Ҳимматинг ғоят қиммат,
Мен ҳам кўрсатай ҳиммат.
Тўрт омон қоя-харсанг,
Дадил юқори юрсанг,
О, сарбаланд виқори,
Мунтазир Зардушт ғори.
Улкан ғорим ғоят кенг,
Ҳатто само билан тенг.
Уммонлар каби бир қур,
Ғоят чуқурдан-чуқур.
Минг айлана, йўлаги,

Минг хона, минг бўлаги.
Хилватнишин учун ҳам,
Хилват бисёр мустаҳкам.
Атрофида минг ўр-жар,
Кезар минг йиртқич ўжар.
Судралар қай бирлари,
Сакрар бесабрлари.
Қанот ёзиб мисли ғоз,
Қай бири қилар парвоз.
Эй сен, мисли оқ қарға,
Ҳайдаб солинган дарға.
Эй, қон билан ювилган,
Минбаъд қувғин қилинган.
Бағрин ўртаган минг дард,
Керак эмасми ҳамдард?
Даъватимга қулоқ сол,
Мен, зоҳиддан ибрат ол.
Шунчаки қилмай ҳавас,
Каминадан ўрган, бас!
Наф келтирар ҳаракат,
Ҳаракатда баракат.
Тутиб маҳкам баримдан,
Ўрган махлуқларимдан.
Мағрур бургут-лочиним,
Оқил илон бетиним,
Ҳар не тамадан олис,
Маслаҳат бергай холис».
Баён айлаб дил розин,
Ҳамда қўллаб ҳамрозин,
Олтин офтоб тобида,
Хаёллар гирдобида,
Зардушг кетар паришон,

Минг бир жумбоққа нишон.
Ўйлар ранги оқариб:
«Инсон қанчалар ғариб!»
Айтсам холис, беғараз,
Қанчалар аблаҳ, мараз!
Бор осийлар ҳирқирав,
Ох, юрагим зирқирав!
Минг битта хуфиёна,
Куфри ҳам «дохиёна».
Калтафаҳм, калтабин,
Банда қанчалар худбин.
Худбинлики, чеки йўқ,
Комиллик хон-беки йўқ.
Бадбин тубанлик хаста,
Нафрат билан пайваста.
Бу ҳам худбин бесабр,
Нафрати ҳам чўнг кабир.
Бамисли буюк меҳри,
Буюк нафратин сеҳри.
Қон тўкиб ҳар кўзидан,
Нафратланар ўзидан,
Бағрин ўртар дамодам,
Кўрмадим бирон одам.
Бўлмаса ҳамки даҳо,
Бу ҳам хислат бебаҳо.
Хаёлим бўлиб ҳар дам,
Қичқирган сўраб ёрдам,
О, мени чорлаган бот,
Шу эмасми Аъло зот?
Кимда нафрат беадад,
Жондан севарман беҳад.
Инсон камолга толиб,
Ўзидан бўлгай голиб.

ИХТИЁРИЙ ФАҚИР

Зардушт кенг олам кезар,
Бағрин минг бир ғам эзар.
Минг дардга дучор боши,
Ёлғиз татимас оши.
Сира ҳам унмас йўли,
Муз қотар оёқ-қўли.
Бироқ сарбаланд тоғлар,
Гуллаган водий, боғлар,
Пойида минг ўт-ўлан,
Шаънига айтар ўлан.
Ўзанлар ҳам яланғоч,
Чорлаб очар кенг кулоч.
Кўзига бағишлар нур,
Қалбига шавку сурур.
Ниҳоят хаста-мискин,
Юраги топар таскин.
Қай бир соҳибмуруват,
Қалбимга мадор-қувват.
Кўрмасам ҳам гар афтин,
Сезарман меҳрин тафтин.
Ёлғизлик, о, чекинди,
Қай хилватга бекинди.
Меҳри гар аён-маълум,
Минг бир ҳамроҳ номаълум.
Бу не бахтки, ҳар нафас,
Парвонаю ҳамнафас.

Тепаликда тўп сигир,
Зардушт дер: «Не асрор-сир?»
Кимдир қилар маъруза,
Сигирлар кўзин суза,
Қулоқлари керилиб,
Тинглар ғоят берилиб.

Зардуштга томон бир бор,
Ҳатто бермас эътибор.
Сигирлар ичра шитоб,
Аллаким қилар хитоб.
Тевага ўрлар Зардушт,
Миршабдай дея «Пўшт! Пўшт!»
Дилида раҳм билан,
Беҳуда ваҳм билан
Сигирларни мисли без,
Ҳайдаб солар ғоят тез.
Ҳам қоши узра шу дам,
Қаддин ростлар бир одам.
Тарғиботчи кўҳакий,
Нигоҳи зийрак, закий.
Кўнгли ҳам ғоят тоза,
Пойин ғубори ғоза.
Зардушт дер: «Кечир мени,
Ахтарарсан, айт, нени?»
Кўҳакий дер: «Сен каби,
Бахт камина матлаби.
калом риштасин уздинг,
Ҳаловатим ҳам буздинг.
Ер юзи узра карахт,
Ахтарарман мен ҳам бахт.
Толе асрорин дарров,
Айтар дедим гала гов.
Саҳардан буён тинмай,
Ваъз айтарман эринмай.
Туйсам солиб келига,
Тепдинг ишнинг белига.
Ваъзим таъсир қилиб боз,
Сигирлар айтгали роз,
Ҳозирю нозир палла,

Ҳайдаб солдинг баралла.
О, такрор такбир айтиб,
Ниҳоят ортга қайтиб,
Гала говдек бўлмасак,
Ғайрат билан тўлмасак,
Салтанатга самовий,
Ҳам бахт туғига мовий,
Ўтса ҳам минг бир замон,
Етолмасмиз ҳеч қачон,
Сигирлардек бемалол,
Кафш қайтарсак гар ҳалол.
Ғоят пухта, мукамал,
Ҳар мушкул муаммо ҳал.
Шунқордай қилиб парвоз,
Забт этса оламни боз,
Токи фойда тополмас,
Азобдан қутулолмас.
Нафрат бу азоб номи,
Ғоят бешафқат доми.
Не даркор мисол-масал,
Барчага теккан касал.
Назар солдингми бирров,
Ахир бўлак гала гов.
Зардуштга ташлар назар,
Кўҳакий ким, алҳазар!
Эгнида кенг ҳирқа бўз,
Сигирлардан узмас кўз.

Бирдан келиб ўзига,
Ишонмай ҳеч кўзига,
Хитоб қилди баногоҳ:
- Ё Оллоҳим, ё Оллоҳ!
Наҳотки менга ҳамдам,
Нафратдан холи одам.
Ким бор сен каби суюк,

Нафратни енгган буюк.
Бу қошу кўз, бу рафтор
Зардушт-ку, шакарғуфтор!
Шашқатор ёш кўзида,
Ҳайрат қизгин сўзида.
Зардуштга боз парвона,
Айтар минг бор шукрона.
Деди Зардушт ҳам секин:
- Гапларинг маъқул, лекин
Эй фақир оч, яланғоч
Менга дил дафтаринг оч!
Сен ўша-ку, албатта,
Бойликдан кечган катта.
Бойлигию қалбин ҳам
Эл билан кўрган баҳам.
Талпиниб фақирларга,
Эш бўлмаган уларга.
«Нени, айт, қилай баён.
Барчаси сенга аён.
Бегона инсонларга,
Кўшилдим ҳайвонларга».
«Ўргандинг сен бир ишни:
Қийин билиш беришни.
Ўргандинг: ҳеч беминнат
Яхши тортиқ ҳам санъат.
Мисли ҳукмрон волий
Энг оқил ҳам энг олий!»
«Айниқса, айни замон,
Ҳар неки тубан, ёмон,
Кучга тўлар кун сайин,
Оқибати вой тайин!
Ёвузликлар бардавом,
Бамисли қора авом
Барча бирдай керилган,
Манманликка берилган.

Яқин, биларсан буни,
Қуллар исёни кунни.
Улкан булутдай қора,
Таҳдид солар тобора.
Гар сусткаш бу ҳалокат,
Охири йўқ фалокат!
Бундан буён ҳар тубан,
Садақага умуман
Қарар дарғазаб бўлиб.
Қўйни ҳам қўнжи тўлиб,
Бисёр давлатманд ҳар зот,
Бўлгани соз эҳтиёт.
Гар қуллар пойин ялар,
Кун яқин: ёппа талар!
Қоникмас ҳеч хўрлаб ҳам,
Санчиб-янчиб, зўрлаб ҳам!
Басма-бас қон ҳам ичар,
Ҳар бойга кафан бичар.
Очқўзликлар шаҳвоний,
Кибру ҳаво ҳайвоний.
Қора қуюн оломон,
Ўзига ҳам беомон.
Ким дер: фақирлар ҳалим,
Нотўғри бу, муаллим!
Ғариб билимим шулки,
Само сигирлар мулки!»
Тарғиботчи кўҳакий,
Вале Зардушт ҳам закий:
«Самовий Салтанат, айт,
Нечун, не боис бу пайт,
Омади ёр йўлида,
Эмас бойлар қўлида?»
«Антиқа феълинг сени,
Қасддан синайсан мени.
Кечиб наф-даромаддан,

Кулиб боққан омаддан,
Кечиб бари-баридан
Зар қашшоқлик қаъридан,
Нечун ахтардим паноҳ,
Ахир, ўзингсан огоҳ!
Нафратим бадавлатга,
Қуруқ суврат, савлатга!
Улар, ё Раб, ҳар жойда,
Қидирар фақат фойда!
Минг маккор ўнг-сўлида,
Могу дунё йўлида,
Тап тортмай титар гўнг ҳам,
Қайсар, тўнғиздай тўнг ҳам.
Ҳирс билан тўла хаёл,
Эрмак фаришта аёл!
Могу давлатга банда,
Шармисору шарманда!
Ўзин гар тутар тўғри.
Вале аждоди ўғри.
Балки мисли малах-мўр,
Қузғундай ўлаксахўр.
Билгани ҳирсу шаҳват,
Бегона раҳму шафқат.
Лўттивозу хотинбоз,
Қанча нафратлансам оз!
Қиёматдай можаро,
Тепа ҳам, паст ҳам қаро.
Билмам не қиёмат кун,
Яқиндай завол, яқун.
Бир-бирдан баттар дағал,
Фарқсиз «бой» ва «камбағал».
Баридан юз ўтирдим,
Пода ичига кирдим!»
Тарғиботчимиз солих,
Бамисли шайдо волих,

Гўё тиг отиб сўзлар,
Терга ғарқ ботиб сўзлар!
Оҳ тортар дили вайрон,
Ҳатто сигирлар ҳайрон!
Кимлар учун муаммо,
Доно Зардуштга аммо,
Кун каби равшан ҳолат,
Зўриқиш ҳам жаҳолат!
Болакай каби маъсум,
Чехрасида табассум:
Бош чайқаб айтар аста:
Эй, замон қилган хаста!
Мушкулписанд сўздан қайт,
Бўладиган гапдан айт.
Оғирдан-оғир сўзинг,
Ярар на забон, кўзинг.
Син солиб қилсам разм,
Қила олмассан ҳазм.
Ғазаб, кўпирган қаҳр,
Қурсоғинг учун захр.
Қурсоғинг учун тез-тез,
Маъкул ҳар таом парҳез.
Сўзин тингла Зардуштни,
Ҳавас қилма ҳеч гўштни.
О, сен учун мос шева,
Кўкату мева-чева.
Ҳам ўт-ўлан доривор,
Айлар аксари хумор.
Зардушт ҳар сирдан огоҳ,
Чайнарсан дону дун гоҳ.
Этга сира йўқ хушинг,
Татимас уйку-тушинг.
Қўйиб берса эрта-кеч,
Асалдан қайтмайсан ҳеч».
Ихтиёрий фақир дер:

«О, Зардушт, йўқ сендай шер!
Асал таомлар нақши,
Дон-дун чайнаш ҳам яхши.
Ҳар иккиси ёқар хуш,
Шаробдай айлар сархуш.
Мисли сурмаи ғоза,
Ҳалқумим айлар тоза.
Ҳар текинхўр, ҳар ялқов,
Ҳар ишёқмас лакалов,
Фароғат-роҳат ўйи,
Неки чайнар кун бўйи,
Не билан шоду абгор,
Камина ҳам талабгор.
Наинки айтгум секин,
Бунда сигирлар лекин,
Не биздай гўр оммадан,
Ўтиб кетган ҳаммадан.
Кавшаниб куну тунда,
Тобланар офтоб-кунда.
Мисли енгилтак аёл,
Бегона вазмин хаёл».
Зардушт айтар: «Бўл оқил,
Калом қисқаси маъкул.
Илон, бургут-лочиним,
Гўё туғишган иним.
Икки кўзинг қилма лўқ,
Улар сира тенги йўқ.
Форимга элтар бу йўл.
Оқшом, кел, меҳмоним бўл.
Махлуқларим гапга сол,
Ҳайвонлар ҳам бемалол,
Қай асно сургай даврон,
Суҳбат кургин беармон.
Мени бир банда ҳар дам,
Чорлагай сўраб ёрдам.

Асалим бор, олиб е,
Сигирларга хайр де.
Кўнглиннга оғир олма,
Токи армонда қолма.
Мисоли ғамхўр табиб,
Ҳам устозу ҳам ҳабиб».
Фақир дер: «Улар бири,
Сигмас сўзга таъбири.
Бироз бўлса ҳамки гўр.
Бағоят ихлосим зўр.
Бор бани башар нақши,
Ҳар сигирдан сен яхши!»
Зардуштнинг чиқар жаҳли:

«Эй, хушомад ҳар нақли!
Ёпишма мисли сўна,
Тезде бу ердан жўна!
Бу не мақтов, даромад,
Ялтоқланиш хушомад?
Сўзларинг бамисол бол,
Аврайсан илон мисол.
Суюлмай кўп мисли без,
Қорангни ўчиргин тез!»
Зардушт яна бир карра,
Қичқириб сермар дарра.
Дала-дашт ичра тақир,
Ҳовлиқиб қочар фақир.

КЎЛАНКА

Зардушт гар ёлғиз, якка,
Малол келмас юракка.
Ҳеч фурсат ўтмайин боз
Ортида янграр овоз:
«Тўхта, Зардушт, кут мени,
Тўхта, соянгман сени!»
Тўхтамас Зардушт аммо,
Айтар: «Бу не муаммо?

Минг бир дардимга дармон,
Хилват, о, наҳот армон?
Ҳар қадамда минг санғи,
Минг қаланғи-қасанғи.
Иморат каби синчлик,
Зарур ёлғизлик, тинчлик.
Ёруғ кун ҳам қорайди,
Кенг тоғлар ҳам торайди.
Мисли бетакрор санъат,

Қайда янги салтанат!
На сийрату на сувар,
Солям ортимдан қувар.
Югургани чикора,
Саргардону овора.
О, кўланкамга хира,
Тутқич бермасман сира».
Ғайрати селдай тошиб,
Зардушт югурар шошиб.
Мисли содиқ ҳамсоя,
Кетидан чопар соя.
Бамисли бола пақир,
Олдида чопар фақир.
Бамисли марди майдон,
Пойга ўйнар учовлон.
Панд берган каби тузоқ,
Югурмас улар узоқ.
Толиққан каби ғоят,

Зардушт тўхтар ниҳоят.
Аҳмоқ билан бўлмак тенг,
Тор кўнглин ҳам қилар кенг.
Сарсон-саргардон дарвеш,
Бағримиз минг дарддан реш,
Манглаймиз қорайиб,
Минг савдога ғаройиб,
Гойибданми олиб куч,
Минг бора келармиз дуч.
Бамисоли муттаҳам,
Қочсам ўз соямдан ҳам.
О, соям кучи фузун,
Оёқлари ҳам узун.
Астойдил қилса гар қасд,
Етар зумда забардаст».
Зардушт ортга қайрилар,
Эс-хушидан айрилар:
Чопиб келар изма-из,
Соя бўлар юзма-юз.
Бамисоли оч арвоҳ,
Бу не тасқара, эвоҳ!
Афтига бўлмас қараб,
Қоп-қора занжи-араб.
Гадодай судрар чорик,
Заиф, ориқдан-ориқ,
Борлиги билинмас ҳеч,
Қўлга ҳам илинмас ҳеч.
Зардушт серзарда, кўпол:
«Эй, сен тўпори-тўпол!
Не бор сенга бу жойда,
Ахтарарсан не фойда?
Соя атарсан ўзинг,
Нечун олаяр кўзинг?
Чирмашарсан мисли печ,
Менга ёқмаяпсан ҳеч».

«Кечир мени, - дер соя,
Ўзим қилмам ҳимоя.
Сенга ёқмасам нетай,
Ва лекин дардим айтмай.
Васлинг таскин-тасалли,
Фаросатингга балли!
Мен ортингдан қолмай ҳеч,
Югурарман эрта-кеч.
Мен ҳам ҳамиша йўлда,
Гоҳ тоғу тош, гоҳ чўлда.
На мақсад, на тантана,
Ва на бирон бошпана.
Мисли сарсон Агасфер,
Кетим ҳеч искамас ер.
О, дардим бисёр, бу ҳол,
Девни ҳам айлар беҳол.
Ҳатто енгил елвизак,
Айлар ўйин-бизбизак.
Қоним минг бир баҳона,
Ичар, о қисмат, қона!
Ғубор каби қўнарман,
Шарпага ҳам дўнарман.
Менда барча ҳақи бор,
Бироқ армон эътибор.
Бироқ ҳаммадан кўра,
Сенга эргашдим, жўра.
Мисли хунталаб рақиб,
Қиларман мудом таъқиб.
Беркинсам ҳам ногаҳон,
Соянг бўлдим қадрдон.
Қай томон қўйма қадам,
Камина мудом ҳамдам.
Айни қиш, айни чилла,
Гўё ахтариб тилла,
Бамисоли оч арвоҳ,

Гоҳ томда, қор кечар гоҳ,
Мен ҳам холисан-холис,
Гоят олисан-олис,
Совуқ юртларни кездим,
Тинмай кезишдан бездим.
Неки қилинган тақиқ,
Ром айлар мисли ақиқ,
Ром айлар ҳар мураккаб,
Мен ҳам сендай нозик таъб.
Ким учун балки иллат,
Менга манзур фазилат:
Ҳар неки қилинган ман,
Маҳлиёман умуман.
Ҳар не қадрдон, азиз,
Ортиқ ҳаттоки йўқ из.
То ҳамроҳ сен каби дов,
Вайрон бор тўсиқ ҳам ғов.
Маъбудлар ҳам бегумон,
Ҳатто ер билан яксон.
Хаёл бўлса ҳам сароб,
Ҳолим қилса ҳам хароб,
Сен билан ҳеч эринмай,
Чопдим ортидан тинмай.
Йўқ ҳамроҳ сандан ўзга,
Ортиқ ишонч йўқ сўзга.
Мисли асалдай лазиз,
Удум ҳам эмас азиз.
Ҳатто энг сарбаланд ном,
Мен учун ҳам кишан, дом.
Бамисли беқарор об,
Ахир ҳар не ном ниқоб.
«Муқаддас ҳеч вақо йўқ!»
Кимларга отмадим ўқ,
Аксар обу ошим қон,
Минг жон олиб, бердим жон.

Қисмат эртаю кеч жанг,
Ҳолим танг, асаб таранг.
Армон ҳар олиймақом,
Ғурур, орият, ором.
Қалбин қилса ҳам тортиқ,
Ишонмасман, ох, ортиқ,
Ҳатто мардда мардга ҳам,
Дучорман минг дардга ҳам!
Сохта бўлса ҳам дармон
Бокиралик ҳам армон.
Ёлғони ҳам қимматли
Армон минг бир қимматли.
Бағрим тилса ҳам тиғи,
Ҳақ-ҳақиқат ошиғи.
Шубҳа қилсам ҳам ўзим,
Одил таваккал сўзим.
Ойдин минг бир муаммо,
Ортиқ дахли йўқ аммо.
Ортиқ севганим ҳам йўқ,
Нечун кўнглим бўлгай тўқ?
Бегона макру риё,
Бамисоли авлиё,
Кўнглим тусаган каби
Ҳаёт кўнглим матлаби.
Наҳотки мендай мардуд,
Учун ҳам бор бир умид.
Бағримга оташ қалаб,
Чорларми машғал матлаб?
Бахту иқболга дохил,
Мунтазир қай бир соҳил?
Қайда зор-интизор роҳ,
Қайда беғубор ҳамроҳ?
Қай зот аниқ муроди,
Тайин мадад-имдоди.
Ва лекин ночор ҳолим,

Ҳолдан тойган аҳволим.
Қалбим гар ҳамон ботир,
Ўртар минг бир хавотир.
Гар мисли оташ шарор,
Иродам ҳам беқарор.
Бор умиддан айрилган,
Жуфт қанот ҳам қайрилган.
Кўлмак сувдай тинганман,
Синганман, о, синганман!
Ахтариб тинч бошпана,
Абгорман, Зардушт, яна.
Заҳматдан титрар тизим,
Қисмат қирқар илдизим.
Қадди бастим айлар дол,
Асрий минг жумбоқ савол.
О, ҳолдан тойдим жуда,
Барчаси, вох, бехуда!»

Соя сира эринмай,
Арзи ҳол қилар тинмай.
Зардушт эшитган сайин,
Ҳасрати ортар тайин:
«О, сен содиқ соямсан,
Ҳамроҳу ҳамсоямсан.
Эй, хурриятга ташна,
Сарсон елларга ошна.
Кўрган кунингдан баттар,
Бошинг узра минг хатар.
Хаста бағринг пора, хун,
Оғирдан ҳам оғир кун.
Бағринг айлаб садпора,
Шом ҳам бўлмагай қора.
Сендай саркашлар учун,
Қамоқ осуда очун.
Қамалганлар хотиржам,

Ухлар танбалдай беғам.
Ахир улар кўнгли тўқ,
Сира ҳам хавф-хатар йўқ.
Тор ҳам сохта таълимот,
Бас, йўлдан урмагай бот.
Ром айлаб сирли номи,
Тортмагай тубсиз доми.
Неки сирли ҳамда тор,
Сен мудом шайдо, хуштор.
Эвох, хароб ҳолинг вой,
Бор муродинг бердинг бой.
Минг дардга дучор бошинг,
Чидармикан бардошинг.
Йўлинг ҳам, вох, йўқотдинг,
Ғафлат чоҳига ботдинг.
Ҳамон мисли бедана,
Кезарсан тинмай яна.
Тикиб минг бир тузоқ, дом,
Минг бир умид айлар ром.
Олай десанг ҳордиқ, дам,
Оқшом бизга бўл ҳамдам.
Холисона берсанг қўл,
Форимга элтгай бу йўл.
Эй, ғоят танг аҳволи,
Мени қўйгайсан ҳоли.
Хира кўланка, соя,
Қилай ўзим ҳимоя.
О, зиё ташнасиман,
Хилватлар ошнасиман.
Мисли чопар мулозим,
Кўп юришим ҳам лозим.
Болакайдай хуррам-шод,
Кўнглим ҳам айлай обод.
Форимда ахир оқшом,
Улфатчилик беором!»

ҚОҚ ПЕШИН

Зардушт беором ҳамон,
Ошар минг дашту довон.
Ва лекин чор-атроф жим,
Ортиқ учрамас ҳеч ким.
Холис дўстдай тутар даст
Ёлғизлик билан сармаст.
Роҳатланар, қувонар,
Шодлик майига қонар.
Бамисли оташ аёл,
Бағрида алқар хаёл.
Айни қоқ пешин чоғи,
Ёз, саратон ўчоғи,
Гоят қизиган палла,
Гўё бошида салла,
Кўтарган узум шода,
Меваси мисли бода,
Дарахтга тушиб кўзи,
Ногоҳ тин олди ўзи.
Чанқов босишга бир йўл,
Узумга узатди қўл.
Ҳолдан тойгандай лекин,
Уйқу маст қилди секин.
Айни пешин чоғида,
Чўнг чинор ардоғида,
Ўт-ўланлар пайваста,
Уйқуга толди аста.
Ташналикка ҳам бефарқ,
Ором оғушида ғарқ.
Мудраса ҳам гар ўзи,
Очиқ ҳар икки кўзи.
Азим чинор сарбаланд,
Говлаган узум пайванд.
Осуда жумла жаҳон,

Мастона бағрида жон.
Зардушт сармасту карахт,
Мастона дер: «Бу не бахт!»
Денгиз каби мавжланар
Шавқу завқи авжланар.
Кўзларимда ўйнар нур,
Масрур қалбимда сурур.
Ўнгимми ё сирли туш,
Қай асрор айлар сархуш.
Жисму жоним айлар ром,
Эркалар, аврар ором.
Не минг дарду ноламини,
Унутдим бор оламини.
Еттинчи сана шоми,
Наҳот пешин оқшоми?
Саховатли салимдай,
Ҳам мулойим ҳалимдай.
Ҳар неки аъло, яхши,
Баркамол ҳаёт нақши,
Ичра узоқ улоқиб,
Кезмадимми тудоқиб.
Наҳот иқбол тутар даст,
Оғушида қалбим маст.
На ҳасрат, на маломат,
Не толе бу аломат.
Деманг саодат сароб,
Маст айлар мисли шароб.
Олис сафардан қайтиб,
Минг бор шукрона айтиб,
Ўз уйида осуда,
Йўлчидай шодман жуда.
О, бағри кенг беминнат,
Ўз уйингдай йўқ жаннат.

Замин билан ораста,
Жисму жоним пайваста.
Бамисоли тилло тахт,
Боши узра тутар бахт.
О, қалбим бамисли най,
Қуйлашга ҳам шай тинмай,
Бор олам олар ором,
Қила кўрма беором.
Гўё бағрида эшин,
Мудрар қирларда пешин.
Хиргойи айлаб хира,
Оромин бузма сира.
Бошида бахт кавкаби,
Тамшанар бола каби.
Саодат оғушида,
Яйрарми шод тушида.
Мисли илоҳий жамол,
Еру само баркамол.
Толе риштасин узма,
Ҳаловатин ҳеч бузма.
«Бахту саодат учун,
Не даркор жумла очун.
Гоҳ арзимас баҳона
Завқ бахш этар шоҳона!»
Ўйлар эдим бир палла,
О, мен ношуд, хомкалла!
Ақли ғовлаган бироқ,
Айтар яна яхшироқ,
Завқу сурур бир пайса,
Елда тебранса майса,
Майин, енгил шаббода,
Маст қилса мисли бода
Афсунгар сония, он,
Ичра яйрар жисму жон.
Ортиқ саодат бўлмас,

Ташна қалб сира тўлмас.
Даъватимга қулоқ сол,
Бахт бағрида ором ол.
Ҳайратомуз бу не ҳол,
Таназулми ё иқбол?
На замину на осмон,
На макону на замон.
Маст қилган сирли созми,
Заволми ё парвозми?
Қўлдами зафар туғи,
Ё мангулик қудуғи
Туби ичрами жойим,
Кишанбанд икки пойим?
Не рўй берар, қил огоҳ,
Юрагим санчар, эвоҳ!
Қалбим, бунчалар шошдинг,
Бахт билан тўлиб-тошдинг.
Сармаст айлаб сирли жом,
Ёрил, қалбим багамом!
Олам айлаган сархуш,
Наҳот оний сирли туш?!
Комил дунё ғаройиб,
О, қайга ногоҳ ғойиб?
Оҳ, тутқич бермас дунё,
Ортидан елсамми ё?
Порла, эй сирли нажим!
Етар алаҳсираш, жим.
Ногоҳ рўй берди нелар,
Зардушт ўзига келар.
Ухлайверма, телба, сур,
Тур ўрнингдан, Зардушт, тур!»
Ким айтар сени ҳақим,
Қоқ пешинда ухлар ким?
Оёгингни ол қўлга,
Тезроқ туша қол йўлга.

Эй, кекса қалбим, хаста,
Файрат қил мисли раста.
Зўр берар Зардушт лекин,
Юмилар кўзи секин.
Саркаш қалби гар бедор,
Оёқ-қўлда йўқ мадор.
«Тинч кўй мени бир нафас,
Саодатга ҳамнафас,
Мисли илоҳий жамол,
Жумла жаҳон баркамол,
Кучоғида мастона,
Яйрайин қона-қона!»
Зардушт айтар: «Эй, анқов,
Ўрнингдан тез тур, ялқов!
Минг бор эснаб муттаҳам,
Керишарсан ҳали ҳам.
Асрий тошдай қотарсан,
Қай қудуққа ботарсан?
О, юрагим, беором,
Қай сир-асрор айлар ром?»
Зардушт қалби увушди,

Юзига шуъла тушди:
«О, бошим узра осмон,
Азалий дўст-қадрдон.
Бамисоли ёш бола,
Юрагим қилар нола.
Чок-чокидан сўкилар,
Шабнам каби тўкилар.
Эй, самовот кавкаби,
Айт, оби ҳаёт каби,
Қалбим, шукрона айта,
Ичгайсан қачон қайта.
О, мангулик булоғи,
О, мудҳиш пешин чоғи,
Қачон боз чорлаб қаъринг,
Насиб этгай минбаринг?!»
Зардушт қиларкан хитоб,
Ўрнидан қалқар шитоб.
Бошида кўёш порлар,
Олис сафарга чорлар.
Мизғиб, бир оз тин олиб,
Яна саргашта ғолиб.

ҚУТЛАШ

Зардушт кезди дарбадар,
Етти хуфтонга қадар.
Толиқиб мисли хаста,
Ғорига қайтди аста.
Етай деганда ғорга,
Гўё аждаҳо-морга
Йўлиққандай тош қотди,
Бағрига фарёд ботди.
Бечоралар беадад,
Дод солиб сўрар мадад.

Фарқи йўқ ноғорадан,
Янградди мағорадан.
Мағораси сари отилди,
Не гаплигин ниҳоят билди:
Йўлда кўрган эл-юрт ёш-қари
Мағорада жамулжам бари.
Ўнг қўл қирол ҳам чап қўл қирол,
Оломон ичра турар беҳол.
Ихтиёрий фақир ҳам Соя,
Виждонли руҳ билан ҳамсоя.

Кекса афсунгар билан Папа,
Тунд башоратгўй тиккан капа.
Шалпангқулоқ ҳам бадбашара
Султондай тож бошида сара.
Ҳашаматга ўчлик феълида,
Бир жуфт алвон белбоғ белида.
Ўртада Бургути хурпайиб,
Мағрурона турар қўққайиб.
Доно илон бургут бўйнида
Боши билан думи қўйнида.
Хайрон Зардушт деди: «Алҳазар!»
Ва барчага бирма-бир назар
Солиб яна ошди хайрати,
Ва қалбида жўшди ғайрати:
«Эй чорасиз, аҳли аломат,
Сиз бамисли аҳли маломат!
Ёрдам сўраб дод соларсиз, дод,
Ва лекин мен шод бўларман, шод!
Мен бутун қидирган бесабр,
Биларман қайдадир ул кабир.
Тенги йўқ ҳеч бу улуг дамни,
Мен изларман олий Одамни!
Нечун қилмай тўй ҳам тантана.
Олий Одам ғоримда, мана!
Бахтим ширин тузоғин солдим,
Томонимга оғдириб олдим.
Тоғлар гули каби беназир,
Болимдан ҳам айладим назр.
Ажабланманг сўзимга, бироқ
Жамоат бўлишдан сиз йироқ.
Бир-бирингиз бамисли васвос
Хижолатга қўярсиз, холос.
- аввал келгай бир зот бетимсол,
Қулдиргай масхарабоз мисол.
Раққос каби айлаб минг муқом,

Соқий каби тутгай минг бир жом.
Беғубор кўнглида йўқ кири,
Бўлгайсиз барчангиз асири.
Қай ҳазили тахирдан-тахир,
Сизлар учун шу даркор ахир.
Ва лекин, о, бахти қорамиз,
Сизлар каби йўқ ҳеч чорамиз.
Сизларни ранжитиб мен ногоҳ,
Кечиринг қилган бўлсам гуноҳ.
Бамисоли соҳибмурувват,
Кўнглимга не бахш этар қувват?
Ғарибдан ҳам ғариб ҳолингиз,
Бечораваш қадди долингиз.
Майна қилар гоҳ ҳатто покни,
Кечиргайсиз мендай шаккокни.
Чорасизга ҳар ким овланар,
Танг ҳолидан марддай довланар.
Бериш учун таскин-тасалли,
Куч топар қалбида, ҳа, балли!
Ғоримда сиз келдингизу дуч,
Юрагимга бахш этдингиз куч.
Минг бор раҳмат айтсам ҳар арзир,
Тортиқ бу мен учун беназир.
Ҳар не тама, илинждан олис,
Қуноқларим ҳадяси холис.
Каминани деманг муттаҳам,
Жаҳлингиз чиқмагай сира ҳам.
Ғариб кулбам қилдингиз обод,
Сизларни ҳам сийлаб қилай шод.
Мамлакат, салтанат бизники,
Бу оқшом барчаси сизники.
Маҳлуқларим сизга парвона,
Шояд, яйрасангиз шоҳона.
Ўчоқ, кўналғамда бегумон,
Умидсиз бўлмагай ҳеч қачон.

Даф қилолмас ҳеч бир дарранда,
Соя солмас ҳатто парранда.
Фақат шоду хуррамлик ҳамроҳ,
Мағорам ҳеч тенги паноҳ,
Жимжилоғу қўлим ҳам ортиқ
Юрагим ҳам сизларга тортиқ.
Яйраб бу кеч қилгайсиз базм,
Барчангизга минг бора таъзим».

Ҳар каломи муҳаббатга эш,
Зардушт яйраб сўзлар пешма-пеш.
Қутловидан барча меҳмон шод,
Бўлгандай мушкуллари кушод.
Сидқидилдан қаддин қилиб нун,
Бош эгдилар Зардуштга мамнун.
Ўнг қўл қирол сўз олиб вазмин,
Олқишлар жўмард Зардушт азмин:
«Шод айладинг қўлинг узатиб,
Бағри кенглигингни кузатиб,
Ишонавер, о Зардушт, менга,
Яна бир бор тан бердик сенга.
Меҳр ила йўғириб сўзинг,
Камтарона тутдинг сен ўзинг.
Камтарликка пайваста ғурур,
Сен каби йўқ, эй Зардушт, мағрур!
Кўнглимиз юксалди тоғ каби,
Бағримиз яшнади боғ каби.
Кўзимиз ҳам, эй шамси анвар,
Қуёш каби равшан, мунаввар.
Илоҳлар азиз қилган даҳо,
Юксак толе учун бебаҳо,
Машаққатли бўлса ҳам ҳарчанд,
Ҳатто бу тоғдан ҳам сарбаланд,
Чўққига ҳам чиқишгай шаймиз,
Буюр, амринг билан яшаймиз!

Бежиз келмаганмиз тоғ оша,
Зарур бизлар учун томоша.
Ғофилларни қилгайсан огоҳ,
Равшан бўлгай қайғули нигоҳ.
Фарёд тортиб, бағринг нимталаб,
Ортиқ ёрдам қилмасмиз талаб.
Фикримиз, қалбимиз ҳам мойил,
Зардушт, сенга барчамиз қойил.
Нурга тўлар ғатонатимиз,
Собит мудом матонатимиз.
Заминда қудрати ирода,
Кабӣ не бор, Зардушт, дунёда.
Замин узра йўқ бундай чинор,
Чикора қошида зар-динор.
Мисоли Арслонхон минори,
Аҳли башар шаън-ифтихори.
Сен кабилар юксак қарағай,
Ягона ҳукмрон тарағай.
Замин узра юксалган лочин,
Ҳар тўрт томон ёзган қулочин.
Муҳолифи бўруну шамол,
Қурашларга ташна баркамол.
Марди майдон ҳатто тикиб жон,
Юксакликда талашар майдон.
Қудратли ҳар битта жавоби,
Бисёр аҳли жўмард савоби.
Ҳар ҳукмин ўтказар музаффар,
Зафар кучар ҳар гал, ҳар сафар.
Ҳеч ерда йўқ бундай чўнг дарахт,
Унга бир бор назар солиш бахт.
Бир бор кўриш учун, эй ҳаким,
Баланд тоққа ахир чиқмас ким?
Гули тар дилтортар ранг-рўйи,
Райҳон каби муаттар бўйи.
Соясида бир бор олган тин,

Ййрар топгандай кўза олтин.
Омадсизлар юришар иши,
Ҳасратангез йитар ташвиши.
Сени алқаб айтиб саловат,
Ҳаловатсиз топар ҳаловат.
Рўшноликдан йироқ беором,
Топар унинг пойида ором.
Тарафдоринг кўпаяр тўп-тўп,
- Зардушт ким? – деб сўрайдиган кўп.
Куй-қўшиғинг билан кимлар маст,
Асал болинг билан забардаст;
Қочганлару яширинган ҳам,
Хилватгоҳлар ичра тинган ҳам;
Бағри минг бир дард билан тўлиб,
Бош олиб кетганлар жуфт бўлиб;
Минг ҳасратдан ахтариб омон,
Талпинар барчаси сен томон:
«Зардушт ҳали ҳам тирик борми?
Минг мушкулни ҳал қилар норми?
Турмуш мушти тойдирдан ҳолдан,
Фарқимиз йўқ муте-ҳаммолдан.
Ҳолимиз танг, бахтимиз қора,»
Дардимизга мард Зардушт чора!»
«Дараги, о, келганди қачон,
Ҳамон йўқ ўзидан ном-нишон.
Қайдадир тош каби қотдими,
Ёлғизлик чоҳига ботдими?
Зор-интизор токай кўзимиз,
Излаб борсаки ё ўзимиз?»
Ёлғизлик ҳам тўзиб-чириди,
Тамом ҳолдан тойиб ириди.
Ўпирилган бамисли қабр,
Майитлар жонига ҳам жабр.
Жангу жадал учун танғиб бел,
Иродасин пешлар барча эл.

Тўлқинлар жўш уриб қоп-қора,
Кўтарилар, Зардушт, тобора.
Бамисоли бетимсол номинг,
Юксак бўлса ҳамки мақоминг,
Висолингга топиб равон йўл,
Аксар улус сенга бергай қўл.
Кеманг, занжирбанд қилган тузоқ,
Қолмас тоғ устида ҳеч узоқ.

Висолингга ташнаҳол елиб,
Чорасизлар қошингга келиб,
Минг бир мушкулотдан холимиз,
Бошимизда бахт-иқболимиз.
Бани башар жавҳар-гавҳари,
Оташингга талпинар бари.
Энг улуғ соғинчга йўлиққан,
Улуғ нафрат билан тўлиққан,
Келар бор жонидан тўйганлар,
Юрагин минг армон ўйганлар.
Бағри муздай жафодан тўнган,
Ҳаёт шаъми қалбида сўнган.
Барча истар ўзингдан нажот,
Парвардигор ярлақанг зот -
Набизода, топиб қаловин,
Ёндиргайсан умид оловин!»
Шундай деб ўнг ёндаги қирол,
Тутди Зардушт дастидан дарҳол.
Сурай деди кўзига бироқ,
Зардушт олди ўзини йироқ.
Гўё олисларга йўл олди,
Бир нафас кўздан ҳам йўқолди.
Вале яна кўп ўтмай қайтди,
Меҳмонларга дил дардин айтди:
«Кўноқларим, сиз олий инсон.
Тилмоч бўлса олмоний лисон.

Ажабланманг хайрат, сўзимга,
Ҳеч ишонгим келмас кўзимга.
Тоғлар аро сизга келиб дуч,
Юрагимда жўшар қувват-куч!»
(Чап томондаги қирол,
Деди ногоҳ хайрон-лол:
«Билганлар олмон элин,
Танларми олмон тилин?
Донишманд - шарқлик олис,
Шундай демоқчи холис:
«Олмон тилида билиб,
Сўзлаймиз дағал қилиб!»
Қочиримим дафъатан
Замонага нисбатан
Деманг тана-маломат,
Фаросатдан аломат»!)
Бир тану жон, эй башар ҳайли,
Олий одам бўлингиз, майли.
Вале зинҳор камина учун,
На юксак, на кучлисиз. Нечун?
Гар руҳимда тинчу осуда,
Вале мудом ётмас маъсуда,
Қудрат пинҳон - жаҳонгир бебош,
Қаршисида сиз бамисли лош.
Ахир сиздай заифу касал,
Шифо истаб ялар боз асал.
Аяганлар жонларин ширин,
Ҳаёт-мамот билмаслар сирин.
Шубҳа қилманг Зардушт сўзига,
Тик қарайман ўлим кўзига!
Ором берман на эрта, на кеч,
Лашкарим ҳам аямасман ҳеч.
Сиз билан гар юрсам бир йўлдан,
Кетар ҳар қандай зафар қўлдан.
Довулларим гар берса садо,

Шиддатидан бўларсиз адо.
Жозиба йўқ гуфторингизда,
Тиниқлик йўқ рафторингизда.
Таълимотим учун энг эзгу,
Зарур тиниқ ва тоза кўзгу.
Юзингизда хавотир-хатар,
Қиёфам ҳам бузиб кўрсатар.
Зиммангизда бисёр оғир юк,
Хотиралар - тоғлардай буюк.
Жинкўчада минг бир пакана,
Дуч келган қонин ичар кана.
Тирик мурда, эй тирик жасад,
Кўнглингизда қоп-қора ҳасад!
Оҳ, сизни на тузатиб бўлар,
Ва на гар қўл узатиб бўлар,
Бамисоли илоҳий баёт,
Холи эмас ҳикматдан ҳаёт.
Сиз мисли тоғ ичра хазина,
Олий Одам учун чўнг зина.
Чиданг босиб қилса ҳам яксон,
Сиз туфайли юксалсин Инсон!
Не тонг, бўлиб барчангиз омил,
Етишса гар ворисим комил.
Токи олис фаровон замон,
Ҳақ каломим қилич беомон:
Аросатда манглайингиз шўр,
Бўлолмассиз менга меросхўр!
Умидим маст қилган чоғларда,
Йўқ, кутмадим сизни тоғларда.
Пастга инсам сўнгги бор ногоҳ,
Йўқ, сиз билан бўлмасман ҳамроҳ.
Олий одамлардан мўътабар,
Келтирдингиз, минг раҳмат, хабар.
Набийлардай қилдингиз хитоб:
Улар елар мен томон шитоб!

На улуғ соғинчга пайваста,
На улуғ нафрат билан хаста,
На улуғ зерикиш одами,
Ўйлаган ҳар зот қайтар дами!
Кўзларингиз қилманг менга лўқ,
Мен зор насл сизлар эмас, йўқ!
Телбалар, ҳолимга куларсиз,
Кетмасман бу тоғдан уларсиз!
Аланга-оташ офтоб мисол
Олийдан ҳам олий, бетимсол!
Қай томонга қилмасин сафар,
Соҳибқирон - ғолиб, музаффар!
Дилбанди нур фариштаю хур,
Сиймосида кўз қамашар нур.
Қалби ганжу жавохир жисми
Олий Одам - сарбаланд исми!
Мен кутарман шеру арслоним,
Йўлларига поёндоз жоним!
Азиз қўноқларим, аломат,
Ҳар доимо бўлинг саломат.
Тингланг фиғон-нолаларимни,
Билмайсизми болаларимни?!
Юрагида ғайрати тошиб,

Йўлга чиққан мен томон шошиб.
Сўзланг менга баҳор фаслимдан,
Сўзланг янги гўзал наслимдан.
Тиламасман сиздан ақида
Сўзланг фарзандларим ҳақида!
Деманг даъвом шунчаки нидо,
Улар учун бор будим фидо
Қилиш учун ҳар лаҳза шайман,
Фикру зикри билан яшайман.
Бахт-иқболим йириқдан-йирик,
Хур ҳаётим ниҳоли тирик,
Эътиқод-иродам чинори,
Ҳам олий умидим минори»!
Зардушт таслим калом кучига,
Бор нафаси тушди ичига.
Интизорлик чирмади, соғинч,
Кўзин юмиб турса ҳамки тинч,
Юрагида бўрон-довулар
Қутурган уммондай шовулар.
Қўноқлар ҳам тош каби қотди,
Барча сукут қаърига ботди.
Фақат кароматгўй бечора,
Қай бир томон қилар ишора...

МАХФИЙ ШОМ ЗИЁФАТИ

Кароматгўй баногоҳ жўшди,
Зардушт дастин тутиб гап қўшди:
«Зардушт, бир пайт айтгансан мағрур,
Барчасидан қай бир иш зарур.
Ғоят теран ҳикматга қайтсам,
Ғоят эзгу тилагим айтсам.
Ваъда қилган сенми зиёфат,
Ва лекин ўзгача қиёфат.

Даврага бир қур бер эътибор,
Юра-юра чарчаганлар бор.
Бу қандай бемаъни мезбонлик,
Ҳунаринг сафсата, ваъзхонлик!
Ким совуқдан ўлгандан сўзлар,
Ким чўкканни ёд этиб бўзлар.
Кимдир ўлик туғилгандан дер,
Ким аламдан бўғилгандан дер.

Аён гар чехраи зардимдан,
Сўз очмади ҳеч ким дардимдан.
Очдан ўлиш даҳшатин ҳеч ким,
Қайд этмади, эвоҳ, эй ҳаким!»
Бу маломат янграган ҳамон,
Зардушт махлуқлари тўрт томон,
Жуфтак ростлаб қочиб қолдилар,
Ўзларин панага олдилар;
Улар топиб келган ошу нон,
Тўйдириши бу чолни гумон.
«О, мен нечун бўлмайин тажанг,
Ташналик ким ҳолин қилмас танг.
Гарчи бисёр сой ҳам жилғалар,
Шовқин-солиб шошиб йўрғалар.
Мисли беҳад ҳикматли калом,
Ҳиммат билан тутар минг бир жом.
Хаста кўнглим тилар май-шароб,
Май-шаробсиз аҳволим хароб.
Дардга сира даво бўлмас сув,
Шароб билан бор ғуборим юв.
Бамисоли шифобахш ҳаво,
Май-шароб минг бир дардга даво».
Сўл ёндаги индамас Қирол,
Деди: «Май ҳам шароб бемалол!
Ўнг ёндаги Қирол билан биз,
Шаробни хўп бисёр қилганмиз.
О, шаробу май бисёр, аммо,
Дастурхонда бир нон муаммо».
Зардушт айтар: «Яна қандай нон?
Дарвешда нон бўлмас ҳеч қачон.
О, наҳот ҳеч билмассиз буни,
Ўтар нонсиз ҳам инсон куни.
Бисёр тирик ҳар жон ризқ-рўзи.
Бисотимда бор бир жуфт кўзи.

Кимки ширин таомга толиб,
Тез димлагай, бас, маврак солиб.
Қўзи гўшти роҳати жоннинг,
Кераги йўқ сира ҳам ноннинг.
Бамисоли ноку олма нақш,
Бисёр мева-чева шифобахш.
Мисли асал-бол каби лазиз,
Дардга даво томирлар азиз.
Бисёр яна турфа хил ёнғоқ,
Ёнғоқдан ҳам қаттиқ минг жумбоқ.
Ҳожати йўқ сира ҳам термак,
Мунтазир сиз учун минг эрмак.
Фақат беркинмай ҳар тирқишга,
Барча бирдай киришгай ишга.
Бас, Зардуштга барча қарашгай,
Шоҳга ҳам ошпазлик ярашгай.
Барчага гар бу таклиф маъкул,
Фақат фақир рад этар нукул:
«Гўшту шароб, ширинлик яна,
Не даркор шоҳона тантана?!
Ким ҳам айтар сизни ақли соғ,
Зиёфат жойими баланд тоғ?
«Қашшоқликка бўлманг ҳеч банди!»
О, бу Зардушт азалий панди.
Бор-будин бирга кўриб баҳам,
Қашшоқликка бермоқчи барҳам».
Зардушт айтар: «Холис тутиб қўл,
Каминадай шоду хуррам бўл.
Десанг, кўнглим бўлмагай хира,
Билганингдан қолмагин сира.
Донинг чайна, сувинг ҳам симир,
Яйраб ҳатто бир ботмон семир!
Ҳар сўзим минг бора ҳижжалаб,
Ҳар кимдан ҳам қилмасман талаб.
Ким муриддай тутгай этагим,

Қонун ҳатто нақлу эртагим.
Қирғин-барот ичра ҳам голиб,
Шоҳона базмга ҳам толиб.
Орзупараст Ханс каби совуқ,
Ё бўлмагай ҳурпайган товуқ,
Машаққат ҳам байрам аломат,
Ҳамиша соғ-омон, саломат.
Нимаики аълодан-аъло,
Фақат сизу бизга ҳавола.
Насибамиз кўрмаса раво,
Таъзирин ер дарди бедаво.
Қаншарига бошлаб солармиз,
Ризқимиз тез тортиб олармиз.
Бизники ҳар шоҳона таом,
Ҳам мастона айлар асрий жом.
Бизларники мусаффо осмон,
Гўзаллар гўзали минг жонон.
Бамисоли безавол ватан,
Тафаккур қудрати бизга тан».

Зардушт теран фикр ҳам айлар,
Теран фикрин зикр ҳам айлар.
Яна ўнг томон қирол жўшар,
Жўша-жўша ўз фикрин қўшар:
«Бўлса ҳам ҳар қанча нозиктаъб,
Ҳар оқилдан чиқмас доно гап.
Эвоҳ, илму маърифат эли,
Қовушқонга сигмас қай феъли.
Ҳанграб баъзан бамисли эшак,
Асабинга ҳам тегар бешак!»
Маъқуллагандай эшак ўжар,
Ҳанграй-ҳанграй такрор солар жар.

«Махий шом зиёфати»н баён,
Айладим сизга бўлгай аён.
Мусобаҳа узундан-узун,
Дебочаси фузундан-фузун.
Навбатдаги барча ақида,
Фақат олий одам ҳақида.

ОЛИЙ ОДАМ ЗИКРИ

I

Бўлмасам гар мен шўрпешона,
Қилармидим иш дарвешона.
Каминадай донишманд, гани,
Бағоят иш қилдим бемаъни.
Хом сут ичган, о, осий банда,
Бозор ичра қўйдим мен танда.
Бор оммага сўзлаб бор дардим,
Ер билан тенг айладим қадрим.
Шом тушиб қош қорайган палла,
Олам ғордай торайган палла,
Дорбозлару майитлар ҳамроҳ,

Ўзим ҳам мурдага дўндим, оҳ!
Ва лекин янги тонг ёришди,
Ҳақиқат билан онг ёришди:
«Чикора бозору издиҳом,
Чикора оломону авом.
Чикора от ўйин, улоғи,
Чикора ҳам узун қулоғи!»
Десангиз гар оқил муаллим,
Каминадан олгайсиз таълим:
Бозор аҳлин билгани таъма,
Олий инсон - юксак атама,
Комилликда якка-ягона,

Қавми бозор учун бегона.
Олий одамдан очсангиз сўз,
«Барча тенг!» деб пирпиратар кўз.
Лабларида истехзо, ханда,
Дегай: «Барча Тангрига банда.
Тор кўнглингиз бироз қилинг кенг,
Худо қошида барчамиз тенг!»
Ортиқ Маъбуда йўқ, аҳли дил,
Авом каби бўлманг ҳеч ботил.
Юрагингиз то қилмагай марг,
Бозорни тез айлагайсиз тарк!

II

О, ортиқ йўқ ҳеч қандай илоҳ,
Заволига бўлдик биз гувоҳ.
Тангри - олий одамга хатар,
Хатардан ҳам минг бора багтар.
Маъбуд завол топгани замон,
Ростладингиз қайта қад равон.
Ниҳоят баркамол, ҳақпарвар,
Бўлгай ҳар Аъло одам сарвар.
Сиз туфайли равшан кўзларим,
Маъқулми бу калом-сўзларим?
Ваҳимаю қўрқув дафъатан,
Минг зарбидан титрамасми тан?
Армон ҳаёт юксак минбари,
Қаршингизда жаҳаннам қаъри,
Аён англаб дўзах азобин,
Сездингизми оташин тобин?
Чикора минг шиддатли долға,
Олға, олий одамлар! Олға!
Ҳаётбахш азоби беназир,
Келажак сиз учун мунгазир.
Бор илоҳлар завол чоҳида,
Комил инсон иқбол роҳида.

Дарду даврон суриб беармон,
Аъло одам яшагай шодон.

III

Жонқуярлар сўрагай ҳамон,
«Инсон қандай яшар соғ-омон?»
Фақат ягона Зардушт толиб:
«Инсон қай асрор боис ғолиб?»
Мен учун муқаддас тамойил
Кўнглим Аъло одамга мойил.
Бамисоли ёмби дурдона,
У мен учун ёлғиз, ягона.
Мудом дучор турфа хандага,
Ўхшамас ҳеч осий бандага.
На азизу ва на қадрдон,
Қашшоқ ҳам бўлмаган ҳеч қачон.
Ҳеч ким уни абгор ҳам демас,
Аълодан ҳам ҳеч аъло эмас.
Бамисли минг босқичли ғоя,
Бани башар ҳам пиллапоя.
Ихлосим зўр, сизга, муттасил,
Юксалар, эй, беназир насл!
Ҳар бирингиздан ҳам, албатта,
О, камина умиди катта!
Ўзга эътиқоду, ўзга дид,
Нафратингиз бахш этар умид.
Чексиз нафрат билан беором,
Зот учун оз минг бир эҳтиром.
Умидсизу ҳам танг ҳолингиз,
Беназир бахту иқболингиз.
Қоя метин матонатингиз,
Ҳайратомуз фатонатингиз.
Во дарифки, бугун ҳар қайда,
Дасти дароз майдакаш, майда:

Айтар сўзи ҳар он, ҳар соат,
Фақат сабру тоқат, итоат.
Мулоҳазагўй ҳам батгарин,
Камсуқуму ўта камтарин.
Боши гўё беданақовоқ,
Эҳтиёткор, жуда тиришқоқ.
Қаҳри қаттиқ қисматин қули,
Майда минг бир ташвиш мақтули.
Бамисоли ғовлаган валиш,
Ҳар ғиррому ҳар хотинчалиш;
Банди, қароллик қулларга хос,
Ақида жумла омига мос,
Ҳар қадамда кўрсатар ўзин,
Фармондай пеш қилар ҳар сўзин.
«Қабирман!» дер минг бир пастназар,
Алҳазар, минг бора алҳазар!
Бамисоли думбул, чала, хом,
Оғзида минг бемаъни калом:
«Инсон қандай сақланар яхши,
Нелар боис ҳаёт гул, нақши?
Қай бир асрор билан атайин,
Жозибаси ортар кун сайин?»
Кеккайиб гўё даканг хўроз,
Ҳукмфармо ҳам дасти дароз.
Барчаси бедавою бемор,
Барчасин қилгайсиз тору мор.
О, сиз учун энг буюк хатар,
Хатардан ҳам минг карра баттар!
Талаб қилар минг бир васиқа,
Холис хизмат сийқадан сийқа;
Чақага ҳам арзимас ҳиммат,
Бироқ Қорун ганжидан қиммат;
На бошию ва на кети бор,
Минг ғараз пайваста эътибор;
Юҳо қавмин нафси ҳақида

«Улус бахти!» асрий ақида,
Олийлар одамлар, ғоят пухта,
Барчасига қўйгайсиз нуқта!
Итоату бўлгандан таслим,
Азоб аъло, эй тоза наслим!
Бегона ғоялар барҳаёт,
Замон мезонлари сизга ёт.
Ғаним-душман ҳар даъёс сизга,
Ихлосим зўр шу боис сизга.
Бошингизда гар минг бир бало,
Ҳаётингиз барчадан аъло!

IV

Бегона итоат, асорат,
Собитми журъату жасорат?
Матонатингиз мисли қоя,
Бўларми минг зафарга доя?
Бамисли йўрға каби ахта,
Кимга керак жасорат сохта.
Зарур мардлар ичра ҳам фардлик,
Дарвеш лочинларга хос мардлик.
Мардликки ҳеч ким қадрин билмас,
Илоҳалар ҳам парво қилмас.
Жонталашар хазонрезги куз,
Жасорат йўқ юракларда муз.
Баҳона ҳатто арзимас дард,
Тўқимтабиатдан чиқмас мард.
Эс-хушин йўқотган маст-аласт,
Бўлолмас ҳеч собиту сарбаст.
Асрий минг ақидага асир,
Ғафлатзада, қалб кўзи басир.
Алҳазар ҳар муғомбир, қувдан,
Ва лекин тап тортмас қўрқувдан,
Тубсиз жар узра ҳам мардона,
Назар ташлар қай зот фардона,

Наинки ёр собит матонат,
Матонати каби фатонат.
Лочиндай ким қулоч ёзиб кенг,
Замину самони билар тенг.
Гоҳ самони кучар бургутдай,
Гоҳ ер сари учар бургутдай,
Ҳамиша бахт ила омад ёр,
Матонати бисёрдан-бисёр!»

V

Аҳли дониш айтар: «О, баттол,
Бўлмас осий бандадай қаттол!»
Кошки бу ҳақиқат рост бўлса,
Кошки ташнаҳол кўнглим тўлса.
Нишонга беҳато тегар ўқ,
Ёвузликдай аъло қудрат йўқ,
Инсон тобора яхши бўлгай,
Ёвузлик ҳам, бас, нақши бўлгай.
Баркамолга ёвузлик нечун?
Зарур аъло хислати учун!
Сийқа қавмин майдадан-майда,
Воизлари мудом ҳар қайда,
Осийлар дастидан бағри хун,
Минг бир азоби билан мамнун.
Менинг наздимда кабир гуноҳ,
Беназир тасалли ҳам паноҳ.
Гар каломим минг дардга даво,
Дуч келганга кўрмасман раво.
Ким устозу ким шогирд косиб,
каломи ўзига мунсиб.
Камина бебаҳо ҳар сўзим,
Кафилман ҳар бирига ўзим.
Қадрин сира билмагай нодон,
Елга соғурмасман қачон.

VI

Сизлар сира ғамимни еманг,
Нечун бунда юрибди деманг.
Гар сизлардан азиз кишим йўқ,
Ишқал ишлар билан ишим йўқ,
Ўтинарман, то абад минбаъд,
Каминадан кутманг ҳеч мадад.
Холисона сизга тутиб қўл,
Кўрсатмасман сира равон йўл.
Сафингизда аълодан-аъло,
Бошин егай минг битта бало.
Қисматингиз кун ўтган сайин,
Кечгай минг заҳмат ичра тайин.
Минг заҳмат, минг машаққат доя,
Насиб этгай сарбаланд қоя.
Зулфиқордай чақмоқ, сердолға
Юксак қоялар сари олға!
Мисли юксак лочин парвози,
Инжа ғоят юрагим рози.
Шабнам каби беғубор таъбим,
Юлдузлардай юксак матлабим.
Юқтирмасман шаънимга ҳеч гард,
Номардларга бўлмасман ҳамдард.
Ким хаёлан сарбаланд ойда,
Сира судралмас тубан жойда.
Қай зот фикру хаёли тоза,
Малъунлардан олмас андоза.
Нечун қилмай ўртаниб хитоб:
Ёт сиз учун чинакам азоб!
Минг бир ташвиш билан овора,
Худбинлик хос сизга тобора.
Қаҳат ҳануз сафингизда мард,
Бегона сизга инсоний дард.
Беназир гуноҳу савобим,
Сизга ёт муқаддас азобим!

VII

«Зулфиқор аланга-оташин,
Ярақлагай шиддатли яшин.
Бошим узра тож каби қўнгай,
Қалбимга мос шамширга дўнгай.
Деманг юксак даъволарим пуч,
Донолигим тўплар такрор куч.
Булуғ каби тўлиқар яна,
Қилар ҳеч шубҳасиз тантана.
Бамисли оташ шамсианвар,
Бор оламни айлар мунаввар.
Аҳли замон учун мен сира,
Бўлмасман ҳеч зиё бокира.
Мисоли Афлотуни соний,
Атамагай доно нуроний.
Ҳикматим оташи беомон,
Куйдиргай офтобдай бегумон.
Асрий шароб-май билан тўйиб,
Кўзларин ҳам, бас, олгай ўйиб!»

VIII

«Аҳволингиз минг бор қилиб танг,
Ўтинчим, ҳеч қачон чиранманг.
Чирангани сайин ҳар банда,
Алдам-қалдам билан шарманда.
Қилса яна улуғлик даъво,
У каби ҳеч бўлмас бедаво.
Хаёлин хом матлаб чулғагай,
Улуғ ғояларни булғагай.
Бамисоли найрангбоз жаллоб,
Ҳеч бир ишдан тап тортмас қаллоб.
Шиорлари хўп баландпарвоз,
Ваъдабозлик бобида шоввоз;
Соғи йўқ ҳеч саф- қаторида,
Ниқоб минг турфа рафторида;

Мунофиқ, муғомбирлар бебош,
Бор ёлғони бир кун аён, фош.
Олий одамлар, бугун зиёд,
Айниқса бўлғайсиз эҳтиёт.
Ғолиб ҳирсу таъма, «қуруғи»,
Ҳалоллик анқонинг уруғи.
Ҳалол зотни тўрт томон чошиб,
Қор одамдай бўлмас ҳеч топиб.
Ким ҳал қилар бу муаммони,
Бу кун оми омма замони.
Нима кичик ҳам нима катта,
Улар сира билмас, албатта.
Хаёлида ақча, зеб-забар,
Кабир улуғликдан беҳабар.
Кўнгли эгри содда оломон,
Ох, ҳамиша гапирар ёлғон».

XI

Эй, олий одамлар мардона,
Йўқ самимий сиздай дурдона.
Ўтинарман, сиз учун ҳар он,
Шубҳа бўлғай асосий мезон.
Юрагингиз тоза, мусаффо,
Чекмагайсиз ногаҳон жафо.
Қулоқ тутинг Зардушт, ҳакимга,
Сир бой берманг сира ҳеч кимга.
Овоза қиларман баралла,
Оломон даврони бу палла.
Оми учун не даркор асос,
Воиз бўлсангиз ҳам гар ҳассос,
Ҳаттоки минг бор куйдириб жон,
Ишонтириш гумроҳни гумон.
Мурод то мўл сармоя териш,
Бозорда қоида - панд бериш.
Асос ҳайрон айлар ҳаммани,

Ишончдан айирар оммани.
Адолдат тантана қилса гоҳ,
Синчиклаб бўлгайсиз, бас, огоҳ;
«Қай кучу қудрат кўр-кўрона,
Курашган ҳақ учун мардона?»
Сир-асрорга тўла бу ҳаёт,
Олимлардан бўлинг эҳтиёт!
Бамисоли бедаво мараз,
Хукмрон кўнглида кин-ғараз.
Илми қанча бўлмасин сара,
Улардан ҳеч кутманг самара.
Қилар иши аксари риё,
Нигоҳида йўқ ҳеч нур, зиё.
«Ёлғончилик бизга бегона!»
Мағрур кўкрак керар ордона.
Ўзга бефарқлик ёлғон сўзга,
Ҳақиқатга ишқ-ихлос ўзга.
Сизга ҳам панд бермагай ногоҳ,
Олимлардан ҳам бўлинг огоҳ!
Жазавадан ҳоли ким дови,
Бўлолмас илму фан гарови.
Содиқман мен асрий нақлга,
Ишонмасман турғун ақлга.
Ёлғон сўзламаган қай бир зот,
Ҳақиқат қадрин билмагай бот.

X

Юқорини қилсангиз ҳавас,
Оёғингиз билан қалқинг, бас.
Эгилиб мисли лаганбардор,
Қилмагай ҳеч ким бардор-бардор.
Оёқ қўйиб елка, лошига,
Чикманг ҳеч бир кимса бошига.

Боғлагандай гўё қўш қанот,
Фармонингда лекин тулпор от.
Ел мисоли учармисан тез,
Бор муродинг кучармисан тез.
Чорлар сени гар маёғинг ҳам,
Сен билан оқсоқ оёғинг ҳам.
Бамисоли йўрға жилға-об,
Мақсадингга етарсан шитоб.
Отдан тушиб қўйганда қадам,
Юксакликда, эй, олий одам,
Мақом ичра каттадан-катта,
Қоқиларсан, о, сен, албатта.

XI

Эй бунёдқор, олий жамоат,
Бориға ҳеч қилманг қаноат.
Кимлар ақли, ким мушти билан,
Ўз авлоди, ўз пушти билан.
Аччиқ тузни дея шаккар-қанд,
Бас, бермагай ҳеч ким сизга панд.
Фикру зикрингиз узра ҳоким,
Айтинг, сизнинг яқинингиз ким?
Яқинимни айлай дейсиз шод,
Унинг учун қилмайсиз бунёд.
«Яқиним учун!» дерсиз кушод,
Ва лекин ўзга мақсад-мурод.
Майда ташвиш ҳирқасин ечинг,
«Учун»дан бир йўла воз кечинг.
Ғоят нозик дидию таъби,
Сизга хос эзулик талаби.
«Учун», яна «негаки», «кўзлаб»
Ҳеч бирин ортиқ юрманг сўзлаб.
Сийқа сўзлар зикр қилманг ҳеч,
Хаёлан ҳам фикр қилманг ҳеч.

Юксак сизда матлабу ихлос,
Сафсата бор бачканага хос.
«Яқинларим учун!» ақида,
Жумла оми омма ҳақида.
Муғомбирдай бой бермас сирин,
Улар қўллар фақат бир-бирин.
Айтар сўзи: «Қўлни қўл ювар»,
Нафсу ҳирсин кетидан қувар.
Сизларга хос юксак ор-номус,
Эътиқоду имондай қомус,
Сира ҳам мос келмас хушига,
Етти ухлаб кирмас тушига.
Сизларга хос орият, ғурур,
Юрагимга куч-қувват, сурур.
Ҳомиладор аёлдай маҳкам,
Замин ҳозирларсиз мустаҳкам.
Ҳомила гар кўзлардан ниҳон,
Бахш айлағай куч-қувват ҳар он.
Муҳаббатингиз ҳам авайлар,
Авайлар ҳам эҳтиёт айлар.
Меҳрингиз ардоғида фарзанд,
Бор фазлингиз пайваста, пайванд.
«Яқинингиз» – иш-аъмолингиз,
Собит ирода камолингиз.
Тўрт томон беҳуда отилманг,
Сийқа шиорларга сотилманг.

ХII

Эй олий тоифа, эй борҳо,
Бунёдкорлар, айларсиз барпо.
Қай танга ҳомила пайваста,
Ҳомиладор бемору хаста.
Кимнинг бироқ ёриган кўзи,
Тоза эмас сира ҳам ўзи.
Аёллардан сўранг, о, очун,

Туғмас улар иштиёқ учун.
Булбулу шоир аҳлин ҳам мард,
Қуйлашин боиси минг бир дард.
Бунёд айлаш қилинган ато,
Иш бор жойда бисёр минг хато.
Ҳомиладор бўлиш ҳам туғиш,
Талаб қилар минг битта ташвиш.
О, янги туғилган чақалоқ,
Қон билан йўғрилган бақалоқ,
Бас, ўзингиз эҳтиёт қилинг,
Бир ҳикматни ҳам яхши билинг:
Башарти, у туққан бўлса чин,
Тозалаб олғай аввал ичин.

ХIII

Дўстлар кўнглин ҳам айлаб хира,
Ортиқ эзгулик қилманг сира.
Салоҳият, имкондан ортиқ,
Ўзингиздан кутманг ҳеч тортиқ.
Иззатингиз берманг ҳеч қўлдан,
Чиқманг оталар юрган йўлдан.
Ёр бўлмас то барҳаёт руҳи,
Сармаст қилмас зафар шукуҳи.
Қўлда шароб-май тўла шиша,
Жазмани шарманда фоҳиша,
Ҳеч куракда турмас демиши,
Тўнғиздай нажас ҳам емиши
Отангиз бўлса гар бедаво,
Авлиёлик қилманг ҳеч даво.
Хотинбозлик билан ҳеч банда,
Обру топмас, фақат шарманда.
Майли, омил минг бир баҳона,
Қурсин ҳатто ибодатхона.
Эшигига кимга бериб қўл,
Ёзиб қўйгай: «Авлиёга йўл!»

Комилликка йўқ ҳеч доҳили,
Бу ҳам телбаликнинг бир хили.
Ўзи учун бир жиннихона,
Қурсин ёҳуд бўлак бошпана.
Икки дунё ҳам ишонмайман,
Феълим қайсар, сира тонмайман!
Хилватнишин гўшада лекин,
Камол топар минг хислат секин.
Даво топар минг иллату саҳв,
Нафс кўппаги ҳам қилинар маҳв.
Хилват бироқ оғир имтиҳон,
Бардош бера олмас ҳар инсон.
Билиб айтар донишманд наби,
Муфлис бўлмас саҳроий каби!
Қошида не иблисдай бебош,
Тўнғизлар ҳам беролмас бардош.

XIV

Зўр ўлжасин чиқарган қўлдан,
Йўлбарс каби тойгансиз ҳолдан.
Йўқ ҳафсала, суръатингиз ҳам,
Жасорату журъатингиз ҳам..
Юз ўгириб бахт-омад ногоҳ,
Бой бердингиз қиморни, эвоҳ!
Бахту омад гар сиздан йироқ,
Ваҳимага ўрин йўқ бироқ.
Бамисоли телба-девона,
Майна қилиш сизга бегона.
Қаллобликни ўрганмадингиз,
Найранг билан ўрганмадингиз.
Турфа ранги ҳаёт ранг-рўйин,
Мисли қимордай қалтис ўйин.
Қовушмаса ишу сўзингиз,
Айбдори балки ўзингиз.

Эҳтимол, сиз каби муттаҳам,
Одамзод ҳам бир қайнови кам.
Нўноқ бўлса гар бани башар,
Ҳар қандай нуқсон ҳам «ярашар».

XV

Ҳар комил не кучоғи тўлар,
О, шунча кам муяссар бўлар.
Олий одамлар, ҳеч бирингиз,
Наҳот сира ўхшамдингиз?
Не алам, ўртанманг беҳуда,
Имконият ҳали кўп жуда.
Киришгайсиз хайрли ишга,
Ўзингиз боз майна қилишга.
Бор қадру қимматингиз бир пул,
Не алам, гар бўлсангиз думбул.
Ақлу ҳушдан мосуво авом
Мисол, не ғам, гар бўлсангиз хом.
Башар бахти учун беқиёс,
Сизлар ахир беназир асос!
Теран инсоний бебаҳолик,
Тасаввурга сиғмас даҳолик,
Куч-қудрати улқандан-улқан,
Бўрон ичра чирпирак елқан,
Мисол долғаларга уриб тўш,
Ҳам қайнарсиз бамисли обжўш!
Гар мустаҳкам мисли қоятош,
Не тонг, баъзан панд берса бардош.
О, наинки майна қилишга,
Зўр беринг ўзингиз билишга.
Олий одамлар, тоза насли,
Бисёр минг имконият асли.
Таърифи йўқ нодирдан-нодир,
О, не ишлар бўлмади содир!
Замон, назар солгайсиз, мана,

Ҳам яхши, ҳам майда, бачкана;
Бамисоли тўлиб-тошар сой,
Ҳам мукамал аъмол билан бой.
Ҳотам каби соҳибмурувват,
Бас, сизларга бахш этар қувват.
Тоғ иқлими каби боҳаво,
Олтин балоғати зўр даво.
Мукамаллик наинки нажот,
Бахш этар бир йўла қўш қанот.

XVI

То шу палла энг катта гуноҳ,
Қай бир куфр, қилгайсиз огоҳ?
«Кулган ҳар зот қуригай шўри!»
Шу саволми гуноҳлар зўри?
Алам билан ё дилдан яйраб,
Наҳот йўқ ҳеч кулгани сабаб?
Астойдил қидирса бедаво,
Қилмас сира ҳеч бундай даъво.
Кулиш учун яйраб шоҳона,
Ёш бола ҳам топар баҳона.
Ишқ сеҳридан махрум, эй ганда,
Эй, ит феъли билан шарманда.
Биздай ҳазил шайдоларин ҳам,
Севар эдинг йўқса, муттаҳам!
Не бир оғиз ширин сўзинг йўқ,
Бизни ҳам кўргани кўзинг йўқ.
Гар кимнидир севмасанг, алҳол,
О, шартмикан лаънатлаш дарҳол.
Қабиҳлик бу, бефаҳм иши,
Ҳоли бундан ҳар оқил киши.
Қора халқдан чиққан таги паст,
Дарғазаб кас, нафрат билан маст.
Ишқ сеҳридан мосуво тақир,
«Севмаслар!» деб дод солар фақир.

Ошиги содиқдай бўлмас мард,
Буюк ишқ матлаби - буюк дард!
Бор субутсиз беомон чақин,
Офати жон, йўламанг яқин.
Тайини йўқ оломон, авом,
Думбул, дарди бедавою хом.
Ҳаёт тубан наздида зиндон,
Заминга ҳам кўз тикар ёмон.
Бор субутсиз беомон чақин,
Офати жон, йўламанг яқин!
Қадам ташлар хавфсираб аста,
Қалбин кўзи ҳам сўқир, хаста.
Тош-табардай оғир бош-энгил,
Нетиб Замин ҳам бўлгай энгил.

XVII

Қўлга кирмас эзгулик осон,
Талаб қилар аксари курбон.
Саодат наъшаси қилган маст,
Парвоз қилар лочиндай сарбаст.
Парвоз қилар беармон яйраб,
Қуйлар бийрон булбулдай сайраб.
Наинки фармонида Ғирот,
Учар юксак чиқариб қанот.
Тубсиз ғафлат чоҳига ботиб,
Серраймасман ҳайкалдай қотиб.
Севарман ел каби елишни,
Қотирарман, о, мен бу ишни!
Замин узра ҳамон, ҳар қалай,
Чалчиқ балчиқ, ғам-алам талай.
Ва лекин қай зот бедор руҳи,
Қўш қанот ғолиблик шукуҳи.
Ботқоқликлар узра ҳам сархуш,
Учиб ўтар кўрган каби туш.
Ҳал қилгайсиз минг муаммони,

Қалбан қучинг юксак самони.
Юксак орзу-умидга пайванд,
Юксалинг яна ҳам сарбаланд.
Қоядай мардона ҳам маҳкам,
Унутманг ҳеч оёгингиз ҳам.
Юксалтиринг сарбаланд паққос,
Сиз каби йўқ ҳеч моҳир раққос.
Ҳумо қушин тутинг, югуринг,
Ҳатто бошингизда тик туринг!

XVIII

Кулаётган зот гулчамбари,
Атиргулдан гуллари бари.
Олтин бошим безадим ўзим,
Муқаддас билдим ҳазил сўзим.
Бу хусусда ҳеч бир забардаст,
Бўлолмас ҳеч мен билан ҳамдаст.
Руҳан енгил мисли аҳли хос,
Зардушт каби йўқ моҳир раққос.
Лочин-бургутга ҳам айланар,
Юксак парвоз учун шайланар.
Шавқи билан айлағай сархуш,
Парвоз қилар ортидан бор қуш.

Башорат сўзида даромад,
Ҳазил, кулгиси ҳам каромат.
Сабрли ҳам собиру қодир,
Ҳар тўрт томон сакрар баҳодир.
Гулчамбар билан безаб ўзим,
Шарафларман башорат сўзим!

XIX

Юксалгайсиз сарбаланд паққос,
Сиз каби йўқ ҳеч моҳир раққос.
Ҳумо қушин тутинг, югуринг,
Ҳатто бошингизда тик туринг!

Бахт тахтида ҳам ғофил талай,
Сувратан - шох, сийратан - малай.
Тиним билмай каламушдай кўр,
Қашшоқ қалби ичра йўқ ҳеч кўр.
Телбавор бадбахт ҳам гар «яхши»,
Телбавор бахтиёр эл нақши.
Оқсоқ каби бўлгандан бало,
Билиб-билмай рақс тушган аъло.
Пайваста ҳикматга хонишим,
Ибрат бўлғай ақли донишим.
Ҳатто ёмон ашё бетайин,
Бир жуфт яхши хислати тайин:
Икки оёғи бор, о, чаққон,
Сиз ҳам, олий тоифа инсон,
Бамисоли мардона обид,
Туринг оёгингизда собит!
Минг бир ҳасрат билан ёшлаб кўз,
Авом қайғусидан очманг сўз.
Ғавғо қилар минг бор мисли ғоз,
Авом ичра минг масхарабоз.
Во даригки, юрак-бағрим қон,
Оми омма амрида даврон!

XX

Шамол каби елиб тоғ узра,
Хиром айланг боғу роғ узра.
Наърангиздан титраб бор дара,
Уммон ҳам шердай тортгай наъра.
Шараф сенга, шижоатли руҳ,
Бахш этарсан ҳар дилга шуқуҳ.
Мода арслонларни соғарсан,
Қалб қаноти - асрий соғар сан.

Беғам маҳқумликка ёв-ғаним,
Авомга қасдма-қасд туққаним!

Ғолибона қаққақа-ханда,
Хор хас-ҳашак борки, кушанда!
Эй, беомон озод рух, бўрон,
Наъра тортиб соларсан сурон.
Аламзорлар узра ҳам ғолиб,
Юксаларсан зафарга толиб.
Оташин қалбингда ғайрат мўл,
Қонхўрларга бермассан ҳеч йўл.
Қаланғи-қасанғи душманинг,
Тоза олтиндай соф маъданинг.
Ғолиб учун қибла тўрт тараф,
Шаънингга минг бир алқов, шараф.
Қай бир каслар зулмат тутқуни,
Бўйнинг узра барчасин хуни.
Ғазабинг чақмогин сочарсан,
Бор ғофиллар кўзин очарсан.
Эй олий одамлар, ягона,
Афсус, сизга рақс бегона.

Бемисли бўрондай беором,
Қилолмайсиз ҳамон ҳеч хиром.
Ақлу хушдан мосуво авом
Мисол, не ғам, гар бўлсангиз хом.
Занг босмагай бор яроғ қинда,
О, барчаси ҳамон олдинда.
Бамисли янги балққан ҳилол,
Холису ҳам бўлгайсиз ҳалол.
Лочиндай парвоз қилар раққос,
Юксалтиринг қалбингиз паққос.
Юксалинг юлдуздан ҳам яна,
Хандон отиб қилинг тантана.
Кулаётган зот гулчамбари,
Атиргулдан гуллари бари.
Ҳар бирингиз жонимдан ортиқ,
Гулчамбарим сизларга тортиқ!
Кулгни мен билдим муқаддас,
Асрорин мандан ўрганинг, бас!»

СОҒИНЧ ҚЎШИҒИ

I

Остонада айтиб сўзини,
Ташқарига олди ўзини.
Хитоб айлар: «О, тоза ҳаво,
О, сукунат, минг дардга даво!
Қайдасан менинг содиқ морим,
Қайдасан бургутим – шунқорим.
Бамисоли шамолдай елинг,
Тезроқ муштоқ қошимга келинг.
Даъватим ҳеч деманг беҳуда,
Дийдорингиз соғиндим жуда.
Турфа атвор, турфа феълу хўй,
Ҳатто олий зотлар ҳам бадбўй.

Бамисли кучоғи жононнинг,
Тоза ҳаво роҳати жоннинг.
Тортиқ сизга бор ишқим сеҳрим,
О, сизларга зиёда меҳрим!
Севимли ёр васлидай лазиз,
Сиз мен учун қанчалар азиз».
Зардушт хитоб айлар мардона,
Ҳам бургут, ҳам мори парвона.
Бамисоли жон билан жонон,
Ҳар учови бир тану бир жон.
Бамисоли сеҳрли наво,
Сармаст айлар мусаффо ҳаво.

II

Зардушт чиқиб кетгани ҳамон,
Кўзлари жайноқлаб беомон,
Сайрай кетди қарри сеҳригар:
«Чиқиб кетди, мен ҳам ниҳоят,
Ғашингизга тегай бағоят.
«Олий одамлар!» дея сийлай,
Асабингиз хамирдай ийлай.
Кўзимокда афсунгар жиним,
Аямасман ҳатто ўз иним.
Қайсар руҳим ёвздан-ёвуз,
Бамисоли маккор ялмоғиз.
Муроса не, билмас умуман,
О, Зардуштга ашаддий душман.
Қон ялаган қассобдай ҳассос,
Кечиринг бу айбин, илтимос.
Яна шум такадан ҳам батгар,
Хунарин сизга ҳам кўрсатар.
Бамисоли уч ойлик улоқ,
Бирон сўзимга солмас қулоқ.
Сиз ўзингиз атаманг ким деб,
Ё «эркин фикрли ҳаким» деб,
Ҳақиқатгўй дейсизми ёхуд,
«Тавбасига таянган» бехуд,
Ё «кишандан қутилган тамом»,
Ва ёхуд «орзуманд, ташнаком»,
Мендай нафрат билан бўғилган,
«Кўҳна Тангри ўлди» деб билган.
Янги Тангри ва лекин ҳамон,
Йўргакка ҳам кирмаган замон,
Сизу бизлар учун шубҳасиз,
Қайсар руҳим азиздан-азиз.
Биларман мен барчангиз аъло,
Аён менга ҳатто бу бало.
Она юртдай қирли-адирли,

Бало бўлса ҳамки қадрли.
Ҳеч шубҳасиз менинг, албатта,
Зардуштга ҳам ихлосим катта;
Мунаввар ойи ҳам офтоби,
Авлиёнинг гўзал ниқоби;
Гўё шиддатли ҳарбий парад,
Бениҳоя ажиб маскарад.
Таърифга сиғмас ўзига хос,
Ёвуз руҳим атвориға мос;
Зардуштни ҳам ҳатто, о, очун,
Севарман ёвуз руҳим учун!
О, хаста юрагим ғашланар,
Руҳим йиртқич каби ташланар.
Хуфтон соғинчлари зим-зиё,
Бағрим эзар хунари риё.
Кўзларингиз каттароқ очинг,
Пушти паноҳ ахтариб қочинг.
Деманг сира ваҳима, хаёл,
Эркак бўлиб келар ё аёл.
Шоҳдай золим фуқаросига,
Ўйнатар ўз ногорасига.
Етар, ортиқ сақламасдан берк,
Туйғуларга такрор беринг эрк.
Ниҳоят бу кун ҳам қариди,
Ёғду ҳам шом ичра ариди.
Ғаддор ёвдай қилар тантана,
Зулмат ҳукмин ўтказар яна.
О, олий одамлар, бир қаранг,
Бу қандай қиёфа турфа ранг?
Эркакми ё аёл гуруҳи,
Завол чоғин армонли руҳи!
О, муғомбир кекса афсунгар,
Маккорона кўрсатар хунар.
Назар ташлар ўнгу сўлига,
Чолғусин тез олар қўлига:

Арслон, лочин шижоати ёр!..
Само хира тортгани палла,
Ой ўроғи рашкдан кўкариб,
Ранги ўчаётган кунга қасдма-қасд,
Ўрмаларкан алвон шафақлар аро,
Ҳар одимда назар ташлаб ғанимдай
Шафақларга токи буткул бўлмас ғарқ
зим-зиё шом зулмати ичра:
мен ҳам бир гал йиқилдим ногоҳ

телбавор ҳақиқат юксакигимдан,
кун бўйи бетиним интилишлардан,
ҳолдан тойиб, зиё-нурдан ҳам бемор,
ҳақиқат жизганак қилган ташнаком,
қуйига, шом ичра, зулматга индим,
эслармисан ҳамон, эй оташ қалбим,
ташнаком бўлганинг қанча у палла? –
бадарға бўлганим бор ҳақиқатдан!
О, фақат девона! О, фақат шоир!...

ИРФОН ЗИКРИ

Афсунгар куйлар сармаст,
Барча йиғилганлар маст,
Мастона мақомига,
Илинишар домига.
Руҳан виждонли ёлғиз,
Тушмас домига ҳаргиз.
Чолғусин тортиб олди,
Шитоб билан жар солди:
«Бас қил, дарди бедаво!
Тез беринг тоза ҳаво.
Зардуштни ҳам чорланг тез,
Эй афсунгар, баттол, без!
Шум нафасинг оғули,
Эй, маккор ҳам доғули.
Сариқ самум сарсари,
Бошларсан қай бир сари.
«Ҳақиқат!» дейсан бироқ,
Йўқ сендай ундан йироқ.
«Ҳақиқат!» деб урсанг бонг,
Хира тортар шуур, онг!
Озод ҳам эркин, огоҳ,
Аҳли дилга тузоқ, чоҳ.

Сўзларсан кишан-домдан,
Зиндон зим-зиё шомдан;
- қарри, бадқовоқ шайтон,
Поклик дейсану ҳар он,
Бузуқлик бор муродинг,
О, кошки берсам додинг!»
Руҳан виждонли тинмай,
Дақки берар эринмай.
Қарри сеҳргар яна,
Қилар яйраб тантана.
Завқу сурур ичра ғарқ,
Виждонлига дер бефарқ:
«Бамисли афсунгар ишқ,
Маст айлар яхши қўшиқ.
Жумла жаҳонга бефарқ,
Хаёл ичра айлар ғарқ.
Олий одамлар сармаст,
Бепарво фақат сен паст.
Сенга мисли девона,
Қўшиқ завқи бегона.
Бироқ хушёрсан, хушёр,
Афсунгар сеҳри бисёр».

«Мисли пашшадаи хира,
Ғашимга тегма сира.
О, дуо кетган сенга,
Найрангинг ўтмас менга.
Бу не аҳвол ва лекин,
Синкичлаб боқсам секин,
Кимки сенга ҳамхона,
Нашаванддай мастона.
Маҳлиё сирли найга,
Эркингиз йитди қайга.
Ихтиёр кетган қўлдан,
Ким сизни урди йўлдан.
Сипқоргандай минг бир жом,
Ҳирсингиз ҳам беором!
Маккор авроқ шукуҳи,
Афсунгар ёвуз руҳи
Огоҳ айласам ногоҳ,
Сизларга ҳам хос, эвоҳ.
Ғар бир ошу нонимиз,
Қўшилмас ҳеч қонимиз.
То Зардушт йўқ сўйлашдик,
Баҳс қилиб, ўйлашдик.
Фарқлаб оқу қорани,
Очиқ қилдик орани.
Фарқни ҳатто жамулжам
Излармиз шу ерда ҳам.
Бегона тангу торлик,
Муродим барқарорлик.
Мисоли елдай елдим,
Зардушт қошига келдим.
Қўрғон каби мустаҳкам,
Собит ирода маҳкам.
Замин титрар баралла,
Айни безовта палла,
Деманг: бўҳтон гўқирман,

Нигоҳингиз ўқирман:
Совуқ рангу рўйингиз,
Беқарорлик ўйингиз;
-хавф-хатар билан масрур,
Зиёда даҳшат зарур;
Лашкардай чопар олға,
Зарур зилзила, долға.
Олий зотлар, мўътабар,
Кечиринг янглишсам гар;
Юрагимга бир йўла,
Солар минг бир ғулғула,
Ўрмондай хувиллаган,
Йиртқичдай увиллаган,
Тор ғорлардай босган ис,
Тоғ сўқмоғидай қалгис,
Довондай ўтиб бўлмас,
Ҳумодай тутиб бўлмас,
Ҳатарли даҳшат ҳаёт,
Сиз жондан суйган баёт!
Кимлар холис тутиб қўл,
Кўрсатса ҳам равон йўл,
Во дариғ, рад этарсиз,
Қалгис томон кетарсиз.
Тафаккур четда қолиб,
Телбалик, эвоҳ, ғолиб!
Қўрқув ҳиссиёт ирсий,
Ҳаттоки энг асосий;
Инсон савоб-ғуноҳи,
Азал қўрқув изоҳи.
Илму фаним учун хос,
Қўрқув негиз ҳам асос.
Беомон йиртқич ҳайвон,
Азалдан қўрқар инсон.
Ботинимиз ичра ҳам,
Пинҳон ваҳший муттаҳам.

Атар уни Зардушт дов,
Бешафқат ботиний ёв.
Азалий қўрқув мана,
Кечиb неча минг сана,
Нафис тортиб бу айём,
Илму фан деб олган ном.
Соҳиби виждон сўзлар,
Лол-ҳайрон боқар кўзлар.
Зардушт кирди-ю ногоҳ,
Сўзлар баҳсдан огоҳ;
«Сафсата барча нақлинг,
Наҳот бой бердинг ақлинг?
Билиб олгин, эй «доно»,
Қўрқув - хислат истисно.
Саргузаштлар ғаройиб,
Минг бир сир-асрор ғойиб,
Қалб ичра оташ қалаб,
Жасорат қилар талаб,
Мардлик туфайли башар,
То абад ғолиб яшар.
Бир зарбда айлар ғарот,
Йиртқичга хос жасорат.
Ваҳший ҳайвонлар ботир,
Ғоят қудратли қодир.
Инсон улар журъатин,
Касб айлаган суръатин.
Жўмард ботирлар, қара,
Арслондай тортар наъра.
Шижоатли ҳар шоввоз,
Лочиндай айлар парвоз.
Ақлу тафаккури хос,
Бамисли ўтқир олмос.
Раво ҳар олий коми,
«Зардушт!» бу айём номи!

Бийрон булбулдай сайраб,
Ғор аҳли кулар яйраб.
Бамисли баҳор қори,
Кетар диллар губори.
Муғамбирона беғам,
Яйраб дер сеҳрғар ҳам:
«О, ёвуз руҳим кетди,
Рўё мисоли йитди.
Бамисли арвоҳдай оч,
Кўринса гар яланғоч,
Фирибгарлигин аён,
Қилгандим сизга баён.
Минг айби учун ғаддор,
Наҳотки мен айбдор?
Яратган менмас ахир,
Даҳри дунни ҳам тахир.
Зардуштга солинг назар,
Жаҳли чиқар, алҳазар!
Шом тушмай бағрин очар,
Яна бор меҳрин сочар.
Мисли беқарор шарор,
У ҳам банда беқарор.
Бор башар ичра чевар,
Душманларин ҳам севар.
Қасосу ўчин лекин,
Дўстлардан олар секин».
Афсунгар айтар сўзин,
Олий одамлар кўзин
Узмай тинглар, маъқуллар,
Дилдан самимий қўллар.
Доно Зардушт ягона,
Дўстлар қўлин мардона
Сиқар, чин дилдан сўзлар,
Ғордан чиқишни кўзлар.

САҲРО ҚИЗЛАРИ ЎРТАСИДА

I

«Зардушт сояси» атар ўзин,
Ёлвориб айтар ҳар бир сўзин:
Ногоҳ кетсанг аламли соғинч,
Яна бизни сира қўймас тинч.
Қари афсунгар бизни мудом,
Сийлади тутиб оғули жом.
О, оқкўнгил Тақводор падар,
Қақшар мисли хор-зор дарбадар.
Қумсагандай шоҳона базмин,
Қироллар ўзин тутар вазмин.
Гувоҳлар гар қилмаса гаранг,
Бошланарди минг йиллик найранг, -
ўғирланган ойлар-қуёшлар,
сел каби ёғилган кўз ёшлар,
қора булут қоплаган осмон.
Увиллаган, изгирин, бўрон,
Минг бир ҳасрат ганимдай ўраб,
Дод солишар куч-мадад сўраб,
Сарғайтириб имон рўйини,
Минг бир офат шайтон ўйини!
Раҳм қил, дардимга қулоқ сол,
Қол, эй Зардушт, бизлар билан қол!
Бунда пинҳон минг офат, бало.
Бизларни ҳеч қилма мубтало.
Гар сен кетсанг бизларга улфат,
Бўлар минг бир дарду ғам-кулфат.
Боз ҳукмрон зулмат замони,
Қора булут қоплар самони.
Итдай урчиб дарди бедаво,
Қаҳат бўлар боз тоза ҳаво.
Ҳикматларинг билан дурдона,
Бизлар яна жасур, мардона.

Бор заифлик қилиб тантана,
Сўнмасин ҳеч шаштимиз яна.
Бахш айлағай висолинг сурур,
Ғарибга ҳам қоядай ғурур.
Фақат аҳли жўмард макони,
Ғоринг сеҳру синоат кони.
Не жойларга урмадим бошим,
Не жойларда кезмади лошим.
Қолмагандай ҳеч бир армоним,
Ҳузурингда яйрағай жоним.
Ранжимагин сен мендан сира,
Хаёлимда қалқар хотира.
Бамисоли азалий очун,
Кечир кўҳна бу қўшиқ учун.
Саҳро қизлари аро бир пайт,
Ростин айтсам тўқилган бу байт.
Жаннатданми олган андоза,
О, шарқона ҳавоси тоза.
Булутларга бурканган нам, зах,
Диққинафас бамисли дўзах,
Тоза ҳаво танқисдан-танқис,
Овруподан кетгандим олис.
Уларга жаннатий гулшанда.
Ишқим тушган, рости, ўшанда.
На тунд булутлардан бор нишон,
На бадбин хаёллар ўртар жон,
Бамисоли шоҳона санъат,
Ром айлаган мовий салтанат.
Айтсам ақл ҳеч қилмас бовар,
Бир-биридан лобар, диловар.
Ҳуру фаришталар мисоли,
Синоату сирлар тимсоли.

Гўзаллик бобида ягона
Ранго-рангу ҳам ёт-бегона.
Самовий гар сирли таъсири,
Ҳеч йўқ каби муаммо-сири.
Маҳлиё жаннат гулшанига,
Қўшиқ битдим қизлар шаънига».
Ўзин Зардушт сояси атар
Саргашта шу сўзларни айтар.

Ҳам ҳеч кимдан кутмай илтифот,
Сеҳргар чолғусин олиб бот,
Эслаб бир палла битган назмин,
Назар солар атрофга вазмин.
Қайларгадир маҳзун кўз тикиб,
Тин ҳам олди теран энтикиб.
Бор жамоа бағрин қилиб қон,
Қуйлай кетди солиб дод-фигон.

II

Самодай сўнгсиз саҳро: бағри биёбондай йўқ ҳеч хору зор!

- Ваҳ!

Тантанавор!

Қойилмақом ибтидо!

Оташин Африка сингари қайноқ!

Ёвқур шеру арслонларга хос

Сиркаси сув кўтармас бақироқ маймунга ҳам...

- лекин сизлар учун эмас,

ошиқ қалбим фаришталари,

хурмолар соясида

мен ғариб европолик

кўйингиздан олдим жой.

Ғоят ғаройиб!

ёнгинамда саҳро ва лекин

олисдаман саҳродан яна

ва ҳеч вақо маҳв этолмаган;

мўъжаз воҳа домига тортди

эснаб ғунча каби оғзини очди,

муаттар дудоғи ром айлади, ром;

қучоғига олди баногоҳ коми

висолингиз ила сармастман!

Ўшал наҳангга шон-шарафлар бўлгай

Бағрида беармон яйраса қўноқ!

- олимона шаъмам аёнми, айтинг?

Наҳанг қурсоғи ҳам жаннат воҳадай

Фарахбахш бўлса гар минг бир офарин!
Ва лекин мен шубҳа қиларман.
Овруподан келдим камина,
Ҳатто инжиқ хотиндан ҳам шубҳагар.
Тангрим шифо бергай дардига!
Илоҳо, омин!
Мўъжиза воҳа кафтдай,
Олтиндай сап-сарик, қорамтир-қўнғир,
Асал каби ширин хурмо сингари,
дилбарлар дийдори қилган ташнаҳол,
садафдай тишлари қилган маҳлиё;
талпинар уларга
барча оташ хурмолар қалби.
Жойлашдим.
Фарқ қилмам жанубий мевадан сира,
Парвона ғаройиб митти қўнғизлар
яна ҳам антиқа истаклар огушидаман;
мушукчадай мулойим Зулайҳо билан Дуду
ненидир истайсиз-у индамайсиз ҳеч;
жаннат мавосидай мусаффо ҳаво,
товланар тола нур, енгилман қуш каби,
о, фарахбахш нафас!
қадим шоирлар лутф қилган каби
тасодифан ёхуд меҳр пайваста
тўлин ой бағридан ёғилмаган ҳеч.
Лекин мен шубҳагар шубҳа қаърида,
Овруподан келганман, зотан,
Ҳар қандай тан маҳраמידан ҳатто шубҳагар.
Тангри инсоф бергай! Илоҳо, омин!
Сармастман сипқорган каби асрий жом,
На иқбол чорлар,
На хотиралар билан безовта,
шайдо қўнғлим мунис ҳамширалари,
диққатим тортар сербар хурмо дарахти,
раққосадай тўлганар шаббода огушида;

узооқ тикилсанг, тўлгана бошлайсан ногаҳон...
назаримда, узоқ фурсат бир оёқда қотган раққоса каби;
- тошдай қотиб, иккинчи оёғин буткул унутгандай?
Хиромон ҳилпирар либосин эпкинидан маст
Беҳуда ахтардим айна иккинчи пойин.
Ишонсангиз, эй париваш ҳамшираларим,
Йўқотди у бир пой оёқчасини...
О-ҳо-ҳо! О-ҳо-ҳо, О-ҳо-ҳо-ҳо!..
Нобуд бўлди мангу иккинчи пойи!
Қанчалар ачиндим камина, эвоҳ!
Қайга йитди, қайда қайғурар, ахир?
Балки йиртқич ёлдор арслон қошида титрар?
Балки аллақачон ғажиб ташланган – ғажилган, эвоҳ!
Жойлашдим.
О, мунис кўнгиллар, йиғламанг асло!
Сутдай оппоқ кўксингизда хурмодай қалб талпинар!
Бағоят лаззатли.
Зулайҳо, мардона ўзинг қўлга ол!
Ранги ўчган Дуду, йиғлама ортиқ!
Лозимми нимадир қалб учун қувват?
Теран мақол-матал?
Тантанавор нутқ?...
Қўзғол, қадру қиммат,
Қўзғол, ор-номус!
Сахро қизларин қошида арслон каби тортгайсан наъра!
Зотан, Овруро эзгулиги увиллар,
ўчирар бор ҳарорат, қалб ёлқинларин.
О, мен, овруполик каби қаққайдим,
Қўлимдан ўзга иш келмас,
Мадад бер, Тангрим!
Илоҳо, омин!
Самодай сўнгсиз сахро: бағри биёбондай йўқ ҳеч хору зор!

УЙҒОНИШ

I

Куйлади Саргаштаю Соя,
Мағарада хилват серсоя,
Қўпган каби гўёки бўрон,
Янграр кулги ҳам шовқин-сурон.
Шовқин солар бор жамоат-қўр,
Ҳатто қайсар шалпангқулоқ жўр.
Тўрт томонни тутар жар саси,
Вазмин Зардушт қотар энсаси.
Яйрашар кучгандай шуҳрат-шон,
Наҳотки соғайишдан нишон?
Гоҳ кулар, гоҳ сайрагай бари,
Астагина чиқди ташқари.
Бепарво шод кулгиларига,
Юзланди жониворларига:
«Бари гўё беармон улфат,
Қайга кетди бор ҳасрат-кулфат?
Бир-биридан зиёд мамнун-шод,
Ёрдам сўраб ортиқ солмас дод!
Ҳар фиғону фарёддан йироқ,
Қичқирришар ўзгача бироқ».
Гор ичра шўҳ қаҳқаҳа янграр,
Боз устига эшак ҳам ханграр.
Зардушт ҳолин танг айлар бу ҳол,
Қулоқларин беркитар дарҳол.
«Бир-бирга гал бермай сайрашар,
Мен туфайли балки яйрашар.
Бу зотлар кун кеча ўртанган,
Кулги илмин мендан ўрганган.
Нечун кўнглим бўлмасин хира,
Кула билмас мен каби сира.
Ҳар кас билан сира бўлма тенг,
Зардушт, кўнглинг бироз қилгин кенг!

Қариялар феъли аломат,
Бари бўлсин соғу саломат.
Ҳовликма ҳеч, кел, ўпкангни бос,
Қулишлар ҳам, о, ўзига хос.
Қора қисмат ичра улоқиб,
Пўртаналар қаърида оқиб,
О, бошингга бундан ҳам баттар,
Тушса ҳамки минг хавфу хатар,
Обу ошинг бўлса ҳам қонинг,
Омон чиққан ўлмаган жонинг!
Яйра сен ҳам мисли талаба,
Насибанг бу айём - ғалаба!
Енгилган ёв каби бадният,
Йироқ сенга қора кайфият.
Ибтидоси оғир кун-сана,
Интиҳоси шодлик, тантана.
Юракларга бахш этиб ором,
Боғлар ичра кезар салқин шом.
Чавандоздай чиқариб қанот,
Денгиз узра ҳатто солар от.
Уфқларда ёнар, олланар,
Қирмиз кенгликларда солланар.
Кўзгу мисоли тиниқ осмон,
Ором олар осуда жаҳон;
Бор қувончу ғамимга ҳамдам,
Эй, ғоримга қўйганлар қадам,
Жоним ҳам сизга тортиқ, олинг,
То абад сиз мен билан қолинг!»
Ичкарида ҳамон ҳада-ҳа,
Янграр кулги, янграр қаҳқаҳа.
Олий одамларнинг шовқини,
Оширар мард Зардушт шавқини:
«Илиндилар қармоққа бари,

Дарду ҳасрат тобора нари.
Тобора бегона ғам-ташвиш,
О, хўрагим берди яхши иш.
Янглишмасам бу фурсат улар,
Сакта атворидан ҳам кулар.
Сарбаланд ғолибона туғим,
Мард эранларга хос озуғим.
Дудамадай ўткир ҳам учли,
Ҳикматларим мазали, кучли.
Ёвғон шўрва қилмадим тортиқ,
Ҳатто жонимдан билиб ортиқ,
Бамисоли афсунгар сардор,
Қалбларга бахш этдим куч-мадор.
Воиз каби қилиб овоза,
Бахш айладим умидлар тоза.
Кучга тўлар оёғу қўллар,
Очилар бор ёпилган йўллар.
Бегона-ёт кўрқув-асорат,
Юракларда журъат-жасорат.
Алпомишдай мардона, зариф,
Ўзга таъбир, ўзгача таъриф.
Бамисоли беназир комим,
Ажиб ғоят сирли таомим.
Болалару кўзлари хумор
Жувонларни ҳам қилгай бемор.
Раво уларга ўзга омил,
Ўзга одат, ўзга таомил.
Уларга мен кечир, ё Раббий,
Бўлолма на табиб, мураббий.
Яйрар олий одамлар хайли,
Бари чиқсин хумордан, майли.
Тарк этар нафрату жирканиш,
Ютуғим бу, ҳеч тенги йўқ иш.
Диёримда хавфу хатар йўқ,
Барчасин безовта кўнгли тўқ.

Андишадан ҳоли бемаъни,
Баён этгай бор дардин, қани!
Булбулдай сайратиб тилини,
Тўкиб солгай дарди дилини.
Саодат айёми бошида,
Таъзим айлар иқбол қошида.
Навнихолдай етилган дуркун,
О, барчаси миннатдор-мамнун.
Мева берар ниҳоят заҳмат,
Барчаси айтар минг бор раҳмат.
Кетар дилдан аламлар занги.
Байрамлар ҳам топарлар янги.
Қувонч шаробига тўярлар,
Дўстларига ҳайкал қўярлар.
Қолмай ҳатто армонлар гарди,
Даво топгай улар бор дарди!»
Шоду хандон кўзлари ёниб,
Зардушт сўзлар яйраб-қувониб.
О, бағри бут сезар ўзини,
Олисларга тикар кўзини.
Махлуқлари қилар тантана,
Атрофида парвона яна.

II

Зардушт кўнглин босди ваҳима,
Бу қандай сир, бу яна нима?
Ўйин-кулги саслари тинди,
Мағорага сукунат инди.
Бу қандай ҳид, муаттар кимё,
Исирикми тутатилар ё?
Не савдолар бўлар, о, содир,
Не бир ишлар қилишар нодир?
Зардушт безовта ҳам сарсари,
Назар ташлар ўз ғори сари.
Ақл бовар қилмас манзара:

«Улар яна тақводор, қара!
Яна бор эс-хушин йўқотиб,
Сиғинар жаҳолатга ботиб!»
Икки қирол, тақводор Падар,
Ихтиёрий фақир, дарбадар
Саргашта-Соя, башоратгўй,
Руҳан виждонли билан бадрўй,
Бадбашара - барча бир бўлиб,
Кампирлардай ҳасратга тўлиб,
Содда болалардай тиз чўкиб,
Шашқатор кўз ёшларга бўкиб,
Асаблари ёй каби таранг,
Сиғинишар эшакка, қаранг!
Бамисоли бедаво хаста,
Бадбашара ҳансирар аста.
Мисоли соқовдай гўлдирар,
Неларни пичирлаб чулдирар.
Шалпангқулоқ ўртада турар,
Туёғига улар бош урар,
Оғздан кўпиклар ҳам чиқиб,
Ҳамду сано айтар ҳовлиқиб:
«Омин! Ҳамду сано, шухрат-шон,
Доно донишмандлик бегумон,
Қудрату шарафу шукрона,
Салтанат Сеники ягона!»
Барча қулоғин қилиб гаранг,
Эшак такрор ҳанграйди: ҳанг-ҳанг!..
«Додимизга у ўзи етди,
Қулин қиёфасин касб этди.
Қалби дарё, сира йўқ демас,
Сиғинганлар сира панд емас.
Ўз Тангрисин ким севса агар,
Фош айлагай уни муқаррар».
Барча қулоғин қилиб гаранг,
Эшак ҳамон ҳанграйди: ҳанг-ҳанг!..

«Воизликка бегона, йироқ,
Ўз оламин шарафлар бироқ,
Марки ҳеч сўзлатмас нозиктаъб,
Ноҳақ чиқмас ақсар шу сабаб».
Барча қулоғин қилиб гаранг,
Эшак ҳамон ҳанграйди: ҳанг-ҳанг!..
«Кўра билмас ҳеч бир фуқаро,
Эзгулиги бўз ранги аро.
Руҳи бўлса агар ногаҳон,
О, уни ҳам яширар пинҳон;
Ҳеч шубҳасиз қулоғи узун,
О, жумла эл ишонгай фўзун».
Барча қулоғин қилиб гаранг,
Эшак ҳамон ҳанграйди: ҳанг-ҳанг!..
«Ўзун бўлса қулоғи тайин,
«Йўқ» демай «Ҳа!» деса атайин,
Ким ҳам англар бу ҳолат сирин,
Замирида не сир яширин?
Олиб у ўзидан андоза,
Яратган оламларни тоза.
У эмасми минг бир баҳона,
Олам яратган аҳмоқона?
Барча қулоғин қилиб гаранг,
Эшак ҳамон ҳанграйди: ҳанг-ҳанг!..
«Бамисоли муғомбир ўғри,
Юрар йўлинг эгри ҳам тўғри.
Наздимизда не қинғир, равон,
Барига бепарвосан ҳамон.
Аввал-охир мангу барҳаёт,
Эзгулик-ёвузлик сенга ёт.
Гар йўқ сен сингари бокира,
Билмассан покликни ҳам сира».
Барча қулоғин қилиб гаранг,
Эшак ҳамон ҳанграйди: ҳанг-ҳанг!..

«Фарқи йўқ сен учун шох, гадо,
Барча учун баравар адо.
Болалар бошин ҳам силарсан,
Ҳиммат илмин пухта биларсан.
Йўлдан урса болалар беор,
Ҳанграгайсан сен фақат такрор».
Барча қулоғин қилиб гаранг,
Эшак ҳамон ханграйди: ханг-ханг!..
«Мочағарлар билмас куйганинг,

Янги пишган анжир суйганинг.
Қавми инжиқ сингари хира,
Танламайсан емишинг сира.
Офат етиб оч қолсанг гар то,
Қушқўнмасга розисан ҳатто.
Сўрасангиз: Бу қандай аҳвол?
Донолиги Тангрининг алҳол».
Барча қулоғин қилиб гаранг,
Эшак ҳамон ханграйди: ханг-ханг!..

ЭШАК БАЙРАМИ¹

I

Бу не кўргулик, бу не жабр,
Чидамади Зардуштда сабр.
Ғори томон шитоб югурди,
Қўноқларин ичига кирди.
«Ўтинаман, тўхтанг, илтимос,
Наҳот бу иш бандаларга хос?
Мендан ўзга бирон бир инсон,
Не бўлар гар кўрса ногаҳон.
Бу қандай ибодат аломат,
«Кофирлар!» деб қилар маломат.
Ҳаммадан ҳам, эй қари падар,
Бошинг эгиб заминга қадар,
Ёқмас ҳеч эшитган қулоққа,
Сигинарсан шалпангқулоққа!»
«О, Зардушт! – жавоб берар падар,

Илоҳиётда ҳеч мен қадар,
Сен билимдон эмассан аммо,
Бу ўринда йўқ ҳеч муаммо.
Аниқ тимсол бўлса баҳона,
Ибодат ҳам бўлар шоҳона.
Мени демай бу борада ғўр,
Бу ҳикматни теран ўйлаб кўр.
«Худо – руҳ!» деб қай бир зот айтган,
Динсизликка энг аввал қайтган.
Билиб олгин, Зардушт, сен шуни,
Осон эмас тузатиш бунини!
Заминда сигинишга лойиқ,
Ашёлар бор, билар халойиқ.
О, бу ҳолдан, сўзимга инон,
Кекса қалбим қамрар ҳаяжон.
О, Зардуштим, забардаст, алпим,
Кечир кекса тақводор қалбим!»
Зардушт яна ҳам ғазабланир,
Саргашта-соёга юзланар:
«Йўлдан уриб бу телба гуруҳ,
Сен ҳам ўз наздингда эркин руҳ,
Сигиниб дуч келган санамга,

¹ Эшак байрами – Европа кулги маданияти анъаналаридан. Трагедияларда стирлар ўйинларига ўхшаш. У жуда қадим илдизларга эга. У маълум бир даврларда насроний диний байрамларига ҳам кириб келган. Нитшенинг «Эшак байрами» қадимги эзотерик тарихий маданият анъаналари билан уйғун.

Йўл қўярсан алдам-қалдамга.
Муғамбир ҳам янгича диндор,
Қорамағиз ишкалу беор,
Қизларингдан ҳатто бетайин,
Бемаъни иш қиларсан тайин».
Саргаштаю соя хижолат:
«О, ўзингга аён бу ҳолат.
Зардушт, қандай куйлама баёт,
Кўхна Худо то ҳамон ҳаёт.
Бадбашара такбирлар айта,
Тирилтирди Тангрини қайта.
Ўлдирганман деса ҳам бир пайт,
Аслида ёлғон тўқилган байт.
Худолар қошида не офат,
Ҳатто ўлим ҳамон хурофот».
Зардушт яна ғазабга минар:
«Уялмай эшакка сигинар,
Эй, сен қари афсунгар баттол,
Нелар қилдинг бамисли қаттол.
Дориломон ҳаёт қасрида,
Озодлик-хуррият асрида,
Махлуққа ҳам гар қилсанг таъзим,
Ким ишониб дер сени азим.
Гар фаросат нелигин билмас,
Нодон ҳам ҳеч бу ишни қилмас.
Айёр ёв йўқ сендан ҳам аъло,
Нейтиб бўлдинг бунга мубтало?»
Жавоб берар сеҳригар айёр:
«Йўлдан урди шум шайтон, ағёр.
Елкамга қулаган каби тоғ,
Мангу кетмас шаънимдан бу доғ».
Зардушт минг бир ташвиш бошида,
Руҳан виждонли зот қошида:
«Сўзларимга бергин эътибор,
Йўлаб кўргин хотиржам бир бор.

Виждонингга қарши қилиб иш,
Ўз бошингга орттирдинг ташвиш.
Бамисоли муқаддас оят,
Соғмасмисан руҳан бағоят?»
Руҳан виждонли зот хотиржам,
Сўзлар фикру зикрин қилиб жам:
«Томошада пинҳон ажиб сир,
Виждоним ҳам айлаган асир.
Тангрига, кўнглим нелар демас,
Ишонишим, балки, шарт эмас.
Тимсолдаги Тангри ҳам фойиқ,
Эътиқодга янада лойиқ.
Тақводорлар аксари ҳалол
Дерлар: «Тангри мангу, безавол.
Кимнинг вақти агар бўлса мўл,
Сира шошилмасдан юрар йўл.
Бўлса ҳам ҳар қанча бемаъни,
Сабр билан ғариблар - ғани.
Зиёда қай бир зотнинг руҳи,
Телба қилса, не тонг, шукуҳи.
Ортиқ бўлмай беҳуда диққат,
Зардушт, ўзинг ўйлагин фақат.
Гар қиёмдай ақлинг куюлса,
Худо уриб, миянг суюлса,
Фаҳму фаросат тортиб хира,
Фарқинг қолмас эшакдан сира.
Тап тортмас ҳеч селу дўллардан,
Доно юрар қалтис йўллардан.
Таъна қилма, гуноҳ йўқ менда,
Бор аёнлик, эй Зардушт, сенда!»
Такрор эшак туёгин ялаб,
Бадбашара ётар думалаб.
Чорлагандай ношудни сароб,
Ичирар боз эшакка шароб.
Зардушт дер: «Эй исму номи йўқ,

Телбаликдан ўзга жоми йўқ,
Ўзгача бор афту башаранг,
Асабинг ҳам тортилган таранг.
Лашкар каби шайланган жангга,
Кўзларингда оташ-аланга.
Тарғил говмиш каби ийибсан,
Эҳтирос либосин кийибсан.
Айтгин, қандай жин тегди сенга,
Не иш қилиб қўйдинг, айт менга.
Қай арвоҳ-жин тегди сенга, айт,
Бу қандайин хунар, менга айт?»
Сўйлаб қандай афсунгар баёт,
Қайта унга бахш этдинг ҳаёт?
Эртау кеч кимлар ҳижжалаб,
Кимлар буни, айт, қилди талаб?
Наинки қасду қасос билан,
Ўлганди тўла асос билан.
Хом хаёллар гирдобида ғарқ,
Оч арвоҳдан ҳеч қилмасам фарқ.
Инкор қилдинг неларни нега,
Ҳам неларга чиқдинг, айт, эга?
Гапир дарҳол, эй сен оти йўқ,
Насаби бетайин, зоти йўқ!»
Янар Зардушт каби набини,
Бадбашара жуфтлар лабини:
«О, сен Зардушт, маккордан-маккор,
Ортиқ минг машмаша не даркор.
У тирикми то ҳали ҳамон,
Қайта тирилдими қай замон,
Ёхуд буткул топдими завол,
Сенгами ё менга аён ҳол?
Ёлғиз билган ҳикматим катта,
Сендан ўрганганман, албатта:
Бошинг ейман деган бегумон,
Кулар масхаралаб беармон.»

«Хайрихоҳдай келиб қошинга,
Кулги билан етар бошингга».
Ҳеч ёдимдан чиқмагай бу байт,
Ўзинг уни айтгансан бир пайт.
О, Зардушт не ғоят маккорсан,
Минг маккорга дарс берар морсан.
Маҳв этарсан отмай бирон ўқ,
Сендай хатарли авлиё йўқ!»

II

Зардушт доғули жавобдан лол,
Эшик сари талпинар дарҳол.
Нафас ростлаб томоғин қирар,
Баланд овоз билан қичқирар:
Эй, сиз олғир масхарабозлар,
Шовқин қилиб мисоли ғозлар,
Бамисоли найрангбоз уқоб,
Юзингизга тортасиз ниқоб.
Не учун тегмай жиғингизга,
Беркинасиз қобиғингизга!
Болалардай порса ҳам тоза,
Суюниб солдингиз овоза.
Ғаюр ҳаяжонлар билан маст,
Во дарифки, паст кетдингиз паст!
Болаликка гўё қайтдингиз,
«Раҳмдил Раҳмон!» деб айтдингиз.
Ўнглаб олинг эс-хушингизни,
Йиғиштиринг лаш-лушингизни.
Ажиб ғорим болаларга мос,
Мени ҳоли қўйинг, илтимос!
Ирғишлаб мисоли тирранча,
Хунарлар кўрсатдингиз қанча.
Тоза ҳаво томон йўл солинг,
Ўпкангизни ҳам босиб олинг.
Ўртанмагай ортиқ жонингиз,
Босиб олинг ҳаяжонингиз!

То болалар каби бўлмайсиз,
Само шоҳлигига кирмаймиз». Сўзлар Зардушт юраги пора,
Само сари қилар ишора.
«Бизга, маъзур тутгин, эй азим,
Само салтанати не лозим?
Мардона шаштимиз қистармиз,
Замин салтанатин истармиз». Зардушт яна зўр берар тилга:
«Ҳар бирингиз яқинсиз дилга!
Очилдингиз ранго-ранг гулдай,
Ҳам сайрайсиз бийрон булбулдай.
Юксалдингиз мисли офтоб-ой,
Сизлар каби йўқ ҳеч ёқимтой;
Сира айта кўрманг нокерак,
Сизга янги байрамлар керак;
Чаманзор оралаб гул термак,
Балки бўлар шунчаки эрмак.
Эҳтимол бир маросим диний,
Арабий ё туркий ё чиний.

О, сиқилган кўнгиллар тўлар,
Балки эшак байрами бўлар.
Балки кекса Зардушт мисоли,
Ҳаётбахш ҳам тоза шамоли,
Бамисоли янги ёққан қор,
Қалбингизни айлар беғубор.
Эй, олий одамлар, муҳтарам,
Унутманг ҳеч бу оқшомни, ҳам
Эшак байрамин ёдда сақланг,
Сизлар менинг ишончим оқланг.
Қалбим ўтидан олиб шарор,
Мен туфайли топди у қарор.
Арзир мағрур кўтарсам қомат,
Хайрли башорат-қаромат.
Муболага билан ифтиро,
Аҳли дилга хос ҳар ихтиро!
Не бахт, ўз қадрингиз билсангиз,
Яна шундай байрам қилсангиз.
Барчангиз беармон қувноқ-шод
Каминани ҳам қилгайсиз ёд».

МАСТОНА ҚЎШИҚ

I

Бирин-сирин пастагу бўйчан,
Тун бағрига чиқарлар ўйчан.
Зардушт меҳмонлар ичра талай
Бадбашара зотни бошлагай.
Асрий шароб мисол таъсирли,
Ошно этар тун билан сирли.
Паривашдай латофатга бой,
Рақс тушар само ичра ой.
Таронаси ҳаётбахш сара,
Жўшиб куйлар қумуш шаршара!

Барчаси жамулжам тўпланар,
Тун шароби тўйиб хўпланар.
Бўлсалар ҳам кексаю хаста,
Шод юраклар навқирон, раста.
Ҳар сўзи фармон соҳиби тахт,
Мисол барин сархуш этмиш бахт.
Бамисли парвона беармон,
Қалбда сурур минг дардга дармон.
Зардушт ўйлар: «О, менга ҳамроз,
Улфати чордай суҳбати соз!»
Вале ҳатто чиқармас нафас,

Саодатли сукут муқаддас.
Бу ғаройиб кун ичра нодир,
Не бир ишлар бўлмади содир.
Бадбашара энг сўнги бора,
Бамисли жигар-бағри пора,
Ғўлдиар ҳам тинмай ҳирқиарар
Кучаниб ҳам томогин қиарар.
Ниҳоят янградиб овозин,
Сўзлар гўё барча дил розин:
«Хаёл ортиқ қилмагай улоқ,
Қалбингизга тутгайсиз қулоқ,
Бетимсол бахт учун, ё мадад,
Шукр айтгум минг бор беадад.
Қалбим илк бор йўқ эътирози,
Хаётимдан розиман, рози!
Нечун айтмай шодона алёр,
Ахир менга жўмард Зардушт ёр!
Зардушт билан қутлуғ ҳар сана,
Бу санадай йўқ ҳеч тантана.
Зардушт, унутиб кадар-кинни.
Севишни ўргатдинг заминни.
Сўйла, дейман менга, эй мамот,
Асли шуми ҳаёт отли от.
О, бағрида яйраб яшайман,
Яна бир бор яшашга шайман!
Бас, хаёл ҳеч қилмагай улоқ,
Қалбингизга тутгайсиз қулоқ,
Қаҳри қаттиқ тақирдай заранг,
Сиз ҳам ўлим кўзига қаранг:
«Жавоб бер, эй, ажал, бемаъни,
Асли шуми ҳаёт дегани?
Яшармиз гар бағримиз пора,
Зардушт ҳаққи яна бир бора!»
Қалблар ичра солиб минг тугён,
Ҳақиқатни қилар боз баён.

О, ярим тун яқиндан-яқин.
Қалблар ичра шиддатли чақин.
Ўзга олий одамлар тарзи,
Кўп барчасин Зардуштдан қарзи.
Зардушт боис кетиб дилдан доғ,
Қалблари ҳам саломату соғ.
Барчаси бағоят мардона,
Зардушт атрофида парвона.
Ким қўлларин кўзига сурар,
Ким ҳатто пойига бош урар.
Кимлар кулар боладай шошиб,
Кимлар йиғлар қувончи тошиб.
Элу юртга бергай каби тўй,
Ўйнар қария башоратгўй.
Ушалгандай азалий коми,
Маст қилгандай хур ҳаёт жоми.
Жумла элга қўшилиб бешак,
Сармаст каби ирғишлар эшак.
Гоҳ тепинар, гоҳ сакрар тинмай,
Бадбашара – қув, ичирган май.
Шундай бўлган бари эҳтимол,
Ҳақиқатдан нари эҳтимол.
Балки бундай бўлмаган асло,
Бари кечган ўзгача асно.
О, анигин қай бир зот билар,
Кўрсатмаган эшак ҳам хунар.
Барчасига тез тортманг чизиқ,
Эшак ўйинидан ҳам қизиқ,
Воқеалар бўлгани тайин,
Авжга чиқиб ҳар лаҳза сайин.
Билиб айтар Зардуштдай доно,
Ҳикматида минг битта маъно:
«Улфатлар яйраса гар бир бор,
Нима бўпти, берманг эътибор».

II

Телбаданми олиб азмойиш,
Бадбашара кўрсатар то иш,
Олов сўнди Зардушт кўзида,
Шавқу завқ йўқ айтар сўзида.
Кенг манглайи гарчи ялтирар,
Оёқлари дир-дир қалтирар.
Кўнглидан не фикрлар кечар,
Пинҳон қай мушкулларни ечар?
Бош олиб кетган каби бадар,
Рухан қайда кезар дарбадар.
Битикда айтилгани каби,
«Юксак қоя узра кавкаби,
Икки денгизнинг ўртасида,
Мозий ҳам иқбол орасида,
Минг бир майда ташвишдан ҳоли,
Кезар вазмин булут мисоли».
Вале олий одамлар ҳамдам,
Далда берар кўнглига ҳар дам.
Зардушт ўзин тез қўлга олар,
Ҳамроҳларин ҳам йўлга солар.
Ҳамон ўйчан, ҳамон у мискин,
Қулоқ тутар оҳиста, секин.
Ниманидир илғар, бас, хаста,
«Кетдик» дер ҳамроҳларга аста.
Чор-атрофга сукунат чўкди,
Сир-асрор қоядай қўр тўкди;
Таралгандай мунгли найлардан,
Жом садоси келар қайлардан.
Зардушт ила ҳамроҳлари жим,
Қулоқ тутар демай ҳеч лом-мим.
Топгандай минг мушкулга чора,
Иккинчи бор қилар ишора.
Янграр ниҳоят кўнглин рози,
Жаранглар ўзгача овози:

«Кетдик! Кетдик! Бор бағри бутун,
О, яқин ярим кечага тун!»

Ундашни гар ҳеч қанда қилмас,
Ўрнидан то ҳамон ҳеч жилмас.
Олам сукут қаърида яна,
Сир-синоат қилар тантана.
Қулоқ солар осуда барча,
Ой ўроғи, дов-дарахт арча.
Ҳатто эшак ҳам чиқармас сас,
Бургут билан илон ҳам жим, бас!
Азиз билиб сукут қафасин,
Ичга ютган тун ҳам нафасин.
Зардушт учинчи бора сўзлар,
Сўзлар деманг, боладай бўзлар:
«Биродарлар муродга етдик,
Кетдик! Кетдик! Тез юринг, кетдик!»
Дам ғанимат! Чиқарманг қўлдан,
Одимлармиз Тун бошлар йўлдан!»

III

«Диққат! Олий одамлар,
Ташланг шахдам қадамлар!
Ярим тун ичра хиром
Айлармиз ичгандай жом.
Қулоғингизга аста,
Айтар сўзим бир даста.
Кўҳна кўнғироқ, мана,
Огоҳ бўлинг, бу сана
Киргудай қучоғимга,
Шивирлар қулоғимга.
Ҳар сўз-каломи сирли,
Ҳам самимий, таъсирли.
Ростин айтай, бир йўла,
Ваҳима билан тўла.

Бамисли ишқ воҳиди,
Минг бир савдо шоҳиди.
Гўё мозий минг ҳарбин,
Боболар юрак зарбин,
Гар сизга қилсам таъбир,
Санаб чиққан бирма-бир,
О, хўрсинар ғам тортиб,
Кулар уйқуда ётиб.
О, мен каби бағри хун,
Кўҳна, теран ярим тун!
Бамисоли мунажжим,
Назар солсангиз гар жим,
Кун бўйи дилга армон
Минг сир тун ичра дармон.
Осуда тун, соф ҳаво,
Аллалар сирли наво.
Минг бир дард билан мискин,
Қалбингиз топар таскин;
- нақадар яқин дилга,
боладай кирар тилга,
фикру хаёлинг олар,
ҳатто кулоқ ҳам солар;
шароби ишққа ташна
шайдо ҳар дилга ошна.»
О, хўрсинар ғам тортиб,
Кулар уйқуда ётиб!
- эшитмаяпсан наҳот,
қандай сирли сўзлар бот,
самимий ҳам бир йўла,
ваҳима билан тўла.
О, мен каби бағри хун,
Кўҳна, теран ярим тун!
Минг сир пайваста эҳсон,
Тингла, тингла, эй инсон!»

IV

«Бу қандай кўргулик, о,
Вақт ғойиб, муаммо!..
Чўмиб минг бир оҳ ичра,
Йитмадимми чоҳ ичра?
Сасинг чиқарма, нолам,
Уйқу бағрида олам!
Ит аккиллар, порлар ой,
Ярим кеча! Ҳолим вой!
Бағрим эзар қай фикр,
Сизга қилгандан зикр,
Эвоҳ, ўлганим яхши,
Минг бир доғ қалбим нақши!
Кўнглим бузилар, эвоҳ,
Жоним ҳам чиқар ногоҳ.
Қисқадан-қисқа қўлим,
Узилди ҳаёт йўлим.
Бошим узра ўргимчак,
Қон тилармисан чак-чак?..
Эвоҳ, ётар жойим нам,
Нам айлар яна шабнам.
Зардушт, айла итоат,
Етар кутилган соат;
- этим увишар совуқ,
соат боз сўрар ёвуқ:
«Совуғи ўтса чимнинг,
Тоқати етар кимнинг?
ким бўлар ерга ҳоким,
зобитми ва ё ҳаким?»
Дарёлар, кичик-катта,
Оқинг шундай, албатта,
Дея ким айтар сизга,
Баён қилгайсиз бизга».
Келар кутилган палла,
Олий одам, баралла,

Даъватимга қулоқ сол,
Қалбинга жо қилиб ол.
Сен учун, бағри бутун,
Сўзлар равон ярим тун!»

V

«Олис олислар чорлар,
Қалбим юлдуздай порлар.
Кундалик заҳмат оғир,
Заҳматдан елка яғир.
Мисли черков роҳиби,
Ким бўлар ер соҳиби?
Оҳ, менинг яғир елкам,
Ой совук, жимжит ел ҳам.
Юксак орзуга пайванд,
Учганмисиз ҳеч баланд?
Бу қандайин тантана,
Хиром айларсиз яна.
Деманг, эл нелар демас,
Оёқлар қанот эмас.
Афсунгар каби соҳир,
О, сиз раққослар моҳир;
Хароб бўлдик, биз хароб,
Ортиқ бор шодлик сароб:
Ачиган май, саранжом,
Синди барча қадаҳ-жом.
Мадад беринг, маъбудлар,
Тебранар бор тобутлар.
Учолмадингиз баланд,
Бас, қабрлар берар панд:
«Нетарсиз бўш хумларни,
Қутқаринг марҳумларни!
Мисли беомон тузоқ,
Нечун тун бунча узоқ?
Минг бир латофатга бой,

Маст қилмасми бизни ой?»
О, сиз одамлар комил,
Ҳунар эзгу таомил,
Пеш қилмай таъбирларни,
Қутқаринг қабрларни.
Қарсиллатиб ўқ отинг,
Марҳумларни уйғотинг!
Оҳ, нечун қурт кемирар,
Ич-этим ҳам емирар.
Навбахордай баралла,
Яқин кутилган палла;
кўнғироқ жангир-жунгур,
безовта юрак қурғур,
о, яна қурт кемирар,
ич-этим ҳам емирар.
Гўё басавлат эран,
Олам - нақадар теран!

VI

«О, чолғу, ширинзабон,
Бахш этарсан танга жон.
Мастона айлар розинг,
Қалбим ичра тарозинг.
Дармон ҳар дилга хаста,
Қуйларсан аста-аста.
Бамисли тоғ ҳавоси,
Сирли севги навоси!
Эй, афсунгар кўҳна жом,
Мастона юрагим ром!
Гўё ғариб яғрини,
Ҳасрат тилган бағрини.
Боболар қайғу ғами,
Ҳам оталар алами,
Билан очилиб кўзинг,
Камолга етди сўзинг;

олтин куз, пешин чоғи,
дарвеш қалбим минг доғи,
мисол юксак аъмолинг,
ҳеч шубҳасиз камолинг, -
олиймақом, эй ғани,
ҳар сўзингда минг маъни:
- олам тўкис ранг-баранг,
меваларга кирар ранг;
саодат билан сармаст,
заволга бергудай даст.
Эй, сиз олий жамоат,
Бу не нузли ҳуш соат!
Эй, ғоят нозик диди,
Маст айлар нелар ҳиди?
- мисли фаришта рўйи,
Мангулик тотли бўйи;
Жўмарддай кечган тахтдан,
Қорайган қари бахтдан,
Ҳиди олтинранг майнинг,
Мисли навоси найнинг;
завол бахти пайваста,
о, қўшиқ куйлар аста:
«Терандан ҳам теран тун,
Қайдан билгай ғофил кун!»

VII

«Сира ҳам келма яқин,
Куйдиргум мисли чақин.
Мисли сурмаю ғоза,
Бокираман ҳам тоза.
Нари тур, эй нон емас,
Мен сенинг тенгинг эмас!
Пайваста ҳақ аъмолга,
Етмадими камолга?
Тубандан-тубан йўлинг,

Текказа кўрма қўлинг.
Ортиқ бағрим қилма хун,
Тинч қўй, эй бефаҳм кун!
Ярим тун, сендан - беор,
Равшан эмасми минг бор?
Бамисли ҳуш овоза,
Бамисли шабнам тоза,
Мисли само роҳиби,
Забардаст куч соҳиби,
Бамисли шамси анвар,
Ҳатто кундан мунаввар,
Бокира имонлари,
Ярим кеча жонлари,
Доно-донишманд ҳаким,
Заминга бўлгай ҳоким.
О, кун жосус мисоли,
Наҳот қўймайсан ҳоли?
Бахтимга ҳам чўзиб қўл,
Наҳот ҳеч бермайсан йўл?
Наҳот бисёр «якан»-«лой»,
Наҳот наздингда мен бой?
Наҳот мен не дафина,
Бисёр асрий хазина?
Дунё, наҳот тўймайсан,
Наҳот сира қўймайсан?
Наҳот дунёвийман мен,
Тақводор биларсан сен?
Аммо, эй дунё ва кун,
Қилманг ортиқ бағрим хун.
Ҳар истакка бермай йўл,
минг бор ўйлаб чўзинг қўл,
бамисли сарбаланд тахт,
ахтаринг теранроқ бахт;
ўзга бир ҳилқат топинг,
маъбудлар сари чопинг;

эй, сиз, пашшадай хира,
менга тегмангиз сира;
антикасан, эй сана,
иқболим порлоқ, мана,
мисли енгилмас эран,
бахтсизлигим ҳам теран;
Тангри эмасман бироқ,
Дўзах ҳам мендан йироқ;
Ҳайкал каби тош қотган,
Дунё – қайғуга ботган.

VIII

«Эй, сен антиқа олам,
Не даркор сенга нолам!
Офат дилим оғуси,
Теран Тангри қайғуси.
Не даркор сенга бало,
Тангри қайғуси аъло.
О, чолғу ширинзабон!
- тун ичра янграр садо,
Ҳеч ким англамас гадо!
Вале карларга тинмай,
Хитоб айлар эринмай!
Эй, сиз олий одамлар,
Менга ҳамроҳ, ҳамдамлар,
Чирмашарсиз мисли печ,
Қалбим тушунмайсиз ҳеч!
Наҳот барчаси бўлди,
Наҳот паймона тўлди!
Ёшлик! Юрагим доғи,
Мунаввар пешин чоғи!
Инди оқшом ҳам сокин,
Тун ҳам ярим тун мискин.
Ярим кеча хувиллар,
Ел кўппакдай увиллар;

ахир, ел ит эмасми,
минг ҳасрат билан мастми?
Акиллар ҳам чийиллар,
Дастидан пора диллар.
Алам билан хўрсинар,
Қула-қула исинар.
Ҳирқираб пишиллайди,
Илондай вишиллайди.
О, бу ярим тун ногоҳ,
Бевагандай тортар оҳ!
Шоирадай бахтиёр,
Бағоят сўзлар ҳушёр!
Дарёдай тўлиб тошар,
Ҳатто ҳаддидан ошар!
Мисли безавол битик,
Наҳот тетикдан-тетик!
Лол-ҳайрон айлаб мени,
Во ажаб, ямлар нени?
мисли шоҳона базм,
қайғусин айлар ҳазм,
асрлар сирдош неча,
теран ярим тун, кеча,
ҳазм қилар шодлигин,
боладай шаддодлигин.
Ғам дасти гар забардаст,
Шодлиги билан сармаст.
Оғир гар ҳасрат тавқи,
Беқиёс қувонч шавқи».

IX

«Қариядай гавдаси,
Эй, сен узум новдаси!
Қирқдим бешафқат сени,
Нечун алқайсан мени?
Жаддод каби беташвиш,

Юрагинга урдим ниш.
Олқишлайсан қилмишим,
Лол-ҳайрон ақлу ҳушим?
Дейсан: «Бу қандай савол,
Ҳар комил истар завол!»
То абад дориламон
Боғ қайчиси, бўл омон!
Вале ҳар думбул, гумроҳ,
Яшашни истар, эвоҳ!
Қайғу дер: Шитоб кечсам,
Гурбат ҳирқасин ечсам!
Вале аҳли изтироб,
Яшнаб бамисли офтоб,
Бегона дарду алам,
Бўлсам дер шоду хуррам,
порлаб юксак юлдуздай,
тўлишсам дер қундуздай.
Ёлвориб ҳам ҳижжалаб,
Фарзанд ҳам қилар талаб.
Сажда қилар букиб тиз,
Ворис сўрар – ўғил-қиз!
Қувонч-шодликда аммо
йўқ ҳеч бундай муаммо.
На ворису на дармон,
Ўзи билан андармон.
Ғолиб туғ холис ният,
Муроди абадият!
Бепарво бор наслига,
Қайтсам дегай аслига.
Қаттол қайғу қамчилар,
Ҳеч тинч қўймас чимчилар.
Бамисли оғули об,
Юрак учун зўр азоб.
Қанот боғлаб уч ҳам дер,
Самоларни куч ҳам дер.

Бешафқат дарду алам,
Пойида забун қалъам!
О, ҳамла қилмас атай,
Қисматимда бор, нетай!...
Кекса толиққан қалбим,
Ҳамон мардона алпим!
Қайғу дер: Шитоб кечсам,
Гурбат ҳирқасин ечсам!

Х

«Олий одамлар! Мен ким,
Башоратгўйми ҳақим?
Хом хаёллар билан маст,
Девонаманми сармаст?
Тушларни қилар таъбир,
Авлиёманми кабир?
Қилиб элни беором,
Ярим тун янграган жом?
Балки шабнам томчиси,
Мангулик илҳомчиси?
Янграр шиддатли садо,
Бефарқсиз мисли гадо!
Доно сингари комил,
Олам топар такомил.
Деманг, ярим кеча, тун,
Айни чошгоҳ, равшан кун.
Ғар айғир-асов оти,
Шодлик-қайғунинг тотти.
Нафрат не жоду-сехр,
Беқиёс мисли меҳр.
Бас, қорангиз ўчиринг,
Дўконингиз кўчиринг!
Йўқса билгайсиз аён
Билимдон мисли нодон.

Эл-юрт номус-орисиз,
Кувонч харидорисиз.
Қайғу келса дафъатан,
Тақдирга берарсиз тан.
Нур-ёғду, зулмат хаста,
Бир-бирига пайваста.
Ҳаттоки кун билан тун
Фарҳод-Ширин бир бутун.
Ҳар ниҳону ҳувайдо,
Бири-бирига шайдо;
-жонга бахш этар ором,
бўлғай дея бардавом,
саодатли ҳар бир он,
учун берганмисиз жон.
Қисматни қистагансиз,
Такрорин истагансиз!
барчаси ахир такрор,
барчаси мангу пойдор,
Нур-ёғду, зулмат хаста,
Бир-бирига пайваста.
Ҳаттоки кун билан тун
Фарҳод-Ширин бир бутун.
Ҳар ниҳону ҳувайдо,
Бири-бирига шайдо,
Оламни жонга дармон,
Севгансиз сиз беармон
Эй, сиз аҳли безавол,
мангу меҳрингиз ҳалол.
Аввал-охир, ҳамиша,
Ишқу муҳаббат пеша;
Ташналикни қўймайсиз,
Қайғуга ҳам тўймайсиз!
Шодлик бағрин нимталаб,
Мангулик қилар талаб!»

XI

«Саодат – қалб хумори,
Мангулик талабгори.
Даво топар ҳар касал,
Истар боз тоза асал.
Асос-негиз бирагай,
Хамиртуруш тилагай.
Қиёси йўқ ҳеч шавқин,
Истар сокин тун завқин.
Ошиқ каби интизор,
Зарҳал уфқларга зор;
- бамисли соҳиби тахт,
О, нелар истамас Бахт!
Минг бир хаёлга ошна,
Бор қайғу-ғамдан ташна,
Ҳоли ҳар иддаодан,
Қайтмас ҳеч муддаодан,
Очиб ҳатто қалб кўзин,
Истагай ўзи ўзин.
О, ғаройиб парвона,
Асли билан мастона.
Доира каби қойим,
Аслига содиқ доим;
- наинки зарур меҳр,
Нафрат ҳам сирли сеҳр.
Алпомишдай басавлат,
Қорун каби бадавлат.
Хотам каби алқисса,
Улушар эҳсон, ҳисса.
Олганга айтар раҳмат,
Чекар минг битта заҳмат.
Деманг сира муттаҳам,
Тилар эл нафратин ҳам,
- иқбол шунчалар маъмур,
Бағрида илоҳий нур,

Нафратга ҳам интилар,
Минг қайғу, ҳасрат тилар,
Шармандалиқ тобин ҳам,
Жаҳаннам азобин ҳам,
Бадрафторлик хумори,
Бор олам талабгори,
О, олам – само нақши,
Биларсиз ғоят яхши!
Эй, сиз олий одамлар,
Муродин топмаганлар,
Омади чопмаганлар,
Сердолга айни дамлар,
Шодлик Жайхундай тошиб,
Елар сиз томон шошиб.
Васлингизга талпинар,
Бор дардингиз соғинар.
Ҳар мангу шодлик, зотан,
Ҳеч тақдирга бермай тан,
Неки қовушмас асти,
Талпинар ташна дасти.
Ҳар шодлик очиб кўзин,
Истар ўзлигин, ўзин.
Гўё ишқ шаробига,
Ташна қалб азобига.
О, бахт-саодат юксак,
О, ғам, талар мисли сак!
О, қалбим парча-парча,
Ҳар парчада минг дарча!
Эй сиз, олий одамлар,
Мендай собитқадамлар,
Шодлик учун хос ният,
Мангулик, абадият,
- ҳар ашё ҳам бетоқат

мангу бўлғай дер фақат.
О, хуррамлик хушният,
Муроиди абадият!»

XII

«Сизга эй, аҳли аёён,
Сарбаст қўшиғим аён.
Матлабин ҳам билгайсиз,
Бас, хиргойи қилгайсиз

«Яна бир карра!» номи,
«Абадул-абад» жоми.
Қалбдан қўшиб оташ-қўр,
Куйлангиз барчангиз жўр!

Минг сир пайваста эҳсон,
Тингла, тингла, эй инсон!
Сен учун, бағри бутун,
Сўзлар равон ярим тун!
«Қаттиқ уйку элитди –
Кўз очдим, менга нетти?»
«Терандан ҳам теран тун,
Қайдан билгай ғофил кун!»
«Ҳайкал каби тош қотган,
Дунё – қайғуга ботган».
«Оғир гар ҳасрат тавқи,
Беқиёс қувонч шавқи»:
Қайғу дер: Шитоб кечсам,
Ғурбат ҳирқасин ечсам!
Шодлик бағрин нимталаб,
Мангулик қилар талаб!»
Тилар фақат хушният,
Беадад абадият!»

КАРОМАТ

«Тун ўтиб тонг ҳам отди,
Мард Зардуштни уйғотди.
Белин маҳкам боғлади,
Ўзин дадил чоғлади.
Тоғлар ортидан куёш,
Кўтаргани каби бош,
Горидан чиқди яшнаб,
Гиркўк мисоли кишнаб.
Бир пайт сингари шитоб,
Яна айлади хитоб:
«Мунаввар шоҳи ховар,
Оташангез диловар!
Оташ нуринга ташна,
Бўлмаса ҳамроҳ, ошна,
Чикора юксак тахтинг,
Беқиёс иқбол-бахтинг!
Янграган сингари бонг,
Бошинг кўтариб ҳар тонг,
Мехринг зиёда-ортиқ,
Элга қилганда тортиқ,
Ҳеч ким чиқмаса пешвоз,
Кўнглинг қолар, эй шоввоз!
Олий одамлар бу он,
Қотиб ухлар бегумон.
Устун ахир номус-ор,
Фақат камина бедор.
Пайваста гар мисли печ,
Улар тенгим эмас ҳеч.
Чўнг тоғлар ичра зинҳор,
Уларга бўлмадим зор.
Зиёда минг ташвишим,
Бошлагайман ўз ишим.
Кузатиб қизгин тунни,

Бошларман янги кунни.
Кароматларим улар
Англамас, ҳайрон кулар.
Во дариғ, ҳамдамларим,
Эшитмас қадамларим.
Уйқу бағрида сармаст,
Кўшиқларим қилар маст.
Бағримда минг ярамдан,
Ҳам беҳабар наърамдан».

Зардушт хаёл билан маст,
Офтоб юксалар сарбаст.
Бургути юксак учар,
Чексиз самони кучар.
Кўзи нурафшон нурга,
Қалби тўлар ғурурга:
«Ўзимдай мардона, тоқ,
Махлуқларим ҳам уйғоқ,
Бургутим айлар парвоз,
Кўёшга чиқар пешвоз.
Жўмард каби навраста,
Ёғду билан пайваста.
Содиқ жониворларим,
Беғубор номус-орим.
Бамисли туққаним сиз,
Ғурурим ҳам шаъним сиз.
Бироқ аҳли башар мард,
Мен учун армонли дард!»
Бу не кутилмаган ҳол,
Мастона айлар иқбол,
Парвона турфа қушлар,
Зардушт кўнглини хушлар.

Мисли фаришта-банот,
Яйраб қоқишар қанот.
Уммон сингари қалқар,
Зардушт бошида балқар.
Сармаст сезиб ўзини,
Юмар масрур кўзини.
Қушлар бор меҳрин тўқар,
Зардушт тош узра чўқар.
Бўлинди боз хаёли,
Ненидир қуюқ ёли,
Қўлларига илинди,
Нелиги тез билинди.
Во ажаб, эй дўст, қара,
Шер аста тортар наъра!
Эй Зардушт, бўл саломат,
Бу хайрли аломат!
Ёришди жумла жаҳон,
Зардушт пойида арслон.
Тиззасига қўйган бош,
Мушук сингари ювош.
Во ажаб, шер жангари,
Вафодор ит сингари.
Қушлар яйрар бошида,
Арслон ҳозир қошида.
Зардушт қалбида сурур,
Қироат айлар мағрур:
«Бахт-саодат қаққашон,
Фарзандларимдан нишон!»
О, ғолиб Зардушт балли,
Сармаст айлар тасалли.
Бағрида балқар қуёш,
Кўзида қувончли ёш.
Яшнара қалби лоладай,
Яйрар раста боладай.
Қушлар айланиб учар,

Севимли ёрдай қучар.
Боши узра қўнар гоҳ,
Елкаси узра ногоҳ.
Мисли меҳрибон она,
Жон бергудай парвона.
Садоқат ўй-ройида,
Арслон ётар пойида.
Маст Зардушт юмиб кўзин,
Ҳатто унутди ўзин.
Унутди замон зарбин,
Шиддатли макон ҳарбин.
Навниҳолдай ораста
Бахт-иқболга пайваста.

Мағора ичра хилват,
Ҳамнафас, ҳамроҳ, улфат,
Олий одамлар кабир,
Уйғондилар бирма-бир.
Зардушт васлини истаб,
Бири-бирини қистаб,
Шошиб-шошилиб бари,
Юзландилар ташқари.
Вале арслон шу палла,
Ҳамла қилар баралла.
Олий одамлар гаранг,
Ваҳимадан ҳоли танг,
Рангу рўйи қорайиб,
Дафъатан бўлар ғойиб.

Сармаст Зардушт ҳайрон-лол,
Англай олмас бу не ҳол.
Термилар ҳайрат билан,
Қалбида ғайрат билан.
Дер: «Бу не сирли садо,
Не асрор айлар адо?»

Нелар бўлганин содир
Ўйлар яна баҳодир.
Сийпаб аста соқолин,
Эслар қисмат мақолин:
«Улкан харсангтош, мана,
Тош узра ўтган сана,
Чол билан башоратгўй,
Қилгандим мен гуфтигўй.
Тилаб мададу имдод,
Кимлар минг бор солди дод.
Башоратгўй чол, алҳол,
Мадад бергин деб дарҳол,
Олий одамлар томон,
Қистаган мени ҳамон:
«Маломат қилма мени,
Сўнги гуноҳга сени,
Чорлаб эш ҳам айларман,
Қисмат учун шайларман».

Зардушт боз қилар зарда:
«Бу не таъна бепарда.
Қай битга сўнги гуноҳ?
О, қисмат, айла огоҳ!»
Бағрида оташ-шарор,
Тош узра топди қарор.
Теран хаёлга толди,
Баногоҳ эсга олди:
«Мардлар ичра жўмардлик
Ҳамнафасу ҳамдардлик.

Олий одамни қўллаш,
Юксаклик сари йўллаш.
Хотирдан ўчмас шоҳ байт
Бу ҳам рўй берган бир пайт.
Дардиму ҳамдарлигим,
Мардлар ичра фардлигим.
Хотирдан ўчмас сира,
Сира йитмас хотира.
Қидирмам ҳеч иқболим,
Қидиргум шаън аъмолим!
Ҳумо қуши бошимда,
Шер-арслон ҳам қошимда.
Нечун қилмай тантана,
Зардушт етилди, мана!
Дилдан бор армон кетди,
Ғолиб фурсатим етди.
Нурафшон, равшан тонгим,
Янграр музаффар бонгим.
Эй, буюк пешин, қалқ сен,
Бамисли офтоб балқ сен!»

Саодатли хуш соат,
Зардушт айлар қироат.
Тоғлар ортидан қуёш,
Қўтаргани каби бош,
Ғоридан чиқди яшнаб,
Ғиркўк мисоли кишнаб.

Тамом...

МУНДАРИЖА

«Зардушт нидоси» – ўзбек назмида.....	3
Биринчи қисм	19
Иккинчи қисм	81
Учинчи қисм.....	144
Тўртинчи ва охириги қисм.....	218

Адабий-бадиий нашр

Абдуҳамид ПАРДА

ТАНЛАНГАН АСАРЛАР

VI ЖИЛД

Таржималар

Фридрих НИТШЕ
ЗАРДУШТ НИДОСИ

Муҳаррир Шохруҳ Жаҳонов
Бадиий муҳаррир Камолиддин Нурманов
Саҳифаловчи Иномжон Ўсаров

Нашриёт лицензияси: АИ №299, 2017.22.05.

Теришга берилди: 24.04.2021 й.

Босишга рухсат этилди: 20.05.2021 й.

Офсет қоғози. Қоғоз бичими: 84x108^{1/32}.

Самбрия гарнитураси. Офсет босма.

Ҳисоб-нашриёт т.: 9,12. Шартли б.т.: 16,8.

Адади: 50 нусха.

Буюртма №

«OYDIN» нашриёт компьютер
марказида саҳифаланди.

Манзил: Тошкент шаҳри, Юнусобод тумани,
Амир Темур кўчаси, 25 уй.

Тел.: (+99871) 209-38-43, (+99890) 959-58-60